

EESTI MÕISAPÄRANDI

HOONETÜÜPIDE ANALÜÜS

ARUANNE

2026
TALLINN

ARUANDE KOOSTAJAD:

Anita Staub,
ehituspärandi osakonna juhataja

Hanna Selvet,
ehituspärandi kaitsekorralduse spetsialist

MUINSUSKAITSEAMET

SISUKORD

Sisukord 1
Peahoone 7
Valitsejamaja 95
Kokkuvõte mälestiseks olevatest valitsejamajadest 95
Abihoone 113
Kokkuvõte mälestiseks olevatest abihoonetest 113
Meistritemajad 117
Kokkuvõte mälestiseks olevatest meistrimajadest 117
Ait 128
Kokkuvõte mälestiseks olevatest aitadest 129
Kaevud 158
Kokkuvõte mälestiseks olevatest kaevudest: 159
Kasvuhooned, triiphooned 164
Kokkuvõte mälestiseks olevatest kasvuhoonetest 164
Karjakastellid 172
Kokkuvõte mälestiseks olevatest karjakastellidest 172
Keldrid 185
Kokkuvõte mälestiseks olevatest keldritest 186
Kuurid 211
Kokkuvõte mälestiseks olevatest kuuridest 211
Kuivatid 214
Kokkuvõte mälestiseks olevatest kuivatitest 214
Sepikojad 230
Kokkuvõte mälestiseks olevatest sepikodadest 230
Küünid 246
Kokkuvõte mälestiseks olevatest küünidest 246
Laudad 249
Kokkuvõte mälestiseks olevatest lautadest 249
Meiereid 262
Mälestisena kaitse all olevad mõisa meiereid 263

Moonakatemajad 272
Kokkuvõte mälestiseks olevatest moonakatemajadest 273
Mälestiseks olevad moonakatemajad ..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**
Rehi ja masinarehi 292
Kokkuvõtte mälestiseks olevatest rehehoonetest 293
Tallid ja tõllakuurid 298
Kokkuvõte mälestiseks olevatest tallidest, tall-tõllakuuridest ja tõllakuuridest 298
teenijatemajad 328
Mälestisena kaitse all olevad mõisa teenijatemajad 329
Tuuleveskid 339
Veskid 339
Viina- ja õllevabrikud, Viina- ja õlleköögid 339
Kokkuvõte mälestiseks olevatest viina- ja õlleköökidest, viinavabrikutest 340
Mälestisena kaitse all viina-ja õllevabrikud ..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

SISSEJUHATUS

Eesti mõisapärand moodustab ühe ulatuslikuma ja mitmekesisema osa riikliku kaitse all olevast ehituspärandist. Mõisakompleksid on kujunenud pika aja jooksul ning hõlmavad lisaks esinduslikele peahoonetele arvukalt erineva funktsiooni, arhitektuurse lahenduse ja ehitusajaga kõrvalhooneid. Nende kaudu peegeldub nii Eesti arhitektuuri- ja asustusajalugu kui ka majandus-, põllumajandus- ja sotsiaalajalugu. Mõisapärandi suure mahu ja tüpoloogilise mitmekesisuse tõttu eeldab selle terviklik hindamine süsteemset, võrreldavat ja piisavalt põhjalikku alusandmestikku.

Käesolev mõisapärandi hoonetüüpide analüüs koostati 2025. aastal Muinsuskaitseameti teenistujate (Anita Staub, Reelika Niit, Katrin Koit, Maarja Ruut, Mirje Tammaru, Kai Nõva, Hanna Selvet, Anu Lepp) poolt ettevalmistava etapina mõisapärandi väärtuspõhisele hindamisele. Hoonetüüpide analüüsi eesmärk oli koondada struktureeritud alusandmestik, millele tuginedes oleks võimalik järgnevat väärtuspõhist hindamist läbi viia võimalikult süsteemselt, võrreldavalt ja andmepõhiselt. Selleks tuli esmalt saada ülevaade sellest, milline on praegu riikliku kaitse all oleva mõisapärandi koosseis ning kuidas suhestuvad sama funktsiooniga hooned üksteisega.

Väärtuspõhise hindamise eesmärk on vaadata riikliku kaitse all olev pärand süsteemselt üle ning hinnata võrreldavatel alustel, kas objektide riiklik kaitse on nende kultuuriväärtust, säilivust, esinduslikkust ja laiemat pärandikonteksti arvestades jätkuvalt põhjendatud. Samal ajal võimaldab hindamine tuvastada võimalikke lünki riiklikult olulise pärandi kaitses. Väärtuspõhise hindamise keskne põhimõte on, et mälestiste nimekiri ei oleks üksnes eri aegadel tehtud kaitse alla võtmise otsuste ajalooline kogum, vaid võimalikult teadlikult kujundatud ja põhjendatud valik riiklikult olulisest kultuuripärandist. Üksikobjekti hindamisel tuleb seetõttu arvestada ka tema kohta laiemas kontekstis: kui haruldane või tüüpiline ta on, kui hästi on säilinud tema väärtuslikud tunnused, millist ajaloolist nähtust või arenguetappi ta esindab ning kui hästi on sama nähtus riikliku kaitse all oleva pärandi hulgas juba esindatud.

Mõisapärand on esimene suurem ehituspärandi valdkond, mille puhul on Muinsuskaitseamet alustanud sellises mahus süsteemse väärtuspõhise hindamisega. Mõisapärandist alustamine on põhjendatud mitmel põhjusel. Esiteks moodustavad mõisatega seotud objektid väga suure osa Eesti kaitstavast ehituspärandist ning nende hulgas on arvukalt sama või sarnase algse funktsiooniga hooneid, mis võimaldab rakendada võrdlevat hindamist. Teiseks on mõisapärand üks kõige süstemaatilisemalt inventeeritud ehituspärandi liike Eestis. Eeskätt 20. sajandi teisel poolel tehtud ulatuslikud inventeerimised ja uurimistööd on loonud tugeva ajaloolise alusandmestiku, millele tänapäevast hindamist rajada. Kolmandaks võimaldab mõisapärandi suur maht ja tüpoloogiline mitmekesisus kujundada ning praktikas läbi proovida väärtuspõhise hindamise metoodikat, mida saab saadud kogemustele tuginedes edaspidi kohandada ka teistele ehituspärandi liikidele.

Hoonetüüpide analüüs oli väärtuspõhise hindamise esimene võrdlev etapp, mille käigus andsid Muinsuskaitseameti eksperdid mõisahoonetele nende hoonetüübi kontekstis eelhinnangud.

Analüüsi eesmärk oli välja selgitada, millised mõisahooned ja hoonetüübid on praegu riikliku kaitse all, millised neist esindavad oma hoonetüübi haruldasi või silmapaistvaid näiteid ning millised pigem levinud ja tüüpilisi lahendusi. Samuti hinnati hoonete üldist kultuuriväärtust, säilivust ja ehitustehnilist seisukorda. Hoonete võrdlemine hoonetüüpide kaupa võimaldas asetada üksikobjektid laiemasse konteksti ning vähendada ohtu, et mälestise väärtust hinnatakse üksnes tema enda ajaloo ja omaduste põhjal, teadmata, kui palju ja millise kvaliteediga sama tüüpi hooneid on Eestis säilinud.

Käesoleva analüüsi tulemusi tuleb seejuures käsitada eelhinnangute, mitte lõplike otsustena üksikute objektide riikliku kaitse jätkamise või lõpetamise kohta. Hoonetüüpide analüüs vaatleb hooneid eelkõige nende tüpoloogilises kontekstis, samas kui väärtuspõhise hindamise järgmises etapis hinnatakse mõisapärandit kompleksipõhiselt ning arvestatakse mõisakompleksi arhitektuuriajaloolist tervikväärtust. Mõis ei ole enamasti juhuslikult kõrvuti paiknevate üksikhoonete kogum, vaid ajalooliselt kujunenud funktsionaalne, ruumiline ja arhitektuurne tervik.

Seetõttu ei tähenda hoonetüüpide analüüsis saadud nõrgem individuaalne hinnang automaatselt seda, et objekti riikliku kaitse lõpetamine oleks põhjendatud. Hoone, mis ei kuulu oma tüübi kõige haruldasemate või arhitektuurselt silmapaistvamate näidete hulka, võib olla konkreetse mõisaansambli seisukohalt väga oluline. Ka arhitektuurselt tagasihoidlik kõrvalhoone võib olla vajalik kompleksi ajaloolise struktuuri, funktsionaalse loetavuse, ansamblilisuse või ruumilise terviklikkuse säilitamiseks. Samuti võivad objekti väärtust suurendada seosed oluliste ajalooliste sündmuste, isikute, arhitektide, ehitusperioodide või mõisamajanduse arenguga. Hoonetüübipõhist ja kompleksipõhist hindamist tuleb seetõttu käsitada teineteist täiendavate vaadetena: esimene aitab mõista objekti kohta Eesti mõisapärandi tüpoloogilises süsteemis, teine aga tema tähendust konkreetse ajaloolise mõisakompleksi osana.

Analüüsi koostamise põhimõtted

Analüüsi läbiviimiseks jaotati riikliku kaitse all olevad mõisahooned Muinsuskaitseameti teenistujate vahel hoonetüüpide kaupa. Iga analüüsi koostaja käsitles talle määratud hoonetüüpi tervikuna ning võrdles sellesse kuuluvate mälestiste arhitektuuriajaloolist väärtust, iseloomulikke tunnuseid, haruldust või tüüpilisust, säilivust ja üldist seisukorda. Analüüsi keskne põhimõte oli seega objektide omavaheline võrdlus ühe hoonetüübi sees, mis võimaldas esile tuua nii hoonetüübi väärtuslikumad ja haruldasemad esindajad kui ka tüüpilisemad näited ning objektid, mille individuaalne väärtus või säilivus on tagasihoidlikum.

Analüüs keskendus eelkõige riikliku kaitse all olevale mõisapärandile. Erandina käsitleti laiemalt mõisate peahooneid, mille puhul vaadati lisaks mälestistele üle ka teadaolevaid riikliku kaitseta peahooneid ja nendega seotud mõisakomplekse. Selleks kasutati muu hulgas nõukogude perioodil koostatud mõisate inventeerimismaterjale ning veebis kättesaadavaid allikaid. Viimaste puhul on oluliseks täienduseks aastakümnete jooksul mõisauurijate ja pärandihuviliste kogutud mahukas foto- ja infomaterjal hoonete ajaloo, säilivuse ning praeguse olukorra kohta.

Riikliku kaitseta mõisahoonete süstemaatilist üleriigilist inventeerimist kõigi hoonetüüpide lõikes käesoleva analüüsi raames ette ei võetud. Selle üheks põhjuseks on töö väga suur maht ning Muinsuskaitseameti piiratud ressursid, mistõttu tuli leida tasakaal analüüsi põhjalikkuse ja väärtuspõhise hindamise läbiviimise tempo vahel. Käesoleva töö peamine ülesanne oli hinnata olemasoleva riikliku kaitse põhjendatust ning luua selleks võimalikult kiiresti kasutatav võrdlev alusandmestik.

Ulatusliku uue inventeerimise vajadust vähendab ka asjaolu, et mõisapärandit on varasemalt võrreldes paljude teiste ehituspärandi liikidega põhjalikult uuritud ja süstemaatiliselt kaitse alla võetud. Nõukogude perioodil koostatud inventeerimismaterjalide ja praeguse mälestiste nimekirja võrdlus näitab, et riikliku kaitse all on praegu oluliselt rohkem mõisapärandit, kui toonased spetsialistid inventeerimiste käigus kaitse alla võtmiseks tegid. Ka riikliku kaitseta peahoonete ülevaatamine kinnitas üldjoontes, et mõisapärandi olulisem osa on riikliku kaitse süsteemis juba esindatud: täiendavat põhjalikumat analüüsi võimaliku mälestiseks tunnistamise seisukohalt vajavaid peahooneid tuvastati vaid üksikuid.

See ei tähenda, et väljaspool riiklikku kaitset ei võiks leiduda kohaliku või piirkondliku tähtsusega väärtuslikku mõisapärandit või seni piisavalt uurimata üksikobjekte. Käesoleva töö eesmärk ei olnud koostada kõigi Eestis säilinud mõisahoonete uut inventuuri, vaid luua eelkõige võrreldav ja struktureeritud alus olemasoleva riikliku kaitse hindamiseks ning väärtuspõhise hindamise läbiviimiseks.

Analüüsitud hoonetüübid

2025. aastal koostati analüüsid järgmiste mõisapärandi hoonetüüpide või omavahel tihedalt seotud hoonerühmade kohta:

- peahooned;
- valitsejamajad;
- abihooned;
- meistritemajad;
- aidad;
- kaevud;
- kasvu- ja triiphooned;
- karjakastellid;
- keldrid;
- kuurid;
- kuivatid;

- sepikojad;
- küünid;
- laudad;
- meiereid;
- moonakatemajad;
- rehed ja masinarehed;
- tallid ja tõllakuurid;
- teenijatemajad;
- tuuleveskid ja muud veskid;
- viina- ja õllevabrikud ning viina- ja õlleköögid.

Analüüsi roll edasises hindamises

Käesolevat aruannet tuleb käsitada eelkõige alusandmestiku ja töövahendina, mis toetab mõisapärandi väärtuspõhise hindamise järgmisi etappe. Selle eesmärk ei ole anda ette lõplikku mälestiste nimekirja ega teha üksnes hoonetüübipõhiste hinnangute alusel ettepanekuid riikliku kaitse lõpetamiseks või uute objektide mälestiseks tunnistamiseks.

Edasise hindamise käigus ühendatakse hoonetüüpide analüüsist saadud teave kompleksipõhise vaatega. Hinnatakse mõisakomplekside arhitektuuriajaloolist terviklikkust, üksikute hoonete rolli ansamblis, säilinud väärtuslikke tunnuseid, ajaloolist konteksti ning muid riikliku kaitse seisukohalt olulisi asjaolusid. Vajaduse korral täiendatakse olemasolevat teavet arhiiviallikate, varasemate uuringute, paikvaatluste ja muu asjakohase materjaliga.

Selliselt üles ehitatud protsessi eesmärk on jõuda olukorrani, kus Eesti mõisapärandi riiklik kaitse tugineb võimalikult süsteemsele, võrreldavale, andmepõhisele ja selgelt põhjendatud teadmisele. Hoonetüüpide analüüs loob selleks esimese võrdleva tasandi: see aitab näha üksikobjektist kaugemale ning mõista, mida konkreetne hoone esindab nii oma hoonetüübi, mõisakompleksi kui ka Eesti mõisapärandi tervikpildi seisukohalt.

PEAHOONE

Eesti mõisate peahooned moodustavad ühe olulisema osa Eesti ehitus- ja kultuuripärandist. Valdav osa tänapäeval säilinud peahooneid pärineb 18. sajandi teisest poolest ja 19. sajandist, mil mõisate peahooneid ehitati kõige rohkem ning mil mõisaarhitektuur saavutas olulise kunstilise kvaliteedi. Varasemad, 16.–17. sajandil rajatud peahooned on tänaseks kas suuresti hävinud või peituvad hilisemate ümberehituste all, mistõttu on varasemaid ehitusosi säilinud peamiselt vundamentides, keldrites või müürikatketes. Mõisakompleksid kujunesid sajandite jooksul ümber vastavalt omanike majanduslikule jõukusele ja moes olnud arhitektuuristiilidele.

Arhitektuuriliselt domineerib Eesti mõisate härrastemajade seas klassitsism. Sellele on iseloomulik sümmeetriline põhiplaan, selgelt liigendatud peafassaad, sammasportikus või pilastrid ning pigem tagasihoidlik dekoor. Varasemad ehk baroksed mõisa peahooned on oma arhitektuurselt olemuselt monumentaalsemad ja dekoratiivsemad, samas kui 19. sajandi teisel poolel muutus populaarseks historitsism oma variatsioonides (nt neorenessanss ja neogootika), mille puhul kasutati rikkalikumat dekoori, torne, astmikviile, erikujulisi aknaid ning liigendatud mahulisust. Sajandi lõpus lisandusid üksikjuhtudel ka juugendi mõjud. Kuigi tähelepanu on sageli koondunud kivist peahoonetele, oli puit veel 18. sajandil ja 19. sajandi alguses väga oluline ehitusmaterjal ning suur osa tolleaegsetest mõisatest oli puitehitus.

Peahooned iseloomustavad hästi Eesti mõisaarhitektuuri üldist arengupilti. Väga paljud hooned on ehitatud mitmes järgus ning neis võib kohata eri ajastute kihistusi. Levinud on olukord, kus varasema klassitsistliku hoone välisilmet on 19. sajandi lõpus või 20. sajandi alguses ümber kujundatud historitsistlikus laadis või vastupidi – hilisemate ümberehituste käigus on eemaldatud osa varasemast dekoorist. Seetõttu on mõisate arhitektuurne väärtus sageli seotud mitte ainult ühe ehitusperioodiga, vaid kogu hoone kujunemisloogа.

Paljud peahooned said tõsiseid kahjustusi 1905. aasta rahutuste käigus, mille käigus põletati või rüüstati sadu mõisaid. Osa neist taastati kiiresti, sageli lihtsustatud kujul või juba uues arhitektuurikeeles. Teiseks oluliseks murranguks kujunes 1919. aasta maareform, mille järel mõisad kaotasid oma algse funktsiooni ning peahooned kohandati koolideks, hooldekodudeks, haiglateks, administratiivhooneteks või korterelamuteks. Need kasutusviisid aitasid paljudel hoonetel küll säilida, kuid tõid sageli kaasa ulatuslikud sisemised ümberehitused ning ajaloolise ruumijaotuse muutmise.

Säilivuse seisukohalt on Eesti mõisate peahooned väga erinevas olukorras. Hästi säilinud näidete puhul on alles nii ajalooline mahuline lahendus, kandekonstruktsioonid, fassaadide dekoor kui ka interjööride väärtuslikud detailid – trepid, ahjud, stukkdekoor, parkett, laemaalingud või tisleritöö. Samal ajal leidub arvukalt hooneid, mille väärtus seisneb eelkõige nende arhitektuurses mahus ja välisilmes, sest interjöörid on hilisemate kasutusetappide käigus oluliselt ümber kujundatud. Mitmed peahooned on säilinud varemetena, kuid ka sellisel kujul on neil oluline ajalooline ja maastikuline väärtus.

Mõisate väärtust ei määra üksnes peahoone. Enamasti moodustavad need tervikliku ansambli koos abihoonete, tallide, aitade, viinaköökide, parkide, alleede, tiikide ja teedevõrguga. Just nende elementide koosmõju annab mõisakompleksidele kõrge kultuuriväärtuse ning võimaldab mõista ajaloolise mõisamajanduse toimimist.

Peahoonete säilimist on enim mõjutanud nende kasutus. Hooned, mis on pärast võõrandamist leidnud järjepideva kasutuse kodu, kooli, hooldekodu, muuseumi, hotelli või muu avaliku funktsioonina, on üldjuhul paremini säilinud kui need, mis jäid pikaks ajaks kasutuseta. Samuti ilmneb, et kõige suurema kultuuriväärtusega objektid ei pruugi olla kõige esinduslikumad, vaid sageli hoopis need, kus on säilinud suur osa algsest ehitussubstantsist, ruumistruktuurist ja detailidest hoolimata hilisematest ümberehitustest.

Kaitsealuste ja mittekaitsealuste peahoonete võrdlev analüüs

Riikliku kaitse all olevatele mõisate peahoonetele on üldiselt iseloomulik kõrge arhitektuuriline ja kultuurilooline väärtus, mis avaldub nii hoonete terviklikkuses kui ka ajaloolise ehitussubstantsi säilimises. Paljudel juhtudel on säilinud hoonete algne maht, ruumistruktuur ning märkimisväärne osa arhitektuursetest detailidest, mis võimaldavad mõista ehitise kujunemislugu ja arhitektuurset arengut. Väärtust ei määra siiski üksnes peahoone ise, vaid ka selle seotus ülejäänud mõisakompleksiga. Oluliseks peetakse ajaloolise ruumistruktuuri säilimist, sealhulgas parki, alleesid, kõrvalhooneid ning nende omavahelisi seoseid, mis loovad tervikliku ajaloolise keskkonna.

Kaitsealuste peahoonete puhul hinnatakse lisaks arhitektuursele kvaliteedile ka nende ajaloolist, kunstilist ja maastikulist tähendust. Sageli on tegemist piirkondlikult või üleriigiliselt silmapaistvate ehitistega, mis iseloomustavad hästi mõisaarhitektuuri eri arenguetappe või esindavad oma ajastu arhitektuurseid ideaale. Seejuures ei ole määravaks teguriks hoone tehniline seisukord. Riikliku kaitse all leidub nii väga hästi säilinud kui ka osaliselt lagunenud või varemetena säilinud peahooneid, mille väärtus tuleneb eelkõige nende autentsusest, ajaloolisest substantsist ja kultuuriloolisest tähendusest.

Riikliku kaitse alt välja jäänud peahoonetele on seevastu sagedamini iseloomulik ulatuslik ümberehitamine, mille tulemusena on vähenenud hoonete algupära ja arhitektuurne terviklikkus. Mitmel juhul on säilinud küll hoone põhimaht või üldine asend mõisaansamblis, kuid ajalooline ruumijaotus, fassaadid, viimistlus ja detailid on hilisemate ümberehituste käigus oluliselt muutunud. Samuti esineb juhtumeid, kus peahoone on küll säilinud, kuid ülejäänud mõisakompleks on hävinud või sedavõrd killustunud, et ajalooline tervik ei ole enam selgelt tajutav.

Samas ei tähenda kaitse alt välja jäämine tingimata vähest väärtust. Mitmed sellised peahooned on arhitektuurselt hästi säilinud ning omavad olulist kohalikku või piirkondlikku tähendust. Nende kultuuriväärtus ei pruugi siiski ulatuda tasemeni, mis õigustaks riiklikku kaitset. See näitab, et mälestiseks tunnistamisel ei lähtuta üksnes hoone vanusest või säilivusest, vaid hinnatakse tervikuna selle autentsust, arhitektuurset kvaliteeti, ajaloolist representatiivsust ning kohta Eesti kultuuripärandis.

Kuigi valdava osa riikliku kaitse alt välja jäänud peahoonete puhul ei ole analüüsi tulemusel peetud ehitismälestiseks tunnistamist põhjendatuks, ilmnes ka üksikuid erandeid. Mitme objekti puhul leiti, et olemasolev teave ei võimalda anda lõplikku hinnangut nende kultuuriväärtusele ning enne kaitse staatuse üle otsustamist on vajalikud täiendavad uuringud või paikvaatlused. Selliste objektide hulka kuuluvad näiteks Jägala, Vanamõisa, Sutlema, Kiideva, Orina, Vastemõisa, Puiatu ja Uusna mõisa peahooned, mille puhul peeti vajalikuks täpsustada hoonete ajaloolise substantsi säilivust või hinnata põhjalikumalt nende arhitektuurset väärtust. Kulina ja Eikla mõisa peahoonete puhul leiti, et riikliku kaitse alla võtmist võiks kaaluda juhul, kui remondi- või uurimistööde käigus ilmneb seni teadmata väärtuslike ajalooliste interjööridetailide säilimine.

Peahoonete stiililine ülevaade

Arhitektuuristiil	Hooneid	Osakaal
Klassitsism (sh varaklassitsism, kõrgklassitsism ja klassitsismi üleminekuvormid)	188	46,5%
Barokk (sh puithooned ja baroksed üleminekuvormid)	69	17,1%
Historitsism (üldine, sh puit- ja tellisarhitektuur)	73	18,1%
└ Neorenessanss	15	3,7%
└ Neogootika	11	2,7%

└ Neoklassitsism	8	2,0%
└ Neobarokk	1	0,2%
Juugend (sh juugendlikud üleminekuvormid)	12	3,0%
Heimatstiil	2	0,5%
Vana-Balti	2	0,5%
Määramata / ebapiisavalt määratletud	23	5,7%
Kokku	404	100%

Üldkokkuvõte mõisate peahoonetest

	Peahooneid (kaitse all+ mitte kaitse all) kokku	404
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	282
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	12
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	25
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	2
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis, puit) hoonete arv	1
	Tellistest hoonete arv	20
	Puidust hoonete arv	56
Ettepanek kaitsestaatuseks	Hästi säilinud ja väärtuslik hoonetüübi esindaja, mis väärib kaitsestaatuse jätkamist	194
	Vajab analüüsi koos hoonekompleksiga, et selgitada edaspidine kaitsestaatus	42
	Hoone on halvasti säilinud hoonetüübi esindaja ning ettepanek on kaitse lõpetamine	50
	Kohaliku väärtusega objekt (riiklikku kaitset ei soovitata)	94
	Täiendav paikvaatlus või kultuuriväärtuse täpsustamine	12
	Muud üksikettepanekud	12

Kokkuvõte mälestisena kaitse all olevatest peahoonetest

	Mälestisi kokku	296
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	216
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	12
	Tellistest hoonete arv	12
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	20
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	1
	Puidust hoonete arv	32

	Materjal märkimata	3
Ettepanek kaitsestaatuseks	Hästi säilinud ja väärtuslik hoonetüübi esindaja, mis väärib kaitsestaatuse jätkamist	194
	Vajab analüüsi koos hoonekompleksiga, et selgitada edaspidine kaitsestaatus	42
	Hoone on halvasti säilinud hoonetüübi esindaja ning ettepanek on kaitse lõpetamine	53
	Ettepanek puudub / märkimata	7

Kokkuvõte kaitse all olevatest peahoonetest

reg nr	**mälestise nimi** **foto**	**eksperdi kommentaar**
13929	Aa mõisa peahoone, 1696-19. saj 	Kõrge arhitektuurilise kvaliteediga peahoone, mille põhimahu välisilmes annavad tooni baroksed/ varaklassitsistlikud elemendid, hoonele on 19. saj jooksul tehtud lisandusi (historitsistlikud puidust verandad esiküljel). Hoone ümbritsevas keskkonnas maastikuliselt dominantses asukohas ja hästi vaadeldav. Piirkonna sümbolhoone. Siselahendus on 20. saj toimunud remont/ ja ümberehitustööde käigus saanud kannatada, st interjööridetaile vähe säilinud. Kuna hoone välislahendus esindab mõisapärandi arhitektuurilist paremikku, on põhjendatud peahoone puhul kaitse jätkamine.
23168	Aakre mõisa peahoone 	Hoone ehitati 1934. aastal arhitekt A. Matteuse projekti alusel kapitaalselt ümber. Hoone interjöörides algupäraseid detaile säilinud pole. Kaaluda analüüsimist maakoolimajade tüpoloogilise analüüsi kontekstis, kuna hoone esindab ümberehituste tulemusel pigem koolimaja kui mõisa peahoonet.

15626	Aaspere mõisa peahoone 	Aaspere mõisa peahoone on Eesti üks suursugusemaid klassitsistlikus stiilis härrastemaju. Säilinud on hoone ajalooline välislahendus, interjöörides on alles hulgaliselt üliväärtuslikke detaile ja konstruktsioone.
16073	Aavere mõisa peahoone 	Hoonest säilinud 1996. aastal aset leidnud põlengu tulemusel vaid kivimüürid. Kuigi hoone välismüüridest on hoone algupärane mahulisus ja arhitektuurne lahendus loetav, ei ole varemed maastikuliselt dominantselt vaadeldavad, mis teeksid sellest piirkonna sümbolit nii nagu on selleks kujunenud nn Ungru loss Läänemaal. Varemete seisukord on aastatega üha halvenenud, hoone sisemus on põlenguprahist endiselt koristamata, varemete vahel kasvab juba kõrghaljastust.
14441	Abja mõisa mõisapreilide maja 	Mõisapreilide maju pole Eestis rohkem alles, seega on oma funktsioonilt unikaalne. Välisilmelt kannab 19. saj lõpule iseloomulikke lahendusi ja seega pigem tüüpiline. Hoone teeb eriliseks just selle algne funktsioon.
14437	Abja mõisa peahoone 	Hoone on rajatud mitmes etapis, välislahendus üsna terviklikult säilinud. Interjööris on tehtud olulisi ümberehitustöid 20. sajandil, mil sinna kavandati lastekodu. Alles on üksikuid mõisaaegseid interjööridetaile. Abjas on säilinud terviklik mõisahoonete kompleks, milles on alles mitmeid haruldasi hooneid. Selles kontekstis omab peahoone olulist rolli ja vajab hoidmist, et tagatud oleks iseloomuliku ajalooliselt kujunenud miljöö ja mõisaansambli struktuuri säilimine.

24016	Adavere mõisa peahoone 	Hoone välislahendus hästi säilinud, interjöörides alles hulgaliselt ajaloolisi detaile. Kuigi mõisakompleksi on 20. sajandil lisatud uus õppehoone, moodustab kompleks ühtse terviku, milles peahoonel on oluline ruumiline positsioon.
23663	Ahja mõisa jahimaja 	Tähelepanuväärne hoone Ahja mõisa kompleksist. Omab olulist kompleksiväärtust.
23656	Ahja mõisa peahoone 	Ahja peahoone on olnud Eesti üks suursugusemaid barokseid härrastemaju. Hoone ümbruses on ajalooliselt ja tänini suur abihoonete kompleks. Mõisa peahoone on kahjuks põlenud, mille tulemusel hävis katus ja interjöörid. Siiski on interjöörides üksikuid ruume koos ajalooliste detailidega säilinud, mis viitavad endisaegsele luksusele. Peahoone paikneb maastikuliselt dominantses kohas ja on Lõuna-Eesti üks olulisemaid mõisahooneid, mille ajalugu on põhjalikult uuritud. Peahoone on kriitilises ehitustehnilises seisukorras, siiski on hoonele paigaldatud uus katus, mis aitab hoida vajalikku status quo`t hoone säilimise seisukohalt.
7158	Alatskivi mõisa peahoone, 1880-1885 	Alatskivi on Eesti ilmselt üks tuntumaid mõisahooneid, mis esindab siinmail haruldast Inglise/ Šoti-stiilis historitsistlikku härrastemaja, mille kavandamisel on saadud inspiratsiooni Balmoral`i kuningalossist Šotimaal. Hoone on säilinud tervikuna nii välislahenduses kui ka siseruumides, kus on alles ajaloolised tervikinterjöörid.

14948	Albu mõisa peahoone 	Albu mõisa peahoone on Eesti üks vanimaid. Hoone teeb eriliseks selle välisilme ja interjöörid, kust võib leida hulgaliselt erinevaid arhailisi detaile. Albu härrastemaja teevad kuulsaks selle baroksed maalingud.
15323	Alu mõisa peahoone 	Eestis väheesinenud neogooti stiilis mõisa peahoone näide. Hoone välislahendus tervikuna säilinud, interjööridest leidub mitmeid tähelepanuväärseid detaile. Hoone on ümbritsevast maastikust väga hästi vaadeldav ning on piirkonna oluline ruumiline dominant.
15798	Andja mõisa peahoone varemed 	On olnud kunagi barokk-stiilis peahoone, mis sai oluliselt kannatada juba 18. sajandi lõpus, pärast mida taastati vaid osaliselt. Tänaseks säilinud ebaühtlase mahuga müürid, mis on avariilises seisukorras. Peahoone ala on võsastunud. Säilinud müürid ei oma tähelepanuväärset arhitektuurset väärtust. Jah, need näitavad piirkonna asustuslugu, kuid müüride säilivus ei räägi edasi kunagise hoone lugu, see ei anna edasi infot hoone algsest mahust ja arhitektuurikeelest. Seetõttu pole see ka piirkonna ajaloo sümboliks. Müüride vanus ei kaalu üles müüride halba tehnilist seisukorda, mistõttu ei ole põhjendatud kaitse jätkamine.
2677	Anija mõisa peahoone, 18. saj. 	Anija peahoone on Eesti üks esinduslikumaid baroki/ varaklassitsismi sugemetega mõisa härrastemaju. Hoone on säilinud ajaloolise välisilmega, rohkete detailidega. Interjöörides ajalooline ruumiplaneering ning erinevate ajastute väärtuslikud detailid.

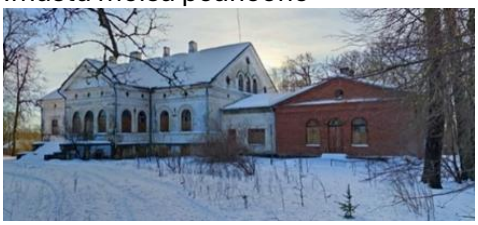
15656	Arbavere mõisa peahoone 	Eestis vähesäilinud klassitsistliku puidust mõisapeahoone näide. Hoonet võib lugeda üldjoontes klassitsistlikus stiilis olevaks, kuid selle üldlahendus on arhailise olemusega ja esindab nn Vana-Balti tüüpi hoonet. Hoonele lisatud 19. saj II pooles juurdeehitis. Omanäoline hoone, mis esindab peahoone-tüüpi, mida pole palju enam säilinud.
15744	Arkna mõisa peahoone 	Neorenessanss stiilis peahoone hea näide, mis on säilinud algupärases välisilmes ja siselahenduses. Hoones on säilinud märkimisväärsel hulgal huvitavaid interjööridetaile, mis tervikmõjus iseloomustavad hästi 19. sajandi II poolele iseloomulikku ehituskunsti.
7199	Aru mõisa peahoone, 18/19. saj. 	Lihtne klassitsistlik mõisa peahoone, mis on halvas tehnilises seisukorras. Interjöörides säilinud vaid mõni üksik ahi ja ajaloolise lahendusega lagi ja siseuks.
15000	Aruküla mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone silmapaistev näide. Hoone on tervikuna säilinud, rikkaliku eksterjööri- ja interjöörilahendusega. Säilinud on rohkelt detaile, maalingud, konstruktsioone.

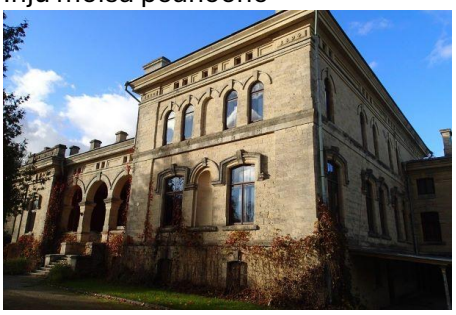
20879	Audla mõisa peahoone 	Saaremaa ja tegelikult kogu Eesti kontekstis unikaalne härrastemaja. Hoone teeb eriliseks selle barokisugemetega varaklassitsistlik arhitektuurikeel ja siselahendus, kus on eripärane ringsaalidega lahendus. Hoone on avariilises seisukorras ning vajab kiiret tegutsemist, et unikaalsed väärtused lõplikult ei häviks, vastasel juhul saab hoone autentsus pöördumatult kahjustatud ja riikliku kaitse rakendamine on sellisel juhul edaspidi küsitav.
15624	Avanduse mõisa peahoone 	Neorenessanss stiilis peahoone hea näide, mille teeb unikaalseks selle pikaks venitatud maht, mille hulka kuuluvad erinevast ajastust pärinevad osad. Hoones on säilinud mitmeid huvipakkuvaid historitsistlikke detaile, mis hästi iseloomustavad 19. saj II poole ehituskunsti. Hoone on piirkonna oluliseks maamärgiks.
15838	Einmanni mõisa peahoone 	Eesti silmapaistvaim klassitsistlik puidust härrastemaja. Hoone teeb harukordseks selle välislahendus, mida ilmestavad kõrgetasemelise puidutööga detailid. Taoliseid Eestist rohkem ei leia. Siselahenduses originaali säilinud vähem, kuid üksikuid detaile leidub siiski. Hoone tehniline seisukord kriitiline, vajab kiiret sekkumist.
15088	Eivere mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisapeahoone ilmekas näide. Hoonel säilinud ajalooline välislahendus koos selle detailirikkuses. Ka interjöörides on paraadruumides säilinud ajaloolist ruumimuljet koos seda kujundavate detailidega. Piirkonna oluline maamärk.

15024	Ervita mõisa peahoone 	Lihtne ja lakooniline mõisa peahoone, mis kannab edasi klassitsismi perioodi arhitektoonikat, kuid pole selle stiili kõige silmapaistvam esindaja. Omab armast provintslikku joont, mille väärtus ilmneb pigem kohalikus kontekstis. Hoone väärtust on mõistlik hinnata ühes mõisa tervikkompleksiga.
15115	Esna mõisa peahoone 	Unikaalne ja väga väärtuslik mitmes etapis ehitatud puidust peahoone. Hoone paistab silma eksterjööri ja interjööri detailikäsitluselt. Hoones on säilinud hulgaliselt väärtuslikke detaile, konstruktsioone, haruldasi maalinguid.
2816	Habaja mõisa peahoone, 18.-20. saj. 	Habaja mõisa härrastemaja on üks väheseid Eestis säilinud Põhjasõja järgseil aastail ehitatud puidust härrastemajadest. Hoone pärineb 18. sajandi algusest ja kujutab endast ühekorruselist arhailist vanabalti planeeringuga puitehitist. Puidust häärber ühendab eesti taluelamu ja ehitusajal kõrgarhitektuuris valitsenud barokkstiili elemente. Hoonet ümbritseb hooneterikas kompleks.
15584	Haeska mõisa peahoone 	Lihtne klassitsistlik mõisa peahoone. Välisilme on küll säilinud, kuid hoone sisemus on kapitaalselt ümberehitatud. Hoone ei esinda antud arhitektuuristiili ja ajastu hästi säilinud mõisahoonet ning selle väärtus seisneb pigem kohalikus kontekstis.
15326	Hagudi mõisa peahoone 	Baroki ajastust pärinev peahoone, mis põles 1905. aasta sündmuste käigus. Hoone on 1960. aastatest seisnud tühjana. Hoone on säilitanud oma üldmahu, kuid kultuuriväärtuslikud detailid on tänaseks hävinud.

2696	Harku mõisa peahoone, 18.-19. saj. 	Tegemist on suursuguse mõisa peahoonega, millel on säilinud detailirikas välisilme. Hoone siselahendus on valdavalt ümberehitatud. Peahoone väärib olulise maamärgina ja mõisavõrgustiku osana kultuurimälestise staatust.
14736	Heimtali mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone näide, mille teeb omanäoliseks mahuline liigendatus. Hoone välisilmes säilinud palju ajaloolisi detaile, siselahenduses on mõisaegset kihistust alles.
23147	Hellenurme mõisa peahoone 	Barokne peahoone, mida on 19. sajandi teises pooles ümberehitatud. Säilinud rikkaliku detailikäsitlusega välisilme, ka interjöörides on säilinud märkimisväärselt erinevaid detaile.
23080	Helme mõisa peahoone 	Barokk stiilis mõisa peahoone esinduslik näide. Hoones on säilinud arvukalt üliväärtuslikke barokseid, rokokoo-sugemetega ja varaklassitsistlikke detaile.

8552	Hohenhaupti loss (nn. Glehni loss) 	Suursugune historitsistlik härrastemaja. Välislahendus säilitanud oma algupärase ilme, interjöörid kahjuks valdavalt ümberehitatud. Moodustab lähiümbruses paiknevate rajatistega omanäolise ajaloolise keskkonna.
23083	Holdre mõisa peahoone 	Eestis vähelevinud juugendstiilis peahoone esinduslik näide. Välislahendus tervikuna säilinud, ka interjööridest leiab mitmeid algupäraseid detaile.
15659	Hulja mõisa peahoone 	Mitmes osas ehitatud ja seetõttu omanäolise välisilme omandanud peahoone. Välislahenduses säilinud mitmeid omapäraseid detaile. Interjööris ehitustehniline seis kohati kriitiline. Hoonet on ümberehitatud, kuid säilinud on üksikuid detaile.
23086	Hummuli mõisa peahoone 	Tellistest laotud historitsistlike peahoonete seas üks esinduslikumaid. Säilinud hoone välislahendus, interjööridest võib rohkelt leida ehitusaegseid detaile.
15151	Hõreda mõisa peahoone 	Eesti üks silmapaistvamaid klassitsistlikke härrastemajasid, mille suurimaks iseärasuseks on hoone keskel ja fassaadil ümarkaarse osana vaadeldav ovaalsaal. Hoone on ajalooliselt olnud luksuslik esinduselamu, millele on katastroofiliselt mõjunud tühjalt seismine ja hoolimatus.

15160	Härgla mõisa peahoone 	Barokne peahoone, mida on 19. sajandil ümber ehitatud ja muudetud suursuguse sammasportikusega klassitsismi kaanonitele vastavaks härrastemajaks. Hoones säilinud huvitav kombinatsioon arhailisi barokseid ja klassitsistlikke interjööridetaile. Härglas on säilinud Eesti üks väheseid maalitud ja mustrisse laotud põrandaid, mis võib kuuluda 18. sajandisse, olles nii harukordne detail.
13853	Illuka mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Välisilmes on huvitavalt seotud erinevatele stiilidele omased elemendid, leidub neorenessanssile kui ka neogootikale iseloomulikke elemente. Siselahenduses on säilinud pigem vähe ajaloolisi detaile.
16872	Illuste mõisa peahoone 	Heimatstiili üks väheseid esindajaid Eestis. Hoonel säilinud liigendatud omapärane välisilme. Interjöörides säilinud ajalooline ruumiplaneering koos mitmete juugendlike detailidega, hoonest on leitud ulatuslikult juugendlikke maalinguid.
21034	Ilpla mõisa peahoone 	Ilpla esindab vanimat mõisate peahoonete kihistust. Hoone näitab, millised olid mõisate peahooned enne seda kui härrastemaju hakati ehitama suursuguste esinduselamutena.
15776	Imastu mõisa peahoone 	Esinduslik neorenessanss-stiilis mõisa peahoone näide. Säilinud on algupärane välislahendus. Hoone teevad silmapaistvaks muidugi selle interjöörid, kus on säilinud palju algupärast sh historitsistlikud, haruldaselt hästi säilinud maalingud.

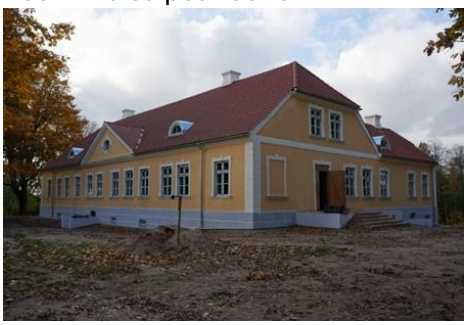
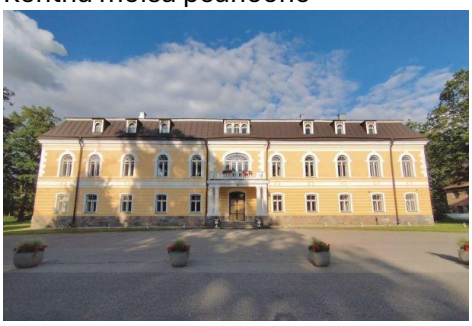
15194	Ingliste mõisa peahoone 	Ajalooliselt väga esinduslik barokne esindushoone, millel on olnud õnnetu saatus kahel korral põleda- selle tulemusel on hävinud hoone ajalooliselt luksuslikud interjöörid. Ingliste teeb ehitusajalooliselt põnevaks tõsiasi, et väidetavalt sisaldab see keskaegse vasallilinnuse ehk keskaegse kindlustatud kivist mõisahoone osiseid, mis teeb hoone selles kontekstis tähelepanuväärseks. Hoone on samuti ruumiliselt väga dominantses asukohas ja on kohalik sümbolobjekt. Mõisa miljööline väärtus ja osaliselt keskaegne ehituskehand kaalub üles selle interjööride säilivuse, mistõttu teen ettepaneku endiselt jätkata riikliku kaitsega.
15977	Inju mõisa peahoone 	Väga esinduslik historitsistlik peahoone, mis on väga autentselt säilinud. Hoone teeb erakordseks historitsistlikud tervik-interjöörid, mis on haruldased kogu Eesti kontekstis.
23725	Joosu mõisa peahoone 	Lihtne klassitsistlik peahoone, mis on tänaseks avariilises seisukorras: hoone on varemestunud, horisontaalkonstruktsioonid on suures osas sisse kukkunud. Hoone on hävimas. Varemetena kaitsmine pole põhjendatud, kuna hoone esinda klassitsistliku peahoone silmapaistvat näidet.
15170	Juuru mõisa peahoone 	Lihtsa välisilmega peahoone. Peale vaadates ei oskaks esmapilgul arvatagi, milliseid unikaalseid haruldusi peidab hoone interjöörides. Hoones on säilinud mitmeid kõrge kvaliteediga puidust lagesid, millest üks on lausa kunstiline haruldus- peenekoeliste motiividega kassettlagi.

23886	Jõgeva mõisa peahoone 	Baroksete joontega peahoone, mille sarnast teist Eestis säilinud pole. Hoonest peegeldub nn Vana-Balti hoonetüübi hõngu ning see esindab mõisahoonete ehitusajaloos perioodi, mil peahooned olid lihtsad, lausa talutüüpi elamud, olles nii arhailise mõisapeahoone kihistuse üks ainulaadseid esindajaid.
15039	Jäneda mõisa peahoone 	Haruldane juugendliku vormikeelega tellistest laotud peahoone, mis on piirkonna sümbolhooneks. Hoonet võib tituleerida 19/20. sajandi vahetuse üheks originaalsemaks peahooneks, kus on säilinud arvukalt väärtuslikke detaile. Kuigi interjöörid on hilisemate remondi ja ümberehitustööde käigus saanud nö "pihta", on seal endiselt olulisi elemente, mis hoiavad hoone ehitusaja hõngu ning räägivad selle lugu. Hoonele on lisatud 1968.-74. aastatel suuremahuline juurdeehitis, mis ei jää siiski hoone peavaatest ja ülejäänud kompleksist nii tuntavalt domineerima ja on nähtav pigem tagaküljelt.
15175	Järlepa mõisa peahoone 	Klassitsistlikus stiilis väiksema mõisa peahoone esinduslik näide. Hoone põles 1905. aastal, taastati pärast seda ning sisaldab mitmeid huvipakkuvaid põlengujärgse taastamise aegseid detaile.
13889	Järve mõisa kindluselamu 	Hinnatakse sarnaste hoonetega võrdlevas analüüsis, ei esinda tüüpilist peahoonet.

14101	Järvere mõisa peahoone 	Hinnatakse suvemõisate kontekstis.
16719	Jäärja mõisa peahoone 	Barokne puidust peahoone, mis seisus pikalt halvas seisukorras. Hoone osaliselt taastati 1990. aastatel, kuid ei kasutatud sobivaid võtteid ja materjale, mille tulemusel on kadunud ajaloolise lahenduse detailsus. Hoones on säilinud vaid üksikuid detaile. Interjöörid on peidus hilisemate kihistuste all, kuid võib arvata, et nende all on säilinud väärtuslikke detaile.
23122	Kaagjärve-Mäemõisa peahoone 	Suurejooneline neorenessanss-stiilis peahoone näide. Hoonet ehitati nõukogude perioodil osaliselt ümber, kuid hilisemad sobimatud lisandused on tänaseks eemaldatud. Ümberehitusi on ka ruumides, kuid hoones on säilinud palju ajaloolisi tähelepanuväärseid detaile.
14987	Kabala mõisa peahoone 	Suursugune klassitsistliku peahoone näide. Hoones säilinud rikkalikult erinevate ajastute interjööridetaile, maalinguid, konstruktsioone.

15307	Kabala mõisa peahoone 	Arhailise peahoone näide, mis vastab oma ruumiplaneeringult nn vanabalti hoonetüübile. Hinnates hoone ehitusajalugu, viitavad mitmed detailid sellele, et hoone sisaldab varasema ehitise osiseid. Hoone teeb eriliseks selle lihtne ja lakooniline üldmaht, mille iseloomulikuks detailiks on kõrge, 18. saj omane kelpkatus. Hoones sees on säilinud mitmeid omapärase kujundusega uksi, maalinguid.
16624	Kaelase mõisa peahoone 	Klassitsistlik tagasihoidlik mõisa peahoone, millel säilinud välisilme. Interjöörides detaile säilinud vähe, sarnaneb oma olemuselt ja säilivusastmelt nii mõnegi teise mõisa peahoonega, mis ei ole omal ajal kaitse alla võetud. Kompleksi kuulub veel omanäoline valitsejamaja, mis omab oma hoonetüübi seas olulist väärtust. Kuna hoonel on pigem miljööline väärtus, tuleks seda hinnata tervikuna koos pargi ja valitsejamajaga.
13835	Kalvi linnuse varemed vana peahoonega 	Ei hinnata mõisapeahoonete kontekstis.
13828	Kalvi mõisa peahoone 	Unikaalne erinevaid arhitektuuristiile kombineeriva välisilmega peahoone, mis on piirkonna oluline maamärk ja Eesti peahoonete seas ilmselt ühe äratuntavama välisilmega peahooneid. Originaalne on peamiselt hoone välislahendus, hoone sisemust on ajaloolise lahenduse eeskujul restaureeritud.

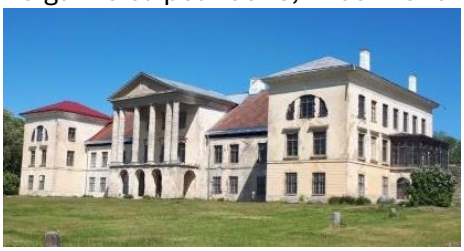
14980	Karinu mõisa peahoone 	Barokse välisilmega hoone, millel klassitsistlikke detaile. Lihtsa välimusega fassaadide taga leidub aga märkimisväärseid interjööridetaile, ka neid, mis dateeritavad hoone kõige vanemasse ehitusjärku.
7101	Karlova mõisa peahoone, 18/19. saj. 	Mitmes ehitusjaos rajatud peahoone, millele iseloomulikud erinevate arhitektuuristiilide elemendid.
23128	Karula mõisa peahoone keldrid 	Mõisa peahoone põles juba 1919. aastal. Tänaseks on hoonest järel vaid keldrid, mis on kaetud mullaga. Keldrid on maastikust eristatavad kühmuna. Keldrid avariilises seisukorras ja tähelepanuväärset arhitektuuriväärtust ei oma. Kompleksist on hetkel kaitse all 16 mälestist. Peahoone paikneb kaitse all asuvatest abihoonetest mõnevõrra eemal.
23526	Kassari mõisa peahoone varemed 	Mõisa peahoonest järel vaid vundament/keldrikorrus. Hoone ajalooline välisilme ei ole loetav, müürid ei oma arhitektuuriväärtust. Ei hinda põhjendatuks müüride kaitse jätkamist, sest hävinud mõisasüda ei eristu teistest samalaadsetest, mille puhul pole peetud põhjendatuks riiklikku kaitset. Piirkonna ajalugu saab säilitada ja esile tuua ka muul moel kui vundamentide kaitsmisel mälestisena.

15269	Kasti mõisa peahoone 	Klassitsistlik peahoone, mis peegeldab stiilile tüüpilisi arhitektuurivõtteid ja detaile. Erandlikkust lisab Palladio-stiilis akende kasutus otsmistel risaliitidel peafassaadil. Kuna hoones on väärtuslikke detaile säilinud vähe ja ruume on ümberehitatud, on hoonel eelkõige miljööline väärtus. Seetõttu tuleb peahoonet, abihooneid ja ümbritsevat parki hinnata ühtse tervikuna ja hinnata, kas need väärivad riikliku kaitse staatust või liigituvad need pigem kohaliku kaitse objektide hulka.
15214	Keava mõisa peahoone 	Hoone põles 1905, taastati ja varemestus uuesti pärast II MS. Kuigi hoone algne kuju ja üldine arhitektuurne ja mahuline lahendus on loetav, ei ole tegemist objektiga, mis oleks sellisena piirkondlik sümbolobjekt ning mille mälestisena kaitsmine oleks seetõttu põhjendatud.
23239	Keeni mõisa peahoone 	Lihtne klassitsistlik peahoone. Seisis pikalt tühjalt, välislahendus on taastatud ajaloolise eeskujul. Interjöörid väga kehvas seisus, kultuuriväärtuslikke detaile minimaalselt.
15198	Kehtna mõisa peahoone 	Kehtna põles 1905. aastal, kuid taastati pärast põlengut suursuguselt. Hoone põlengujärgne lahendus on säilinud väga autentselt ja peegeldab esinduslikult 20. sajandi interjöörikujunduse võtteid. Vahest kõige huvitavamateks osadeks on ruumide puitpõrandad, mis moodustavad terve Eesti kontekstis unikaalse tervikkomplekti.
9474	Keila-Joa mõisa külalistemaja, kabel 	Oluline hoone Keila-Joa mõisa kompleksist, kannab edasi peahoone vaimu.

9469	Keila-Joa mõisa peahoone 	Keila-Joa on ajalooliselt olnud Eesti üks suursugusemaid mõisahooneid, millel on suur kultuurilooline väärtus. Sellest hoolimata pole saatus selle erilise hoone osas väga armuline olnud ja võib liialdamata öelda, et pikka aega oli see hävimisohus. Tänane omanik on hoone taastanud, taastamistööd baseerusid arhiiviuuringutel. Detailid, mille osas allikmaterjali ei leitud, taastati ajastu analoogiatele tuginedes, kusjuures väga tundlikult ja fantaasiarikkalt. Kindlasti on selle mõisahoone taastamise puhul tegemist 2000. aastate ühe olulisema restaureerimistööga, mida võib pidada ajastu märgiks ning väärib sellisena ka restaureerimisajaloo tähistajana kaitse staatuse jätkamist.
2787	Kernu mõisa peahoone, 19. saj. 	Klassitsistliku mõisa peahoone silmapaistev näide. Tähelepanu väärivad liigendamata plaanilahendus ja range summeetriline fassaad. Hoone eripäraks on kõrgetasemeline stukkdekoor. Siselahenduses on detaile pigem vähe.
15532	Keskvere mõisa peahoone 	Eestis täiesti erakordne mõisa peahoone, mis iseloomustab autentsel kujul varasemat mõisa peahoonetüüpi, mil see kandis pigem suletud ja talulikku iseloomu kui suursuguse häärberi olemust.
15664	Kihlevere mõisa peahoone 	Lihtne barokne peahoone, kus on interjöörides säilinud hulgaliselt mõisaaegset kihistust. Tähelepanu väärib saali luksuslik terviklahendus, mille tähelepanuväärseimaks osaks on luksusliku kujundusega stukkdekoor. Hoones on palju puitdetaile, eriti akende tambureid. Hoone on kahjuks väga halvas seisukorras.

13980	Kiikla mõisa peahoone 	Kiikla mõisa peahoonest on säilinud autentsena vaid selle välisilme, siselahendus on juba nõukogude perioodil hävitatud. Kuna väärtust omab vaid selle välisilme, on hoonel eelkõige miljööline ja kompleksi väärtus, mida tuleb Kiikla puhul hinnata ühtse tervikuna. Kompleksi kuulub omajagu abihooneid, mis on mälestised ja on kõik õnnetus seisukorras. Peahoone võrdluses teiste klassitsistlike peahoonetega ei paista silma tähelepanuväärse arhitektuuriväärtusega ja põhjendatud võib olla ka kohaliku tasandi kaitse.
16079	Kiltsi mõisa peahoone 	Eesti üks omanäolisemaid klassitsistlikke peahooneid, mis sisaldab keskaegset ehitussubstantsi. Just see annab hoonele iseloomuliku kuju loob ootamatuid lahendusi hoone ruumiplaneeringus. Hoone oli koduks maadeavastajale Adam Johann von Krusensternile ja seetõttu on tegemist olulise kohaga Eesimaa kultuuriajaloos. Hoones säilinud hulgaliselt üliväärtuslikke detaile ja konstruktsioone, lähiümbruses eriline hoonetekompleks.
15586	Kiltsi mõisa peahoone varemed 	Keskaega suubuva ehituslooga mõisa varemed. Seos keskaegse ehitussubstantsiga on varemete peamiseks väärtuseks.
15126	Kirna mõisa peahoone 	Esindusliku klassitsistliku mõisa peahoone näide, millel säilinud algupärane välisilme ja rohkelt huvipakkuvaid detaile interjöörides. Hoonest võib leida ka mitmeid neogootistiilis elemente, nt teravkaarsed aknad hoone tagaküljel.

2943	Kiviloo mõisa peahoone, 20.saj. 	Väike historitsistlikus stiilis peahoone, välisilmet iseloomustab mahuline liigendatus ja krohviornamentika. Hoonel pigem miljööline väärtus. Ei ole antud stiili kõige esinduslikum näide, kuid on siiski huvitava lahendusega. Hinnata tervikkompleksiga koos.
15504	Kloostrimõisa mõisa peahoone varemed 	Keskaega suubuva ehituslooga mõisa varemed. Seos keskaegse ehitussubstantsiga on varemete peamiseks väärtuseks. Vajab väärtuspõhist hindamist.
2841	Kodasoo mõisa peahoone, 18.-20. saj. 	Esinduslik klassitsistlik hoone, mille teeb eriliseks hoone eenduvate tiibadega üldkuju. Hoones säilinud mitmeid varaklassitsistlikke detaile.
15224	Kohila mõisa peahoone 	Mõisahoone põles 1905 ja taastati ümberehitatud kujul. Ajalooliselt oli hoonel suursugune portikus, mille asemele kavandati pärast põlengut veranda. Hoones säilinud üksikuid detaile. Hoonel on eelkõige välisarhitektuurne väärtus.
15029	Koigi mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisahoone hea näide. Hoones pigem vähe ajaloolisi detaile säilinud, kuid omab miljöölist väärtust Eestit katnud mõisavõrgustiku markeerijana.

2851	Kolga mõisa peahoone, 1768.-1820 	Eesti üks suursugusemaid mõisa peahooneid, säilinud hoone mitmes ehitusetapis valminud ajalooline välislahendus, hoones sees säilinud ajalooline ruumiplaneering koos rohkete haruldaste detailidega.
15128	Kolu mõisa peahoone 	Historististlik tellistest laotud esindusliku mõisahoone hea näide. Maastikuliselt dominantses asukohas- kõrgendikul. On oluline maamärk.
15275	Konuvere mõisa peahoone 	Põles 1905. aastal, pärast mida taastati, kuid mõnevõrra lihtsustatud kujul. Hoones säilinud mõned taastamisjärgsed ahjud. On üsna tagasihoidlik, kuigi hoone põhimahtu paigutuv sammasportikusega lahendus on omanäoline. Siiski ei saa seda hinnata klassitsistliku härrastemaja kõige paremini säilinud näiteks, kuna ei kanna silmapaistvat arhitektuuriväärtust. On väärtuslik, kuid pigem kohalikus kontekstis mõisavõrgustiku osana.
16650	Koonga mõisa peahoone 	Hoonel on säilinud autentsena üldkuju, detailides on tehtud muudatusi. Interjöörides ajaloolisi detaile säilinud pole. Klassitsistlikus stiilis peahoone näide, kuid pole kõige paremini säilinud, kuna autentsed detailid hävinud. On 1930. aastate ümberehitustööde tulemusel pigem koolimaja kui mõisahoone.
15111	Koordi mõisa peahoone 	Lihtsa ilmega klassitsistliku peahoone näide. On oluline osa Eestimaad katnud mõisavõrgustikust, kuid hoone üldilme ei tõusetu võrreldes teiste sama ajastu mõisatega esile tähelepanuväärse lahendusena. On siiski oluline, kuid pigem kohaliku kaitse objektina. Hoones säilinud ajaloolisi laudpõrandaid, muid detaile vähe.

2797	Kose-Uuemõisa mõisa peahoone, 19.-20. saj. 	Suuremahuline peahoone, mis esindab historitsistlikku neorenessanss-stiilis peahoone tüüpi. Hoone üldist mahulist lahendust on nõukogude perioodil muudetud ja tiibhoonetega ühendavad galeriid on ehitatud kahekorruseliseks. Hoone oli 20. saj pikalt kasutuseta ning hoonet rüüstati. Selle tulemusel on hoones säilinud vähe algseid interjööridetaile. Neis silmapaistvaim on maalingute ja stukkdekooriga lagi ühes saalis. Peahoone on tähelepanuväärne oma mahult, arhitektuurne kvaliteet oma detailsuses jääb nii mõnelegi teisele neorenessanss-stiilis alla. On siiski piirkonna oluline teetähis, kuid vajab hindamist mõisakompleksi kui terviku kontekstis.
2725	Kostivere mõisa peahoone, 18.-19. saj. 	Varaklassitsistliku mõisa peahoone näide. Välisilme suuresti säilinud, interjöörides on tehtud omajagu ümberehitustöid. Siiski on üksikuid detaile säilinud ja viimistlusuuringute käigus leiti ka maalinguid. Hoone on pigem tagasihoidlik ja omab miljöölist väärtust, mistõttu tuleb hinnata kompleksiga tervikuna.
20913	Kotlandi mõisa peahoone 	Haruldane 19. sajandi algusest pärinev puidust klassitsistlik peahoone. Hoones kasutatud mitmeid unikaalseid Saaremaale omaseid ehitusvõtteid, mis pigem talulikud kui mõisalikud.
23961	Kudina mõisa peahoone 	Hästi säilinud historitsistlik tellistest laotud mõisahoone näide. Hoones säilinud hulgaliselt erinevaid hea kunstilise tasemega interjööridetaile.

23176	Kuigatsi mõisa peahoone 	Haruldane puidust barokne peahoone. Säilinud arhailine ja kergelt rustikaalne välisilme. Interjöörides on kahjuks toimunud ümberehitustöid. Hoone eripärane välisilme on selle suurimaks väärtuseks, mistõttu on põhjendatud kaitse jätkamine hoolimata vähesest säilinust interjöörides.
13892	Kukruse mõisa peahoone, 18.-19. saj. 	Mitmes jaos ehitatud mõisa peahoone. Hoones säilinud üksikuid detaile, suures osas interjöörid uuendatud. Hoones tegutses nõukogude perioodil Jõhvi restauraator, sellest ajast pärineb ka sisustuselemente. Mõisahoone väärtus on eelkõige miljööline, mistõttu tuleb vaadata kompleksi tervikuna, kas see esindab Eesti kultuuripärandi paremikku. Mõisahoone ise lihtne, hoone teeb eriliseks selle mahuline liigendatus, kuid välisilmelt on see ajastu tüüpiline näide.
7281	Kukulinna mõisa peahoone, 19. saj. 	Haruldane neogooti stiilis puidust härrastemaja. Hoone teeb haruldaseks selle nn inglaslik lahendus teravkaarte ja tuudor-stiilis tornikestega. Hoone asub looduskaunis kohas, on dominantselt vaadeldav.
2703	Kumna mõisa uus peahoone, 20. saj. 	Neoklassitsistliku mõisa peahoone haruldane näide. Hoone teeb eriliseks, et tegemist on 20. saj alguses ehitatud härrastemajaga. Arhitektuurselt stiililt võiks selle dateerida hoopis sada aastat varasemaks. Ilmekalt läbi komponeeritud välisilme, peegeldab tüüpfassaadide ajastu lahendusi 19. saj alguses, mis on eriline arvestades, et hoone on ehitatud juugendi ja historitsistmi tippajal. Siselahenduses ajaloolisi detaile säilinud väga pole, kuid on hoone üldstiili arvestades sobivalt taastatud. Hoone on oluline maamärk ja eksterjööri arhitektuurne kvaliteet kaalub üles siselahenduses säilinud vähesed detailid. Unikaalne on ka ruumiline side nö vana puidust peahoonega, mis asub uue härrastemaja kõrval.

2702	Kumna mõisa vana peahoone, 18. saj. 	Barokne puidust peahoone, seisab tühjalt. Moodustab kõrval paikneva hilisema neoklassitsistliku peahoonega unikaalse ansambli. Puidust härrastemaja ilmes huvitav kombo baroksest lahendusest ja historitsistlikust dekoorist.
23902	Kuremaa mõisa peahoone 	Suurejooneline klassitsistliku mõisa peahoone näide. Hoone arhitektuuris peegeldub juba nn üleminekuperiood klassitsismist historitsismile, seda on näha osalises neorenesansslikus ornamentikas ja ümarkaarsetes akendes. Välislahendus säilinud autentselt, hoone on piirkonna ruumiline dominant- suure mõisakompleksi keskpunkt, mida rõhutavad maastikulised eripärad. Siselahenduses võib üksikuid ajaloolisi detaile leida, kuid hoones toimunud põleng jättis siselahednusele oma pitsri. Hoonet on tundlikult taastatud.
14973	Kurisoo mõisa peahoone 	Lihtsa klassitsistlikus stiilis mõisa peahoone hea näide. Välislahenduses mitmeid toredaid detaile alates nelja sambaga portikusest kuni laia räästakarniisini. Harukordne ja põnev on ühe ukse valgmik, millel paviljoni kujutis. Inventeerimisandmestikus on toodud välja, et hoone siselahendust on juba nõukogude perioodil korralikult muudetud. Hilisemate külastuse käigus on fikseeritud üksikuid interjööridetaile, rohkelt on detaile säilinud mõisa idaotsas.
13855	Kurtna mõisa peahoone 	Historitsistliku peahoone keskpärane näide. Hoonel on lihtne välisilme, mida imestavad üksikud detailid. Interjöörides vähe säilinud On Eestit katnud mõisavõrgustiku osa, kuid ei täida riiklikke kaitse kriteeriume. On oluline pigem kohaliku arengu tähistajana.

15329	Kuusiku mõisa peahoone 	Haruldane puidust klassitsistlik neogooti detailidega peahoone. Hoones mitmeid haruldasi interjööridetaile alates stukkdekooriga lagedest kuni ahjudeni.
16654	Kõima mõisa peahoone 	Lihtsa ja lakoonilise ilmega klassitsistliku peahoone näide. Hoone seisis pikalt tühjalt, suure osa avatäideteta. Hoone interjöörides detaile säilinud pole. Kompleksi kuuluvad veel mõned üksikud mälestistest abihooned, park ja piirdemüür, hooned kõik halvas säilivuses ja kasutuseta.
21039	Kõljala mõisa peahoone 	Haruldane klassitsistliku peahoone näide, mille detailides annab tooni Saaremaale iseloomulik dolomiidi kasutus. Hoonet on nõukogude perioodil ümber ehitatud ja siselahenduses on algupärast pigem vähe, kuid hoone eripärane eksterjöör ja detailirikkus kaalub selle üles ja on seega ikkagi eripärane näida mõisaarhitektuurist.
2761	Kõltsu mõisa peahoone 19.-20.saj. 	Haruldane puidust historitsistlik peahoone. Säilinud algupäraselt, hoones alles hulgaliselt ajalooliseid eksterjööri- ja interjööridetaile. Hoone on kvaliteetselt restaureeritud.

14550	Kõo mõisa peahoone 	Lihtne barokse põhimahuga peahoone. Välislahenduses annab tooni teatav mahuline liigendatus esifassaadil eenduva risaliidiga. Hoones väidetavalt erinevatest ehitusetappidest ajaloolisi detaile, mille säilivus vajab kohapeal täpsustamist. Baroksete mõisate võrdluses paistab silma oma lihtsama välislahendusega. Lähiümbruses üksikud ajaloolised abihooned. Kogu kompleks vajab tervikuna väärtuspõhist hindamist ja otsustamist, kas jääb riikliku kaitse alla.
2830	Kõue-Triigi mõisa peahoone, 18.saj. 	Haruldane, mitmes ehitusetapis rajatud ja pika ehitusajalooga, üks vanimaid mõisa peahooneid. Hoonel on mõnevõrra kummaline välisilme, mida iseloomustab arhitektuursete elementide ebasümmetriline paigutus. See tuleneb hoone etapilisest rajamisest, mis annab sellele kohati arhailise ilme. Hoonel eriline kultuurilooline taust seoses maadeavastaja Otto von Kotzebue pärandiga. Hoone interjöörid taastatud kaasaegsena, samas arvestades härrastemaja interjööride üldiste analoogiatega. Seega asuvad seal taasiseseisvumisperioodi ühed fantaasiarikkamad siselahendused, mis väärivad tähelepanu ja kannavad hästi edasi mõisainterjööride lopsakat ideestikku.
14957	Käravete mõisa peahoone 	Lihtsa klassitsistlikus stiilis mõisa peahoone näide. Hoone on avariilises seisukorras, selle interjööre on kõvasti ümber ehitatud, siiski leiab üksikuid klassitsistlikke detaile. Vajab hindamist ühes terve kompleksiga, mis on üsna rohkearvuline ja halvas seisukorras.

14675	Kärstna mõisa peahoone 	Baroki ajastusse ulatuva ehituslooga peahoone, omandas praeguseni säilinud arhitektuurse lahenduse 20. saj alguses. Sisaldab erinevate ajastute huvipakkuvaid interjööre ja detaile, mille seast leiab ka baroki kihistust.
16727	Kärsu mõisa peahoone 	Puidust lihtne mõisa peahoone, pigem taluelamu kui mõisa häärber. Interjöörides säilinud uksi, laudislagesid ja laudpõrandaid. Võrreldes teiste puidust peahoonetega on ebatüüpiline peahoone esindaja, kuid oma lihtsuses ei peegelda mõisapärandi paremikku ja omab väärtust pigem kohalikul tasandil.
15254	Käru mõisa peahoone 	Suursugune pika põhiplaaniga neorenessanss stiilis härrastemaja. Hoone välislahendus on meieni säilinud siiski mõnevõrra muudetud kujul- hoone algkavatise juurde kuulusid ka kaks torni. Siselahendus on ümberehitatud, detaile säilinud vaid üksikuid. Arvestades hoone suursugust välisilmet, kaalub see väärtus interjööride seisukorra üles.
14650	Lahmuse mõisa peahoone 	Klassitsistliku lihtsamapoolse peahoone ilmekas näide. Välisilme säilinud suures osas, interjöörides tehtud ümberehitustöid, kuid mõned algupärased detailid siiski säilinud. Ümber suur hoonetekompleks, peahoone selle ruumiliseks keskmeks.

20881	Laimjala mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisahoone ilmekas näide, mille teeb eriliseks Saaremaale iseloomulik dolomiidi kasutus. Hoone ees lõvide skulptuurid. Hoone sisemus kapitaalselt ümberehitatud. Hoone välisilme arhitektuurne väärtus ja ümbritsev miljöö kaaluvad oma väärtuselt oluliselt üles ajalooliste interjööride puudumise, mistõttu on põhjendatud riikliku kaitse jätkamine.
2789	Laitse mõisa peahoone, 19.saj. 	Suursugune historitsistlik härrastemaja, mis meenutab keskaegset lossi Inglismaal. Säilinud mitmeid tervikinterjööre ja interjööridetaile.
15762	Lasila mõisa peahoone 	Neogooti stiilis tellistest laotud mõisa peahoone hea näide. Hoone teeb eriliseks mahuline liigendatus ja ümarad nurgatornid. Interjöörides säilinud mitmeid algupäraseid detaile.
15131	Laupa mõisa peahoone 	Haruldane historitsistlik peahoone, mis esindab Eestis vähelevinud neobarokki. Hoone on rikkalikult kaunistatud, viib detailsuses mõtted lausa Kadrioru lossile. Kui hoone on säilitanud oma välisilme, siis siselahenduses on muudatused suuremad ja algseid detaile on säilinud vähe. Sellest hoolimata on härrastemaja piirkonna oluline maamärk ja kindlasti Järvamaa üks tuntumaid mõisa peahooneid.

2763	Lehola mõisa peahoone, 18.-20. saj. 	Hoone põles 1999. aastal ja on tänaseks varemestunud. Varemed on avariilises seisukorras, osaliselt varisenud. Hoone on sisuliselt hävinud.
15055	Lehtse mõisa peahoone varemed 	Hoone on suures osas hävinud, maapinnas säilinud müürid ja keldrid. Maapealses osas säilinud torn ja müürifragment. Torn on kahtlemata tähelepanuväärne maamärk, kuid hoone terviklahendust see edasi ei anna. Torn, müürid ja keldrid halvas tehnilises seisukorras.
15477	Lihula mõisa peahoone 	Esindusliku klassitsistliku mõisa peahoone näide, millel säilinud algupärane välisilme ja rohkelt huvipakkuvaid detaile interjöörides. Hoones säilinud ka mitmeid historitsistlikke tervikinterjööre, eriti haruldased on hoones säilinud ajaloolised põrandad.
15713	Liigvalla mõisa peahoone 	Silmapaistev barokkstiilis peahoone, millesse pikitud varaklassitsistlikke detaile nii eksterjööris kui ka interjööris. Kogu hoone on üliharuldane, seda kahetsusväärsem on hoone aina halvenev seisukord, mis vajab kiiret tähelepanu ja päästetöid, et väärtused ei häviks.

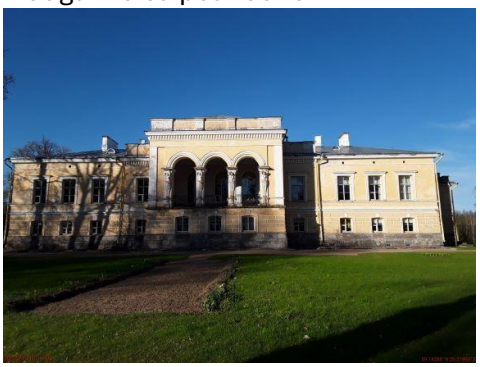
14102	Linnamäe mõisa peahoone 	Lihtne historitsistlik peahoone, välisilmet ilmestavad vaid üksikud detailid, sisemus ümberehitatud. On mõisavõrgustiku osa, kuid ei esinda selle kõige paremini säilinud või esinduslikumat osa. Küll aga on suure kohaliku väärtusega, peegeldades piirkonna arengut.
15233	Lohu mõisa peahoone 	Haruldane barokses stiilis peahoone, mis on saanud endale 19. saj neogooti stiilis detailid. Hoone välisilmes huviväärne kombinatsioon mõlemast stiilist. Siselahenduses arvukalt ajaloolisi detaile.
14603	Loodi mõisa peahoone 	Loodi on väga väärtuslik barokne mõisa peahoone. Tähelepanuväärne on arhailine ja matsakate proportsioonide ja raskepärase mansardkatusega välisilme ja siselahendus, kust seni leiab mitmeid haruldasi interjööridetaile.
20831	Loona mõisa peahoone 	Lihtne barokse mahu ja klassitsistlike elementidega peahoone. Saaremaalik dolomiidi kasutus. Interjöörid ümberehitatud. Omab eelkõige miljöölist väärtust koos ümbruses paikneva abihoonetuse ja pargiga.

24037	Lustivere mõisa "väike härrastemaja" 	Oluline osa Lustivere kompleksist.
24025	Lustivere mõisa peahoone 	Historitsistliku peahoone ilmekas näide. Tellistest laotud peahoonet iseloomustab mahuline liigendatus. Hoonel säilinud algupärane välisilme. Hoones säilinud märkimisväärselt ajaloolisi detaile, mis peegeldavad hoone ehitusaega.
23965	Luua mõisa kavaleridemaja 	Eestis haruldase välisilmega hoone. Üks kahest säilinud kavaleride majast.
23963	Luua mõisa peahoone 	Barokne mõisa peahoone, mis on meieni säilinud oluliselt ümberehitatud kujul. Hoone oli algselt põhimahus ühekorruselne ja keskosas kahekorruseline, kuid ehitati 20. saj täismahus kahekorruseliseks. Hoones säilinud mõned detailid.

21077	Lööne mõisa peahoone 	Saaremaa esinduslikumaid barokk-stiilis härrastemaju. Hoone teeb haruldaseks selle arhailine ilme: liigendamata kompaktne hoonemaht ja detailikäsitlus: väikese ruudujaotusega aknad, astmikmotiiv kolmnurkfronoonil, akende kuju ja sümmeetriline paigutus.
15279	Lümandu mõisa peahoone 	Lihtsa klassitsistliku peahoone näide, mis on avariilises seisukorras: hoone katus on osaliselt sisse varisemas. Hoones säilinud vaid üksikuid ajaloolisi detaile, uhketest ajaloolistest ahjudest midagi alles pole. Hoone on hävimas.
2739	Maardu mõisa peahoone, 18.-20.saj. 	Eesti üks esinduslikumaid barokseid mõisa peahooneid. Välisilme säilinud üsna muutmata kujul, interjööre on aga ümber ehitatud. Siiski mõned ajaloolised detailid leiab, need on pigem 19. sajandi II poolest.
7192	Maidla abimõisa peahoone, 18. saj. 	Puidust arhailise peahoone näide, iseloomustab vanimat mõisapärandit. Tegemist vanima perioodi härrastemajaga, mil hooned olid pigem taluliku loomusega kui suursugused häärberid. Oluline on välisilme ja selle materjalikasutus.
15180	Maidla mõisa peahoone 	Klassitsisliku mõisa peahoone esinduslik näide. Hoone teeb eriliseks ka selle mitmekihiline ehituslugu- hoone sisaldab ka keskaegseid osiseid. Hoone ehitati olemasoleval kujul välja 19. sajandi alguses, kuid sai 1905. aastal kannatada, mistõttu uuendati 20. saj alguses hoone interjööre. Sellest ajast pärineb hoone ruumides ka kõige enam detaile.

13952	Maidla mõisa peahoone, 1764-1767 	Eesti üks esinduslikumaid barokseid mõisa peahooneid. Säilinud hoone algupärane välisilme. Ka hoonest seest võib leida ajaloolisi detaile.
16010	Malla mõisa peahoone 	Suursugune neorenessanss-stiilis mõisa peahoone. Hoone on teinud eriliseks selle pikk maht ja üldkuju. Hoone on põlenud, mistõttu on hoogustunud hoone varemestumise protsess. Hoonel on suur arhitektuuriajalooline väärtus, mistõttu on põhjendatud hoone kaitsmine ka varemena. Hoone üldmaht on loetav ja tegemist on piirkonna olulise sümbolhoonega.
15427	Massu mõisa peahoone 	Äratuntava välisarhitektuuriga klassitsistlik mõisa peahoone. Interjöörid hävinud, kuid neid on hakatud taastama arvestades peahoonele sobivaid lahendusi. Hoonet on vaja väärtuspõhiselt hinnata ühes seda ümbritseva hoonekompleksiga.
15508	Matsalu mõisa peahoone 	Barokne peahoone, mis koosneb mitmest erinevast mahust: peahoonest ja tiibhoonetest. Hoone silmapaistev, kuid on seisnud pikalt kasutuseta ja on seetõttu halvas kui mitte avariilises seisukorras. Info hoone siselahenduse ja väärtuslike detailide olemasolu kohta puudub. Peahoonega ühes kaitse all arvukalt abihoonestust, kompleksi kaitsestaatus selgitada välja väärtuspõhise hindamise käigus.

7237	Meeri mõisa peahoone, 19. saj. 	Klassitsistlik mõisa peahoone, mis on tänaseks säilinud ümberehitatud kujul. Hoone oli algselt ühekorruseline, ehitati 20. saj kahekorruseliseks. Autentset lahendust on oluliselt muudetud, kooliaegne kihistus peegeldab küll hoone ajalugu, kuid ei kuulu kõige väärtuslikumasse kihistusse, mida peaks riiklikul tasemel mälestisena hoidma.
9485	Meremõisa mõisa varemed 	Ajaloolise peahoone varemeid ära kasutades 19. saj I poolel rajatud nn romantilised varemed, mis on tänaseks väga halvas seisukorras ja loetavad maastikus 1-1,5 m ebaühtlaste müüridena. Ettepanek liita pargiga kui pargi üks kujunduslik element.
23751	Mooste mõisa peahoone 	Suursugune historitsistliku härrastemaja näide. Säilinud algupärane välislahendus, interjöörides alles algupärane ruumipaigutus ja omajagu historitsistlikke detaile. Hoone ümbritsetud Eesti ühest suursuguseimast abihoonete kompleksist.
14497	Morna mõisa peahoone 	Lihtne klassitsistlik mõisa peahoone. Välisilmes ja siselahenduses väheste detailidega. Omab väärtust pigem kohaliku ajaloo ja arengu tähistajana.

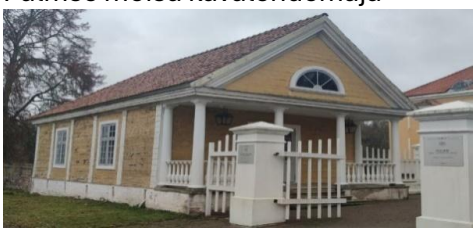
2707	Muraste mõisa peahoone, 19.-20.saj. 	Ehitusjärgselt suurejooneline neorenessanss-stiilis härrastemaja, mis on tänaseks säilinud tulekahju tulemusel varemestunud kujul. Hoone üldmaht ja arhitektuurne lahendus on seni loetav, kuid vare ei mõju sümbolobjektina nagu seda võib tituleerida Läänemaal asuvat nn Ungru lossi. Hoone paigutub mõnevõrra suletud alal, ümbritsetuna nõukogudeaegsetest hoonetest, mis ei lase varemel ruumiliselt nö mõjule pääseda. Samuti on ümbritsevad abihooned arhitektuurselt nö nõrgad ja ei teki tervikkompleksi.
15705	Muuga mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone üks esinduslikumaid ja tõenäoliselt tuntumaid näiteid. Hoone on kirjutatud Eesti kultuurilukku C. T. von Neffiga seoses. Hoone on säilinud suuresti autentsel kujul, taastamisel on võetud aluseks olulises osas algupäraseid dokumenteeritud lahendusi.
15986	Mõdriku mõisa peahoone 	Omanäoline klassitsistlik härrastemaja, mille üldkuju on kujunenud mitme ehitusetapi tulemusena. Hoones säilinud mitmeid ajaloolisi detaile. Tervikuna peegeldab huvitavat klassitsismi võttestikku.
13960	Mäetaguse mõisa peahoone, 18.-19. saj. 	Klassitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Oluline osa tervikkompleksist. Peahoone näitab ilmekalt 1990. aastate restaureerimislahendusi, olles seega mõisaarhitektuuri restaureerimisajaloo märgiline objekt.

7217	Mäksa mõisa peahoone 18/19. saj. 	Mitmes etapis ehitatud hoone. Hoonest sälilinud peamiselt välislahendus, ka see muudetud kujul. Interjöörid uued, ajaloolisi lahendusi eeskujuks võttes kavandatud. Originaali säilinud pole.
15095	Mäo mõisa peahoone 	Kunagine suurejooneline klassitsistlik mõisa peahoone, millest tänaseks alles varemestuv hoone karp. Juba nõukogude perioodiks olid hoone interjöörid hävitatud. Välisilmes loetav hoone algne maht, aimatav selle arhitektuurne üldlahendus. Tänu hoone halvale seisukorrale ei saa seda kahjuks lugeda enam Eesti mõisapärandi paremiku hulka.
27078	Nakama karjamõisa mõisamaja 	Haruldane puidust härrastemaja, materjalikasutus ja arhitektuurne võttestik peegeldab hästi rannaäärsete alade arhitektuuritraditsioone, mida mõisaarhitektuuris ülemäära esindatud pole. Meenub veel Kotlandi mõis.
15669	Neeruti mõisa peahoone 	Haruldane juugendstiilis peahoone, säilinud autentne välisilme. Interjööridest leidub samuti ehitusaegseid detaile. Hoone on suure töö tulemusel taastatud ja kasutuses.

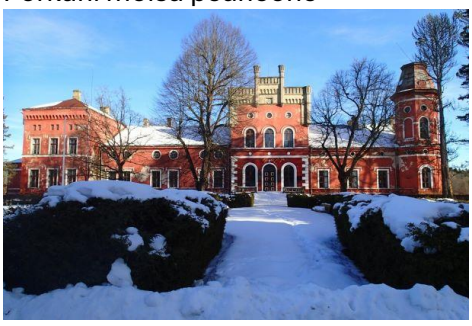
2900	Nurme mõisa peahoone, 18.-20.saj. 	Kunagisest klassitsistlikust väikemõisast on tänaseks jäänud alles vaid paekivimüürid, mis sellisel kujul suurt arhitektuuriväärtust ei oma.
2778	Ohtu mõisa peahoone, 18.-20. saj. 	Esinduslik barokk-stiilis peahoone, milles säilinud harukordne baroksete elementidega kahhelahjude kollektsioon.
14563	Olustvere mõisa peahoone 	Esinduslik historitsistlikus stiilis peahoone näide. Hoone on säilinud terviklikult, välisilme säilinud ehitusjärgselt, siselahenduses mitmetest remonttöödest hoolimata hulganisti ajaloolisi detaile. Ümbritseb abihooneterikas kompleks.
13898	Ontika mõisa peahoone 	Lihtne hilisklassitsistlik ja juba historitsistlike detailidega peahoone. Hoonel eelkõige miljööline väärtus, mistõttu vajab tervikanalüüsi koos ülejäänud säilinud abihoonete kompleksiga.

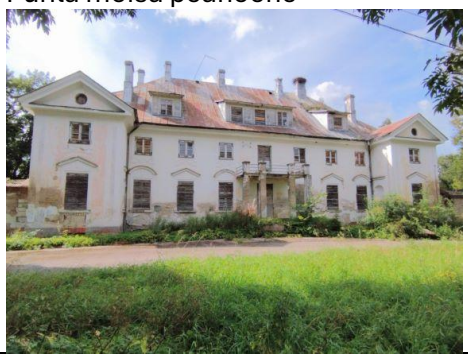
23546	Orjaku mõisa peahoone varemed 	Hoonest on säilinud vaid osa müüridest keldrikorrusega. Müürid ei anna edasi hoone kunagist arhitektuurset lahendust seega põhjendatud pole varemete kaitsmine mälestisena. Müüridest ei kujune ka olulist maastikulist dominanti, mis oleks piirkonna sümbolobjektiks.
21054	Oti mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone näide. Välisilme säilitanud 19. sajandi keskpaigale iseloomuliku ilme. Interjöörides valdavalt kaaseagsed lahendused, kust võib leida üksikuid ajaloolisi detaile, peamiselt põrandaid. Hoonel eelkõige miljööline väärtus, väärib analüüsi kogu kompleksiga.
16029	Pada mõisa peahoone varemed 	Ajalooliselt üks suursugusemaid (vara)klassitsistlikke mõisapeahooneid Eestis. Kahjuks süüdati hoone juba 1917. aastal pärast mida hoone varemestus ning on seisnud varemena juba üle viimase saja aasta. Hoolimata varemestumisest on hoone üldmaht hästi säilinud, mistõttu on loetav ka selle kunagine arhitektuurne kujundus. Hoone paikneb looduskaunis kohas ja on hästi vaadeldav- piirkonna oluline dominant. Siiski hoone varemed äärmiselt halvas seisukorras. Kogu Pada kompleks on sarnases seisukorras, mistõttu vajab ühist otsust, kas hooned jätkavad mälestisena või mitte. Hoone varemed on imposantsed ja vääriksid kasvõi üksikobjektina mälestise staatust, peegeldamaks piirkonna kunagist suursugust ajalugu.

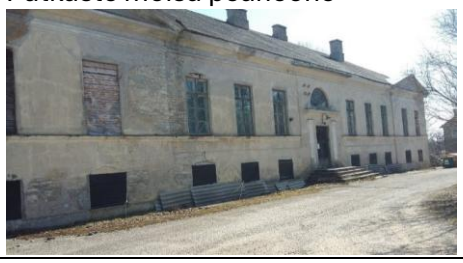
2922	Padise mõisa peahoone, 19.saj. 	Lihtsa varaklassitsisliku mõisa peahoone näide. Ajalooline lahendus säilinud, interjöörides üksikuid detaile. Hoonele annab väärtuse tema asukoht ja otsene ruumiline side Padise kloostri varemetega, moodustades omanäolise ruumilise terviku. Seetõttu on oluline, et hoone jätkaks mälestisena, et hoida Padise kloostri varemetele, kui Eesti ühele unikaalsele mälestisele sobivat ja toetavat keskkonda.
13968	Pagari mõisa peahoone 	Haruldane puidust klassitsistlik peahoone. Einmanniga sarnased. Oma üldlahenduselt peegeldab hästi 19. saj I pooles moes olnud tüüpfassaadide eeskujusid. Hoones sees säilinud mitmeid kunstiliselt kauneid detaile.
23292	Paju mõisa peahoone 	Klassitsistliku peahoone näide, millele annab iseloomuliku ilme lai räästakarniis ja nurgarustika. Interjöörid on ümberehitatud. Hoone on ajalooliseks tunnistajaks Paju lahingule, mis leidis aset 31.01.1919. Olulise maamärgina ja ajaloolise sündmuse tunnistajana vääriks riikliku kaitse jätkamist. Kaaluda ajaloomälestise staatust?
23937	Pajusi mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone näide. Hoonest on säilinud vaid pool hoonest ja pole seega lõpuni autentsel kujul alles. Arvestades Pajusi mõisa klassitsistliku mõisaansambli üldist väärtust, on peahoone sellegi poolest selle oluline ruumiline dominant, mille hoidmine mälestiste põhimõtteid arvestades on oluline kogu ansambli autentsuse seisukohalt.

23951	Pala mõisa peahoone 	Lihtsa osaliselt puidust peahoone näide. Hoones säilinud interjöörides üksikuid interjööridetaile, millest mõned päris haruldased ning ajaloolisi viimistluskihte. Hoonel eelkõige miljööline väärtus koos ülejäänud abihoonestusega. Mõisasüda vajab tervikuna väärtuspõhist hindamist ja otsustamist riikliku kaitse põhjendatuse jätkamise osas.
15897	Palmse mõisa kavaleridemaja 	Klassitsistlikus stiilis puidust kavaleride maja. Oluline osa Palmse mõisa kompleksist. Üks kahest säilinud kavaleridemajast.
15893	Palmse mõisa peahoone 	Eesti ilmselt üks tuntumaid mõisahooneid, barokk-stiili esinduslikumaid näiteid. Hoonel ka oluline roll Eesti restaureerimisajaloos, tööde käigus sai hoone ajalooliste analoogiate eeskujul terviklikud ajaloolises stiilis interjöörid. Peahoone on kindlasti oma ajastu üheks tähtojektiks.
23160	Palupera mõisa peahoone 	Omanäoline historitsistlik puidust mõisa peahoone näide. Hoone on võrreldes ajaloolise lahendusega säilinud tänaseks mõnevõrra muudetud ilmega. Hoonel oli keskosas kunagi ka historitsistlik tornike, mis enam säilinud pole. Siselahenduses on üksikuid ajaloolisi detaile Hoone omab pigem miljöölist väärtust. On võrreldav Kulina mõisaga, mis kaitse all pole, olles seejuures välimuselt oluliselt tagasihoidlikum. Seetõttu vajab terve kompleks väärtuspõhist hindamist.
23784	Partsi mõisa peahoone 	Lihtne tellistest laotud historitsistlik peahoone. Välisilme lakooniline, suurte kaunistusteta, interjöörides säilinud vähe algupärast, mõni ahi, põrand, piirdeliistud. On oma olemuselt ja säilivusastmelt tagasihoidlikum võrreldes nii mõnegi sama ajastu ja materjalikasutusega peahoonest. Seetõttu pole põhjendatud riikliku kaitse jätkamine.

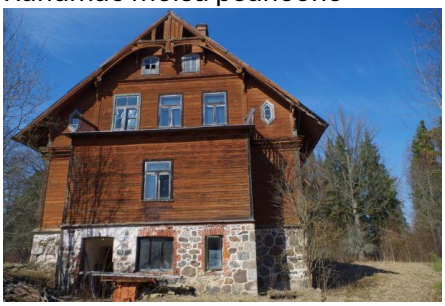
14758	Peetri mõisa peahoone 	Eestis väheesinenud heimat-stiilis peahoone näide, mis projekteeritud tuntud arhitekti Otto Wildau poolt (Holdre ja Taagepera arhitekt).
20840	Pidula mõisa peahoone 	Arhailise barokk-stiilis peahoone ilmekas näide. Hoone algupärane ilme säilinud, oluline piirkonna maamärk. Kannab hästi edasi Saaremaale iseloomulikku dolomiidi-kasutust.
23844	Pikajärve mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone näide. Välisilme säilinud enamasti autentselt, siselahenduses toimunud olulisi muudatusi ja minetanud suuresti ajaloolised kihistused. Hoone kannab eelkõige miljöölist väärtust ja on osa arvukast mõisahoonetusest. Hinnangu andmiseks tuleb viia läbi väärtuspõhine hindamine.
2689	Pikva mõisa peahoone, 19.-20. saj. 	Lihtsa historitsistliku peahoone hea näide, milles on säilinud mitmeid ajalooliselt väärtuslikke detaile.
20905	Pilguse mõisa peahoone 	Lihtsa välisilmega peahoone. Saaremaa mõisa peahoonetest kõige rohkem ümberehitatum, interjöörides vaid mõni üksik element, välisilmet muudetud 20. saj, mil hoone ehitati ümber vaimuhaiglaks. Vajab mõisa abihoonete kompleksiga terviklikku analüüsi, kas on põhjendatud riikliku kaitse jätkamine. Peahoone on tagasihoidliku olemisega, kuid kultuurilooliselt rikka pärandiga.

15191	Pirgu mõisa peahoone 	Esinduslik klassitsistlik hoone, millel lisaks silmapaistvale arhitektuurilahendusele ka oluline roll restaureerimisajaloo seisukohalt. Hoone interjöörid taastatud ajaloolisele lahendusele tuginedes.
14509	Polli mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Hoonet on küll osaliselt ümberehitatud: hoone otstesse on 20. saj ehitatud peale teine korrus, kuid üldjoontes on säilinud esialgne maht. Hoones on säilinud üksikud, kuid sellegi poolest tähelepanuväärsed interjöörid.
16852	Pootsi mõisa peahoone portikus 	Hoonest on kaitse all vaid portikus. Tegemist on portikusega, mis eraldiseisva arhitektuurse detailina ei oma nii suurt kunstilist väärtust, et see peaks olema eraldi kultuurimälestis.
15846	Porkuni mõisa peahoone 	Eesti üks suursugusemaid historitsistlikke peahooneid, esindab Eestis vähelevinud neogooti/ tuudor-stiili. Hoone on suur ja mahulise liigendatusega, interjöörides säilinud väga mitmeid luksuslikke detaile.

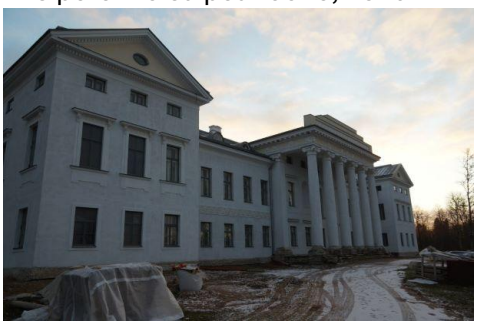
15440	Puhtu mõisa peahoone 	Hoone teeb eriliseks selle paiknemine ühes talliga, mida ühendavad kõrged kivimüürid ja mille keskele tekib suletud sisehoov. Taolist lahendust Eestis ülemäära säilinud pole. Puhtus asub ka eriline mõispark, kus mitmeid unikaalseid mälestussambaid. Peahoone moodustab ümbritseva keskkonnaga terviku.
23193	Puka mõisa peahoone keldrid 	Hoonest säilinud vaid keldrid, hoone põles juba 1922. aastal. Keldrid ei oma arhitektuuriväärtust, mistõttu pole nende kaitse ehitismälestisena põhjendatud.
15071	Purdi mõisa peahoone 	Suursugune barokk-stiilis härrastemaja näide. Hoone teeb unikaalseks etapiliselt valminud kehand ja hulgaliselt säilinud erinevatest ajastutest pärinevad detailid. Kõige unikaalsemateks on rokokooliku ornamentikaga lagede stukk-kaunistused.
15346	Purila mõisa peahoone 	Unikaalne klassitsistlik mõisa peahoone. Silma jääb nii eripärane varaklassitsistlike elementidega välislahendus kui ka interjöörid, kus on palju huviväärset. Siselahendusest on kõige tähelepanuväärsem illusionistlik seinamaaling aga muidugi ka mitmeid teisi varaklassitsistlikke detaile.

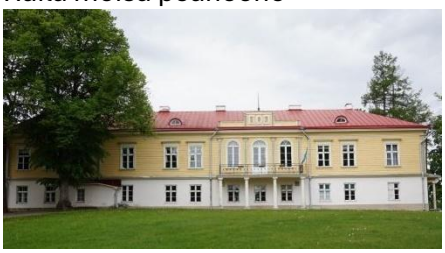
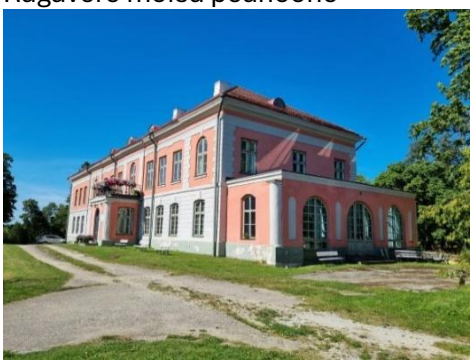
13928	Purtse kindluselamu 	Hinnatakse teiste sarnaste kindluselamutegaobjektidega koos.
23552	Putkaste mõisa peahoone 	Hiiumaa oluline klassitsistlik mõisa peahoone. Välisilme üldjoontes säilinud, siselahenduses detaile vähe. Peahoone omab eelkõige miljöölist väärtust Hiiumaa olulise mälupaigana.
23988	Puurmani mõisa peahoone 	Eesti üks suursugusemaid neorenesanss-stiilis mõisa peahooneid. Säilinud autentsel kujul nii väljast kui seest. Hoones alles hulganisti ajalooliseid tervikinterjööre koos põnevate kunstiliselt kõrgel tasemel detailidega.
15091	Põhjaka mõisa peahoone 	Lihtsa klassitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Säilinud algupärane kompaktne maht lihtsa välisilmega, mille peamiseks elemendiks lihtne kolmnurkviil peafassaadil, akende sümmetriline paigutus ja veel barokselt mõjuv üsna kõrge poolkelpkatus. Sees säilinud mitmeid huvitavaid arhailiselt mõjuvaid detaile.
23729	Põlgaste mõisa peahoone 	Ilmekas klassitsistliku mõisa peahoone näide. Hoonel hästi proportsioneeritud maht ja sümmeetriline avatäidete paigutus, esindab klassitsismi võttestikku eeskujulikul moel. Kui välislahendus on hästi säilinud, siis sisemuses on detaile alles vähe. Mõni siiski koos historitsistliku kahhelahjuga. Hoone omab eelkõige miljöölist väärtust ja see kaalub üles tagasihoidlikumalt säilinud interjöörid. Põlvamaa mõisatest kindlasti tähelepanuväärne.

21020	Pädaste mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone näide, ainus härrastemaja Muhus. Oluline maamärk ja üks tuntumatest härrastemajadest.
14749	Pärsti mõisa peahoone 	Puidust historitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide, millel eelkõige miljööline väärtus. Hoone interjöörid taastatud ajaloolise keskkonna eripärasid arvestavalt.
15377	Päärdu mõisa peahoone 	Varaklassitsislik osaliselt baroksete detailidega peahoone. Hoonel on omanäoline välisilme, mille iseloomulikuks elemendiks on peafassaadil paiknev ümarvormidega frontoon. Hoones sees säilinud mitmeid haruldasi interjööridetaile, millest silmapaistvamad nt puidust trepipiirded.
16633	Pööravere mõisa peahoone varemed 	Mõisahoone põles 1905, pärast seda seisnud varemestunud kujul. Tänaseks hoonest alles tehniliselt halvas seisukorras ja ebaühtlaselt säilinud varemed, mis ei kanna edasi edasi kunagist arhitektuurset ja mahulist lahendust. Kuigi varemed markeerivad kunagise mõisa asukohta, ei ole neil nii suurt arhitektuuriajaloolist väärtust, et need kannaksid välja ehituspärandi staatust.
15558	Pürksi mõisa peahoone 	Lihtne klassitsistliku härrastemaja näide, mida on 20. sajandil osaliselt ümberehitatud nii seest kui ka väljast. Ruumides säilinud üksikuid ajaloolisi detaile. Mõisahoone on võrreldes teiste samaaegsete härrastemajadega oluliselt tagasihoidlikum ning pigem kannab kohalikku väärtust. Tuleb analüüsida koos ülejäänud mõisakompleksi kuuluvate abihoonetega ja otsustada, kas see kompleks peab kuuluma mälestistena kaitse all.

7088	Raadi mõisa park peahoone varemega, 19.-20. saj. 	Ajalooliselt Eesti üks luksuslikumaid härrastemaju, mis põles 1944. aastal, pärast seda on hoone aina varemestunud ja on kohati avariilises seisus. On selge, et hoone on Eesti mõisaarhitektuuris olnud üks tähelepanuväärsemaid, samas eirata ei saa ka selle tänast õnnetut olukorda, mistõttu on keeruline anda hoone edasisele kaitsestaatusele ühest hinnangut. Seetõttu on vajalik hoone tuleviku osas laiahaardeline diskussioon. Hoonele on koostatud DP MET pärandihoidla kavandamiseks.
15245	Rabivere mõisa peahoone 	Lihtsa härrastemaja näide. Hoonet on 20. saj osaliselt ümberehitatud, eriti on seda näha hoone tagaküljel. Hoones on säilinud üksikuid interjööridetaile. Hoonel pigem kohalik ja miljööline väärtus. Hinnata hooned ühes kompleksiga, et hinnata kas mõisakompeksi puhul on põhjendatud mälestisena kaitse järkumine.
23824	Rahumäe mõisa peahoone 	Lihtne puidust historitsistlik mõisahoone, millel on omalaadne välislahendus. Hoones on säilinud rohkelt erinevaid kultuuriväärtuslikke detaile, eriti tähelepanuväärne nende seas on historitsistlik puidust trepp freesitud balustritega.
15299	Raikküla mõisa peahoone 	Tähelepanuväärne klassitsistlik mõisa peahoone, mille puhul säilinud algupärane välislahednus. Välisarhitektuuri dominantne element on suursugune ja massiivne sammasportikus. Hoone interjöörid on suures osas hävinud. Arvestades välisarhitektuuri kultuuriväärtust ja hoone tähelepanuväärset kultuuriloolist tausta, on põhjendatud kaitse jätkamine.

15722	Rakvere mõisa peahoone ja teatrihoone 	Klassitsisliku mõisa peahoone näide. Hoone on kapitaalselt ümberehitatud ja kannab väärtust pigem teatrihoone kui härrastemajana. Analüüsida mõisahoonestus tervikuna väärtuspõhise hindamise käigus.
23771	Rasina mõisa peahoone tiibehitis 	Ajaloolisest hoones alles vaid tiibehitis. Hoonel on vahvaid arhitektuurseid elemente, kuid ei kanna edasi mõisahoone kui terviku väärtust.
2807	Ravila mõisa peahoone, 19.-20. saj. 	Barokse mõisa peahoone näide, mida muudeti mõningal määral pärast 1905. aasta põlengut. Hoonele on lisatud nõukogude perioodil juurdeehitis, mis mõnevõrra rikud mõisa peahoone kui kogu kompleksi autentsust. Samas räägib lugu, kuidas mõisakomplekse nõukogue perioodil uutesse funktsioonidesse kohaldati. Peahoones säilinud üksikuid detaile. Arvestades hoone unikaalset välisilmet kaalub see interjööride säilivuse siiski üles.
15563	Riguldi mõisa peahoone 	Klassitsistliku puidust härrastemaja ilmekas näide. Vormilt ja mahult barokse üldkujuga, millele annab klassitsistliku ilme hoone esifassaadi keskel paiknev kolmnurkviil. Hoones säilinud mitmeid ajalooliseid detaile, mis annavad ilmekalt edasi hoone kujunemislugu.
23224	Riidaja mõisa peahoone 	Eestis ainulaadne puidust barokne härrastemaja, milles on säilinud lisaks ajaloolisele välisilmele hulgaliselt ka erinevaid väga väärtuslikke interjööridetaile ja siseviimistluskihte.

2908	Riisipere mõisa peahoone, 1820 	Eesti üks suursugusemaid klassitsistlikke mõisa peahooneid. Hoone on säilinud ehitusjärgsel kujul, interjöörides hulgaliselt erinevate ajastute interjööridetaile, mis räägivad kõnekalt hoone kujunemislugu.
24056	Roela mõisa peahoone varemed 	Hoone hävis suures osas II MS, sellest on alles üksikuid müüre ja tornikujuline hoonemaht. Hoonest säilinud osad ei anna edasi hoone kunagist arhitektuurset ja ruumilist lahendust. Hoonest säilinud varemed ei kanna sellisel kujul tähelepanuväärset arhitektuuriväärtust. Need markeerivad kull kunaist mõisa asukohta, kuid see pole piisav põhjendamaks riikliku kaitse jätkumist.
14079	Rogosi mõisa peahoone tiibhoonetega, 17.-19. saj 	Rogosi tervikuna on Eestis väga haruldane mõisakompleks, on raske leida teist sarnast, mis esinaks kastellitaolise planeeringuga kompleksi. Hoonet ennast on 20. saj jooksul remonditud ja ümberehitatud, mistõttu ajaloolisi detaile vähe. Hoone väärtus ilmneb eelkõige kompleksi osana, kuna on ruumiliselt tihedalt seotud ümbritseva keskkonnaga.
16635	Roodi mõisa peahoone 	Juugendstiilis mõisa peahoone huvitav näide, säilinud algupärane eksterjöörilahendus, interjöörides säilinud üksikuid detaile. Moodustab abihoonetega ruumiliselt mõjusa kompleksi.

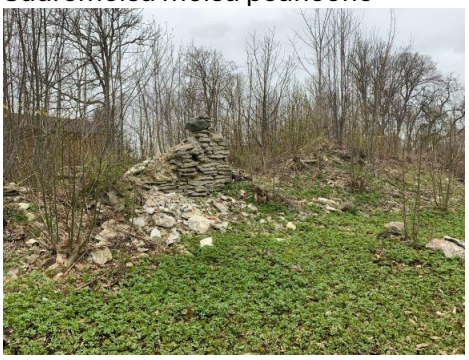
15098	Roosna-Alliku mõisa peahoone 	Eesti üks silmapaistvamaid klassitsistlikke härrastemaju, millel on rikkaliku dekooriga välislahendus ja kus on säilinud mitmeid ajaloolisi interjööridetaile. Hoone restaureerimistööde käigus taastati interjööre tuginedes ajaloolistele allikatele ja originaalsetele interjööri detailidele tuginedes.
7309	Rootsi abimõisa peahoone 	Vaja hinnata vanema hoonestuskihistuse hulka kuuluva ehituspärandiga, ei ole tüüpiline mõisahoone.
27846	Ruila mõisa peahoone 	Esimese korruse osas kivist ja teise korruse osas puidust peahoone, millel valdavalt historitsistlik välisilme. Kuigi hoones on tehtud 20. saj jooksul kohati päris kapitaalseid remonttöid, võib hoonest siiski leida hulgaliselt erinevaid väärtuslikke interjöörikihistusi.
15804	Rägavere mõisa peahoone 	Ilmekas klassitsistliku mõisa peahoone näide. Kuigi hoone välisilme lahendus on algupäraselt säilinud, väärivad hoone puhul erilist tähelepanu selle interjöörid, täpsemalt stukk-kaunistused mis on haruldased ja kõrge kunstilise tasemega.
23816	Räpina mõisa peahoone 	Üks suurejoonelisemaid klassitsistlikke mõisaid Eestis. On siiski tänaseks säilinud 1930. aastatel mõnevõrra ümberehitatud kujul. Hoone välisilmes muudeti hoone põhimahtu ja otsasid ühendavaid galeriisid- neile ehitati peale teine korrus. Hoone interjöörides on pigem vähe algupärast alles, mistõttu on väärtus eelkõige hoone välisarhitektuursel lahendusel.

15576	Räägu mõisa peahoone 	Lihtne klassitsistliku üldkujuga peahoone. Juba nõukogudeaegsetes mõisa inventeerimise dokumentides on toodud välja, et hoone interjöörid hävinud. Hoone välislahenduses pole säilinud algupäseid detaile. Võrreldes teiste samatüübiliste hoonetega on Räägu puhul tegemist tagasihoidlikuma hoonega, mis on kahtlemata väärtuslik, kuid pigem kohalikus kontekstis.
7284	Saadjärve mõisa peahoone, 18/19.saj. 	Klassitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Hoone välisilme valdavalt säilinud, siselahenduses originaali vähe, kuid üksikuid detaile siiski. Omab pigem miljöölist väärtust ja on arhitektuurselt huvitav oma ehitusajastu võttestikku edasi kandev hoone.
20888	Saare mõisa peahoone 	Lihtsa klassitsistliku peahoone näide. Hoonel säilinud üldkuju, sisemuses üksikuid interjööridetaile, peamiselt siseuksi. Hoonel pigem miljööline väärtus, mistõttu hinnata väärtuspõhiselt koos ülejäänud kompleksi kuuluvate hoonetega.
15571	Saaremõisa peahoone varemed 	Barokse mõisa peahoone näide, mille peamine väärtus seisneb selles, et on 1990. aastate restaureerimislahenduste ilmekas näide. Hoone oli selleks hetkeks tugevalt varemestunud ning see otsustati algupärase eeskujul rekonstrueerida.
7176	Saburi (Rupsi) jahimõis, 1908 	Jahimõisa peahoone näide, esindab eestis vähesäilinud tüüpi. Ehitatud 20. saj algusel, hoone teeb huvitavaks selle minimalistlik välisilme, milles on kohati tunda modernismiajastu eelhingust.

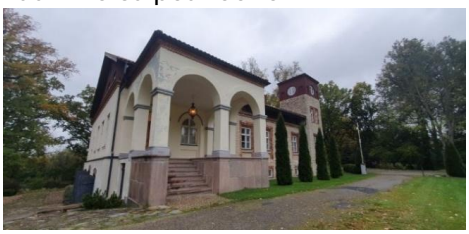
15928	Sagadi mõisa peahoone 	Sagadi on Eesti üks tuntumaid mõisa komplekse, mille peahoonel on hästi äratuntav välisilme. Sagadi esindab eeskujulikult erinevaid väärtuseid, olles üks silmapaistvamaid ja täielikumalt säilinud mõisakomplekse, esindab varaklassitsistlikku peahoonet ning on oluliseks teetähiseks mõisate restaureerimise ajaloos.
15877	Sagadi mõisa suvila 	Oluline hoone Eesti ühes esinduslikumas mõisakompleksis.
13903	Saka mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone näide. Oluline tähtobjekt Ida-Virumaal. Hoone oli 20. sajandil pikalt tühi, seisukorda halvendas veeldi see, et see oli nõukogue piirivalve käes, kes hoonest ei hoolinud ja ehitas seda oma suva järgi ümber. Olukord muutus drastiliselt kui hoone omandas praegune omanik ja taastas selle. Seetõttu kannab hoone olulist väärtust mõisate restaureerimisajaloo ühe olulise tähisena. Ka abihoonetus on korrastatud ning hoonetekompleks toimib tegutseva majutusasutusena.
15793	Saksi mõisa peahoone 	Hoonest on säilinud välisgabariidid, mis kannavad edasi algset mahtu ja avatäidete paiknemist. Hoones oli 1980. aastatel suur tulekahju, mille tulemusel hävinesid hoone interjöörid ning hoone jäi tühjalt seisma. Selle tulemusel on tehniline seisukord muutunud halvaks. Hoone ei kanna käesleval kujul olulist arhitektuuriväärtust, mis põhjendaks selle edasist hoidmist ehitismälestisena.

2953	Saku mõisa peahoone, 1830.a. 	Eesti üks suursugusemaid klassitsistlikke mõisa peahooneid. Hoone on säilinud ehitusjärgsel kujul, interjöörides hulgaliselt erinevate ajastute interjööridetaile, mis räägivad kõnekalt hoone kujunemislugu.
15716	Salla mõisa peahoone 	Lihtsa varaklassitsistliku mõisa peahoone näide. Hoone ruume on ümberehitatud, kuid seal on säilinud erinevaid interjööridetaile.
23241	Sangaste mõisa peahoone 	Eesti üks suursugusemaid historitsistlikke peahooneid, mis esindab neogooti/ tuudor-stiili. Hoone on arhitektuuriline šedööver, mille puhul säilinud nii välisilme kui ka siselahendus erinevate interjööridetailidega.
15084	Sargvere mõisa peahoone 	Baroki ja klassitsismi üleminekuperioodi illustreeriv mõisa peahoone. Säilinud algupärane välislahendus. Hoones on säilinud mitmeid haruldasi interjööridetaile, mis illustreerivad hästi hoone ehituslugu.
2958	Saue mõisa peahoone, 18.saj. 	Eesti üks esinduslikumaid barokseid mõisa peahooneid. Säilinud algupärane välisilme, interjöörides erinevaid interjööridetaile, sh ka hoone vanimast ehituskihistusest. Haruldane tervikkompleks kogu Eestis.

14939	Seidla mõisa peahoone 	Klassitsistlikus stiilis mõisa peahoone ilmekas näide. Säilinud välislahendus, interjööris alles erinevaid detaile, millest nii mõnigi kunstiliselt harukordne.
15354	Seli mõisa peahoone 	Hoone põhiosa pärineb tegelikult 18. sajandist, kuid on 19. sajandil ümberehitatud. Hoone põles 1905. aastal müürideni, pärast mida taastati lihtsustatud kujul. Hoones seetõttu interjööridetaile säilinud vähe. Omab pigem miljöölist väärtust ja moodustab ümbritseva kompleksiga terviku. Võrreldes teiste samaaegsete hoonetega on pigem tagasihoidlikum.
20816	Sikassaare mõisa peahoone 	Saaremaal säilinud unikaalne puidust historitsistlik mõisa peaoone. Hoonel ehitusjärgne välisilme, interjööris säilinud erinevaid detaile. Hoonet taastatakse.
15258	Sipa mõisa peahoone 	Varaklassitstslik peahoone, millel on viiluväljal põnev rokokoolik stukkkaunistus. Hoone põles 1905 ja taastati pärast seda lihtsustatud kujul, seetõttu pole hoones alles palju väärtuslikke interjööridetaile. Hoonel pigem miljööline väärtus ja vajab tervikanalüüsi koos kompleksiga. Võrreldes teiste peahoonetega, esindab lihtsama arhitektuuriga peahoone tüüpi, mille interjöörid pole autentselt säilinud.
15284	Sulu karjamõisa peahoone 	Lihtsa välisilmega karjamõisa näide, mille taoliseid pole Eestis enam väga palju säilinud. Säilinud näidee põhjal on raske öelda, et kaitse all on parim näide.

7196	Suure-Konguta mõisa peahoone, 1911.-1912. a 	Silmapaistev 20. sajandi alguse peahoone, millel omanäoline välisarhitektuur, ning kus on säilinud mitmeid haruldasi juugendlikke interjööridetaile.
14554	Suure-Kõpu mõisa peahoone 	Suursugune klassitsistliku peahoone näide, mis illustreerib hästi klassitsismi ja historitsismi üleminekuperioodile omaseid lahendusi. Välisilme algselt säilinud, interjöörides hulgaliselt ajaloolisi detaile ja viimistluskihte.
15540	Suure-Lähtru mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Välislahendus hästi säilinud, interjööris hulgaliselt detaile sh hoone vanimast kihistusest ja need teeb silmapaistvaks barokiajastule iseloomulik detailikäsitlus.
15608	Suuremõisa mõisa peahoone 	Kunagisest historitsistlikus peahoonest säilinud ebaühtlased varemed, mis ei kanna edasi olulist arhitektuurset väärtust.

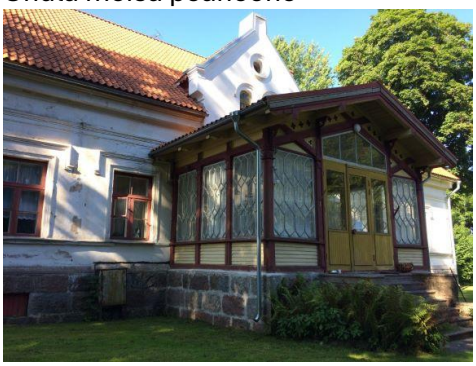
23622	Suuremõisa mõisa peahoone 	Eesti suursuguseim barokk-stiilis peahoone. Säilinud algsel ilmel, rohkete ajalooliselt väärtuslike konstruktsioonide ja detailidega. Eesti mõisaarhitektuuri pärl.
15538	Suure-Rõude mõisa peahoone 	Puidust barokkstiilis mõisa peahoone silmapaistev näide. Säilinud hoone üldine välislahendus, sees alles haruldasi inetrjööridetaile. Erilist tähelepanu äratavad uksed ja nende puitkaunistused.
14108	Sõmerpalu mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Säilinud ajalooline ilme, interjöörides mitmeid ajalooliseid detaile.
14092	Sänna mõisa peahoone 	Silmapaistev puidust peahoone näide, mida ilmestab rikkalik puitdekoor ja kus on säilinud erinevaid ajalooliseid interjööridetaile. Lõuna-Eesti üks omanäolisemaid peahooneid.

15138	Särevere mõisa peahoone 	Haruldane puidust historitsistlik peahoone. Säilinud erinevatel perioodidel läbiviidud tööde tulemusel peahoone ja interjöörides erinevad detailid.
23098	Taagepera mõisa peahoone 	Eesti juugendarhitektuuri tipp, ilmeslt üks tuntumaid mõisa peahooneid. Säilinud ajalooline välisilme ja erinevaid interjööridetaile koos algupärase ruumilahendusega.
16820	Taali mõisa peahoone 	Historitsistliku peahoone tagasihoidlik näide. Hoonest on teatud osa 1930. aastatel lammutatud, seega hoone pole terviklikult säilinud. Väärtuslik, kuid pigem kohalikul tasandil.
27282	Taaliku mõisa peahoone 	Puidust historitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Välislahendus säilinud, interjöörides erinevaid detaile. Saaremaa esinduslikumaid puidust härrastemaju.
23274	Taheva mõisa peahoone varemed 	Suurejoonelise Taheva mõisakompleksi suursugune historitsistlikus stiilis (juugendlike detailidega) peahoone vare. Hoone hävis II maailmasõjas. Hoone vare ei anna tänaseks aimu selle algsest hiilgusest.

7293	Tammistu mõisa peahoone, 19. saj. 	Klassitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide, tähelepanuväärne Tartumaal. Hoone algupärane lahendus valdavalt säilinud, hoones sees mitmeid huvitavaid interjööridetaile.
23948	Tapiku mõisa peahoone 	Lihtsat tüüpi klassitsistliku mõisa peahoone ilmekas näide. Hoone esindab kindlat 19. sajandi algusele omast härrastemaja tüüpi, millel lihtne liigendamata ristkülikukujuline põhiplaan ning mille välisilme suuremate kaunistusteta. Omalaadsete seast üks ilmekamaid.
15262	Teenuse mõisa peahoone 	Väljast lihtne klassitsistlik mõisa peahoone. Kuigi välisilme esialgu seda ei reeda, on hoonel pikk ehituslugu, võib sisaldada keskaegseid osiseid. Hoones on säilinud mitmesuguseid erinevaid interjööridetaile, milles osad ilmselgelt ka väga arhailise ilmega ja dateeritavad vähemalt 18. sajandisse.
23737	Tilsi mõisa peahoone 	Mitmes etapis ehitatud puidust peahoone. Põlvamaa kontektsis haruldane puimõis, milles säilinud unikaalseid interjöörietaile. Hoone seisab kasutuseta ja on kohati halvas, kui mitte avariilises seisus.
23829	Toolamaa mõisa peahoone 	Haruldane barokne puidust härrastemaja. Välisilme esialgu ei reeda hoones säilinud suuri väärtuseid erinevate ajastute interjööri detailide näol. Unikaalne ja haruldane, kahjuks tehniline seisukord ei ole kiita.

16829	Tori mõisa peahoone 	Haruldane barokne puidust härrastemaja nii välisilmelt kui siselahenduselt. Esindab arhailist härrastemaja-tüüpi, mil pigem talulikud jooned.
24074	Torma mõisa peahoone 	Klassitsistlik, kuid tänaseks kapitaalselt ümberehitatud peahoone. Välisilmet moonutavad hilisemad lisandused, interjööris väärtuslikku säilinud pole.
14700	Tusti mõisa peahoone 	Lihtne puidust peahoone. Säilinud algne maht, pigem miljööline väärtus, tuleb hinnata ühes arvuka abihoonete kompleksiga.
15529	Tuudi mõisa peahoone 	Barokne peahoone, millel lihtne välisilme. Hoonel barokiajastule iseloomulik kõrge poolkelpkatus, lihtne liigendamata maht, lakooniline välisilme. Interjöörides säilinud üksikuid detaile, mistõttu hoonel pigem miljööline ja välisarhitektuuri väärtus.

21047	Tõlluste mõisa peahoone 	Erinevatel etappidel ehitatud peahoone. Välisilme üldjoontes säilinud, interjööridest leiab üksikuid väärtuslikke detaile. Tõlluste on Saaremaa kontektis oluline mõisakompleks, esindades vanimat kihistust.
16858	Tõstamaa mõisa peahoone 	Hoonel on pigem tagasihoidlik välisilme, kuid peamised väärtused on säilinud hoones sees, kust võib leida erinevaid interjööridetaile ja väärtuslikke viimistluskihte.
7128	Tähtvere mõisa peahoone, 1912. a. 	Heimat stiilis peahoone hea näide. Välisilme suuresti säilinud, interjööris mitmeid ajaloolisi detaile, kuigi siseviimistlus pärineb suuresti NSVL ajast.
7129	Tähtvere mõisa vana peahoone, 19. saj. 	Lihtne maakividest hoone, säilinud algne maht ja üksikud detailid/konstruktsioonid hoones.
7273	Uderna mõisa peahoone 19. saj 	Historitsistliku peahoone ilmekas näide. Välislahendus autentselt säilinud, interjöörides säilinud erinevaid väärtuslikke interjööridetaile.

15679	Udriku mõisa peahoone 	Klassitsistlikkus stiilis mõisa peahoone suurepärane näide. Hoone on säilinud algupärase välisilmega, selles on säilinud mitmeid tähelepanuväärseid interjööridetaile, mis on unikaalsed kogu Eestis.
15815	Uhtna mõisa peahoone 	Klassitsistlik mõisa peahoone, mis on põlengu tagajärjel varemestunud. Säilinud müürid on avariilises tehnilises seisukorras, nende autentselt taastamine originaalmaterjali säilitades võimatu.
16751	Ullaste mõisa peahoone 	Lihtne peahoone, millel säilinud algne maht ja fassaadilahendus. Hoonet on 20. saj ümberehitatud, mille käigus on ajaloolised detailid välja vahetatud. Ei kuulu Eesti esinuslikemate peahoonete hulka, ka lihtsama mõisahoone tüübina on pigem kohaliku väärtusega.
15688	Undla mõisa peahoone 	Historitsistliku peahoone ilmekas näide. Välislahendus autentselt säilinud, interjöörides säilinud erinevaid väärtuslikke interjööridetaile, sh maalinguid.
15589	Ungru mõisa peahoone varemed 	Hoonest on säilinud varemed, kuid tegemist on arhitektuurselt imposantse ehitisega, mis on oluline maamärk.

7239	Unipiha mõisa peahoone, 19.saj. 	Lihtsa klassitsistliku peahoone tüüpi näide, mis on tehniliselt halvas või avariilises seisukorras. Kuigi algne välislahendus ja siselahendus on üldiselt säilinud, kahandab hoone väärtust selle seisukord.
15590	Uuemõisa mõisa peahoone 	Klassitsistlik mõisa peahoone, mille oluliseks kihistuseks on K. Burmani projekteeritud plaanide alusel teostatud ümberehitustööd.
24012	Uue-Põltsamaa mõisa peahoone 	Barokse mõisa peahoone esinduslik näide. Hoone on säilinud ajaloolise välislahendusega. Hoones on säilinud erinevaid kultuuriväärtuslikke interjööridetaile.
14681	Uue-Suislepa mõisa peahoone 	Varaklassitsistliku ilmega peahoone, mis on säilinud ajaloolisel kujul. Interjöörides säilinud vaid üksikuid detaile, seega hoonel pigem miljööline väärtus, mida võiks hinnata tervikkompleksiga koos.

16878	Uue-Varbla mõisa peahoone 	Haruldane puidust varaklassitsistlik mõisa peahoone, mille välisilme on autentselt ja detailirikkalt säilinud.
15820	Vaeküla mõisa peahoone 	Väga väärtuslik klassitsistlik puidust peahoone, millele on tehtud historitsismi perioodil lisandusi. Interjöörid suures osas ümberehitatud, alles üksikud detailid. Hoonel seega suur välisarhitektuurne väärtus.
23560	Vaemla mõisa peahoone varemed 	Mõisa peahoonest järel vaid keldrimüürid, mis arhitektuuriajaloolises mõttes eraldiseisvat väärtust ei oma.
15286	Vaimõisa mõisa peahoone 	Klassitsistliku peahoone ilmekas näide, mille puhul säilinud arhitektuuristiilile iseloomulikku võttestikku hästi peegeldav välisilme ja kultuuriväärtuslikud detailid interjööris.

2886	Valkla mõisa peahoone, 18.-20. saj. 	Kunagine suursugune mõisa peahoone, mille olustikku on meeleolukalt kirjeldatud mitmetes baltisaksa memuaarides. Kunagine silmapaistev mõisa peahoone on tänaseks säilinud oluliselt ümberehitatud kujul. Kui välisilmes on püsima jäänud üldjoontes selle ajalooline põhimaht ja avatäidete paiknemine, on sellele 20. saj jooksul tehtud juurdeehitisi. Eriti karm on saatus olnud interjööride osas, mis on nii kapitaalselt ümberehitatud, et ajalooline lahendus on vaid aimatav. Ka interjööriuuringud ei toonud välja ühtegi väärtuslikku viimistluskihti, interjööridetaile pole säilinud.
14061	Vana-Antsla mõisa peahoone 	Üliväärtuslik klassitsistlik peahoone, millel eriline, veidi arhailise üldmuljega ühekorruseline maht. Väisilmes säilinud mitmeid eripäraseid detaile, sama valitseb ka hoones sees, kus on alles rikkalikult erinevate ajastute viimistluskihte ja detaile. Lõuna-Eesti tähelepanuväärsemaid härrastemaju.
7269	Vana-Kirepi mõisa peahoone, 18/19. saj. 	Barokne puidust peahoone näide, millele tehtud historitsismi perioodil lisandusi. Säilinud algkuju ja kavatis, interjöörides ajaloolisi detaile. Vanima mõisapärandi esinduslik näide.
15521	Vanamõisa mõisa peahoone varemed 	19. sajandi alguses ehitatud peahoone, mis põletati 1905 ja on pärast seda seisnud varemetes. Varemed sellisel kujul on küll ajalooliselt kõnekad, kuid ei kanna sellist arhitektuuriväärtust, mis põhjendaks varemete kaitsmist ehitismälestisena. Väärtus pigem kohaliku arengu tähistajana.
2715	Vana-Pääla mõisa peahoone, 17. saj 	Esindab vanimat mõisa peahoone tüüpi, mille väärtus seisnab selle arhailises ruumiplaneeringus ja üldkujus.

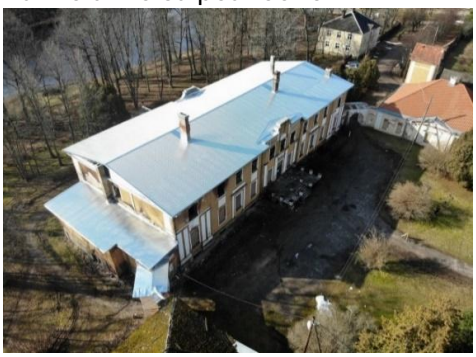
15380	Vana-Vigala mõisa peahoone 	Suursugune hilisbarokne peahoone, ajaloolise Läänemaa uhkemais mõisapeahooneid ja -ansambleid. Pandi põlema 1905, taastati pärast ligilähedasel kujul, siiski hoones sees on selle tõttu ajalooliseid väärtuseid alles vähe. Kõige tähelepanuväärsemad on vestibüüli seina müüritud antiikreljeefid, milletaolisi mujalt härrastemajadest ei leia.
14690	Vana-Võidu mõisa peahoone 	Klassitsistlik peahoone, mis oli algselt ühekorruseline, ehitatud kahekorruseliseks 1930. aastatel. Seega hilisema kihistuse lisandus moonutab algset lahendust, kuid räägib ilmekalt lugu sellest kuidas koolihooneid kohaldati EW ajal uue asjastu vajadustele vastavaks. Peahoone teeb eriliseks sealt leitud Pompei-stiilis maalingud. Hoone on osa suurest kompleksist.
15014	Vao mõisa peahoone 	Põjimahus 18. sajandil rajatud barokne puidust peahoone, millele lisatud hilisemalt perioodil historitsistlik kaarakendega veranda. Hoones säilinud mitmeid algupäraseid detaile. On tervikuna ilmekas näide 18. saj/ 19. saj mõisapärandile iseloomulikest ehitustradtistoonidest.
16087	Varangu mõisa peahoone 	Varaklassitsistlikus stiilis peahoone üks tähelepanuväärsemaid näiteid. Hoone teeb eriliseks selle arhitektuurnelahendus, milles jääb silma esifassaadi poolses küljes ümarate nurkadega lahendus ja rikkalik krohvidekoor. Hoones on säilinud mitu unikaalset tervikinterjööri, millest haruldaseim saali interjöör maalingute, ahjude ja laudpõrandaga.
2978	Vasalemma mõisa peahoone, 1893 	Silmapaistev historitsistlik peahoone, millel säilinud autentne välisilme ja rikkalikult interjööridetaile.

16043	Vasta mõisa peahoone 	Tagasihoidlik varaklassitsistliku peahoone näide. Väisilme üsna autentselt säilinud, interjöörid hävinud, alles vaid mõni detail. Pigem miljööväärtus ja osa suuremast mõisakompleksist, mille väärtust tuleb hinnata tervikuna, et selgitada välja, kas tegemist on Eesti mõisapärandi paremikuga.
15433	Vatla mõisa peahoone 	Varaklassitsistliku peahoone ilmekas näide, mis on säilinud ajaloolisel kujul ja kust võib leida rohkelt ajaloolisi interjööridetaile. Kõige põnevam on II korrusel säilinud ringikujulise põhiplaaniga ruum, mis oli ajalooliselt magamistuba- tegemist pole Eesti mõisaarhitektuuris üleliia kasutatud võttega.
15767	Veltsi mõisa peahoone 	Hästi säilinud lihtsama välisilmega tellistest laotud peahoone. Hoones säilinud rohkelt ehitusaegseid detaile, mis peegeldavad hästi hoone ehitusaega. Samas võrreldes teiste samaaegsete mõisatega, mida on säilinud omajagu, on hoone tagasihoidlikum. Väärib analüüsi kompleksi kui tervikuga, et selgitada välja põhjendatud kaitsestaatus.
2936	Vihterpalu mõisa peahoone, 19. saj. 	Silmapaistev klassitsistliku mõisa peahoone näide. Välisilmes domineerib rikkalik dekoor, interjöörides mitmeid ajaloolisi detaile ja viimistluskihte.
15952	Vihula mõisa peahoone 	Tähelepanuväärne mõisa peahoone näide. Kuigi hoone interjöörides on vähe algupärast, on hoonel oluline roll tervikkompleksis, mis on Eesti üks tuntumaid mõisaid.

2988	Viimsi mõisa peahoone, 19.-20. saj. 	Historitsistliku mõisa peahoone näide, oluline mõisa kultuurilugu, mis seotud J. Laidoneri pärandiga.
14724	Viljandi mõisa peahoone 	Esinduslik historitsistlik peahoone, mis on autentselt säilinud. Hoonel detailirikas välisilme ja interjöörides säilinud rohkelt erinevaid interjööridetaile ja viimistluskihte.
15997	Vinni mõisa peahoone 	Intrigeeriva ajalooga hoone, mis on olnud lisaks eluhooneks olemisele olnud ka aadlipreilide pansionaat. 20. saj ei ole hoonele armuline olnud ja seda on ümberehitatud, mille tulemusel on suur osa ajaloolistest detailidest kadunud. Alles on ruumide võlvlaed, mis markeerivad hoone ajaloolist olemust. Hoone esindab Eestis vähelevinud ja säilinud kastellilaadset hoonet. Kuigi hoone on seetõttu haruldane, on selle autentne lahendus saanud hilisemate ehitustööde tulemusena kanatada. Ka mõisakompleksi kui tervikut mõjutab nõukogudeaegne ümbritsev hoonestus, mis lõhub terviklikkust.
23974	Visusti mõisa peahoone 	Juugendliku mõisahoone näide, millest alles hoone karp koos ajaloolise välisilmega. Siiski on ka välisilmes olulisi muutuseid võrreldes algupärase lahendusega. Interjöörides detaile säilinud pole. Sama ajastu mõisa hoonetega võrreldes tagasihoidlik hoone, millel pigem kohalik väärtus.

15692	Vohnja mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone näide. Kui välisilmes on klassitsistlikule stiilile omaste võtetega arhitektuurilahendus hästi säilinud, on hoone ajaloolised interjöörid hävinud ja tundmatuseni muudetud- hoones sees olles võib öelda, et pole kohati aru saadagi, et tegemist on ajaloolise hoonega. Kuna hoonel peamiselt miljööline väärtus, tuleb hinnata seda terve hoonekompleksiga korraga.
16742	Voltveti mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone hea näide. Hoone on saanud restaureerimistööde käigus tagasi oma algupärase ilme- hoone oli ehitatud kolmekorruseliseks kuigi on olnud ajalooliselt kahekorruseline. Hoonest leiab mintmeid tähelepanuväärseid detaile, mis iseloomustavad hästi 19. sajandi ehituskunsti.
16007	Voore mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone näide. Tegemist pigem lihtsama välisilmega hoonega ega paista teiste samaaegsete härrastemajade seas silma kõrge arhitektuurse väärtusega. Hoone interjöörid on hävinud.
2969	Voore mõisa peahoone, 18.-20. saj. 	Barokse mõisapeahoone lihtne näide. Interjöörid peaaegu hävinud, alles vaid üksikud detailid. Kuigi hoone kuulub vanimasse mõisahoonete kihistusse, on see arhitektuurselt tagasihoidlik. See iseloomustab küll ajastul levinud erinevaid lahendusi, kuid pigem on tagasihoidliku väärtusega, mistõttu kannab tugevat väärtust kohalikus kontekstis.
15868	Võhmuta mõisa peahoone 	Klassitsistlik peahoone, kus on säilinud hulgaliselt tähelepanuväärseid kultuuriväärtuslikke detaile.

16891	Võidula mõisa peahoone 	Historitsistliku puidust peahoone näide. Ei ole tüüpilise lahendusega ja pigem meenutab mõnda linnamaja või koolihoonet. Hoone teeb eriliseks rikkalik puitdekoor. Hoone interjööride säilivus vajab täpsustamist.
24038	Võisiku mõisa peahoone 	Barokse mõisapeahoone näide. Hoonel on eriline ajalugu, mis on jäädvustatud Eesti kultuurilukku läbi J. Krossi teose "Keistri hull". Kuigi hoone on säilinud ajaloolise ilmega, on hoonet taastatud mälestisele sobimatuid võtteid ja materjale kasutades. Hooldekodu perioodil on hoone kaotanud peaaegu kõik ajaloolised interjööridetailid. Hoonele on anda raske anda õiget väärtushinnangut, kuna sellel on nii eriline koht Eesti kultuuriloos, kuid hoones on on ajaloolist kihistust vähe säilinud. Samas üldilmet on hilisemate restaureerimistööde käigus alles hoitud, kuid selle ajalooline detailirikkus on siiski kadunud.
14639	Väikemõisa mõisa peahoone 	Eripärase välisilmega peahoone, mille välisilmes on kombineeritud erinevatele arhitektuuristiilidele omaseid võtteid. Hoones säilinud hulgaliselt ehitusaegseid detaile.
15539	Väike-Rõude mõisa peahoone varemed 	Hoone on varemestunud. Kuigi varemed iseloomustavad paiga ajalugu, ei oma varaklassitsistliku hoone varemed olulist arhitektuuriväärtust, mis aitaks põhjendada selle kaitsmist ehitismälestisena.

14143	Väimela mõisa peahoone 	Historitsistliku mõisa peahoone näide. Hoonet on ümberehitatud ja see on mitmel korral põlenud. See on jätnud korvamatu jälje hoone autentsele lahendusele. Hoones pole väärtuslikke detailde säilinud, hoone välsilme on muutunud.
15017	Väinjärve mõisa peahoone 	Historitsistliku peahoone näide. Kui välisilme on säilinud, siis interjöörid on valdavalt ümberehitatud ja ajalooliste detailideta. Hoonel pigem miljööline väärtus, mida on vaja hinnata väärtuspõhise hindamise käigus.
14641	Välgita mõisa peahoone 	Vähesäilinud puidust barokk-stiilis peahoone, mis esindab ilmekalt 18. saj II poole ehitustraditsioone. Seda nii hoone välisilmes ja plaanilahenduses.
2709	Vääna mõisa peahoone 18.-19. saj. 	Eesti ilmselt üks suursugusemaid härrastemaju. Luksusliku välis- ja siselahendusega, ümbritsetud rohkearvulisest abihoonete kompleksist.

15146	Väätsa mõisa peahoone 	Klassitsistliku mõisa peahoone hea näide. Silmapaistavad omapärased detailid välislahenduses, nt nö lõigatud nurkadega lahendus, lai karniis, Palladio-aken hoone keskel. Siselahenduses autentset alles pigem vähe, kuid hoone peamine väärtus ongi selle välislahendus.
14449	Õisu mõisa peahoone 	Eesti üks silmapaistvamaid barokk-stiilis mõisapeahooneid. Hoone on säilinud autentsel kujul, detailirikka sise- ja välislahendusega. Õisus paistab silma rohkearvuline ja omanäoline tervikkompleks.
2957	Ääsmäe mõisa peahoone, 18. saj. 	Varaklassitsistliku mõisapeahoone esinduslik näide. Hoone välisarhitektuur peegeldab ilmekalt 18. saj ja 19. saj alguse arhitektuurseid suundumusi, interjöörides säilinud rohkelt kõrgetasemelisi interjööridetaile erinevatest ajastutest.

Kokkuvõte mitte kaitse all olevatest peahoonetest

Peahoone	Foto	Stiil	Kirjeldus
Humala		Klassitsism	Paekivihoone, poolkelpkatus, kitsas eeskoda nurgaliseenidega, räästakarniis, akende kohal krohvi äärised. Nõukogude ajal ehitati ümber korteriteks, praegu näib olevat elumaja.
Haljava		Klassitsism	Lihtsa ilmega, seinu kaunistavad pilastrid, eriliste ornamentidega kapiteelid, akendel krohviraamistus, keskteljel peaukse ees lahtine veranda. Põles 1905. hiljem ehitati uuesti üles.

Jõelähtme		Klassitsism	Jässaka proportsiooniga, poolkelpkatus, osaliselt säilinud räästakarniisiga, aknad paiknevad ebakorapäraselt.
Jägala		Barokk	Murdkelpkatusega rikkaliku krohvidekooriga peahoone. Piltide järgi näib säilinud palju algupäraseid detaile, puidust tuulekoda, katuse uugid, korstnad. Suursugune barokne vormikeel.
Nehatu		Barokk	Ühekordne paekivihoone, murdpoolkelp katus. Hoonel kitsad räästakarniisid, keskteljel väljaehitis. Barokne vormikeel. Nõukogude perioodil korteriteks ehitatud
Keila		Klassitsism	L-kujuline, tänaseks kapitaalselt ümberehitatud hoone.
Klooga		Klassitsism	Tegemist oli varakjlassitsistliku eenduvate tiibadega ehitisega. Teise maailmasõja järgsel ajal oli mõis Nõukogude sõjaväe valduses. Sõjaväe lahkumisel 1992. aastal lammutati peahoone katus ning hoone jäi varemetesse. Varemeis on ka vähesed säilinud kõrvalhooned.
Käesalu		Klassitsism	Varaklassitsistlik peahoone, mille esifassaadi ilmestab sammasportikus.
Niitvälja		Klassitsism	Lihtne ühekorruseline viilkatusega peahoone, mida ilmestavad mõned krohvidetailid ja sümmeetriline avatäidete paigutus.
Haiba		Klassitsism	L-kujulise põhiplaaniga klassitsistlik ehitis, millele on historitsismi perioodil lisatud veranda. Üldkuju säilinud, kuid

			remontide käigus kaotanud palju aldseid detaile.
Nabala		Klassitsism	Tagasihoidlik ühekorruseline poolkelpkatusega hoone, millele on lisatud 1990. aastatel kaaravadega rõduehitis.
Sausti		Klassitsism	Peahoone koosneb kahest osast: uuemast ja vanemast. Hoonetel erinevad mahud, kuid välisilmes annab tooni klassitsistlik vormikäsitlus.
Oru		Historitsism	Kahekorruseline hoone, mille esimene korrus on ehitatud paekivist, teine korrus puidust. Teine korrus ehitati pärast 1905. aastat.
Paunküla		Klassitsism	Oli algselt klassitsistlikus stiilis peahoone, põletati 1905. Hoonele ehitati 1950. aastatel II korrus. Hoonet ilmestavad krohvikaunistused, korrapärased avad. Tagaküljel asub pärast 1905. aasta põlengut keskne risaliit.
Vana-Harmi		Vana-Balti	Puidust ühekorruseline kõrge murdkelp katusega hoone. Meenutab üldkujult nn vana-balti stiilis hoonetüüpi. Fassaadi ilmestavad laudis ja akenende liistud.
Kiiu		Juugend	Jugendliku vormikeelega mõis, välimus taastatud algupärase lahenduse eeskujul.
Munalaskme		Klassitsism	Algselt ilmselt klassitsistlikus stiilis, kuid tänaseks kapitaalselt ümberehitatud hoone. Säilinud üksikuid krohvikaunistusi.
Hatu		Historitsism (neogootika)	Ühekorruseline kivihoone, mille välisilmes annavad tooni neogooti stiilis detailid ja lihtne krohvidekoor.

Aruküla		Klassitsism	Klassitsistliku esimese korrusega ja keskses osas puidust historitsistliku teise korrusega peahoone. Tooni annavad otsaväljaehitised kesksest kehandist madalamate kolmnurk viiludega.
Peningi		Klassitsism	Klassitsistlik hoone, põles 1905, taastati muudetud kujul. Hoone kahe korruseline. Lihtsas välisilmes annab tooni kolmnurkfrontoon.
Pikavere mõis		Klassitsism	Klassitistlik peahoone, mida on 20. saj kooliks ümberehitamise käigus oluliselt muudetud
Kautjala		Klassitsism	Ühekordne kivihoone, kõrge kelpkatusega. Hoonet ilmestavad karniisid, akende ümbruses krohvidekoor. Aknad paiknevad sümmeetriliselt, on petikaknaid. Klassitsistlikus stiilis
Rae		Klassitsism	Ühekorruseline kivihoone, mille välisilmes annavad tooni neogooti stiilis detailid ja lihtne krohvidekoor. Hoone on varemestumas.
Atla		Klassitsism	Ühekorruseline kivihoone, välisilme lihtne, milles annab tooni sümmeetriline avatäidete paigutus ja murdkelpkatus. Interjööri fotodelt on näha mitmeid algupäraseid detaile, tähelepanuväärsemad neist historitsistlikud puitlaed.
Kaiu		Historitsism	Osalt kahekorruseline ja osalt ühekorruseline tellistest peahoone.
Lelle		Historitsism	Tellskividest kahekorruseline peahoone, milles on säilinud tiibehitis. Välisilmes annab tooni punasest tellistest dekoratiivväljad ja hoonest

			erinev tellisest ja maakivist sokkel. Suur osa algsest hoonest hävinud.
Sutlema		Klassitsism	Lihtne klassitsistlikus stiilis peahoone, fassaade kaunistavad üksikud krohvidetailid.Hoones sees säilinud barokse ornamentikaga lagesid, mis meenutavad Purdi laekaunistusi.
Tohisoo		Klassitsism	Peahoone valmis pärast 1905. a põlema pandud puidust peahoone hävimist. Tegemist on historitsistlikus stiilis peahoonega, mille algupärast välisilmet moonutab 1930. aastatel peale ehitatud teine korrus.
Loodna		Klassitsism	Ühekorruseline kivihoone, tooni annavad otstes eenduvad risaliidid. Interjöörides säilinud vaid üksikud detailid.
Sooniste		Klassitsism	Põhikorruse osas ühekorruseline ja otstes kahekorruselise mahuga hoone. Lihtsa välisilmega, silmatorkavamaks detailiks keskosa räästakarniis ja kolmnurk frontoon.
Valgu		Klassitsism	Klassitsistliku põhikehandiga hoone, millel oli enne 1905. aastat suursugune sammasportikus. Pärast põlengut taastati hoone lihtsustatud kujul sh teistsuguse katusekujuga.
Kodila		Barokk	Põhimahus ühekorruseline hoone. Hoone tagumisel külhel asub kolmnurkfrontooniga keskrisaliit.
Pivarootsi		Klassitsism	Lihtne ühekorruseline puithoone, mis kaeti 1960. aastatel silikaatvoodriga ja on tänaseks saanud krohvitud ilme.
Jõgisoo		Historitsism	Kahekorruseline väike peahoone, mis pole tõenäoliselt säilinud algses mahus. Esimene korrus kivist, teine puidust, aknad sümmeetrilise

			paigustusega. Välislahendus kaunistusteta, viilkatusega.
Penijõe		Klassitsism	Kahekorruseline hoone, mille esimene korrus on ehitatud paekivist, teine korrus puidust. Hoone esiküljel paikneb läbi kahe korruse sammasportikus, millele toetub kolmnurkviil. Sümmeetriliselt paiknevad aknad.
Kuijõe		Klassitsism	Lihtne ühekorruseline kivist peahoone, mille välisilmet kujundavad sümmetriliselt paiknevad aknad ja lihtne räästakarniis.
Palivere		Klassitsism	Algselt ühekorruseline hoone, mis ehtati 20. saj kahekorruseliseks, mistõttu hoone algupärane ilme on tugevasti moondunud. Interjööris säilinud mõned mõisaaegsed ahjud.
Laiküla		Klassitsism	Ühekorruseline kivihoone, mille välisilmes on ainsaks dekoratiivelenemdiks profileeritud räästakarniis.
Putkaste		Klassitsism	Ühekorruseline kivihoone, mille välisilmes annab tooni lai räästakarniis. Esifassaadil paikneb eenduv kolmnurkviiluga risaliit, millel annavad tooni ümarkaarsed aknad.
Kiideva		Historitsism	Kahekorruseline puithoone, mille teeb unikaalseks selle "kala uimede" kujuline puidvooder
Emmaste		Klassitsism	Algselt ühekorruseline hoone, mis ehtati 20. saj kahekorruseliseks, mistõttu hoone algupärane ilme on tugevasti moondunud.

Annikvere		Klassitsism	Ühekorruseline hoone, millel lihtne välisilme. Välislahenduses annavad tooni akende krohviraamistused ja hoone nurgas paikneva eenduva rõdu ja doskaana orderis sammaste taga asuv sissepääs. Hoone on tänaseks ümberehitatud.
Essu		Klassitsism	Hoone on tänaseks säilinud ümberehitatud kujul, sellele on tagaküljel liidetud suur juurdeehitis. Algupärane ilme on kadunud.
Vanamõisa		Historitsism (neorenesanss)	Suursugune neorenesanss-stiilis peahoone, säilinud algupärase välisilmega, milles annavad tooni erinevad rikkalikud detailid.
Kolu		Historitsism (neogootika)	Ühekorruseline neogooti motiividega peahoone, mille silmatorkavamaks detailiks on hoone ühes otsas paiknev asmikfrontoon.
Loobu		Klassitsism/ historitsism	Kahest erinevast ajastust pärineva hoonekehandiga härrastemaja: vanem osa 18. sajandist ühekorruseline klassitsistlik hoone, millele liitub edelaküljel historitsistlik tellistest kahekorruseline hoone.
Lammasküla			Puidust ühekorruseline puidust hoone. Piltide järgi kaotanud tänaseks oma algupärased detailid.
Karitsa		Klassitsism	Kahest erinevast ajastust pärineva hoonekehandiga härrastemaja: vanem osa 19. sajandi algusest, uuem osa 19. sajandi lõpust. Välisilme säilinust mõisaaegsena, siselahendust muudetud, kuna hoones paiknes pikalt kool.

Kloodi		Klassitsism	Varaklassitsistlik peahoone, mille välisilmes annab tooni murdkelpkatus, sümmeetrilise kujundusega fassaadid, mida esiküljel liigendavad keskne ja otstes paiknevad kolmnurkfrontoonid.
Mädapea		Historitsism (neoklassitsism)	Hitstoritsistlik tellishoone, milles annavad tooni klassitsismile omased jooned: hoone maht, sümmeetriliselt paiknevad aknad, keskne kahekorruseline kolmnurkse fromtooniga risaliit. Inventeerimisandmetes toodud välja, et interjöörides algupäraseid detaile säilinud pole.
Põlula		Barokk	Mitmes jaos ehitatud peahoone, vanim osa 18. sajandist, mida hiljem on juurdeehitistega laiendatud. Meenutab oma välisilmelt Maardu ja Palmse peahooneid. On olnud väga arhailise iseloomuga puidust peahoone.
Ulvi		Historitsism	Historitsistlikus stiilis peahoone, mille välisilmes annab tooni ebasümmeetriline hoonemahuline paigutus. Hoone on olnud algselt üsna kõrgetasemelise arhitektuuriga, kavandatud Friedrich Modi projekti järgi. Hoone on pärast II MS detailides oluliselt ümber ehitatud.
Roodevälja		Historitsism (puit)	Historitsistlikus stiilis puitmõis, millel on säilinud haruldasi detaile: nt viiluväljal paiknevad lohekujulised puitkaunistused. Hoonel sümmeetrilise kujundusega fassaadid, peaküljel klaasist veranda. Sees algupäraseid detaile säilinud pole.
Kohala		Historitsism	Historitsistlikus stiilis peahoone, valminud Friedrich Modi projekti järgi. Välisilmes annavad tooni kaks otsmist risaliiti ning neid ühendav keskne galerii. Galerii oli algselt ühekorruseline, nõukogude perioodil

			ehitatud kahekorruseliseks. Hoone viimistletud laudise ja historitsistliku puitdekooriga.
Kuie		Klassitsism	Klassitsistlike joontega lakoonilise ilmega peahoone. Peafassaadi liigendab kahekorruseline kolmnurkse frontooniga väljaehitis, hoonel on murdkelpkatus. Näib, et osaliselt on akende kuju hilisemate ümberehitustega muudetud.
Põdrangu			Puidust lihtsa välisilmega peahoone, nõukogude perioodil nähtavasti ümber ehitatud.
Jootme		Klassitsism	Klassitsistlik hoone, mida on hilisemal perioodil oluliselt ümberehitatud- hoone kehandit on oluliselt lühendatud, alles vaid keskkoda. Väisilme suursuguseimaks detailiks on puidust sammasportikus, säilinud on detailse ornamentikaga sammaste kapiteelid.
Nõmmküla		Historitsism (puit)	Puidust peahoone, välisilmes annab tooni ebasümmeetriliselt paiknev kolmnurkfrontooniga väljaehitis. Hoone kaetud laudisega ning seda ilmestavad erinevad historitsistlikud puidust dekoorielemendid.
Pruuna		Historitsism (neoklassitsism)	Neorenesanss stiilis ühekorruseline peahoone, mille üsna lakoonilises välisilmes annab tooni peafassaadil paiknev kaaravadega altaan. Hoone otstes on eenduvad põhimahuga sama kõrged kolmnurk frontoonidega risaliidid.
Saiakopli		Klassitsism	Klassitsistlikus stiilis lakoonilise välisilmega peahoone. Hoone arhitektuurses ilmes domineerib keskne kolmnurkfrontooniga risaliit ning kogu hoone osas sümmeetriline avatäidete paigutus. Tundub, et hoone

			välisilmet on hilisemate remontide käigus oluliselt lihtsustatud, samuti näib et hoonet on otstest pikemaks ehitatud.
Kulina		Historitsism (puit)	Ühekorruseline rikkaliku historitsistliku dekooriga puidust peahoone.
Küti		Barokk	Hoone koosneb kahest osas: baroksest põhikehandist, millele on hilisemal perioodil lisatud tiibhoone. Hoonel lihtne ja lookinile välisilme, baroklik joon ilmneb selle matsakas mahus ja murdkelpkatuses.
Kunda		Klassitsism	Varaklassitsistlik peahoone, mis on varemestunud. Säilinud välisperimeetri müüritise osad.
Unukse		Klassitsism	Lihtne klassitsistlik ühekorruseline hoone.
Varudi			Ebasümmeetriliselt paiknevate mahtudega hoone, mis koosneb kahekorruselisest ja ühekorruselisest osast. Hoone on 20. sajandil kapitaalselt ümberehitatud, mille tulemusel on oluliselt lihtsustatud selle välisilmet.
Edise		Historitsism (neorenesanss)	Ühekorruseline neorenessanss stiilis peahoone, millel murdkelpkatus. Hoone peafassaadi keskel väljaehitis, mis on olnud ktõenäoliselt kinnine rõdu. Hoonet ilmestavad kaaraknad ja lihtsam dekoor: räästakarniis ja pilastrid.
Rava		Historitsism	Ühekorruseline kõrgel soklik kivihoone, mida katab kõrge viilkatus. Kiviseinad viimistlemata, välisilmes domineerib sümmeetriline avade paigutus.

Imavere		Klassitsism	Algupäraselt on olnud tegemist põhimahus ühekorruselise ja keskosas kahekorruselise varaklassitsistliku mõisahoonega. Hoonet ilmestab sümmeetriline fassaadilahendus, dekoor lihtne (nurgarustika). Hoonele ehitati EV algusaastatel peale teine korrus, mil sinna kolis kool. Lisaks on hilisemal perioodil hoonele lisatud pikk juurdeehitis.
Metstaguse		Historitsism (puit)	Ühekorruseline murdkelpkatusega puidust mõisahoone. Välisilmes annavad tooni puitvooder koos akende all paikneva püstlaudadest friisiga ja aknaid ümbritsevad raamlauad koos puitlõikeliste sandrikutega.
Orina		Klassitsism	Hoone koosneb mitmest ehitusperioodist pärinevast osast. Vanim osa on pikk klassitsistlikus stiilis kivihoone, mida ilmestab saledate sammastega portikus, mille viiluvälja ehib segmentaken. Hilisemal perioodil on lisandunud historitsistlik pealeehitis.
Öötla		Klassitsism	Hoone koosneb kahest osast: baroksest põhimahust ja tõenäoliselt 19. sajandil lisatud madalamast mahust. Hoonel kõrge kelpkatus, välisilme lakooniline- võimalik, et hoone on kaotanud oma detailid hilisemate ehitustööde käigus. Hoonel on olnud peafassaadil väike historitsistlik puidust tuulekoda.
Mündi		Historitsism (puit)	Ühekorruseline poolkelpkatusega puidust mõisahoone. Lihtsa välisilmega, sümmeetrilise akende paigutusega. Kaotanud oma algupärased fassaadidetailid ja hoone ühes nurgas paiknenud portikuselaadse varjualuse.

Vodja		Klassitsism	Algupäraselt ühekorruseline varaklassitsistlik hoone, millele rajati 19. sajandil tiibhooned. Hoone põles 1935. aastal, pärast mida ehitati kahekorruseliseks. Vanimal osal siiani säilinud barokse vormikeelega suursugune uks ja voluutidega seinakaunistused.
Eikla		Historitsism (puit)	Ühekorruseline puidust histroritsistlik peahoone, mida iseloomustab kõrge viilkatus ning esifassaadil paiknev kitsas katuse väljaehitis ja selle ees paiknev puidust, kuid dolomiitsammastele toetav lahtine varjualune. Hoone puhul väärib tähelepanu selle detailne puiddekoor (hammaskarniis räästa all, varjualuse saelõikelised motiivid) ja akende kohati ebasümmetriline paigutus ja erinev kuju.
Kandla		Klassitsism	Ühekorruseline puidust histroritsistlik peahoone. Välisilmele on iseloomulik sümmeetriline fassaadilahendus: peafasaadi keskteljel asub katuseväljaehitis, mille esimese korruse pahus paikneb puidust varjualune. Hoonel lihtne välisilme, kõige isleoomulikumaks detailiks rikkaliku profiiliga räästakarniis.
Paadla		Historitsism (neoklassitsism)	Klassitsistlikus stiilis lakoonilise välisilmega peahoone. Hoone arhitektuurses ilmes domineerib keskne kolmnurkfrontooniga risaliit ning kogu hoone osas sümmeetriline avatäidete paigutus. Hoone koosneb mitmest erinevas suuruses ja erineval ajahetkel ehitatud mahust. Hoone seisis varemetes ja on taastatud detailides lihsustatumal kujul.

Karja		Klassitsism	Lakoonilise ilmega klassitsistlik peahoone. Hoonele on iseloomulik pikk nö väljavenitatud maht, keskosas madalam ja otstes risti paiknevad läbi kahe korruse ulatuvate viiludega tiibhooned. Peafassaadil sammastel avatud rõdu.
Parasmetsa		Klassitsism	Liigendamata puidust historitsistlik peahoone. Lakoonilise välisilmega, fassaadidel puuduvad kaunistused. Esiküljel avatud rõdu, tagaküljel hoonemahus katuse väljaehitis.
Mustjala		Vana-Balti	Puidust mõisahoone, esindab kõige arhailisema mõisamaja tüüpi. Hoonet on siiski nõukogude perioodil ümberehitatud, vahetatud laudist jm-id detaile, kuid üldkuju näib säilinud.
Halinga		Juugend	Hoone ehituslugu võib ulatuda juba 18. sajandisse, kuid hoone sai 1905. aasta mässus oluliselt kahjustada, mistõttu taastati teise välimusega. Välisilmes annab tooni omapärane juugendi ja heimant-stiili segu.
Oidremaa		Klassitsism	Lakoonilise ilmega klassitsistlik peahoone. Hoone välisilme iseloomulikuks osaks on keskne kolmnurkviiluga väljaehitis. Fassaadi ilmestavad üksikud tagasihoidlikud detailid: karniisid, akende krohviraamistused ja segmentaken esifassaadi viiluväljal.
Paatsalu			Oluliselt ümberehitatud välisilmega hoone, mis on kaotanud algsed detailid. Keeruline dateerida.
Saulepi		historitsism (puit)	Säilinud on hoone väliskarkass, millelt eemaldatud laudvooder koos detailidega.

Soosaare		Klassitsism	Lihtne lakoonilise ilmega peahoone, mille ilme kujundab ristkülikukujuline maht ja kõrge poolkelpkatus. Hoonel sümeetriline avade paigutus, ajaloolised avatäited hävinud.
Lõhavere		Klassitsism?	Pikk kahekorruseline hoone, mida on 20. sajandi jooksul kapitaalselt ümberehitatud, mistõttu on raske hinnata, milline on olnud hoone algupärane välisilme. Hoonel sümmeetriline avade paigutus, keskosas väljaehitis. 20. sajandil on liidetud suurjuurdeehitis hooldekodu tarbeks.
Vastemõisa		Barokk	Barokne puidust peahoone, osa hoonest lammutatud. Välisilmes annab tooni püstlaudis, luukidega aknad, maakivist vundament, mille vahekrohvi on vajutatud mustrisse väiksemaid kive. Interjööris säilinud mitmeid arhailisi detaile, uksed, laudpõrandad, ahi. Hoone on halvas seisukorras.
Puiatu		Klassitsism (puit)	Klassitsistlikus stiilis ja neogooti detailidega puidust peahoone. Hoonel on kõrge krohvitud sokkel ja esifassaadil paikneb kahekorruseline hoonemaht, mis tipneb kolmnurkviiluga. Hoonel sümmeetriliselt paiknevad aknad, keskosas asuva väljaehitise viiluvälja asub segmentaken. Väljaehitise kõrval asuvad väiksemad segmentfrontooniga vintskapid.
Uusna		Klassitsism (puit)	Põhimahus klassitsistlikusstiilis puidust peahoone, mille esiküljele on lisatud hilisem historitsistlik rohke dekooriga rõdu. Hoone peafassaadi kujundab keskne kahekorruseline ja kolmnurkviiluga maht ning poolkelpkatus. Põhimahtu katab lihtne

			rõhtlaudis, mida ilmestavad akende raamlauad ja nurgalauad.
Pakaste		Klassitsism	Ühekorruseline klassitsistlikus stiilis lihtsa välisilmega hoone. Hoonel poolkelpkatus, fassaadid kaunistusteta, peamine dekoratiivne element lai profileeritud räästakarniis.
Kadrina		Klassitsism	Lihtne klassitsistlik ühekorruseline hoone, millele on 21. sajandil lisatud kolmnurkviiluga avatud väljaehitis ja täiendavat fassaadidekoori.
Saduküla		Historitsism	Ühekorruseline viilkatusega puitehitis, millel L-tähe kujuline põhiplaan. Hoone esifassaadil historitsistlik väljahitis.
Kriimani		Historitsism	Ühekorruseline puidust peahoone mille keskosas kahekorruseline väljaehitis. Hoone fassaadi ilmestab põhiosas horisontaallaudis, mis vaheldub teise ja esimese korruse akende all vertikaallaudise vöönditega. Aknaid ümbritsevad raamilauad ja hoone nurkades on nurgalauad.
Kodijärve		Klassitsism?	Kahekorruseline hoone, mis on omandanud praeguseni säilinud ilme 20. sajandil toimunud ümberehituste käigus, mil hoone sai ka kolmnurkviiluga sammastiku.
Vastse-Kambja		Klassitsism?	Algselt ühekorruseline klassitsistlik peahoone, millele ehitati 20. sajandi keskpaigas peale teine korrus.
Väike-Konguta		Klassitsism	Ühekorruseline, keskel kahekorruselise osaga lihtne, dekoorita kivist peahoone.

Laeva		Historitsism	Lihtne, historitsistlike detailidega viilkatusega peahoone. Esile tõusevad tagasiastega nurgalahendused, mille tulemusel tekivad hoonele postidele toetuvad varjualused.
Teedla		Historitsism (puit)	Põhimahus ühekorruseline historitsistlik puidust peahoone. Peafassaadil kaks katusekorruse mahus paiknevat väljaehitist, mida kaunistavad ümarkaarsete lõpetustega paarisaknad. Nende vahel asub madalam eeskoda/rõdu.
Sootaga		Klassitsism	Põhimahus ühekorruseline klassitsistlik peahoone, mille kõige tunnuslikumaks osaks on läbi kahe korruse ulatub keskne kolmnurkfrontooniga osa. Hoonele lisati nõukogude perioodil pealeehitus, mis on tänaseks eemaldatud.
Ilmatsalu		Klassitsism	Põhimahus ühekorruseline klassitsistlik peahoone, mille kõige tunnuslikumaks osaks on läbi kahe korruse ulatub keskne kolmnurkfrontooniga osa.
Issaku		Historitsism	Põhimahus ühekorruseline hoone, millel on keskosas kõrgem kahekorruseline väljaehitis. Historitsistliku vormikeelega tellistest laotud peahoone. Hoone kõrgemal maakivisoklil.
Kurista		Historitsism	Põhimahus ühekorruseline histroritsistlik hoone, mida liigendavad ebasümmetriliselt paiknev kahekorruseline maht lõunapoolses otsas. Hoone on laotud tellistest, seinapinda kaunistab tellisornamentika.

Ülenurme		Historitsism (neoklassitsism) puit	Põhimahus ühekorruseline historitsistliku laadiga hoone, mille keskosas asub kahekorruseline hoonemaht. Sümmetriliselt paiknevaid aknaid kaunistavad puitraamistused sandrikega. Keskosa mahu viiluväljal puidust laudvooder koos saelõikeliste ornamentidega.
Piigandi		Klassitsism	Varaklassitsistlikus stiilis ühekorruseline peahoone, millest on tänaseks säilinud vaid pool hoonest.
Vana-Piigaste		Klassitsism	Algselt tõenäoliselt varaklassitsistlikus stiilis peahoone, mis on tänaseks kapitaalselt rekonstrueeritud.
Restu		Historitsism	Historitsistlik telliskividest ehitatud peahoone. Välisilme kujundab erinev mahulisus ja läbi kolme korruse kõrguv viilkatusega osa. Fassaadi ehib tellistest laotud ornamentika.
Luutsniku		Historitsism (neoklassitsism)	Kahes ehitusjärgus ehitatud peahoone, mille vanem osa pärineb tõenäoliselt 19. sajandi algusest, uuem osa 19. sajandi teisest poolest. Uuem osa on historitsistlikus stiilis, telliskividest laotud. Välisilmele iseloomulikud sümeetriline fassaadi lahendus koos tellistest laotud dekoratiivdetailidega.
Viitina		Historitsism	Historitsistlikus peahoone, mida iseloomustab põimaht, millele liitub tiibhoone. Peamahtu iseloomustab keskne kergelt eendub risaliit kolmnurkviiluga. Põhi- ja tiibhoonet iseloomustab sarnane materjalikasutus: esimene korrus on krohvitud, teine korrus puhasvuuk tellistest osa.

Kõrgepalu		Klassitsism	Puidust kõrge poolkelpkatusega peahoone, mille esifasaadi keskosas teisekorruse mahus kolmnurkviiluga maht. Hoone on 20. sajandi jooksul ulatuslikult ümber ehitatud.

VALITSEJAMAJA

Mõisakompleksi südamesse, sageli peahoone vahetusse lähedusse, rajati mõisavalitseja eluhoone ehk valitsejamaja. Mõisavalitseja oli isik, kes juhtis mõisa igapäevast tööd, korraldas tööjõudu ja tootmist ning oli vahendajaks mõisatööliste ja mõisaomaniku vahel. Oma ametist tulenevalt elas mõisavalitseja enamasti oluliselt paremates tingimustes kui talupojad.

Mitmel juhul paigutati mõisavalitseja elama endisesse peahoonesse, mis peale uue peahoone valmimist tühjaks jäi (nt Alatskivi, Kodasoo, Käru, Lohu). Esines ka valitsejamaju, millel oli topelt funktsioon (nt Viimsi mõisa valitsejamaja-piimaköök) või mis olid ümber kohandatud teistest hoonetest, näiteks endisest tallist (nt Rägavere mõis).

Valitsejamaja oli arhitektuurilt ja detailidelt tagasihoidlikum kui peahoone, siiski esindusliku arhitektuuriga võrreldes teiste mõisateenistujate elamutega. Samas leidub ka silmapaistva ja efektse arhitektuuriga valitsejamaju (nt Karula, Audru, Kaelase, Kiltsi, Vihula, Holstre jt). Mitmel pool on säilinud ka algupäraseid interjööridetaile, nagu mantelkorsten (nt Juuru, Jäärja, Loodi, Padise, Rägavere, Vasta, Viimsi). Mõnes valitsejamajas on säilinud ka anfilaadne ruumiplaneering, mis oli tavapärane ka mõisa peahoone puhul (nt Vasta, Loodi).

Valitsejamajade suurus ja arhitektuur varieerusid vastavalt mõisa suurusele. Enamasti olid need kivihooned, harvem tellistest või puidust. Vanimad säilinud valitsejamajad pärinevad 17. sajandist (nt Lohu mõis), 18. sajandil on ehitatud Audru, Koigi, Kuremaa, Kuusiku, Saare, Uuemõisa ja Virtsu valitsejamajad.

Valitsejamajad on üldiselt hästi säilinud. Ligikaudu pooled mälestisena kaitse all olevatest valitsejamajadest on väärtuslikud ja hästi säilinud hoonetüübi esindajad, kus on säilinud algne maht, väärtuslik fassaadikujundus ning interjööridetailid.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest valitsejamajadest

	Mälestisi kokku	108
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	73
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	7

Tellistest hoonete arv	10
Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	4
Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	1
Puidust hoonete arv	12
Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	1

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kommentaar
15636	Aaspere mõisa valitsejamaja varemed		Säilinud on vaid müürijupid, hoone algset mahtu pole võimalik enam jälgida. Hoone on praktiliselt hävinud.
24019	Adavere mõisa valitsejamaja		Algse mahu ja eksterjööriga hoone, nõukogude ajal kohandatud korteriteks, postkontoriks, interjööre palju säilinud pole.
23661	Ahja mõisa valitsejamaja		Hoone on nõukogude perioodil kapitaalselt ümberehitatud, algset on vähe säilinud.
7166	Alatskivi mõisa valitsejamaja, 19. saj.		Algne mõisa peahoone, hiljem valitsejamaja. 1930ndatel lisatud 2. korrus, interjöörid ümberehitatud.

2682	Anija mõisa valitsejamaja, 19.-20. saj		Üks vanimaid Anija mõisakompleksi hooneid, säilinud algne maht detailid fassaadil ja interjööris.
16603	Audru mõisa valitsejamaja		Esinduslik neogooti hoone, algne kehand 18 saj, säilinud algne maht ja fassaadikujundus.
24062	Elistvere mõisa valitsejamaja varemed		Säilinud vaid varemed, ümbritsev keskkond peaaegu puudub. Asub pargi serval.
14601	Holstre mõisa valitsejamaja		Varaklassitsistlik valitsejamaja, säilinud algne maht, fassaad. Ümberehitused interjööris.
15163	Härgla mõisa valitsejamaja		Halvas seisus, kuid arhitektuurselt põnev valitsejamaja, mis on ehitatud mitmes järgus, asub mõisasüdames.
15778	Imastu mõisa valitsejamaja		Peale 2010 a põlengut hoone varemetes. Asub peahoone kõrval pargis.

15171	Juuru mõisa valitsejamaja		Väga halvas seisukorras, kuid säilinud mitmeid algseid detaile, maht, mantelkorsten.
15047	Jäneda mõisa valitsejamaja		Hoonet on mitmeid kordi ümberehitatud, palju algseid detaile kadunud, maht on säilinud.
16721	Jäärja mõisa valitsejamaja		Algse mahu ja detailidega, kuid algne mantelkorsten lammutatud.
23114	Kaagjärve-Alamõisa valitsejamaja		Historitsistliku fassaadikujunduse ja algse mahuga valitsejamaja, interjööri kohta pole infot, nõukogude ajal tegutses pood.
7223	Kaagvere mõisa valitsejamaja		Avariilises seisukorras, nõukogude perioodil mitmel korral ümberehitatud, kuid säilinud algne maht.
14995	Kabala mõisa valitsejamaja		Algse mahu ja detailidega varaklassitsistlik hoone, säilinud võlvitud 1. korrus.

16626	Kaelase mõisa valitsejamaja		Hästi säilinud, heas seisukorras efektse fassaadikujunduse ja algse mahuga hoone.
14491	Karksi mõisa valitsejamaja		Heas seisukorras, säilinud algne maht, detailid.
23133	Karula mõisa valitsejamaja		Väga efektne ja detailiderohke neorenesanss valitsejamaja.
23529	Kassari mõisa valitsejamaja		Hoone mahtu on pikendatud 1930ndatel, hiljem mitmel korral ümberehitatud. Algseid detaile säilinud vähe.
15274	Kasti mõisa valitsejamaja		Lihtne algse mahu ja detailidega hoone.
15215	Keava mõisa valitsejamaja		Väga halvas seisukorras, algse mahu ja detailidega hoone.
16658	Keblaste mõisa valitsejamaja		Lihtne algse mahuga valitsejamaja, toetavat kompleksi on väga vähe, vajaks terviklikku analüüsi.

15200	Kehtna mõisa valitsejamaja		Hoonele lisatud hilisem vintskapp, uued aknad uksed, nõukogude perioodil ümberehitatud, interjööridetaile säilinud pole.
16082	Kiltsi mõisa valitsejamaja		Algne maht ja põnev paigutus peahoone suhtes, algsed interjöörid hävinud.
2945	Kiviloo mõisa valitsejamaja, 20.saj.		Historitsistlik valitsejamaja, säilinud mitmeid algseid detaile interjööris ja fassaadil, samas lisatud hilisem vintskapp.
2843	Kodasoo mõisa valitsejamaja, 18.-20.saj.		Mantelkorstna ja lihtsa mahu ja plaaniga algne peahoone, hilisem valitsejamaja.
15225	Kohila mõisa valitsejamaja		Lihtne ja heas seisukorras valitsejamaja, säilinud algne maht.
15035	Koigi mõisa valitsejamaja		Avariilises seisukorras ja osaliselt varemetes. 18 saj (algne valitsejamaja) osa katuse all.
2853	Kolga mõisa valitsejamaja, 18.-20. saj		Nõukogude ajal põhjalikult restaureeritud, maht ja osaliselt ehituskehand on algsed.

16653	Koonga mõisa valitsejamaja-tall		Mitmeid kordi põhjalikult ümberehitatud hoone, küljes olevad hoonemahud üles ehitatud 1980ndatel. Interjööridest pole palju säilinud.
23184	Kuigatsi mõisa valitseja-maja		Algse mahu ja mitmete säilinud interjööridetailidega hoone, vintskapid hilisemad. Kompleks rikkalik.
2705	Kumna mõisa valitsejamaja, 19.-20. saj.		Historitsistlik elamu, mitmeid erilisi algseid detaile säilinud, plaanilahendust muudetud.
23904	Kuremaa mõisa valitsejamaja		Hoone on säilinud algses mahus, 18 saj hoone. Väärtuslik osa Kuremaa kompleksis.
13859	Kurtna mõisa valitsejamaja		Peale põlengut koopiana ülesehitatud hoone.
15331	Kuusiku mõisa valitsejamaja		Lihtne 18 saj valitsejamaja, säilinud mitmeid algseid detaile.

23411	Kõrgessaare mõisa valitsejamaja		Väärtuslik kompleksi osana, hoonet on suuresti ümberehitatud, säilinud vähe algseid detaile.
2832	Kõue-Triigi mõisa valitsejamaja, 18.-20. saj.		Barokne hoone, hästi säilinud algses mahus ja detailidega.
14963	Käravete mõisa valitsejamaja		Hoone on halvas seisukorras kuid säilinud on suur hulk väärtuslikke detaile (maht, trepp, aknad, uksed jms)
27042	Kärde mõisa valitsejamaja fassaadid ja hoone gabariidid		Kompleksist on vähe säilinud, hoonet on samuti ümberehitatud, interjöörid pole suuresti säilinud.
15256	Käru mõisa valitsejamaja		Barokne hoone, säilinud on väga palju algseid detaile, endine peahoone.
15136	Laupa mõisa valitsejamaja		Säilinud algne maht, mitmed algsed detailid on hävinud, osaliselt lammutatud veranda.
2765	Lehola mõisa valitsejamaja, 18.-20. saj		Hoone maht on säilinud kuid algsed detailid on hävinud, üldmulje rikutud.

14106	Linnamäe mõisa valitsejamaja		Hoonet on algsest mahust väiksemaks ehitatud. Säilinud on siiski mitmeid algseid detaile.
15236	Lohu mõisa valitsejamaja		Hoone algne kehand 17 saj keskelt, ümberehitus 18 saj. Algne härrastemaja.
14605	Loodi mõisa valitsejamaja		Säilinud anfilaadne ruumiplaneering, mantelkorsten, algne maht ja mitmed detailid.
24028	Lustivere mõisa valitsejamaja		Suurim väärtus on kompleksi osana, säilinud maht kuid lisatud juurdeehitus ja paljud algsed detailid on hävinud.
23221	Lõve mõisa valitsejamaja		Hoone on tundmatuseni ümberehitatud, säilinud on vaid maakivist sokkel. Olevat algselt olnud aednikumaja, mitte valitsejamaja.
13953	Maidla mõisa valitsejamaja		Barokne valitsejamaja, säilinud erilised detailid interjööris, maht.

16021	Malla mõisa valitsejamaja		Lihtne klassitsistlik valitsejamaja, uhke võlvitud keldriga, interjööris säilinud mitmeid algseid detaile.
23753	Mooste mõisa valitsejamaja		Väärtuslik kompleksi osa, säilinud algne maht.
15097	Mäo mõisa valitsejamaja		Hoonet on suuresti ümberehitatud ja remonditud.
15672	Neeruti mõisa valitsejamaja		Lihtne klassitsistlik hoone, säilinud maht ja fassaadikujundus.
2783	Ohtu mõisa valitsejamaja, 18.-20. saj.		Lihtne klassitsistlik mantelkorstnaga hoone, säilinud algseid detaile.
14567	Olustvere mõisa valitsejamaja		Juugendliku fassaadikujundusega hoone, algne kehand varasem. Säilinud mitmeid algseid detaile, väärtuslik kompleksi osa.

23551	Orjaku mõisa valitsejamaja varemed		Säilinud vaid üksikud müürijupid. Hoone on hävinud.
16036	Pada mõisa valitsejamaja		Lihtne valitsejamaja, säilinud mitmed algsed detailid.
2924	Padise mõisa valitsejamaja, 19.-20. saj		Restaureeritud lihtne klassitsistlik valitsejamaja, säilinud mantelkorsten.
23941	Pajusi mõisa valitsejamaja		Lihtne valitsejamaja, vajaks kogu kompleksi mõtestamist. Hoone restaureerimisel.
23953	Pala mõisa valitsejamaja		Säilinud algne soklikorrus, ülaosa remonditud, mitmed algsed detailid kaotsi läinud.
15896	Palmse mõisa valitsejamaja		Barokne valitsejamaja, säilinud maht, väärtuslik kompleksi osa.

20843	Pidula mõisa valitsejamaja		Barokne valitsejamaja, säilinud maht, väärtuslik kompleksi osa.
15848	Porkuni mõisa valitsejamaja		Algse mahu ja efektse puitpits-verandaga hoone.
23195	Puka mõisa valitsejamaja		Lihtne, algse mahu kuid hilisemate silikaattellistest tehtud parandustega hoone, väga halvas seisukorras.
15075	Purdi mõisa valitsejamaja		Müüridest uuesti üles ehitatud hoone, väärtuslik ümbritseva kompleksi osana.
15350	Purila mõisa valitsejamaja		Lihtne hoone, säilinud on algne maht. Seisukord on halb.
23995	Puurmani mõisa valitsejamaja		Tellisfassaadiga lihtne valitsejamaja, algne maht säilinud ja lisatud hilisem puidust sissekäiguosa.
23732	Põlgaste mõisa valitsejamaja		Lihtne klassitsistlik valitsejamaja, säilinud fassaadikujundus, algne maht, aknad ja uksed hilisemad.

13946	Püssi mõisa valitsejamaja		Algse mahu ja detailidega pikk puithoone, väga halvas seisukorras.
15301	Raikküla mõisa valitsejamaja		Algse pika mahu ja detailidega valitsejamaja, hiljem on lisatud uued aknad ja vintskapid.
23773	Rasina mõisa valitsejamaja		Klassitsistlik ja erilise fassaadikujundusega hoone, interjöörid on ümberehitatud.
2810	Ravila mõisa valitsejamaja, 19.-20. saj.		Hoone on väärtuslik kompleksi osa, säilinud maht ja fassaadidetailid, interjöörid nõukogude perioodil remonditud.
23230	Riidaja mõisa valitsejamaja		Hoonele on lisatud juurdeehitused, kehand on oluliselt ümberehitatud. Algsest hoonest on vähe säilinud.
24058	Roela mõisa valitsejamaja		Lihtne 18. saj hoone, väärtuslik mõisakompleksi osa.
15099	Roosna-Alliku mõisa valitsejamaja		Lihtsa põhiplaaniga klassitsistlik hoone, väärtuslik mõisakompleksi osa.

15807	Rägavere mõisa valitsejamaja		Algselt talliks ehitatud, näha ka hoone mahust ja kujundusest, moodustab tervikliku mõisasüdame ühes peahoonega, säilinud algne maht ja mantelkorsten.
24051	Saare mõisa valitsejamaja		18 saj hoone, algse mahu ja säilinud detailidega kuid väga halvas seisukorras.
15934	Sagadi mõisa valitsejamaja		Hästi säilinud mõisakompleksi osa, säilinud algne maht ja mõned detailid.
13905	Saka mõisa valitsejamaja		Väga lihtne valitsejamaja, fassaadi on aegade jooksul remonditud.
23245	Sangaste mõisa valitsejamaja		Klassitsistlik valitsejamaja, säilinud algseid detaile ka interjööris.
2959	Saue mõisa valitsejamaja, 18. saj.		Väärtuslik hoone mõisakompleksi südames, säilinud algne maht kuid detailid on suuresti hävinud.
15360	Seli mõisa valitsejamaja		Efektse fassaadikujunduse ja algse mahuga hoone, väärtuslik mõisakompleksi hoone.

23608	Soonlepa mõisa valitsejamaja varemed		Varemed väga halvas seisukorras ja maapinnalt praktiliselt kadunud
14558	Suure-Kõpu mõisa valitsejamaja		Heas seisukorras puidust valitsejamaja, säilinud mitmed algsed detailid.
15614	Suuremõisa mõisa valitsejamaja varemed		Varemed on halvas seisukorras ja suuresti hävinud.
14117	Sõmerpalu mõisa valitsejamaja		Hoone on mitmel korral ümberehitatud ja halvas seisukorras. Vajaks terve kompleksi analüüsi.
23106	Taagepera mõisa valitsejamaja		Hästi säilinud ja heas korras puidust valitsejamaja.
16822	Taali mõisa valitsejamaja		Puidust valitsejamaja, mis on halvas seisukorras ning nõukogude perioodil ümberehitatud.

24070	Tabivere mõisa valitsejamaja		Heas seisukorras ja väga efektse fassaadikujundusega hoone.
14666	Tarvastu mõisa valitsejamaja		Hoone on halvas seisukorras ja hilisemate ümberehitustega, samas on säilinud ka algseid detaile interjööris.
24076	Torma mõisa valitsejamaja		Hoone maht on säilinud, interjöörid on ümberehitatud.
7130	Tähtvere mõisa valitsejamaja, 19. saj I p		Säilinud algne maht, detailid.
14477	Uue-Kariste mõisa valitsejamaja		Esinduslik tellistest valitsejamaja, rahuldavas korras ja väärtuslik kompleksi osa.
15592	Uuemõisa mõisa valitsejamaja		18 saj kehand, 1920ndatel ümberkujundatud. Heas korras ja väärtuslik ansambli osa.

14683	Uue-Suislepa mõisa valitsejamaja		18. saj kehandi, mitmete algsete detailide, mantelkorstnaga elamu. Väärtuslik oma arhailiste detailide poolest.
14068	Vana-Antsla mõisa valitsejamaja		Väärtuslik ansambli osa, kehand pärit 18. saj.
15527	Vanamõisa mõisa valitsejamaja mantelkorsten		Säilinud ainult endise valitsejamaja mantelkorsten, rohkem hoonest säilinud pole.
15386	Vana-Vigala mõisa valitsejamaja		Algne valitsejamaja põletati ja käesolev hoone taastati peale 1905. aastat.
16101	Vao mõisa valitsejamaja		Väga halvas seisukorras lihtne valitsejamaja.
16091	Varangu mõisa valitsejamaja		Väga eriline puidust barokne valitsejamaja, säilinud algseid detaile ja maht.

16050	Vasta mõisa valitsejamaja		Säilinud anfilaadne plaanilahendus, mantelkorsten, algne maht.
23869	Veriora mõisa valitsejamaja		Väärtuslik, kuid väga halvas seisukorras hoone, säilinud on hoone maht.
15959	Vihula mõisa valitsejamaja		Esindusliku arhitektuuriga hoone, väärtuslik ansambli osa, väga heas korras.
2991	Viimsi mõisa valitsejamaja, piimaköök, 19.-20. saj.		Pisike valitsejamaja, väärtuslik kompleksi osa. Säilinud silindervõlvitud kelder, mantelkorsten. Juurdeehituse osas on olnud piimaköök.
15448	Virtsu mõisa valitsejamaja		Hoone algne kehand pärit 18 saj, hiljem ümberehitatud.
23977	Visusti mõisa valitsejamaja		Lihtne klassitsistlik hoone, interjöörid suuresti hävinud.

14452	Õisu mõisa valitsejamaja		Väärtuslik 18 saj hoone, säilinud algne maht. Oli varem kasutusel härrastemajana.
16622	Sauga-Kambi karjamõisa valitsejamaja		Hoone on läbinud kapitaalse remondi nõukogude ajal, muudetud avade suuruseid, asukohti. Ümbritsev kompleks puudub.

ABIHOONE

Abihooned on olnud lihtsamad kõrvalhooned mõisakompleksis, mis on kandnud erinevaid funktsioone alates aida kuni pesuköögi hooneni. Tihti on abihooned kandnud läbi ajaloo ka mitmeid erinevaid funktsioone. Tüpoloogiliselt on hooned olnud väga erinevad, seda nii suuruse kui materjalikasutuse ja arhitektuuri poolest. Enamasti info hoone täpse ajaloolise funktsiooni kohta on lünklik.

Abihoonete grupist võib erilise ja efektse arhitektuuri poolest välja tuua Kiikla, Tusti ja Väikemõisa abihooneid.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest abihoonetest

	Mälestisi kokku	21
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	11
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	10

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kommentaar
24022	Adavere mõisa abihoone		Väga lihtne, ilma silmatorkavate detailideta abihoone.
7174	Alatskivi mõisa moonamajade abihoone, 19/20. saj.		Säilinud algne fassaadikujundus, ruumijaotus, konstrukstioonid.

21036	Ilpla mõisa abihoone		Hoonet on parandatud silikaattellistega, muudetud avade suurust.
13891	Järve mõisa abihoone		Efektse fassaadi ja kaaristutega abihoone, halvas seisus, osaliselt parandatud silikaattellistega.
9483	Keila-Joa mõisa abihoone		Hoone on hävinud
13985	Kiikla mõisa abihoone		Efektse fassaadikujundusega abihoone.
2768	Lehola mõisa abihoone, 19. saj.		Hoonest pole palju säilinud, praktiliselt hävinud.
15792	Moe mõisa viinavabriku abihoone		Nõukogude perioodil lisatud juurdeehitusega hoone kuid väärtuslik osa kompleksis.

23766	Mooste mõisa abihoone		On olnud kasutuses pesuköögina, lihtne kompleksi toetav abihoone.
14568	Olustvere mõisa abihoone		Efektse fassaadikujundusega abihoone, hoone katust on tõstetud.
23779	Orava mõisa abihoone		Abihoone algne katusekuju oli kelpkatus, hoonet on nõukogude ajal remonditud, algsest ilmest on vähe alles.
16041	Pada mõisa vesiveski abihoone		Hoone on praktiliselt hävinud.
2914	Riisipere mõisa abihoone, 18.-20. saj.		Hoone on halvas seisukorras, algset hoonet on nõukogude ajal ümberehitatud.
15619	Suuremõisa mõisa abihoone		Algsest ilmest pole palju säilinud.
23266	Taheva mõisa metsniku abihoone		Lihtne mõisateenistuja eluhoone abihoone.

14705	Tusti mõisa abihoone		Väike, efektse fassaadiga abihoone, väärtuslik kompleksi osa.
23872	Veriora mõisa abihoone		Hoone on halvas seisus, algselt olnud lihtsam abihoone.
2995	Viimsi mõisa abihoone 1, 19.-20. saj.		Heas seisukorras, algse mahuga abihoone.
2996	Viimsi mõisa abihoone 2, 19.-20. saj.		Lihtsa arhitektuuriga, hiljem ümberehitatud hoone.
2977	Voore mõisa abihoone, 19.-20. saj.		Hoonest on säilinud vaid 1 viil ja veidi müüre, praktiliselt hävinud.
14639	Väikemõisa mõisa abihoone		Efektse fassaadi ja kaaristuga abihoone, väärtuslik kompleksi osa.

MEISTRITEMAJAD

Analüüsi raames said meistrimajade koondnimetuse all esmase hinnangu järgmised hooned:

1. aedniku/kärnerimajad – 35
2. aidamehemajad – 1
3. ametnikemajad – 3
4. kupjamajad – 1
5. kutsarimajad – 3
6. meistrimajad – 2
7. metsnikumajad/metsniku elamud – 3
8. möldrimajad – 7
9. pargivahimajad – 1
10. tallmeistrimajad – 2
11. viinameistrimajad – 1
12. õllemeistrimajad – 1

Üldistades võib öelda, et tegemist on hoonetega, kus elasid, ning mõne puhul ka töötasid, teatud ametioskustega teenistujad, keda mõis vajas.

Meistritemajad olid tänapäeva mõistes suures osas nn üksikelamud. Mitmed neist paiknevad peahoonest/mõisasüdamest veidi eemal, näiteks möldrielamud, mis asuvad veski kõrval, metsnikumajad mõisametsa läheduses. Arhitektuurselt pigem lihtsad, kuid on erandeid – näiteks on aedniku/kärnerimajad sageli esinduslikuma ilmega, mille üheks põhjuseks oli paiknemine olulisemate vaatesihtide/jalutusteede läheduses. Meistritemajade arhitektuurikeel võis sõltuda ka mõisa üldisest jõukusest, konkreetse ametikoha rollist või tähtsusest jms.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest meistrimajadest

	Mälestisi kokku	60
Materjalikasutus	Kivist (pae- või maakivi) hoonete arv	27
	Puidust hoonete arv	8
	Telliskivist hoonete arv	7

	Kombineeritud materjalist (kivi + tellis) hoonete arv	15
	Kombineeritud materjalist (kivi + puit) hoonete arv	2
	Kombineeritud materjalist (puit + tellis) hoonete arv	1

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Seisund viimase paikvaatluse järgi	Eksperdi kommentaar
15644	Aaspere mõisa aednikumaja		halb	Endine aednikumaja on ümberehitatud ja kaotanud oma ajaloolised arhitektuursed detailid, avatäited.
2683	Anija mõisa aednikumaja, 19.-20. saj		hea	Hoone säilitanud 20 saj alguse mahu ja mansardkorruse, hoone hooldatud ja kannab pigem ansamblit toetavat rolli.
7201	Aru mõisa kärnerimaja, 19. saj.		avariiline	Avariilises seisukorras tagasihoidliku arhitektuuriga hoone, ka mõisakompleksist pole palju säilinud.

14745	Heimtali mõisa pargivahimaja		rahuldav	Mälestise aadress ja kaardimärge vale, st mälestisepotentsiaaliga hoone paiknebki Kitsetare tee 4 kinnistul, kuid millegipärast on inspekteeritud Kitsetare tee 2 kinnistul olevat hoonet.
15788	Imastu mõisa aednikumaja		halb	Hoonel on säilinud mõned detailid algsest kasutusest, paekivisein endisest triiphoonest kuid siiski põhjalikult ümberehitatud, algsed interjöörid on hävinud.
7226	Kaagvere mõisa aednikumaja, 19. saj		avariiline	Hoone on avariilises seisus, seda on ümberehitatud ning parandatud silikaattellistega, ajaloolised detailid pole säilinud.
14993	Kabala mõisa aednikumaja		avariiline	Algsest hoonest on säilinud 2/3, triiphoone osa on katuseta, hoone avariilises seisus.
23530	Kassari mõisa aednikumaja		halb	Lihtne mõisateenistuja elamu, säilinud on mitmeid detailse algsest viimistlusest

15033	Koigi mõisa aednikumaja		halb	Lihtne elamu, kesksel kohal pargis, peahoone kõrval, hoonel on säilinud algsed akna lengid ja manused.
23909	Kuremaa mõisa aednikumaja		rahuldav	Lihtne tellishoone, algsele mahule on lisatud silikaattelistest hoonemaht. Paikneb peahoone lähistel.
14965	Käravete mõisa aednikumaja		halb	Halvas seisus mõisateenistujate elamu, kus on säilinud mitmeid algseid detaile: lauduksed, tahveluksed, laetalad ja lauad, käsitsi tahutud palgid katusekonstruktsioonis.
2774	Lehola mõisa aednikumaja, 19. saj		rahuldav	Algse mahuga väga lihtne aednikumaja, paikneb pargi serval ja kannab ansambliväärtust
7232	Luke mõisa kärnerimaja, 19. saj		hea	Väga eriliste detailidega historitsistlik aednikumaja, asub pargis kesksel kohal
7209	Luunja mõisa aednikumaja, 19. saj		avariiline	Avariilises seisukorras kuid kõrge vanuseväärtusega hoone

13955	Maidla mõisa aednikumaja		hea	Kombineeritud ja dekoratiivse fassaadiga, algse mahuga lihtne aednikumaja, säilinud algne maht ja detailid.
15190	Maidla mõisa aednikumaja		rahuldav	Algselt aednikumaja, hiljem meierei. Hoonel säilinud mitmeid meierei-aegseid detaile.
14503	Morna mõisa aednikumaja		rahuldav	Lihtne aednikumaja, kannab peamiselt ansambliväärtust.
13966	Mäetaguse mõisa aednikumaja		hea	Kuigi avasid on oluliselt muudetud, siis eripärane arhitektuur ja heas seisukorras.
14584	Olustvere mõisa aednikumaja		hea	Värskelt restaureeritud, aga heas seisukorras, kasutuses ning suure kompleksi osa.
2930	Padise mõisa aednikumaja, 19.-20. saj.		rahuldav	Lihtne hoone, säilinud üksikud originaalsed interjööridetailid, peamiselt ansambliväärtus

13971	Pagari mõisa aednikumaja, 19. saj		avariiline	Hoone on avariilises seisus, peaaegu varemestunud. Säilinud efektsed maakivi-tellisega kombineeritud müürid
15909	Palmse mõisa aednikumaja		rahuldav	Väga lihtsa mahuga aednikumaja, kesksel kohal esinduslikus mõisakompleksis.
23196	Puka mõisa aednikumaja		avariiline	Hoone on hävimas, aga kuna üsna arhailine, siis võiks analüüsida kogu kompleksi kontekstis
23998	Puurmani mõisa aednikumaja		rahuldav	Pikk, madal aednikumaja, säilinud mitmed algsed detailid.
7259	Rannu mõisa kärnerimaja, 19.-20. saj		hea	Väga erilise mahu ja materjalikasutusega hoone. Hoones säilinud mitmeid algseid detaile.
23818	Räpina mõisa aednikumaja		rahuldav	Puitsõrestikuga kaetud lihtne hoone, mida on möödunud aegadel pikemaks ehitatud.

7287	Saadjärve mõisa kärnerimaja, 19.saj.		hea	Efektse materjalikasutuse ja mahuga hoone, kus on säilinud mitmeid algseid detaile.
15938	Sagadi mõisa aednikumaja		rahuldav	18. saj lihtne aednikuhoone, väärtuslik osa suurest ansamblist.
23251	Sangaste mõisa aednikumaja		halb	Kolmes järgus ehitatud pikk hoone, säilinud ka detaile mitmetest ehitusjärkudest
15363	Seli mõisa aednikumaja		rahuldav	Esinduslik aednikuhoone, heas korras, säilinud algseid detaile.
23630	Suuremõisa mõisa aednikumaja		halb	Lihtsa mahu ja detailidega aednikumaja, väärtuslik kompleksi osa
14111	Sõmerpalu mõisa aednikumaja		rahuldav	Tagasihoidlik tellistest aednikumaja, säilinud mõned vanemad detailid, üldiselt väärtus pigem kompleksi osana.

21052	Tõlluste mõisa aednikumaja		halb	Arhailine, 18 saj mahu ja mitme säilinud detailiga hoone, eriline lahendus võrreldes teiste hoonetüübi esindajatega
15830	Vaeküla mõisa aednikumaja		halb	Lihtne aednikumaja, peamine väärtus osana ansamblist.
14067	Vana-Antsla mõisa kärnerimaja		rahuldav	Väga erilise ümara põhiplaaniga hoone, säilinud mitmeid algseid detaile.
15019	Väinjärve mõisa aednikumaja		halb	Tagasihoidlik aednikumaja, halvas seisukorras kuid säilinud mitmeid originaalseid detaile, paikneb kesksel asukohal pargis.
14569	Olustvere mõisa ametnikemaja		halb	Esindusliku arhitektuuriga hoone, paistab silma oma detailide ja mahu poolest, paikneb kesksel kohal pargis.
14524	Polli mõisa ametnikemaja 1		hea	Uhkem historitsistlik tellishoone, mis on esinduslik hoone oma ansamblis,

14525	Polli mõisa ametnikemaja 2		halb	Historitsistlik dekoratiivse telliselaoga ning palkidega kombineeritud väiksem hoone, esindluslik hoone ansamlis.
16725	Jäärja mõisa kutsarimaja		rahuldav	Algsest hoonemahust on tänaseks osa kadunud (talliosa), olemasolevat hoonet on parandatud silikaattellistega.
23109	Taagepera mõisa kutsarimaja		rahuldav	Algse mahu ja konstruktsioonidega hoone. Väärtuslik ansambli osa.
16861	Tõstamaa mõisa kutsarimaja		halb	Väga erilise materjalikasutusega efektne elamu.
15752	Arkna mõisa tallmeistri maja		avariiline	Lihtne hoone, mille maht on algne kuid avasid on suuremaks raiutud ja tehtud parandusi silikaattellistega.
23116	Kaagjärve-Alamõisa meistritemaja		rahuldav	Efektne tellistest historitsistlik elamu, kesksel asukohal mõisakompleksis

23839	Krüüdneri mõisa õllemeistri elamu		rahuldav	Väha lihtne puidust meistrimaja, Kannab ansambliväärtust.
14583	Olustvere mõisa meistrimaja		hea	Lihtne tellishoone, efektse krohviraamistusega. Kannab ansambliväärtust.
14527	Polli mõisa viinameistri maja		rahuldav	Eriliste fassaadidetailidega puithoone, säilinud mitmeid algseid detaile (karplukk, põrandad)
23626	Suuremõisa mõisa tallmeistrimaja		rahuldav	Peahoone kõrval asuv ja esindusliku arhitektuuriga hoone.
24077	Torma mõisa kupjamaja		halb	Heas seisukorras ei ole, kuid piisavalt palju algupärast veel alles.
14127	Vana-Roosa mõisa aidamehe maja		avariiline	Hoonest on säilinud vaid varemed, hoone algset mahtu pole võimalik vaadelda

23174	Aakre mõisa metsnikumaja		rahuldav	Hoone maht on säilinud kuid detailid ja interjöörid on hävinud. Moodustab ansambli koos metsniku aidaga.
14496	Karksi mõisa metsnikumaja		rahuldav	Algse mahu ja mitmete ajalooliste arhitektuursete detailidega elamu. Kompleksis keskse asukohaga hoone.
23265	Taheva mõisa metsniku elamu		hea	Korras ja kasutuses, aga vist üsna ümber ehitatud.
15028	Ervita mõisa möldrimaja		rahuldav	Väga lihtne möldrimaja, kompleksis koos tuuleveskiga
23141	Karula mõisa möldrimaja		rahuldav	Lihtsa mahu ja efektse fassaadikujundusega kombineeritud tellise ja maakiviga hoone, säilinud mitmeid algseid interjööridetaile.
15711	Muuga mõisa möldrimaja		rahuldav	Kui Ranniku fotoga võrrelda, siis vist suuresti aastatud, aga fotode järgi hästi tehtud.

15349	Purila mõisa möldrimaja		halb	Lihtsa mahuba möldrimaja, mis paikneb vesiveski kõrval. Peale mahu pole algseid detaile suuresti säilinud.
13910	Saka mõisa möldrimaja		rahuldav	Lihtsa mahuga möldrimaja, hoonel hilisem puitveranda, algseid detaile on vähe.
14059	Tsooru mõisa mõldrimaja, 19. saj.		rahuldav	Efektse fassaadikujunduse ja algse mahuga lihtne möldrimaja, interjöörides trafarettmaalinguid. Paikneb tuuleveski kõrval
15967	Vihula mõisa möldrimaja		hea	Interjöör vist küll täielikult uuendatud, aga kompleksi osa, mis ilmselt jääb üsna tervikuna kaitse alla.

AIT

Mõisakompleksi südamesse, sageli peahoone vahetusse lähedusse, rajati mõisa aidad ehk laohooned. Aitades hoiustati kogu mõisa kui tootmisüksuse tagavarasid – viina, õlut, vilja, liha ja muid tooraineid. Teraviljaaitade puhul on säilinud ka mitmeid selliseid hooneid, millele on hiljem juurde ehitatud kuivati osa. Ait-kuivateid on vaadatud ka eraldi kuivatite ülevaates. Samuti on mitmed aidad olnud topelt-funktsiooniga hooned, näiteks ait-elamu (Andja, Juuru) ja ait-kelder (Ahja, Keava, Pürksi jt). Peale toidutagavara hoidmise rajati mõisatesse ka väiksemaid nn käsiaitasid, kus hoiti muid esemeid, tööriistu, kangaid (nt Hellenurme ja Kuigatsi). Lisaks eelnevale olid mõisnikud kohustatud 18. sajandi Liivimaa kubermanguvalitsuse korra alusel ehitama ka magasiaitu, mis olid mõeldud kogukonna vilja hoidmiseks. Kogutud magasivilja jagati talupoegadele keerulistel ikalduse- ja näljaaegadel väikese protsendiga laenuks. Vilja kasutati nii

toiduks kui ka seemneviljaks. Magasiaidad paiknesid enamasti mõisasüdamest ja majandushoonetest eemal. Lisaks mõisakompleksis olevatele magasiaitadele rajati varude hoidmiseks ka riigi ja talupoegade endi magasiaitu. Praegu on mälestiste nimekirjas 15 magasiaita, neist kolmel on säilinud üksnes müürid ilma katuseta. Mõisa magasiaitasid on mälestistena kaitse all kokku kolm (Audru, Vatla, Orajõe).

Ait oli oma arhitektuurilt ja detailidelt tagasihoidlik kõrvalhoone (nt Kassari, Kiikla, Kodasoo, Kostivere, Kukruse, Loona, Olustvere, Purdi, Riidaja jt). Selle puhul oli oluline ühtlase temperatuuri säilitamine ja hea ventilatsioon, mistõttu olid aidad sageli paksude, enamasti kiviseinte ning väikeste õhutusavadega. Harva ehitati aidahooneid ka puidust (nt Sagadi, Ullaste) või puidu ja teiste materjalide kombineerimisel. Selliseid ehitisi on tänaseks mälestiste nimekirjas vähe.

Uhkema arhitektuuriga aitasid ilmestas esifassaadil paiknenud kaaristik ning selle all olev ulualune (nt Abja, Anija, Elistvere, Imastu, Jäneda, Kiltsi, Mäetaguse, Lahmuse, Rägavere, Taali, Vao, Virtsu jt). Aitade juures kasutati ka vahvärk-konstruktsioone; esinduslikumad näited on Sooru, Riidaja ja Hellenurme aitades. Säilinud on ka aidahooneid, mille esifassaadi ilmestab sammastik (nt Audru, Lihula, Ontika) või klassitsistlik frontoon (nt Mäetaguse, Vaimastvere, Vatla, Karksi). Vanimad aidad pärinevad 18. sajandist (nt Abja, Seidla, Kose, Kavastu jt).

Aidahooned on üldiselt hästi säilinud. Veidi alla poole mälestisena kaitse all olevatest aitadest on väärtuslikud ja hästi säilinud hoonetüübi esindajad, millel on säilinud algne maht, väärtuslik fassaadikujundus ning interjööridetailid.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest aitadest

	Mälestisi kokku	187
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	117
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	41
	Tellistest hoonete arv	9
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	12
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	2
	Puidust hoonete arv	4
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	2

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperdi kommentaar
23170	Aakre mõisa ait		Algsest aidahoones on järel vaid müürid, puitosa on tulekahjus hävinud. Asub mõisapargis.
23175	Aakre mõisa metsniku ait		Moodustab ansambli koos metsnikumajaga, hästi säilinud ja väärtuslik arhailine puitehitis 19 saj algusest.
15632	Aaspere mõisa ait		Algne kehand 18 saj, hiljem suuresti ümberehitatud, avasid laiendatud, silikaattellistega parandatud.
14440	Abja mõisa ait		Avariilises seisukorras kuid säilinud on algne maht, fassaadikujundus, interjööridetailid, 18 saj kehand.
23659	Ahja mõisa ait-kelder		Hoone algne kehand 18 saj, 20 saj alguses lisatud juurdeehitus, nõukogude ajal remonditud, algset on säilinud pigem vähe.
14951	Albu mõisa ait		Hästi säilinud algse mahuga lihtne aidahoone.

15799	Andja mõisa ait-elamu		Ainus säilinud hoone kompleksis, lihtsa mahu ja kujundusega, parandatud silikaattellistega.
2681	Anija mõisa ait, 18.-20. saj		Algse mahu ja mitmete detailidega säilinud aidahoone.
7200	Aru mõisa ait 18-19. saj.		Massiivne tellishoone 18 sajandist, säilinud mitmeid algseid detaile. Eriline kuid avariilises seisukorras hoone.
15004	Aruküla mõisa ait		Erilise mahu ja detailidega ait-juustukoda, mis hiljem kohandati elamuks.
16602	Audru magasiait		Nõukogude perioodil kohandatud poeks, säilinud algne maht, detailid suuresti kadunud, lisatud uued aknad, uksed.
16610	Audru mõisa ait		Algsed kaaristu avad on kinni ehitatud, tehtud parandusi silikaattellistega, algne kehand 18 sajandist.

16607	Audru mõisa viinaait		Efektse mahu ja fassaadikujundusega viinaait, rahuldavas korras.
15841	Einmanni mõisa ait		Uhke arhitektuuri ja portikusega peahoonele sarnane aidahoone, katus osaliselt varisenud ja väga halvas seisukorras, vajaks kompleksi analüüsi.
24060	Elistvere mõisa ait		Suur kaaristuga aidahoone, efektse fassaadikujundusega, säilinud algseid uksi jm detaile.
15026	Ervita mõisa ait		Massiivne klassitsistlik aidahoone, mõnes ruumis säilinud algsed ristvõlvid.
2819	Habaja mõisa viinaait, 19.-20.saj.		Säilinud algseid detaile ei ole, toetab kompleksi.
15327	Hagudi mõisa ait		18 saj kehandiga, algse mahu ja mõne säilinud detailiga aidahoone.

2700	Harku mõisa ait, 18.-19.saj.		Üks sein laotud silikaattellistest, lisatud uusi uksi ja aknaid, algsed avad kinni müüritud.
23150	Hellenurme mõisa käsiait		Väga erilise arhitektuuriga aidahoone, heas seisukorras.
23158	Hellenurme mõisa magasiait		Väike, algse mahu ja osaliselt vahvärk fassaadilahendusega magasiait.
14602	Holstre mõisa magasiait		Väärtuslik aidahoone, säilinud mitmed algsed uksed ja aknad, hoone maht.
15159	Hõreda mõisa viinaait viinamahutiga		Hoone sein on osaliselt varisenud, hoone on praktiliselt varemestunud.
15162	Härgla mõisa ait		Hoone on nõukogude perioodil ümber ehitatud, juurdeehitus ja kinni ehitatud kaaristu, muudetud avad.

15779	Imastu mõisa ait		Hoone esiküljel on uhke kaaristu, tagakülg täielikult silikaattellistest üles laotud.
15980	Inju mõisa ait 1		Hoone on ümberehitatud korterelamuks, algsest aidahoonest on vähe aimu.
15981	Inju mõisa ait 2		Põneva põhiplaaniga kuusnurkne aidahoone.
23727	Joosu mõisa ait		Hoone katusekuju on muudetud, hiljem juurde ehitatud kuivati osa.
15173	Juuru mõisa ait-elamu		Aidahoone on lihtne ja hiljem oluliselt ümber ehitatud.
15048	Jäneda mõisa ait		Restaureeritud efektne historitsistlik aidahoone, säilinud mitmeid algseid detaile.
16722	Jäärja mõisa ait		Hästi säilinud algse mahu, detailide, kaaristuga tüüpiline aidahoone.

23124	Kaagjärve-Mäemõisa ait		Lihtne tellistest aidahoone, mis on kohandatud elamuks.
14991	Kabala mõisa ait		Eriline kombineeritud materjalidest ehitatud aidahoone, säilinud algne maht, detailid.
13837	Kalvi mõisa ait 1		Lihtne aidahoone, suurim väärtus on kompleksi osana.
13838	Kalvi mõisa ait 2		Endine aidahoone on varemetes, algsest mahust ja detailidest pole eriti midagi alles.
14494	Karksi mõisa ait		Klassitsistlik aidahoone, säilinud maht, algne uks, aken.
7103	Karlova mõisa ait, 19.saj.		Algne aidahoone on kohandatud elamuks, säilinud maht ja fassaadikujundus.
23532	Kassari mõisa ait		Väga lihtne algse mahu, fassaadiga ja keldriga tüüpiline aidahoone.

23534	Kassari mõisa magasiait		Säilinud algne maht kuid ümber ehitatud elamuks, vajaks analüüsi kompleksi vaatest.
15273	Kasti mõisa ait		Vajaks kompleksi analüüsi, säilinud lihtne aidahoone, mille sarnaseid on veel.
7212	Kavastu mõisa ait, 19. saj		18 saj kehandiga, algupärase arhailise ilmega hoonemaht, arhitektuursed kujunduselemendid ja ehituskonstruktsioonid.
15216	Keava mõisa ait		Katus ja osa müüridest on varisenud, hoone varemetes.
15219	Keava mõisa ait-kelder		Historitsistlik aidahoone, võlvitud lagedega, kohandatud elamuks ja heas korras.
15534	Keskvere mõisa ait		Lihtne ja tüüpiline aidahoone, säilinud algseid detaile ja maht, väärtuslik.
15667	Kihlevere mõisa ait		Väga halvas seisukorras klassitsistlik aidahoone, säilinud algne maht ja detailid.

13984	Kiikla mõisa magasiait		Säilinud algne maht, fassaadikujundus, tuulutusavad ja uks.
13983	Kiikla mõisa ait		Säilinud algne maht, fassaadikujundus, tuulutusavad. Mõned vahed kaaristus kinni ehitatud silikaattellistega.
16081	Kiltsi mõisa ait		Moodustab terviku peahoonega, hea seisukorras.
2946	Kiviloo mõisa ait, 19.-20. saj		Säilinud algsed ja haruldased detailid aidaosa interjööris ja ahi hilisemas kuivati osas.
2846	Kodasoo mõisa ait, 19.-20.saj.		Säilinud pigem vähe algsest, kohandatud saunaks.
23268	Koikküla mõisa magasiait		Lihtne, väike kombineeritud materjaliga aidahoone. Algne poolkelpkatus muudetud viilkatuseks.
2855	Kolga mõisa ait, 18.-20. saj.		Algsest hoonest on praeguseks säilinud vaid kaaristu.

15130	Kolu mõisa ait		Säilinud algsel kujul, fassaadilahenduse ja detailidega.
15114	Koordi mõisa ait		Algse mahuga aidahoone, algne karniis on kadunud.
8757	Kose suvemõisa ait		Ehe barokne ait, säilinud algses mahus ja detailidega.
2732	Kostivere mõisa ait, 19.-20. saj.		Säilinud algne maht kuid fassaadis kaaristu ja avad kinni müüritud, tehtud silikaattellistega parandusi.
23186	Kuigatsi mõisa ait		Hoone fassaadi on muudetud, sisse on murtud uued avad, hoone on halvas seisus.
23179	Kuigatsi mõisa käsiait		Väike aidahoone, mille kõrgust on lisatud silikaattellistega.

13894	Kukruse mõisa ait, 19. saj.		Algse mahu, fassaadi, tuulutusavadega aidahoone.
23905	Kuremaa mõisa ait		Varemetes, hoone on praktiliselt hävinud.
14975	Kurisoo mõisa ait		Hoone halvas seisukorras, palju ümberehitatud.
13860	Kurtna mõisa viinaait		Hoone on avariilises seisukorras, palju ümberehitatud.
15332	Kuusiku mõisa ait		Klassitsistliku fassaadikujunduse ja mahuga aidahoone.
16656	Kõima mõisa ait		Aidahoonest vaid müürid alles jäänud, algset on säilinud vähe.

21043	Kõljala mõisa ait		Algset aidahoonet on suuresti ümberehitatud, muudetud avade suuruseid, algseid detaile säilinud vähe.
23413	Kõrgessaare mõisa ait		Säilinud müürid katuseta.
2838	Kõue-Triigi mõisa ait, 18.-20.saj.		Hoone on katuseta, müüritis on osaliselt lagunenud, osaliselt veel püsti ja halvas seisukorras.
14961	Käravete mõisa ait		Algsest hoonest on vähe järgi, müürid on osaliselt maha varisenud.
14679	Kärstna mõisa ait		Algne hoone on kapitaalselt ümberehitatud nõukogude perioodil, algset on säilinud pigem vähe.
14653	Lahmuse mõisa ait		Säilinud algne maht ja fassaadikujundus, interjöörid on ümberehitatud.

23419	Lauka mõisa ait		Mõisakompleksist üks väheseid säilinud hooneid, hoone on kohati katuseta.
15479	Lihula mõisa ait		Uhke klassitsistlik ait, säilinud maht ja algsed detailid.
15480	Lihula mõisa viinaait		Efektse arhitektuuri, algse mahu ja detailidega hoone.
14105	Linnamäe mõisa ait		Elamuks kohandatud pisike algse mahu ja fassaadikujundusega aidahoone
14609	Loodi mõisa ait		Efektne historitsistlik pisike aidahoone, algsed avad on silikaattellistega osaliselt kinni müüritud.
20834	Loona mõisa ait 1		Pisike klassitsistlik aidahoone, heas korras

20835	Loona mõisa ait 2		Pisike kohaliku traditsiooni esindav aidahoone.
24029	Lustivere mõisa ait		Heas korras, algse mahu ja säilinud detailidega aidahoone
15280	Lümandu mõisa ait linnuse müüridega		Säilinud algsed linnuse müürid, aida maht ja detailid.
8524	Maarjamäe suvemõisa ait		Väärtuslik kompleksi osa, säilinud algne maht ja mitmed detailid.
16012	Malla mõisa ait		Varemestunud hoone, vaid üks sein on püsti.
15432	Massu mõisa ait		Hoone on säilinud osaliselt, hävinud on sammastele toetunud algne hooneosa.
23764	Mooste mõisa ait		Toetab kompleksi ruumilist miljööd, on peale nõukaaegse juurdeehituse lammutust uuesti üles ehitatud.

14502	Morna mõisa ait		Lihtne ja tüüpiline kohalikke traditsioone jälgiv aidahoone.
13962	Mäetaguse mõisa ait		Restaureeritud esinduslik aidahoone.
13965	Mäetaguse mõisa ait		Restaureeritud esinduslik aidahoone.
15678	Neeruti mõisa ait		Säilinud algne maht ja mitmed detailid, küll aga parandatud uute tellistega, otsaviil laotud silikaattellistest.
2782	Ohtu mõisa ait, 18.-20. saj		Osaliselt silikaattellistest üles laotud hoone.
14585	Olustvere mõisa magasiait		Väga heas seisukorras restaureeritud tüüpiline aidahoone.

14590	Olustvere mõisa suur ait		Väga heas seisukorras massiivne aidahoone.
13901	Ontika mõisa ait		Restaureeritud tüüpiline aidahoone.
23776	Orava mõisa ait		Hoone on varemestunud, säilinud vaid osaliselt müürid
21056	Oti mõisa ait		Hoone on varemestunud, säilinud vaid osaliselt müürid
16875	Paadrema mõisa ait		Säilinud mitmeid algseid detaile, samas lisatud nõukaaegseid parandusi ja juurdeehitus.
16033	Pada mõisa ait		Hoone restaureeritud ja lisatud mitmed uued avad.

2925	Padise mõisa ait, 19.-20. saj.		Heas seisukorras ja restaureeritud hoone, väärtuslik osa kompleksist.
13973	Pagari mõisa ait		Hoone on avariilises seisus, kohati müürid ja katus lagunenud.
23940	Pajusi mõisa ait		Hoone on restaureeritud ja heas korras.
23954	Pala mõisa ait		Eriline puidust ait, säilinud põnevate algsete detailidega
15898	Palmse mõisa ait		Toetab kogu kompleksi miljööd, algne maht, restaureeritud nõukogude perioodil.
23162	Palupera mõisa ait		Erilise põhiplaani ja arhitektuurse vormistusega hoone, kahjuks avariilises seisukorras.

2693	Pikva mõisa ait, 19.-20. saj.		Lihtne aidahoone on väga halvas seisukorras.
20907	Pilguse mõisa ait		Säilinud algne lihtne maht ja detailid, toetab kompleksi miljööd.
14523	Polli mõisa lihaait		Lihtne kombineeritud materjalikasutusega aidahoone, mis on üsna halvas seisukorras.
14528	Polli mõisa viinaait		Lihtne kombineeritud materjalikasutusega aidahoone, mis on üsna halvas seisukorras.
15849	Porkuni mõisa ait		Algse mahu, kaaristu ja detailidega aidahoone.
15867	Porkuni mõisa magasiait		Hoone on kohandatud elumajaks kuid säilinud mitmeid algseid detaile, maht. Parandatud silikaattellistega ja lisatud kaasajal sobimatuid aknaid jm detaile.

23197	Puka mõisa ait		Algse mahu ja detailidega aidahoone kuid väga halvas seisukorras.
15076	Purdi mõisa ait		Säilinud maht ja mitmed detailid kuivatiosast jm interjöörist. Väärtuslik barokse kompleksi osa.
15081	Purdi mõisa viinaait		Lihtne aidahoone, mis toetab kompleksi tervikut.
23554	Putkaste mõisa ait		Säilinud vaid müürid, oleks vaja terve kompleksi analüüsi.
21025	Pädaste mõisa ait		Säilinud osaliselt, toetab kompleksi tervikut.
15561	Pürksi mõisa ait		Väga lihtne ja ümberehitatud aidahoone.
15562	Pürksi mõisa ait-kelder		Väga lihtne ja ümberehitatud aidahoone.

13942	Püssi mõisa pargiait		Omapärane pisike puidust aidahoone, heas seisukorras.
15247	Rabivere mõisa ait		Väga lihtne majandushoone, algsete detailidega.
15724	Rakvere mõisa ait		Aidahoone on kapitaalselt ümberehitatud ja kohandatud teatrihooneks, siiski väärtuslik muinsuskaitseala hoone.
7258	Rannu mõisa ait, 19. saj		Säilinud on algseid detaile, kaaristu, samuti tehtud ümberehitusi nõukogude perioodil.
15565	Riguldi mõisa ait		Algse mahu ja eriliste detailidega puidust aidahoone.
23227	Riidaja mõisa ait 1		Heas seisukorras, algse mahu ja detailidega aidahoone koos keldriga.
23229	Riidaja mõisa ait 2		Põhjalikult ümberehitatud hoone.

23232	Riidaja mõisa magasiait		Lihtne aidahoone, mis on kohandatud elamuks.
16637	Roodi mõisa ait		Lihtne, halvas seisukorras ja silikaattellistega parandatud aidahoone.
15808	Rägavere mõisa ait		Väärtuslik Rägavere ansambli osana, hoone on korrastatud, säilitanud algse mahu ja arhitektuursed detailid.
15583	Räägu mõisa ait		Põneva põhiplaaniga väga lihtne aidahoone, hästi säilinud.
24052	Saare mõisa ait		Palju algsest kehandist ja detailidest säilinud kuid halvas seisukorras.
7177	Saburi (Rupsi) jahimõisa ait, 1908		Piirkonnale tüüpiline hästi säilinud aidahoone.

15935	Sagadi mõisa ait 2		Efektne puidust algse mahu ja detailidega aidahoone.
15719	Salla mõisa viinaait		Hoone on halvas seisukorras ja parandatud mitmest kohast silikaattellistega.
23246	Sangaste mõisa ait		Lihtne aidahoone, väärtuslik kompleksi osa kuid tehtud hilisemaid ümberehitusi.
2960	Saue mõisa ait, 18. saj.		Algse mahu ja arhitektuuriga aidahoone.
8504	Seewaldi suvemõisa ait Paldiski mnt. 52/16		Hoone on kapitaalselt ümberehitatud, algsest pole palju säilinud.
14943	Seidla mõisa ait		Barokse ansambli aidahoone, 18 saj kehandiga, algse mahuga.
20821	Sikassaare mõisa ait		Põneva arhitektuuriga historitsistlik aidahoone, säilinud palju algset kuid samas ka täiendatud nõukogude ajal.

23615	Soonlepa mõisa ait-laut		Lihtne hoone, kohandatud elamuks.
23616	Soonlepa mõisa magasiait		On olnud pigem lihtne aidahoone, praeguseks varemestunud.
23294	Sooru mõisa ait		Vahvärk-seina ja eriliste detailidega algse mahu säilitanud puidust aidahoone.
7197	Suure-Konguta mõisa ait-kelder, 19. saj.		Hoone algsest arhitektuurist pole palju alles, praktiliselt varemestunud.
15613	Suuremõisa mõisa aida varemed		Hoonest pole praktiliselt midagi alles, varemestunud.
23631	Suuremõisa mõisa ait		Heas seisukorras lihtne aidahoone.
14116	Sõmerpalu mõisa ait		Efektne historitsistlik ait-kuivati, säilinud on fassaadikujundus, mitmed detailid. Väärtuslik kuid halvas seisukorras.

15140	Särevere mõisa ait		Algse mahu ja detailidega lihtne aidahoone, kahjuks halvas seisukorras.
16825	Taali mõisa ait		Heas korras, algse mahu ja säilinud kaaristu, detailidega aidahoone.
23282	Taheva mõisa ait		Aidast on jäänud vaid mõned tellispostid ja seinad, vare.
23833	Toolamaa mõisa viinaait		Halvas seisukorras lihtne aidahoone keldriga.
16838	Tori mõisa viljaait		Algse mahu, seinte ja detailidega esinduslik aidahoone.
14056	Tsooru mõisa ait, 19. saj II pool		Lihtne aidahoone, halvas seisukorras.
21051	Tõlluste mõisa ait		Väärtuslik näide baroksest aidahoonest, säilinud algse mahu ja detailidega.

15817	Uhtna mõisa ait		Hoonest on vähe järgi, vare
16752	Ullaste mõisa ait		Lihtne puidust aidahoone, sarnane taluaitadega, väärtuslik näide.
7242	Unipiha mõisa ait, 19.saj.		Nõukaaegse juurdeehituse kuid põneva kuju ja fassaadidekooriga hoone.
16882	Uue-Varbla mõisa ait		Efektse fassaadidekooriga lihtne ait, algne maht.
15825	Vaeküla mõisa ait		Säilinud mitmeid algseid detaile, põrandad, salved ja muud.
15824	Vaeküla mõisa ait-kelder		Aidast pole säilinud palju, ehitatud 1930ndatel korteriteks, halvas seisukorras.

23562	Vaemla mõisa aida varemed		Varemed maapinnalt peaaegu kadunud, algset mahtu pole võimalik tuvastada.
23933	Vaimastvere mõisa ait		Ait on siseruumidest ümber ehitatud, säilinud algne maht ja fassaadidetailid.
7277	Valguta mõisa ait, 19. saj		Parandatud nõukogude ajal uute materjalidega, siiski säilinud palju algseid detaile nii sees kui väljas.
2888	Valkla mõisa ait, 18.-20.saj.		Barokse mahuga aidahoone, väga halvas seisukorras.
14069	Vana-Antsla mõisa ait 1		18 saj mahu ja kehandiga hoone, halvas seisukorras.
14070	Vana-Antsla mõisa ait 2		Algsest aidast on säilinud ainult osa, ülejäänud varisenud ja koristatud.
15524	Vanamõisa mõisa ait		Hoone säilitanud algse mahu kuid seinu on parandatud ja liigendatud nõukogude perioodil.

15384	Vana-Vigala mõisa ait		Hoones tehtud hulgaliselt hilisemaid ümberehitusi.
14695	Vana-Võidu mõisa ait		Heas kohas, algse mahu ja detailidega. Sees on ka 1930ndatel lisatud kuivati.
15013	Vao magasiait		Väga lihtne 18 saj aidahoone, hästi säilinud.
16095	Vao mõisa ait		Algse mahu ja detailidega magasiait, osaliselt ümberehitatud poehooneks.
16105	Vao mõisa magasiait		Hoonet on hiljem ümberehitatud.
16089	Varangu mõisa ait		Hoone maht on algne, üks müür ja veel mitmed parandused laotud silikaattellistega.
2981	Vasalemma mõisa ait, 19.-20. saj.		Hoone on varemetes, varemed konserveeritud.

16048	Vasta mõisa ait		Lihtne aidahoone, heas korras ja ümberehitatud kooliks.
15436	Vatla mõisa ait		Aidahoone on ümberehitatud 1930ndatel.
15439	Vatla mõisa magasiait		Hoone säilinud efektse varemena ja alles ka võlvitud kelder.
2940	Vihterpalu mõisa ait, 19.-20. saj.		Hoonet on mitmelt poolt parandatud silikaattellistega, arhitektuurilt pigem lihtne.
15958	Vihula mõisa ait		Hoone on restaureeritud ja heas korras. Kohandatud konverentsikeskuseks. Peamine väärtus kompleksi toetava hoonena.
15976	Vihula mõisa magasiait		Säilinud vaid efektne vare.
14725	Viljandi mõisa ait, 19.saj.		Restaureeritud ja ümberehitatud aidahoone, väärtuslik mk-ala osa.

15447	Virtsu mõisa ait		Massiivne aidahoone säilinud kaaristuga kuid mitmelt poolt parandatut silikaattellistega ja loodud uusi avasid.
23978	Visusti mõisa ait		Lihtne aidahoone, mida on kaasajal sobimatute materjalidega täiendatud.
16746	Voltveti mõisa ait		Säilinud 18 saj maht, detailid (kiltkivi katus osaliselt). Väärtuslik kompleksi osa.
16009	Voore mõisa ait		Säilinud maht kuid palju algset on hävinud, osaliselt üles ehitatud silikaattellistest.
2974	Voore mõisa ait, 19.-20. saj.		Hoonest on alles vaid müürid, vare
15870	Võhmuta mõisa ait		Hoonest on alles vaid müürid, vare
24041	Võisiku mõisa ait		Väga halvas seisukorras ja nõukogude ajal ümberehitatud hoone.

14149	Väimela mõisa ait		Tüüpiline 19 saj aidahoone, vajaks kompleksi analüüsi.
15149	Väätsa mõisa ait		Hoone avasid ja interjööre on muudetud, algsest on vähe alles. Ka kompleks ja keskkond on praktiliselt olematu
14454	Õisu mõisa ait		Kaarja algse põhiplaani ja mahuga aidahoone, säilinud mitmeid algseid detaile.
14473	Õisu mõisa magasiait		Säilinud algne maht, detailid.
16644	Orajõe mõisa magasiait		Lihtne aidahoone, säilinud varjualune, maht, efektne fassaadikujundus.

KAEVUD

Kaevud ja kaevumajad on lihtsad rajatised mõisakompleksi kõrvalhoonete seas. Salvkaevu maa-aluse osa ehitusmaterjalideks on kasutatud raudkive või telliseid. Vahel ulatub kividest kindlustis maapinnast kõrgemale, luues seeläbi maapealse kaevuseina, mis täidab eesmärki vähendada saastumist ning elusolendite kaevu kukkumist. Valdavalt on olnud kasutusel kooguga kaev, kus lähedal asuvale hargilisele kaevusambale toetub pikk liikuv kaevuvinn, mille kaevupoolses otsas on kaevukook ämbriga ja teises otsas tavaliselt raskus.

Erandlik lahendus on Aruküla mõisas, kus on säilinud avatud kaevumaja. Maardu mõisas on kinnine kaevumaja.

Vardi mõisa kaevumaja (reg-nr 15294) on ajaloolistel kaartidele märgitud linnumajana. Ka säilinud interjööri järgi võib järeldada, et see on ikka olnud linnumaja, mitte kaevumaja. Tuleb täpsustada hoone tüüpi ja muuta mälestise nime.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest kaevudest:

	Mälestisi kokku	18
Liigitus	Kaevumajad	3
	Säilinud maapealne osa, koos kaevukoogu/vintsiga	3
	Maapealne osa hävinud või ümberehitatud	12

Reg nr	**Mälestise nimi**	**Foto**	**Kirjeldus**	**Eksperdi kommentaar**
15645	Aaspere mõisa kaev		Paekiviraketisega ja puidust kerge laudadest pealisehitusega mõisaaegne kaev.	Maapealne osa ümberehitatud
15658	Arbavere mõisa kaev	 	Esiväljakul, paekivivooderdise ga. Pealt kaetud paekiviplaatidega ja puitkaanega. Säilinud ka puitraketis. (mõisate esialgne ülevaade, 1977)	Maapealne osa ümberehitatud

15003	Aruküla mõisa kaevumaja		Asub pargi sügavuses mõisahoone ees ansambli keskteljel. Kaevumaja on klassitsistlikus stiilis.	
15840	Einmanni mõisa kaev		Allikale rajatud kaevumaja on kahjuks hävinud. Kaevust on säilinud veevõtukoht. Kaevu maaalune paekividest osa on olemas, vesi oli ka sees. Maa peal betoonist rõngas.	Maapealset osa pole säilinud.
21038	Ilpla mõisa kaev		Kooguga puidust kaev, millel on säilinud on nii kook, vinn, hark kui rakmed. Kaev paikneb peahoone taguse hoovi nurgas abihoone vahetus läheduses.	Säilinud üks väheseid kooguga lahendusi. Kaevu maapealne osa on uus.
15314	Kabala mõisa kaev		Kaev on suur, pealt ahenev peakivist voodriga ca 3 meetrise läbimööduga maapinnal, 4-5 meetrit sügav	Maapealset osa pole säilinud.

			ehitis. Olnud kasutusel mõisa ajal ja hiljemgi.	
2865	Kolga mõisa kaevumaja, 18.-20. saj.		Pargi keskteljel asuv väike hoone. Hoone nurkades paekivist laotud postid, seinad nende vahel punastest tellistest. Katus puudub.	Kaitse lõpetatakse hävinud mälestiste menetluses.
20887	Laimjala mõisa kaev		Kaev on puitkorpuse, suure puust ketta ja metallraketisega.	
20839	Loona mõisa kaev		Kaev on kaetud betoonplaadiga. Kaevu nähtav sügavus on ca 5 m.	Maapealset osa pole säilinud.
2746	Maardu mõisa kaevumaja, 19. saj.		Kaevumaja on väike kivikatusega paekivihoone.	Täpsustada seisukorda/tunnust kohapeal.

16013	Malla mõisa kaev		Suur paekiviraketisega kaev. Kaevu maapealne osa hävinud, kaev maastikul eristamatu, ümbrus rohtunud ja võsastunud.	Maapealset osa pole säilinud.
15560	Pürksi mõisa kaev		Maakividest laotud, umbes 2-meetrise läbimõõduga kaevusalv, mille kohal suhteliselt uus ristkülikukujulise põhiplaaniga puidust raketis.	Maapealne osa ümberehitatud
15581	Räägu mõisa kaev		Maakividest laotud kaevusalv, u 2-meetrise läbimõõduga, raketis uuendatud- salv maapelses osas betoonivalu. Kaevumaja püstlaudisega, eterniitkattega katus.	Maapealne osa ümberehitatud
15575	Saare mõisa kaev		Maakividest kaevusalv, raketis kaasaegne.	Maapealset osa pole säilinud.

15950	Sagadi mõisa kaev		Kiviraketisega kaev. Pealmine osa katustatud lameda viilkatusega.	
16824	Taali mõisa kaev		Neljakandiline, ristpalk puit-raketisega võllkaev. Pealt kaetud kaanega. Veevõtuks kahe posti vahele kinnitatud vändaga puuvõll, millel kett.	Kaitse lõpetatakse hävinud mälestiste menetluses.
23566	Vaemla mõisa kaev		Ümara põhiplaaniga, paekivist voodriga salvkaev.	
15294	Vardi mõisa kaevumaja		6-nurkne krohvitud kivi-hoone, kaetud 6 viiluga kelp-katusega. Räästad kitsalt üleulatuvad, katteks plekk. Avad ääristatud tellistega. Kahel pool ust kaks tahvlit, ühel aastaarv 1913,	Kaartidele märgitud linnumaja, täpsustada hoone tüüpi. Sisevaate järgi on tunne et see on ikka olnud linnumaja, mitte kaevumaja.

			teisel mõttetera "Omnia ab ovo".	

KASVUHOONED, TRIIPHOONED

Tegemist on lihtsa hoonetüübiga mõisakompleksi kõrvalhoonete seas, valdavalt on tegemist ühekorruseliste kombineeritud materjaliga hoonetega (puit, maakivi, tellis, paekivi). Kasvuhoone ehk triiphoone on taimede, enamasti kultuurtaimede kasvatamiseks mõeldud, üldjuhul valgust läbilaskvast materjalist seinte ja katusega rajatis.

19. sajand oli botaanikavallas väga rikas, kaugetelt maadelt kaasa toodud taimede huvi kasvas ja seda ka mõisnike seas. Mitmel pool hakati välismaiste taimede kasvatamiseks ehitama kasvuhooneid ja muid selliseid rajatisi. Ka küttesüsteemid olid tublisti edasi arenenud ning leiutati tahvelklaasi tootmise tehnoloogia.

Mõisakompleksi vaates paiknevad kasvuhoone enamasti tarbeaia ja aednikumaja vahetus läheduses või mõisapargis. Palmimajad kavandati valdavalt peahoone lähedusse.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest kasvuhoonetest

	Mälestisi kokku	28
Liigitus	Palmimaja	5
	Aednikumajaga kasvuhoone	5
	Kasvuhoone	18

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kirjeldus	Eksperdi kommentaar

13932	Aa mõisa kasvuhoone 1	 	Mälestis koosneb endisest kasvuhoonest ja abihoonest. Väike abihoone on viilkatusega paekivihoone. Klaashoonest on säilinud vaid vundament.	Kasvuhoone ei ole säilinud, alles abihoone maht.
13933	Aa mõisa kasvuhoone 2		Mälestis on koosnenud paekivist abihoonest ja ühepoolse kaldega klaasalast, mis on tänaseks varemeis.	Säilinud müürid on osaliselt avariilises seisukorras.
15643	Aaspere mõisa kasvuhoone		Kasvuhoonest on säilinud põhjapoolne paekividest tagasein ja otsaseinad.	Säilinud paekivimüürid osaliselt kaetud. Kasvuhoone klaasosa hävinud.
14442	Abja mõisa aedniku maja-kasvuhoone	 	Hoone lõunapoolsele küljele oli ehitatud pikk klaasitud kasvuhoone. Sokli-korrus maakividest, krohvitud, põhikorrus puhta vuugiga tellistest. 6-ruudulise aknad on kaetud murtud frontoonidega. Sokli ja põhi-korruse vahel profileeritud telliskarniis.	Kasvuhoone osa klaasosa hävinud, aednikumaja säilinud hästi.

15120	Esna mõisa kasvuhoone varemed		Paekivist seintega hoone on olnud pikka aega varemeis.	Säilinud ainult müürid mis varemetes.
8553	Hohenhaupti lossi palmimaja		Pooleldi maa-alune ehitis. Palmimaja ehitamiseks kasutati tsement-mördiga kinnitatud erisuuruseid graniitrahne ja –kilde. Võlvitud ruumil olid puu-tüvede sarnased piilarid ja pae-plaatidega kaetud jalutusrajad.	Omapärane hoone, täpsustada seisukorda.
7224	Kaagvere mõisa kasvuhoone, 19.-20. saj	 	Lõunasse orienteeritud kald-katusega keskosa on olnud klaasitud. Mõlemal pool kasvuhoonet on olnud maakividest hooned.	Kasvuhoone on varemeis ja seisukord on väga
9481	Keila-Joa mõisa kasvuhoone 1		Pikk krohvitud kivihoone, kaetud peaaegu lameda pultkatusega. Fassaad nagu teistelgi hoonetel lahendatud neo-gooti stiilis. Avad osaliselt ümber-ehitatud.	

9482	Keila-Joa mõisa kasvuhoone 2		Pikk krohvitud kivihoone, kaetud betoonpaneelidega. Fassaad nagu teistelgi hoonetel lahendatud neogooti stiilis. Avad osaliselt ümberehitatud.	Osaliselt tellistega ümberehitatud
2863	Kolga mõisa idapoolne kasvuhoone, 18.-20. saj.		Pikk peakivihoone, olnud kaetud puidust viilkatusega. Triip-hoonel oli mõlemad pooled kaetud klaasiga.	Paekivimüürid säilinud osaliselt. Algset mahtu raske hinnata.
2864	Kolga mõisa läänepoolne kasvuhoone, 18.-20. saj.		Pikk, ühe-korruseline krohvitud paekivi-hoone. Klaasitud viilkatusega hoone, mille põhjaküljes paiknesid abi-ruumid.	Kasvuhoone osa müüritis avariiline, abiruumis säilinud.
23178	Kuigatsi mõisa palmimaja		Suur 1-korruseline kelpkatusega krohvitud kivi-hoone, mille esifassaadil suured ümarkaarsete sillustega akendega. Hoone räästas on topeltkarniis.	

15244	Lohu mõisa aedniku maja-kasvuhoone		Aednikumaja säilinud ümber-ehitatud kujul. Kõrval on olnud kasvuhooned mille tagaküljeks oli kõrge paekivist müür, hiljem kasutusel olnud loomalaudana.	Kasvuhoonet pole säilinud, alles aedniku-maja, mis on ümberehitatud.
24031	Lustivere mõisa aedniku maja-kasvuhoone	 	Kasvuhoone otsas kahekorruseline arvatavalt aedniku elamu. Kasvu-hoonel on tänaseks klaaside asemel osaliselt eterniit-katus. Kasvuhoone müüride osa krohvimata maa-kividest ja tellis-kividest, neogooti kujundusega.	
14506	Morna mõisa kasvuhoone, 19.saj.		Väike, lõhutud maakivist krohvimata ehitus. Kaetud kõrge viilkatusega. Lameda kaarega avad on raamitud tellistega.	Kasvuhoone otsas olnud abiruum säilinud, kasvuhoonet pole säilinud.

13964	Mäetagu se mõisa kasvuhoo ne	 	Pikk krohvitud kasvuhoone, vahe-hoonega ja kahe majandus-plokiga otstel. Klaasosad on taastatud. Vanemad seinad on paekivist, uuemad täited ja seinaosad tellistest. Katus raudbetoon-õõnespaneelidel.	Osaliselt rekonstrueeritud hoone, oluline kompleksis.
16038	Pada mõisa kasvuhoo ne	 	Pikk endisaegse kasvuhoone vare. Mõlemas hoone otsas olnud suurem ehituslik osa, millest tänaseks säilinud idapoolses otsas kahekordne krohvitud kivihoone. Hoone ehitusest varemeis.	Algset hoonemahtu keeruline hinnata/näha
15904	Palmse mõisa palmimaj a		Kõrge keskosaga palmisaal, mille kahel pool suured viilkatustega traditsioonilisemat laadi klaasitud viil-katustega tarbe-kasvuhooned. Palmisaali aknad dekoratiivselt peeneruudulised.	

14517	Polli mõisa kasvuhoone		Paikneb endises rohtaias, aednikumaja kõrval. Säilinud kaldega konstruktsioon ja köetav, punasest tellisest abihoone selle otsas.	Hoone ja seinte olukord avariiline ja palju ümberehitatud.
16854	Pootsi mõisa kasvuhoone varemed		Kasvuhoone on ehitatud maakividest, mida ilmestavad kohalikust kollaset nö tõstamaa tellistest laotud nurgarustika ning raamistused.	Müürid avariilised, algset mahtu pole võimalik hinnata.
2815	Ravila mõisa kasvuhoone, 19.-20. saj.	 	Hoone koosneb kahest osast: kõrge maakivist aednikumaja.. Teine osa on pikk ühepoolse kaldega kasvuhoone, mille krohvimata seinad on laotud maakividest ja tellistest.	Kasvuhoone osa hävinud, kaaluda nime muutust. Analüüsida koos aednikumajaga.
2911	Riisipere mõisa palmimaja, 18.-20. saj.		Algsest palmimajast on praeguseks sellest säilinud vaid osa paekivimüürist, mis on katustatud.	Säilinud ainult osa müüri.

23636	Suuremõisa mõisa kasvuhoone		Algselt kartulikeldrina, kuid hiljem mitme-suguseid funktsioone omanud, ristkülikukujulise põhiplaaniga hoonest on säilinud ainult väikesed müürikatked.	Seal pole kasvuhoonet kunagi olnud. Ekslikult kaitse all
15682	Udriku mõisa kasvuhoone		Paekivist mitme-osalise kasvuhoone vare. Põhjapoolsel küljel paiknesid kärneri ja aedniku eluruumid, lõuna-pool oli kasvu-hoone. Triiphoone osaliselt hävinenud.	
15829	Vaeküla mõisa kasvuhoone varemed		Kahekorruseline, viilkatusega, krohvimata pae-kivihoone. Aknad ja nurgad markeeritud tellistega. Kasvu-hoonest on säilinud ainult vundament.	Säilinud müürid on halva seisukorras ja osaliselt ümber ehitatud. Algset mahtu keeruline hinnata.
15438	Vatla mõisa kasvuhoone varemed		Kasvuhoonest on säilinud paekivist laotud põhjakülg, mõned küttekolde avad.	Säilinud müüri katked, mis avariilises seisukorras.

15964	Vihula mõisa palmimaja		Klassitistlikus stiilis palmimaja on kõrge poolkelp-katusega kaetud S-kivi. Tiikide poolt kõrge sokli-korrusega	
2713	Vääna mõisa triiphoone aedniku majaga, 19. saj.		Praeguseks on triiphoonest säilinud põhja-poolne paemüür, milles loetavad kunagiste kütte-kollete asukohad. Juurdeehitus on aednikumaja ida-küljel.	Algset mahtu ümberehitatud ja suuremalt osalt rekonstrueeritud

KARJAKASTELLID

Karjakastellid (nimetatud ka ringlaudaks või ringtalliks) olid üldjuhul lihtsad koduloomade pidamiseks mõeldud mõisakompleksi abihooned, mis paiknesid kastellilaadselt ehk nelinurkselt, kus kas kolmest või neljast küljest omavahel kokku ehitatud tallid ja laudad moodustasid hoonetevahelise kinnise sisehoovi ehk karjaõu. Tegemist on ühekorruseliste kivihoonetega (enamjaolt paekivist, kuid esineb ka maakivist ja kombineeritud materjalist (paekivi, maakivi, tellis) hooneid. Padise mõisa karjakastellil on otsaviilud erandlikult vormistatud puitsõrestikseinana.

Enamik selle hoonetüübi esindajaid on praeguseks väga halvas või avariilises seisukorras. Valdavalt on hoonekompleksid säilinud vaid osaliselt, st üks või mitu tiiba tervikliku katustatud hoonena ja osa hävinud või katustamata müüridena.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest karjakastellidest

	Mälestisi kokku	34
Materjalikasutus	Paekivist hoonete arv	16
	Maakivist hoonete arv	4
	Kombineeritud materjalist (maakivi + tellis) hoonete arv	4

	Kombineeritud materjalist (paekivi + maakivi) hoonete arv	7
	Kombineeritud materjalist (paekivi + sõrestiksein) hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (paekivi + tellis) hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (paekivi, maakivi, tellis) hoonete arv	1

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kirjeldus	Kommentaar
16075	Aavere mõisa karjakastell		Mitmest ehitisest koosnev kinnise sisehooviga lautade tallide kompleks. Müürid ehitatud maa- ja paekivist, kaetud õhukese krohvikihiga.	Varemestunud.
7165	Alatskivi mõisa karjakastell, 19. saj.		Neljast küljest suletud mõisa abihoonete kompleks kus hooned paiknevad ruudukujuliselt ümber sisehoovi. Seinad maakivi + tellis.	Osaliselt avariilises seisukorras, kuid säilinud algse mahu, 19. Saj mõisaarhitektuur ile iseloomuliku plaanilahenduse, konstruktsioonid e ja detailidega.

2686	Anija mõisa karjakastell, 19.-20. saj		Kolmest küljest karjaõue piiravate paekivihoonete kompleks.	Osaliselt avariilises seisukorras. Ühes osas säilinud ka talli sisseseade. 2024 ameti otsus, et vastab mälestise tunnustele.
2818	Habaja mõisa karjakastell, 19.-20. saj		Mitmest hooneosast koosnev L-kujuline kompleks. Seinad maakivi + paekivi.	Avariiline, osaliselt ümberehitatud, ajalooline maht säilinud.
9472	Keila-Joa mõisa karjakastell, 1831-33. a.		Esiväljakut raamiv kastell meenutab süngeilmelist kindlusehitust. Hoonel olid sakmelised nurgatornid ja teepoolsel küljel kahurid. Moodustab planeeringuliselt ühtse terviku põhjas paikneva tallikastelliga.	Osaliselt varemestunud, kuid välismüürid on restaureeritud, Erandliku arhitektuuriga ja suure ansamblilise väärtusega.
2850	Kodasoo mõisa karjakastell, 19.-20.saj.		Hoone ei ole oma endisaegset ilmet ja otstarvet säilitanud. Osaliselt lagunenud, avariiline ja ümberehitatud.	Avariilises seisukorras, algne maht ega välisilme pole säilinud.

2856	Kolga mõisa karjakastell, 18.-20. saj		Ringlaut, kus kelpkatustega paekivist ehitised piirasid ruudukujulist sisehoovi. Mitmed varasemad väravaavad kinni laotud. Räästa all osaliselt säilinud astmeline dekoratiivkarniisH ärjatalli otsasein imposantse historitsistliku kujundusega.	Varemestunud, kuid täiesti erandlik hoonetüübi esindaja, millel on säilinud üks kahest historitsistlikust ehisviilust. Tuleb mõtestada koos teiste halvas seisus, kuid arhitektuurselt silmapaistvate Kolga mõisakompleksi hoonetega.
2729	Kostivere mõisa karjakastell, 19.-20. saj		Ühekorruseline paekivist majandushoone, mis koosneb neljast ruudukujuliselt asetsevast, sisehoovi ümbritsevast tiivast.	Avariilises seisukorras, osaliselt varemestumas üsna tüüpiline hoonetüübi esindaja.
15335	Kuusiku mõisa karjakastell		Pikad krohvitud viilkatusega paekivist hooned mis moodustavad suure suletud sisehooviga ruudu ehk kastelli.	Halvas seisukorras, kuid võrdlemisi terviklikult säilinud tüüpiline hoonetüübi esindaja, kus ka sees on säilinud algseid detaile.

14971	Käravete mõisa karjakastell		Suure neljakandilise siseõuega kolmest (A masinaruum, B hobusetall, C töölistemaja) põhihoonest koosnev kompleks kolme väravaga. Peavärav idafassaadil on suursuguse väravaehitisega.	Osaliselt avariilises seisukorras, kuid hoonetüübi silmapaistev esindaja.
15242	Lohu mõisa karjakastell		Kolmest küljest siseõue piiravad krohvitud paekivihooned, neljandal küljel osaliselt säilinud kõrge paekivimüür.	Suures osas varemestunud.
2744	Maardu mõisa karjakastell, 19. saj		Säilinud karjakastelli osa on ristkülikukujulise põhiplaaniga krohvitud paekivihoone, mida kasutati noorkarjalaudana.	Säilinud vaid üks kunagise karjakastelli hoone ja seegi on varemestunud.
16026	Malla mõisa karjakastell		Keskse siseõuega kolmest küljest piiratud hoonete kompleks. Peaväravast vasakule jääv omaaegne töölistemaja oli	Võrdlemisi heas seisukorras olev ja suuremas osas algse mahu ning mitmete detailidega säilinud väärtuslik

			ümber ehitatud juba 20.s. I poolel. Siseõues säilinud munakivisillutis.	mõisakompleksi osa. Hästi säilinud suursugusema karjakastelli näide.
15709	Muuga mõisa karjakastell		Koosneb kolmest paralleelselt paiknevast pikast paekivihoonest, mis ühendatud kõrgete kivimüüridega. Hoonetel poolkelpkatused, profileeritud räästakarniisid, eenduvad nurgaliseenid. Müürid kujundatud dekoratiivse arkaadiastikuga.	Varemestunud ja juba varasemalt osaliselt ümberehitatud.
13902	Ontika mõisa karjakastell, 19.saj.		Moodustab neljakandilise sisehooviga klassitsistlikus stiilis hoonegrupi. Jõulise profiiliga eenduvad räästakarniisid eterniitkattega poolkelpkatusel. Talli esifassaadi keskosas olnud taanduv varjualune tugevate ümmarguste	Varemestunud. Hoonest säilinud vaid paekivist müürid.

			paarissammastega	
16037	Pada mõisa karjakastell		Suletud sisehooviga krohvitud paekivist hoonetekompleks. Osa hooneid varemeis, erinevatel aegadel ümberehitatud.	Osaliselt varemestunud ja ümberehitatud, algne maht on müüridena loetav
2926	Padise mõisa karjakastell, 19.-20.saj.	 	Nelinurkset siseõue ümbritsevad paekivist poolkelpkatusega tallihooned. Hoone otsad on vormistatud sõrestikseinana. Siseõue juhib lai kaaravaga väravaalune. Tallide osa jaotavad kolme ossa sammaskaaristud.	Rahuldavas seisukorras, algse mahu, konstruktsioonide ja mitmete detailidega hästi säilinud karjakastell.
20910	Pilguse mõisa karjakastell		Krohvitud paekiviseintega tüüpiline karjakastell, mille hoonekompleks on valdavalt uuendatud.	Heas seisukorras, kuid suures osas ümberehitatud

15352	Purila mõisa karjakastell		Laudad moodustavad ruudukujulise krohvitud paekivimüüridega suletud hooneploki, hoovi pääsuks kangialused. Hooned kaetud kelpkatusega, millel lai astmelise profiiliga räästakarniis, katteks eterniit.	Halvas, osaliselt avariilises seisukorras, kuid algse mahu, konstruktsioonide ja mitmede detailidega säilinud.
13949	Püssi mõisa karjakastell, 19.saj.		Suletud sisehoovi piiravad neljast küljest pikad krohvitud paekivihooned, mille kelpkatuseid katavad tsementkivi ja hiluti paigaldatud eterniit. Loodetiivast säilinud vaid müüritis.	Suuremalt jaolt rahuldavalt säilinud, kuid vajab mõtestamist koos mõisakompleksiga.
2809	Ravila mõisa karjakastell, 19.-20.saj.		Historitsistlik, suurejooneline, väga suure sisehooviga suletud hooneterühm. Seinad krohvimata, dekoratiivselt laotud maakivist. Kaetud	Hästi säilinud historitsistliku karjakastelli näide.

			viilkatustega. Pealt ümarkaarsed avad ja nurgad markeeritud punaste tellistega. Maanteelt viib sisehoovi kõrgendatud väravapostidega imposantne punasest telliskivist kaaravaga värav. Selle kõrval väikese samasuguse kaarega jalgvärav.	
15810	Rägavere mõisa karjakastelli varemed		Paekivist karjakastelli varemed.	Säilinud varemed, mis on hiljem suures osas uuesti üles ehitatud, kuid nüüd heas seisukorras.
20892	Saare mõisa karjakastell		Viilkatusega, krohvitud fassaadidega kastellilaadne pae- ja maakividest laudakompleks, mis koosneb kolmest ristkülikukujulise põhiplaaniga tiibhoonetest. Neljas peahoone poolne külg oli	Osaliselt hävinud ja ümberehitatud. Algne maht on üldjoontes loetav ja taastamistööd on käimas.

			piiratud kõrge paekivist müüriga. Fassaade on oluliselt ümberehitatud. Interjöörid on hävinud.	
13908	Saka mõisa karjakastell, 19. saj		Säilinud on paekivist, krohvitud seintega L- kujulise põhiplaaniga hoone. Üks hooneosa kaetud kelpkatusega, teine osa varemetes.	Kastellist on säilinud vaid üks paekivihoone, ülejäänud osa hävinud või varemetes.
23112	Taagepera mõisa karjakastell		Kaks kõrvuti paiknevat pikliku põhiplaani ja poolkelpkatusega maakivist laudahoonet on otstes ühendatud müüridega ning moodustavad kinnise sisehooviga laudakompleksi.	Säilinud algse mahu ja konstruktsioonidega, rahuldavas seisukorras, kuid osaliselt ümberehitatud.
23277	Taheva mõisa karjakastell		1-korruseline, historitsistlik, neljast hoonest koosnev krohvitud fassaadiga maakivist ja tellisest laudakompleks, mis paikneb vana	Rahuldavas seisukorras, kasutuses ja valdavas osas autentsena säilinud, mõningate ümberehitustega.

			peahoone läheduses esifassaadiga mõisa sissesõidutee suunas.	
14703	Tusti mõisa karjakastell, 1904.a.		kinnise õuega kompleksist alles 3 puhta vuugiga klombitud maakivist hoonet. Viilkatustel lihtsad laudkarniisid. Fassaadis räästa- ja viilualused laiad tellistest ehisvööd koos karniisi kandvate koonusjate telliskonsoolidega. Ümarkaarsed avad markeeritud punasest tellistest aknapiiretega.	Arhitektuurselt väärtuslik, kuid suures osas varemestunud.
21053	Tõlluste mõisa karjakastelli müürid		L-kujulise põhiplaaniga ühekorruselise hoone seinad on laotud valdavalt paekivist, vähemal määral on seintes kasutatud ka maakivi, silikaattellist ning puitu. Hoone nurkade vormistamisel on	Endisest karjakastellist on säilinud ainult tallihoone ja ka osaliselt ümberehitatud. Samas on 2010. aastal tehtud positiivne mälestise tunnustele vastavuse eksperdihinnang.

			kohati kasutatud tahutud paekivi.	
7243	Unipiha mõisa karjakastelli varemed, 19.saj.		19. sajandi keskpaigast pärinevast tallihoonest on säilinud seinte maakivimüürid, milles talliväravate ja akende tellissillustega kaaravad. Maakivimüürid on pikitud kivikildudega, räästa all veel kohati märgatavad krohvitud horisontaalvööd.	Avariilises seisukorras varemed.
7272	Vana-Kirepi mõisa karjakastell, 19. saj		Hooneterühma moodustavad kaks algselt omavahel tiibehitiste ja väravatega ühendatud pikka paralleelhoonet. Seinad maakivist, avade ümbrused tellistest. Algne poolkelpkatuse kuju polesäilinud.	Halvas seisukorras, kuid säilinud võrdlemisi tervikliku mahu ja heas seisukorras maakiviseintega. Katuseid ümberehitatud. Pigem võiks välja arvata, aga mõisakompleksi s ainult 3 hoonet.

14696	Vana-Võidu mõisa karjakastell, 19.saj.	 	Laudad moodustavad suure hooneterühma erinevatest ehitusperioodidest. Domineerivad kaks nurgeti liidetud viilkatusega laudahoonet, millest vanem on pikk maakiviehitus. Lõhutud maakivide vahed laialt krohvitud, avad ääristatud tellistega. Teine on pikk, kõrge, krohvimata klombitud kiviplokkidest hoone.	Heas seisukorras paekivist hoonekompleks.
16052	Vasta mõisa karjakastell	 	Ruudukujulise põhiplaaniga karjakastell, sees suletud siseõu. Kaks paralleelset laudahoonet, mille otstel küün ja piimaköök. Hooned on krohvitud paekivimüüridega ja neid katavad viilkatused. Katusekatteks eterniit. Otsaviilud	Suures osas avariilises seisukorras, katused osaliselt sisse kukkunud ja müüritises varingud, kuid kastelli algne maht on hästi loetav ja suuremas osas katused peal.

			lõhutud maakivist, ühel hoonel püstlaudisega.	
2992	Viimsi mõisa karjakastell, 19.-20.saj.		Paekivist, krohvitud karjakastellist säilinud ainult üks tiib. Oli kaetud viilkatusega. Originaalavad kergelt ümarkaarsed, markeeritud pealt punaste tellistega. Sissepääs õue läbi keskse suure kaarava.	Heas seisukorras ja kasutusel, kuid algsest karjakastellist on säilinud vaid üks tiib, õigemini selle paekivimüüritis, kuna katusetarind on uus. Kui jääb kaitse alla, täpsustada mälestise piire.
2973	Voore mõisa karjakastell, 19.-20.saj.		Kastelli moodustavad kaks pikka U-kujuliselt ühendatud osaliselt krohvitud kivihoonet, Kirdepoolne hoone paekivist, avade piirkonnas silikaatkivist, katuseta. Edelapoolne hoone maakivist, osaliselt paest, viilkatusega.	Halvas seisukorras, ümberehitatud, terviklikumalt säilinud vaid edelapoolne hoone.

KELDRID

Tegemist on valdavalt lihtsa hoonetüübiga mõisakompleksi kõrvalhoonete seas. Traditsioonilised keldrid on ehitatud tellistest, pae- või maakividest, on võlvlagedega ning kaetud pinnasekihiga. Valdavalt on rajati kelder pooleldi või tervenisti maa sisse. Maapinna

soojustusomaduste ja loomuliku päevavalguse puudumise tõttu on keldris kogu aeg stabiilne temperatuur ja õhuniiskus. Kelder koosneb ühest või mitmest hoiuruumis, kus säilitati nii toiduaineid ja jooke (õlu, vein, viin jne). Osa keldreid olid jääga jahutatavad, seal hoiti harilikult kiiresti riknevaid toiduaineid.

Erilisemad näited selle hoonetüübi juures on ümmarguse põhiplaaniga Polli ja Pärsti mõisa keldrid. Maapealsetest keldrihoonetest on silmapaistvamad Taheva mõisa jääkelder ja Õisu mõisa veinikelder. Poolmaa-alustest keldrites on tähelepanuväärsemad Neeruti ja Õisu mõisa kelder.

Kuusiku mõisa "Munga aida" kelder on keskajal kloostri müüride vahel väikese kabeli alla rajatud võlvitud paekivi kelder, mis sai nime aidast ja kloostrist.

Väimela mõisa jääkeldri peale on rajatud 2-korruseline historitsitliku väliskujundusega, täiskelpkatusega krohvitud kivihoone. Mõisa keldrit pole säilinud.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest keldritest

	Mälestisi kokku	129
Liigitus	Jääkelder	30
	Õllekelder	3
	Veinikelder	2
	Viinakelder	13
	Juustu-või kartulikelder	2
	Kelder	79

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kirjeldus	Eksperdi kommentaar
14443	Abja mõisa kelder		Keldrist on säilinud mõlemal pool otstes olevad ruumid, keskmine osa sisse varisenud. Keldri sissepääsude maakividest osad säilinud. Keldri peal ja ümbruses kasvab tihe võsa.	Jääb pargi alale. Osaliselt siseruumid sisse-varisenud. Sissepääsude osad avariilised.

24023	Adavere mõisa kelder		Omapärane maapealne, külgedelt muldesse aetud paekiviehitis. Pealt mätastatud. Koosneb ühest suurest tonnvõlviga ruumist. Hoone esi- ja tagaküljel suur kaarjas võlv milles väikse tagasiastega seinas uks.	
7162	Alatskivi mõisa juustukelder, 19. saj.		Väike kõrge poolkelpkatusega majandushoone, millel otsaviilud krohvimata sõrestikkonstruktsioonis, krohvitud tellistäitega. Seinad on maakivist, nurgad, räästakarniis ja kaarsillused tellistest. Hoonel on kivikatus.	
15750	Arkna mõisa kelder		Ruudukujulise põhiplaaniga, maapealne, tahutud maakivist ehitus. Hoonet katab laialt üleulatuvate räästastega kelpkatus. Katuse tipus tellistest tuulutuskorsten. Aknaid ümbritsevad tahutud paekivist sillused. Akna ees sepistrellid.	
15006	Aruküla mõisa kelder		Paekivist laotud ja pinnasega kaetud ehitis. Avariiline, varing. Korrastamata.	Avariiline seiskord, keskkond muutunud. Jääb pargi alale.

2829	Habaja mõisa kelder, 19.-20.saj.		Habaja mõisa kelder on pikliku kujuga paekivist laotud võlvitud ehitis. Keldri maapealne osa on kaetud mullakihiga. Keldri sissepääs on poolenisti pinnases, sissepääsu ava on võlvitud.	Müürid avariilises seisukorras. Jääb pargi alale.
14741	Heimtali mõisa kelder		Suur kelder, pealt tellistest ümarkaarse võlviga. Otsaviil ümarkaarne, maakividest. Dekoratiivse karniisiga äärest. Ka ukseava pealt ilus ümarkaarne ja markeeritud tellistega.	Täpsustada seisukorda. Omapärase esifassaadiga.
15156	Hõreda mõisa jääkelder		Ristküliku kujulisele põhiplaanile liituvad külgedelt kaks sama pikka osa. Hilisem juurdeehitus on ümara põhiplaaniga mõisa peahoone poolselt küljelt uksega kelder mis omab eelpool kirjeldatud keldriga ühist tagaseina.	Müürid avariilises seisukorras.
15786	Imastu mõisa kelder 1		Poolmaapealne krohvitud seintega kelder. Otsaviilud on kaetud püstlaudadega. Katus on kaetus eterniidiga, ukse kohal plekist varikatus.	Keldri seinas oleva aasta-arvu kivi järgi 1935. aastast. Ehk see mõisa ajast ei pärine ja võiks kaitse lõpetada.

15787	Imastu mõisa kelder 2		Poolmaapealne krohvitud seintega kelder. Otsaviil on kaetud püstlaudisega, ukseava laotud tellistest, lameda kaarega. Katusekatteks eterniit.	Algset võlvitud keldrit on ümberehitatud.
15174	Juuru mõisa jääkelder		Poolmaapealne uhkete paekivivõlvidega kelder.	Ümbrus võsastunud, aga sisemine ruumi lahendus hästi säilinud. Mitme ruumiga kelder.
23899	Jõgeva mõisa kelder		Osaliselt pinnasesse kaevatud kelder. Keldril on kaks sissepääsu, mis jäävad mõlemad hoone ühele küljele. Keldrit katnud kile on huumuse alla mattunud.	Sissepääsud ümberehitatud. Säilinud algne keldrivõlv.
23892	Jõgeva mõisa viinakelder		Maakivi hoone. Hoone teepoolsel otsal pandus, millelt pääseb keldri laepealsele. Võlvitud kelder asub maapinnal.	
16726	Jäärja mõisa jääkelder		Hoone on tuntud varasemast ajast viinaköögi ja selle all asuva jääkeldrina. Hiljem, ilmselt peale viinavabriku valmimist 19.saj II poolel, on hoone funktsioon muutunud ja rahvas tunneb seda varet kui "kanamaja". Täna varemeis.	Müürid halvas seisukorras. Jääb pargi alale.

23121	Kaagjärve-Alamõisa õllekeldrid		Kaks punasest tellisest viilkatusega ehitist.. Praegu varemeis.	Võlvides varingud, keldri seiskord väga halb.
7227	Kaagvere mõisa kelder, 19. saj		Väike mõisa abihoone, mille seinad laotud maakivist, avade raamistus ja sillused tellistest. Keldris on kolm võlvitud keldriruumi.	
14992	Kabala mõisa kelder		Suhteliselt suur poolmaa-alune end. jääkelder(?), millel peal kuuritaoline viilkatusega puitabihoone.	Hästi säilinud võlvkelder, millel uus sissepääsu osa.
15311	Kabala mõisa kelder		Tüüpiline jääkelder mis on tagaseina kaares toestuseks kinni laotud, keskel koht jää panekuks, ees väike koda. Kelder kaetud pritskrohviga, paekivist.	
13830	Kalvi mõisa jääkelder, 1912-1913		Väike, lihvitud graniitkivist S-kivist viilkatusega hoone. Sissepääs otsast, väljaehitatud katusealusega, kuhu viib otsaluuk.	
13833	Kalvi mõisa kelder		Paekivist otsaseinaga, lameda plekk-viilkatusega hoone. 2 ümarkaarset sissepääsuava markeeritud pealt punasest tellisest sillutisvööga.	2 võlvitud ruumiga kelder.

23130	Karula mõisa kelder		Historitsistlikus stiilis, viilkatusega, krohvimata fassaadiga maakividest kelder. Põhiosas maakividest kelder asub hoona põhimahus maapinna sees.	Täpsustada mälestise asukohta, algselt olnud 2 keldrit. Jääb pargi alale.
23137	Karula mõisa viinavabriku keldrid paisuga		Viinavabriku keldrid ja pais on ehitatud maakividest. Kompleks paikneb mõisasüdamest mõnevõrra eemal Viinakujärve ääres. Keldrid ei ole maastikus loetavad.	Ei jääb pargi alale.
15271	Kasti mõisa jääkelder		1-korruseline, mätastega kaetud katusega paekivist kelder, paekivimüür, mis on ukseava ümbruses osaliselt varisenud. Keskse keldriruumi kohal on paekividest laotud võlv.	Jääb pargi alale.
16660	Keblaste mõisa kelder		Keblaste viinavabriku vare on paekiviehitus. Katus on arvatavalt olnud poolkelbaga sadulkatus mitmete külgedel vastastikku asetsenud vintskappidega.	Pikk/suur kelder, millel uus katus.
15213	Kehtna mõisa jääkelder		Ühekordne, krohvitud paekivist hoone viilkatusega. Avad pealt kõrgete segmentkaartega.	Avasid osaliselt kinni ehitatud.

15209	Kehtna mõisa viinakelder		Pool hoonest on 1-kordne, teine pool viinakõõgist on 2-kordne, punasest tellisest ja kelpkatusega.	Ainulaadse välimusega kelder.
9484	Keila-Joa mõisa kelder, 1831-33. a.		Suur paekivist, pealt muldega kelder. Esifassaadis olevad avad pealt neogooti päraselt teravnurksed, nagu kunagi olnud kogu ehitise esifassaad.	
15668	Kihlevere mõisa kelder		Keskmise suurusega pool-maapealne maa´- ja paekiviseintega kelder. Esiviil õhukese krohvikihiga. Kaetud S-kivi viilkatusega.	Sissepääsu esifassaad on lagunenud ja üldine seisukord avariiline. Jääb pargi alale.
15505	Kloostrimõisa mõisa keldri varemed		Paekivist võlvidega kelder, tänaseks varisemiohtlikus seisukorras.	Ei ole enam vare.
2844	Kodasoo mõisa kelder, 19.-20.saj.		Kodasoo mõisa kelder on paekivist laotud pikliku kujuga hoone, kaetud pealt muld-kehandiga. Keldrisse viib paekivist trepp. Kelder on võlvitud.	
15463	Koluvere mõisa kartulihoidla		Madal, neljakandilise põhiplaaniga krohvitud pae- ja maakiviehitis. Madala viilkatusega. Kõrged korstnapiibud.	

15277	Konuvere mõisa kelder		Jääkelder on tüüpiline ümara keskse jääruumi ja seda ringse koridorina ümbritseva hoiuruumiga võlvitud maa-alune ehitis. Esiosa koos sissepääsuga on sisse varisenud. .	
2805	Kose-Uuemõisa mõisa jääkelder, 19.-20. saj.		Ümara põhiplaaniga, galeriiga, paekivi-võlvidega muld-kehandis kelder. Sissepääs on konstruktiivselt tugevdatud ja ümber-ehitatud tellistega.	
2806	Kose-Uuemõisa mõisa kelder, 19.-20. saj		Tüüpiline ümarkaarselt võlvitud paekivikelder, pealt muldes. Sissepääs hiljem ümberehitatud (eterniitkatus ja puidust sissepääsuehitis).	
2737	Kostivere mõisa kelder, 19.-20. saj.		Väike paekivihoone, mille seinad on krohvitud ja värvitud.. on paigaldatud trellid.	
23702	Krootuse mõisa kelder		Keldri võlv on laotud maakivist ja kaetud mullakihiga. Esifassaadi kujundus on kasutatud lõhutud maakivi ja punast tellist. Sissepääsu kohal asetseb keldri ehituse aastaarv "1903".	

23838	Krüüdneri mõisa õlleköögi keldrid		Õlleköögi keldrid on suuresti säilitanud oma algse ilme. Hoonel on eterniitkattega viilkatus ning seinad laotud maakivist, avad on vormistatud punase tellisega.	Õlleköögi keldrite maa-pealne osa on ümber ehitatud. Sisemuse kohta info puudub
23181	Kuigatsi mõisa kelder		Muldkehandis maakivikelder, mille otsaviilus on segmentkaarne ukseava.	Avariiline võlv, maastikul on keldrit raske tuvastada.
23908	Kuremaa mõisa ait-kelder		1-korruseline, poolkelpkatusega, krohvitud fassaadiga kivist abihoone. Keldri müürid on säilinud esimese korruse ulatuses. Aidahoone kuulub mõisa abihoonete ansamblisse.	Keldri osa hoone lõuna-küljel on täielikult varemestunud, Muuta mälestise nime.
15343	Kuusiku mõisa "Munga aida" kelder		Pärimuse kohaselt asus Kuusiku mõisas keskajal klooster. 20.s. algupoolel oli müüride vahel väike kabel, mille all oli võlvitud paekivi kelder. Aidast ja kloostrist moodustati nimetus "Munga ait". Praeguseks säilinud vaid võlvitud kelder.	Täpsustada nime ja muuta liiki.
15341	Kuusiku mõisa jääkelder		Ilus krohvimata paekiviehitis. Pealt muldkattega. Otsaviilu ukse silluste alt kaarjas ja püstkividega markeeritud. Siseruum võlvitud.	

2836	Kõue-Triigi mõisa kelder, 18.-20. saj.		Pool-maaalune kelder, kaetud laast viilkatusega. Otsasein krohvitud.	
14966	Käravete mõisa kelder		Maakividest laotud , paksude müüridega, ristkülikukujuline rajatis peasissepääsuga läände. Säilinud on ainult silindervõlv.	
15133	Laupa mõisa kelder		1-korruseline krohvimata fassaadiga pae- ja maakivist maapealne kelder on kaetud ajutise viilkatusega.	
2773	Lehola mõisa kelder 1, 19. saj.		Keskmise suurusega pikk võlvitud maapealne kelder, mille küljed on kuhjatud muldega, otsad laotud kividest ja krohvitud.	Sissepääsuosa osaliselt kinni-ehitatud. Ajutine katus avariiline.
2776	Lehola mõisa kelder 2, 19. saj.		Mõisakompleksi kuuluva majandushoone näide.	
8522	Maarjamäe suvemõisa jääkelder		Maarjamäe suvemõisa juures 19. sajandil ehitatud paekivivõlviga suur jääkelder. Jää-keldri esiseina keskel asub suur tiib-ustega värav. Rajatis on pealt mullaga kaetud.	

13958	Maidla mõisa kelder		Madal krohvitud paekivihoone, kõrge viilkatusega.	
16016	Malla mõisa kelder 1		Keskmise suurusega pae- ja maakiviga vooderdatud, osaliselt pinnasesse süvendatud hoone. Kelder on võlvitud.	
16017	Malla mõisa kelder 2		Ehitisest on järgi ainult müürid. Hoonet on katnud poolkelpkatus.	Algsest hoonest alles vähe.
16022	Malla mõisa kelder 3		Jääkelder. Pae- ja maakivihoone on kaetud viilkatusega. Õuepoolsel küljel lisandub kaldel madalam väiksem juurde-ehitus. Hoonesse viivad eest ja tagant suured kahepoolega uksed.	
15429	Massu mõisa jääkelder		Historitsitlikus stiilis murtud maakividest hoone tänaseks varemetes. Nurki ja avatäiteid ehib paekivist nurgarustika.	Halvas seisus. Jääb pargi alale.
15518	Matsalu mõisa jääkelder		Kelder on ringikujulise põhiplaaniga, mahukas võlvitud ruum. Keldri keskel laskub võlv seenekujuliselt polügonaalsele tugisambale.	Halvas seisukorras. Jääb pargi alale

23769	Mooste mõisa viinakelder -elamu		Kõrgel soklil kahekorruseline krohvitud kivihoone. Kaetud viilkatusega.	Täpsustada nime.
15673	Neeruti mõisa kelder		Neobarokk. Mullaga kaetud võlvitud kiviehitis. Fassaad vooderdatud graniitkuubikutega, akna ja ukseavad ääristatud tellistega.	Ainulaadse sissepääsuga kelder. Kelder restaureeriti 2018-2019
2784	Ohtu mõisa kelder, 19. saj.		Väike poolmaapealne paekivihoone. Kaetud viilkatusega. Sissepääsud kahest otsast vooderdatud paekivipõskedega.	Võlvide ja müüritise seisukord halb/avariiline
14580	Olustvere mõisa kelder 1		Tahutud maakividest esiseinaga, lihtne pealt mulde ja mätastega kelder. Ukseava markeeritud punaste tellistega.	
14581	Olustvere mõisa kelder 2		Maakividest, osaliselt maapealne, osaliselt maasse süvistatud ehitis. Kaetud viilkatusega.. Katuse puidust otsaviilul viiluluuk. Keldril on terastaladele toetuv tellisvõlvikujuline lagi.	
14582	Olustvere mõisa kelder 3		Väike, maapealne kelder. Kaetud mulla ja mätastega. Tahutud maakividest esiseinaga.	

13899	Ontika mõisa kelder		Omapärane pikk krohvitud madalate viilkatustega paekivi-hoone. Hoone H- kujulise kolmeosalise põhiplaaniga.	
16865	Paatsalu mõisa jääkelder		Klassitsistlik ühekordne hoone. Hoonel on olnud viilkatus. Vahekarniisiga seinad laotud paekivist ja krohvitud.	Varemestunud ja seinte seisukord avariiline
16869	Paatsalu mõisa viinakelder 1		Pikk pooleldi maa sees ühekordne raudkividest hoone, kaetud viil-katusega	Seinaosa telliskiviga parandatud.
16870	Paatsalu mõisa viinakelder 2		Pikk pooleldi maa sees ühekordne raudkividest hoone, kaetud viil-katusega. Krohvimata astmelise viiluga otsafassaadil on kaarja sillusega ukseava ääristatud paekiviga.	Seinaosa telliskiviga parandatud.
16035	Pada mõisa viinakelder		Suur poolmaapealne suurte võlvidega kelder. Muldes 2 suurt pae-võlvidega otsaseina milles uksed. Ehitis koosneb suurest pae-kividest võlvide ja sammastega keldrite süsteemist.	Seinaosa telliskiviga parandatud. Sissepääsud osaliselt kinniehitatud.

13970	Pagari mõisa kelder		Paekivist, kõrge viilkatusega, väljaehitatud katusealusega ehitis. Otsasissepääsu ees väike, viilkatusega eesehitis.	
15916	Palmse mõisa kelder		Paekividest poolmaa-pealne suur keldrihoone, mille mitmeosalise ruumijaotusega võlvidki on paekivist. Pealt mätastatud, mille keskele on jäetud jää panekuks auk.	
23847	Pikajärve mõisa jääkelder		Tegemist on pooleldi maapinnal asuva kõrge muldega suurema keldriga. Keldri otsasein on laotud lõhutud maakividest.. Keldrit katab viilkatus.	
20909	Pilguse mõisa kelder		Mõisa kelder on lai paekivist müüridega, astmestikviiluga, muldkatusega ehitis, mille seinu on betooniga väljast tugevdatud.	
14514	Polli mõisa jääkelder		Ümmarguse põhiplaaniga ja koonusekujulise algselt õlg, nüüd laastkatusega, võlvitud maakivikelder.	Ainulaadse kujuga kelder.
15859	Porkuni mõisa viinakelder		Keskmise suurusega, krohvitud kivihoone. Kaetud viilkatusega. Sissepääs otsast kahepoolega pealt ümarkaarsest	Hästi säilinud hoone, millel hilisem katuse-konstruktsioon ja -kate.

			uksest. Küljel 2 väikest akent.	
15079	Purdi mõisa kelder		1-korruseline pinnasega kaetud kelder. Osaliselt maapinda süvendatud keldri seinad ja lagi on paekivist. Kelder on kaotanud oma funktsiooni ning seisab kasutuseta ja laguneb.	Halvas seisukorras, osaliselt on võlvid sisse varisenud. Jääb pargi alale
23555	Putkaste mõisa jääkelder		Paekiviehitis, kolmes reas võlvitud kelder eesruumiga. Ümarkaarse sillusega sissepääs küljelt.	
24001	Puurmani mõisa kelder		Historitsistlikus võtmes, viilkatusega, krohvimata fassaadiga maakivist ja tellisest kelder. Pea-fassaadi seinapinnas domineerib lai ümar-kaarne tellisest sillus, mille all on kitsam ukseava	
21028	Pädaste mõisa keldrid		Maapealne, kahe sissepääsu ja kahe omavahel ühendamata, võlvitud keldriruumiga ehitis. Pealt mätastatud.	Kahest võlvistud keldrist koosnev hoone. Eraldi sissepääsudega
14755	Pärsti mõisa jääkelder		Ümmarguse põhiplaaniga, pooleldi maapealne maa-kiviehitis. Kooniline laastkatus on tänaseks hävinud. Seinad kahekordsed -	

			sisemine kiht punastest tellistest.	
15379	Päärdu mõisa jääkelder		1-korruseline, pinnasega kaetud paekivist kelder. Murumätastega kaetud keldri ukseavani viib esifassaadilt kahel poolt tugimüüriga toestatud käik.	
15305	Raikküla mõisa jääkelder		Raikküla mõisa jääkelder on tüüpiline jääkelder. Seinad ja võlvid on paekivist, lamedat katust katab eterniit.	
15567	Riguldi mõisa kelder		Muldkelder. Paekivist laotud sissepääsuseinas kaarja sillusega ukseava.	Jääb pargi alale
2915	Riisipere mõisa kelder, 18.-20. saj		Tegemist on mõisa jääkeldriga, millel on kolm sissepääsu. Jääkelder on võlvitud ning koosneb mitmetest erinevatest ruumidest.	Alustatud lõpetamise menetlus.
15107	Roosna-Alliku mõisa kelder		Viilkatusega, osaliselt pinnasega kaetud kivist ja puidust kelder. Maasse rajatud keldrini viiva sissepääsu külgi toetavad paest müürid.	
15811	Rägavere mõisa kelder		Paekivist võlvitud ehitis, pealt mätastatud. Ukseava tellistega uuendatud.	

15580	Räägu mõisa kelder		Kaheruumiline paekivist kelder. Maapealsest eesruumist viib trepp võlvitud hoiuruumi. Sissepääsuosa krohvitud (pritskrohv), viilkatuse katteks eterniitplaadid.	
20889	Saare mõisa kelder		Paekivist kehandi ja pinnasega kaetud betoonist katusega kelder. Säilinud on algsed paekivis seinad.	
7178	Saburi (Rupsi) jahimõisa kelder		Suure maakivist otsaseinaga kelder. Kaetud viilkatusega.	
15940	Sagadi mõisa jääkelder		Praegune arhitektuurne välimus pärineb 20.s. Pikk, pealt maani viilkatusega ehitis. Otsaseina sissepääsu ees varikatus, mis toetub kahele postile.	
15718	Salla mõisa kelder		Kelder on poolmaa-alune, silindervõlvlaega ehitus, mis on pealt kaetud muldkehandiga ja postidele toetuva viilkatusega.	Esifassaad on ümberehitatud, taga fassaad avariiline. Jääb pargi alale
2961	Saue mõisa jääkelder, 19. saj.		Suur, pealt muldega jääkelder. Sissepääse esisein paekivist. Ukseava pealt ümarkaarne, kahepoolne, kalasaba-laudisega uksega. Seest paekivivõlvidega.	

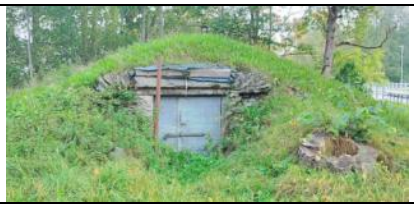
14944	Seidla mõisa jääkelder		Suur maapealne poolkaarekujuline keldrikuhjatis, mille küljed laotud paekivist.	
20823	Sikassaare mõisa kelder		Sikassaare mõisa kelder on tervenisti maapeale rajatud keldrikünkaga kvaliteetsest paemurru paest raiutud portaalidega ja silindervõlviga keldrihoone.	
15260	Sipa mõisa kelder		Krohvitud fassaadiga paekivist laotud kelder. Keldri katusevõlvis asuvad ventilatsiooniavad. Varasemas etapis on hoones teostatud suuremaid ehitustöid.	
23613	Soonlepa mõisa viinakeldri varemed		Massiivne maakiviehitis, paekivist valgete krohvitud nurga-kvaadritega, algselt punase S-kivi poolkelpkatusega.	Väga hästi säilinud algse dekooriga hoone. Muuta nime
15615	Suuremõisa mõisa jääkelder		Maapealne paekiviehitis, mille võlvitud kõrge lagi kaetud muldega. Ehituse esi-fassaadis 3 kõrge kaarega petikut.	
23632	Suuremõisa mõisa jääkelder		Paekivist, võlvitud. Keldripealne on kaetud mullaga. Üks tiibhoone on terves ulatuses kellerdatud, teine osa on ehitatud massiivsele soklile.	

14113	Sõmerpalu mõisa kelder		Maakivist seinte ja tellisvõlvidega kelder (jääkelder?) on osaliselt kahekorruseline, osaliselt maa-alune võlv-kelder kaetud pealt pinnase-kihiga.	Kelder on ümberehitatud.
15141	Särevere mõisa kelder		Maakivikelder.	
23104	Taagepera mõisa jääkelder		Juugendstiilis, viil-katusega, maakividest ja tellistest fassaadide ning puidust viiluväljaga kivist abihoone. Kelder paikneb põhimahus mäenõlva sees. Esifassaadi toetavad kaks massiivset tahutud kontraforsid.	Varemestunud. Jääb pargi alale
23105	Taagepera mõisa kelder		Historitsistlikus stiilis, viilkatusega, krohvimata fassaadiga tellistest abihoone. Kelder paikneb sokli ulatuses osaliselt mäenõlva sees.	
23281	Taheva mõisa jääkelder		Pultkatusega, omapäraselt kaunistatud jääkelder. Esifassaad kaunistatud rikkalikult - heledal krohvipinnal eristuvad ümarkaarsed avad, petikniššid, korruste-vaheline hammaslõikega vöötkarniis. Keskel ilus	

			kalasabalaudisega uks.	
23280	Taheva mõisa kelder		Historitsistlikus stiilis, viilkatusega, krohvimata fassaadidega. Keldri seinad on tahutud maa-kividest ning viiluväljad puidust. Hoone lõunaossa on lisatud puidust juurde-ehitis,	
23288	Taheva mõisa viinakelder		Historitsistlikus stiilis, poolkelpkatusega, krohvimata fassaadiga maakividest ja tellistest abihoone.	
14667	Tarvastu mõisa kelder		Pealt muldega, poolmaapealne kelder. Otsasein maakividest, sissepääs pealt paekivisillusega.	
23830	Toolamaa mõisa kelder		Hoone fassaad on barokse portaaliga. Kelder on kaheruumiline, keldrisse pääseb kummastki hoone otsast. Kelder on võlvitud laega.	Huvitava tellistest esi- ja tagafassaadiga.
16830	Tori mõisa jääkelder		Historitsistlik väike maakiviehitis, kaetud viilkatusega. Avade ümbrused markeeritud punasest tellisest dekoratiivraamistusega.	Keldrile tehtud pealeehitus.
16841	Tori mõisa viinakelder		Suur krohvitud kivihoone, kõrgel künkal. Kaetud kõrge eterniitkatendiga viilkatusega. Avad väikse ja lihtsad. Sissepääs alumisele keldri	

			korrusele esifassaadi keskelt	
15531	Tuudi mõisa jääkelder		Võlvitud paekivikeldri sissepääsu ees silikaat-tellistest eterniitkattega viilkatusega juurdeehitis. Keldriosa kaetud samuti eterniit-kattega katusega, mis suhteliselt lame.	Sissepääsuosa ümberehitatud. Jääb pargi alale.
15687	Udriku mõisa kelder		Poolmaapealne, keskmise suurusega krohvitud paekivihoone. Kaetud poolkelpkatusega. Olnud jääkelder. Otsafassaadis sissepääsu kohal lünettpetikud.	
14483	Uue-Kariste mõisa kelder		Maakivi-tellishoone. Kaetud viilkatusega, esiküljel parandused silikaadiga. Võlvkelder. Sissepääs suure segment-kaarde värava kaudu. Sissepääsuava pealt tellistega markeeritud.	Hoonet on ümberehitatud, osaliselt seinad avariilised.
14687	Uue-Suislepa mõisa kelder		Maapealne, pealt murumättaga ruumikas silindervõlvkelder. Otsad maakividest. Seest krohvitud.	

14686	Uue-Suislepa mõisa kuur-kelder		Väike, lõhutud maakivist hoone. Hoonet katab viilkatus. Otsaviil püstlaudisega. Ukseava markeeritud tellistega.	
16880	Uue-Varbla mõisa kelder 1		Ilusate propotsioonidega väike maakivihoone . Kaetud viilkatusega. Sissepääsuukse kohal luuk ka katusealusesse. Kasutusel olnud veinikeldrina	
16884	Uue-Varbla mõisa kelder 2		Poolmaa-alune kelder. Pealt mätaskatusega. Otsafassaad maakividest.	
15823	Vaeküla mõisa kelder		Maapealne, pealt muldkehandi ja muruga kelder. Ventilatsiooni-korsten esimeses ruumis . Puituks avaneb kirdesse. Sissepääsu esine müüritis on pae- ja maakivist , pealt krohvitud.	
2894	Valkla mõisa kelder 1, 19.-20.saj.		Paekivist, poolmaapealne viilkatusega ehitis.	

2895	Valkla mõisa kelder 2, 19.-20.saj.		Paekivist, poolmaapealne viilkatusega ehitis. Sees silindervõlvid. Kasutusel olnud jääkeldrina.	
15368	Valtu mõisa viinakelder		Paest kiviehitis, kõrge eterniit viilkatusega. Ühelt otsalt pandusega sissesõit katusealuse ukse juurde. Teiselt poolt 3 kaaristut.	
14065	Vana-Antsla mõisa kelder		Künka sisse ehitatud mõisa kelder. Pealt kaetud mätastega, ees puidust uks, betoonist uksepiida sisse kraabitud aastaarv 1936.	Sissepääsuosa on muudetud. Jääb pargi alale.
15387	Vana-Vigala mõisa kelder		Pealt pinnasega kaetud paekividest laotud võlvidega kelder.	Sissepääsuosa on muudetud. Jääb pargi alalt välja.
14694	Vana-Võidu mõisa kelder		Ümara põhiplaaniga, poolmaapealne maakivi-hoone. Hoonet katab telkkatus. Sisse-päässeinad pinnase varingu tõkestamiseks on valatud hiljem.	
2984	Vasalemma mõisa kaheruumiline kelder, 19.-20. saj		Paekivist, pealt ümarkaarne ka mätastatud. Mõlemad ühesuguse lahendusega pooled on kaheosalised. Uste kohal ristipidi laotud kividest kaarsillus.	Müüritis halvas seisukorras.

2983	Vasalemma mõisa kelder, 19.-20. saj.		Poolmaapealne juurvilja-kelder on ehitatud paekivist. Ilmselt hiljem on keldrit veidi suurendatud ja ehitatud kõrgem katus ja sellealune puidust väljaehitis.	Kelder katustatud, müüritis osaliselt halvas seisukorras.
15769	Veltsi mõisa kelder		Kelder on põhiosaga maapealne ehitis, laotud lõhutud maakividest ja kaetud tellistest tonn-võlviga. Eraldi liitub keldrile eeskoda, mis viilkatuse all.	
15966	Vihula mõisa jääkelder		Suur, kõrgetasemeliselt laotud ühekorruseline paekiviehitis, punasest savikivist viilkatusega. Reljeefist tulenevalt jõe poolt kõrge sokliga.	
15961	Vihula mõisa kelder 1		Õllekeldrina tuntud suur paekiviehitis, pealt kaetud mulla ja mätastega. Planeeringuliselt sümmeetriline - lisaks keskkäigule on sel 2 suurt silindervõlvidega ruumi.	
15962	Vihula mõisa kelder 2		Fassaadiga järve poole pööratud, mullapinnast kerkiva kahes kõrgusjärgus viilkatusega end. jääkelder. Pealt mätastatud.	

15999	Vinni mõisa jääkelder		Jääkeldrina kasutatud mälestis on ümmargune paekiviehitis, pealt kaetud mulla ja mätastega. Keldrit on algupäraselt olnud kaetud kaheksanurkse katusega.	Halvas seisus. Jääb pargi alale.
24043	Võisiku mõisa viinakelder		Ehitatud pae-ja maakivist telliskaarega võlvkelder.	Sissepääsuosa ümberehitatud.
14152	Väimela mõisa jääkelder, 19. saj II pool		Vanal, keldril paiknev 2-korruseline historitsitliku väliskujundusega, täis-kelpkatusega krohvitud kivihoone. Hoone dekooris krohvirustika, risaliidid, keskteljel kolmnurkfrontoon, laiad krohvi-raamistused jms.	See pole enam kelder vaid elamu. Muuta nime.
14458	Õisu mõisa kelder		Kahekorruseline maa-alune tellistest kelder, kaetud muldega.	Omapärane kahe-Korruseline kelder
14457	Õisu mõisa veinikelder		Historitsistlik maapealse ja –aluse korrusega maakivist ja tellistest hoone. Kaetud viil-katusega. Hoone lõunaots uhke historitsistliku tellistest ja maakividest nelja tornikesega dekooriga.	Omapärase otsafassaadiga kelder.

KUURID

Tegemist on lihtsa hoonetüübiga mõisakompleksi kõrvalhoonete seas. Valdavalt on need ühekorruselised hooned, mille ehitamisel on kasutatud kombineeritult erinevaid materjale (puit, maakivi, tellis, paekivi). Kuurides hoiti erinevaid tööriistu, küttepuid ja muud varustust.

Erilisemate näidetena võib välja tuua kaks puitpitsilist puukuuri – Loodi ja Õisu mõisa kuurid. Mõisakompleksi vaates paiknesid kuurid enamasti peahoone vahetus läheduses või mõisapargis. Vanimad kuurid on säilinud 19. sajandi esimesest poolest, hilisemad pärinevad 20. sajandi esimesest poolest. Enamasti ei ole võimalik hoone vanust määrata täpsemalt kui sajandi täpsusega.

Vähemalt pooled mälestiseks olevatest kuuridest on hästi säilinud ja väärtuslikud hoonetüübi esindajad.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest kuuridest

	Mälestisi kokku	23
Materjalikasutus	Puidust hoonete arv	1
	Paekivist hoonete arv	4
	Puidust, tellisest hoonete arv	3
	Tellisest hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (maakivis, tellis, puit) hoonete arv	14

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kommentaar
2825	Habaja mõisa riistakuur, 19.-20.saj.		Hoonest on säilinud on ainult müürid.
23157	Hellenurme mõisa kuur-kelder		Maht on säilinud kuid avasid on laiendatud ja ääristatud silikaattellistega
15982	Inju mõisa riistakuur		Hoone katust on nõukogude ajal tõstetud, algne maht muutunud. Samuti on hoone külge ehitatud hilisem elamu ja mälestis tõllakuur (asuvad erinevatel kinnistutel)

23894	Jõgeva mõisa riistakuur		Hoone on nõukogude ajal suuresti ümberehitatud, lammutatud on tellispostid. Kandva konstruktsiooni tellispostide vahe on täis laotud palkidega nõukogude perioodil, varem on seal olnud tõenäoliselt väravad. Hoone kohandati nõukogude ajal korteritega elamuks.
14606	Loodi mõisa puukuur		Üks väheseid säilinud puitpits mõisakuure. Sarnane kuur on veel Õisu mõisas.
24032	Lustivere mõisa aedniku riistakuur		Hästi säilinud ja üks vanemaid mõisakuure. Kivist osa ehitatud 19 saj I poolel, puitosa 19 saj II poolel
16015	Malla mõisa kuur		Endisest kuuri neljast seinast on ainult üks säilinud, varemestunud hoone
16027	Malla mõisa riistakuur		Hästi säilinud, algses mahus ja efektse materjalikasutusega kuur
23768	Mooste mõisa tööriistakuur		Hästi säilinud ja hooldatud efektse materjalikasutusega kuur
23956	Pala mõisa kuur		Mingi osa hoonest lammutatud nõukogude ajal, olemasolev osa kenasti säilinud. Materjalikasutuselt sarnane Mooste mõisa tööriistakuuriga.
23252	Sangaste mõisa aedniku tööriistakuur		Säilinud halvas seisukorras, vajab analüüsi ühes kompleksiga. Siiski ainus punastest tellistest säilinud tööriistakuur
15087	Sargvere mõisa tööriistakuur		Ainus heas korras paekivist säilinud kuur, teine paekivi kuur Vana-Põltsamaa mõisas

15359	Seli mõisa kuur		Hoone on praktiliselt varemestunud, mitu seina varisenud, mõned seinad püsti ja katustatud
23743	Tilsi mõisa puukuur		Hästi säilinud, põneva materjalikasutusega kuur
15826	Vaeküla mõisa puukuur		Massiivne puidust puukuur, halvas seisukorras kuid ainus säilinud täielikult puidust kuur
23854	Valgjärve mõisa puukuur		Hästi säilinud põneva materjalikasutusega kuur
23707	Vana-Piigaste mõisa puukuur		Hästi säilinud, sarnane Tilsi mõisa puukuuriga
24010	Vana-Põltsamaa mõisa kuur		Säilinud ilmselt algses mahus paekiviehitis kuid väga halvas seisukorras
14693	Vana-Võidu mõisa aiatööriistade kuur		Hästi säilinud, efektse materjalikasutuse ja arhitektuursete detailidega kuur
16106	Vao mõisa pritsikuur		Hoones säilinud uhked tellis-võlvid
16001	Vinni mõisa kuur		Lihtne majandushoone, mahult säilinud kuid kadunud on ümbritsev toetav keskkond
14151	Väimela mõisa aedniku kuur, 19. saj II pool		Väga lihtne tellistest abihoone

14456	Õisu mõisa puukuur		Üks väheseid säilinud puitpits mõisakuure. Sarnane kuur on veel Loodi mõisas.

KUIVATID

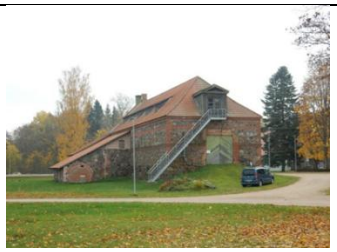
Mõisakompleksi kõrvalhoonete hulka kuulusid muu hulgas ka kuivatid ning kombineeritud funktsiooniga hooned, nagu ait-kuivatid, kelder-kuivatid, sepikoda-kuivatid, moonakatemaja-kuivatid jm. Kui varem kasutati vilja kuivatamiseks peamiselt rehemaju, siis põllumajanduse arenedes ja teraviljakasvatuse tähtsuse kasvades võeti kasutusele spetsiaalsed kuivatihooned. Need võimaldasid niiskes kliimas vilja efektiivsemalt ja suuremates kogustes kuivatada. Teraviljakasvatus oli mõisamajanduse üks olulisemaid sissetulekuallikaid. Kuivatid ehitati enamasti maakivist, tellistest või nende kahe materjali kombinatsioonis. Aidahoone-kuivati oli tihti mitmeosaline – aidaosa oli vanem ning kuivati lisati hoonele sageli 19. sajandi teisel poolel või 20. sajandi alguses. Esimesed eraldiseisvad kuivatihooned rajati 19. sajandi esimesel poolel, näiteks Anijal, Palmses, Orjakul ja Väinjärvel.

Kombineeritud funktsiooniga kuivatihoonetes eraldas kuivatiosa aida- või mõnest muust hooneosast tulemüür. Kuivatihoone iseloomulikeks tunnusteks olid kõrge korsten (säilinud Imastus, Kaagjärve-Alamõisas, Maidlas, Mõdrikul, Vohnja, Veltsi jt), sageli ka puidust ventilatsioonikorsten, tuulutusavad, kuivatusrestid ja kuivatiahi (Moostes, Raikkülas). Mitmel pool on säilinud ka kuivatihoonete ajaloolised interjööridetailid, näiteks Tarvastus, Raikkülas, Kassaris, Lohus, Moostes ja Pikajärvel.

Kuivatid ei ole väga hästi säilinud, kõigest 15% mälestiseks olevatest kuivatitest on tänaseks hästi säilinud ja väärtuslike detailide ja arhitektuuriga hoonetüübi esindajad.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest kuivatitest

	Mälestisi kokku	110
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	60
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	39
	Tellistest hoonete arv	8
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	2

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperdi kommentaar
13937	Aa mõisa kuivati		Kuivati on nõukogude perioodil ehitatud osaliselt kõrgemaks, lisatud juurdeehitus. Säilinud osaliselt maakividest kehand, asetseb eemal peahoonest
15642	Aaspere mõisa kuivati		Pärit 18 saj kuid nõukogude ajal ümberehitatud, asub mõisakompleksi südames, väärtuslik ansambli osa
24020	Adavere mõisa ait-kuivati		Algse mahu ja põneva fassaadilahenduse ja kaaristuga hoone, pärit 18 saj lõpust.
7164	Alatskivi mõisa ait-kuivati, 19. saj		Säilinud algne maht ja detailid, massiivne majandushoone, moodustab teiste kõrvalhoonetega ühtse ansambli
15325	Alu mõisa ait-kuivati		Esinduslik neogooti ait-kuivati, säilinud maht, detailid, asub pargialal
2684	Anija mõisa kuivati, 19.-20. saj		Lihtne elamuks kohandatud aidahoone, asub pargialal
15751	Arkna mõisa ait-kuivati		Hoone on nõukogude ajal kõrgemaks ehitatud, lisatud avasid, säilinud ka mõned algsed detailid, asub võrdlemisi peahoone lähedal

15117	Esna mõisa ait-kuivati		Hoone on nõukogude ajal veidi ümberehitatud, hävinud on kaaristu postid. Asub peahoone lähistel
2827	Habaja mõisa ait-kuivati, 19.-20.saj.		Pärineb 18 saj lõpust, kuid on hiljem oluliselt ümberehitatud, asub peahoonest veidi eemal, pargist väljas.
14740	Heimtali mõisa ait-kuivati		Osaliselt juurde- ja ümberehitatud hoone, vajab kompleksi analüüsi. Asub pargialalt väljas, kaugemal peahoonest.
15154	Hõreda mõisa kuivati 1		Hoone katus osaliselt varisenud kuid säilinud algne maht, detailid, kuivatiruum jms. Asub peahoonest eemal, pargist väljas.
15155	Hõreda mõisa kuivati 2		Efektne ja esinduslik kuivatihoone, säilinud maht ja fassaadid, korsten. Kahjuks halvas seisukorras.
15789	Imastu mõisa kuivati		Väike kuivatihoone, säilinud algseid detaile, korsten, vajab analüüsi koos kompleksiga.
15196	Ingliste mõisa ait-kuivati		Säilinud algseid detaile, hoone osaliselt katustamata.

15983	Inju mõisa kuivati		Efektse materjalikasutuse ja fassaadiga kuivatihoone, algsed kõrged korstnad hävinud.
15177	Järlepa mõisa ait-kuivati		Säilinud korstna ja mahuga tüüpiline ait-kuivati.
23118	Kaagjärve-Alamõisa rehi-kuivati		Punastest tellistest historitsistlik kuivati. Säilinud interjööri kohta pole infot.
7228	Kaagvere mõisa kuivati, 19. saj		On olnud varemetes, kohandatud elamuks. Säilinud mitmed detailid fassaadil.
23958	Kaarepere mõisa ait-kuivati		Säilinud mitmeid algseid detaile nii sees kui väljas, vajab tervikanalüüsi kompleksiga.
15310	Kabala mõisa ait-kuivati		Aida osa ehitatud 18 saj lõpus, säilinud fassaadi detaile, maht. Interjööri osas puudub info.
13841	Kalvi mõisa kuivati		Säilinud algseid detaile kuid 20. saj jooksul on palju ümberehitatud, sees nõukogudeaegne kuivatisüsteem.
14984	Karinu mõisa kuivati		Säilinud mitmed detailid, interjööris kuivati sisseseade (pole infot, mis ajast). Tehtud ümberehitusi nõukogude ajal.

23134	Karula mõisa kuivati		Neorenesanss kuivati, mitmeid algseid detaile on säilinud, vajab analüüsi terve kompleksi vaates.
23533	Kassari mõisa kuivati		Säilinud ja eksponeeritud mitmed algsed detailid, esinduslik ja restaureeritud kuivatihoone.
15220	Keava mõisa kuivati		Uhke historitsistlik kuivatihoone, halvas seisukorras, interjööri detailide info puudub.
16659	Keblaste mõisa ait-kuivati		Hoone on praktiliselt varemestunud. Kompleksist säilinud vähe, peahoone hävinud.
15212	Kehtna mõisa ait-kuivati		Hoonest püsti vaid müürid, interjöör hävinud
15506	Kloostrimõisa mõisa ait-kuivati		Hoone on nõukogude perioodil põhjalikult ümberehitatud, kompleksi teistest hoonetest säilinud vaid varemed.
2849	Kodasoo mõisa kuivati, 19.-20.saj.		Lihtne kuivatihoone, säilinud maakividest kaldtee, lisatud hilisem juurdeehitus.

15227	Kohila mõisa ait-kuivati		Hoone on kasutusel raamatukoguna ja ümberehitatud.
23270	Koikküla mõisa kuivati		Hoone on varemetes, peahoone hävinud.
23192	Kuigatsi mõisa kuivati varemed		Hoone on varemetes, paikneb mõisasüdamest eemal.
13895	Kukruse mõisa kuivati, 19. saj.		Hoone on varemetes, säilinud on lagunev estakaad. Hoone asub peahoone lähistel.
2706	Kumna mõisa ait-kuivati, 19.-20. saj.		Lihtne ait-kuivati, vähe säilinud algseid detaile.
2833	Kõue-Triigi mõisa ait-kuivati, 18.-20. saj.		Esikülje kaaristu on osaliselt kinni müüritud, säilinud algne maht. Asub mõisapargis.
15765	Lasila mõisa kuivati		Lihtne kuivatihoone, säilinud on mitmed detailid interjööris.
15135	Laupa mõisa kuivati		Tüüpiline näide pisikesest kuivatihoonest, säilinud maht, korsten detailid. Interjööri kohta info puudub

2769	Lehola mõisa kuivati, 19. saj		Mitmed algsed detailid lammutatud, lisatud uusi avasid.
15237	Lohu mõisa ait-kuivati		Säilinud mitmed algset funktsiooni kirjeldavad detailid interjööris, säilinud maht ja fassaadidetailid. Asub peahoone kõrval.
14607	Loodi mõisa kuivati		Lihtne kuivatihoone, suurim väärtus kompleksi osana.
2743	Maardu mõisa ait-kuivati, 19.saj.		Lihtne kuivatihoone, interjööris on nõukogude ajal tehtud mitmeid muudatusi.
15186	Maidla mõisa ait-kuivati		Hoone on osaliselt varemetes, säilinud osad massiivsed ja efektsed.
16024	Malla mõisa kuivati		Kuivati on varemestunud.
15513	Matsalu mõisa ait-kuivati		Hoone väga halvas seisukorras, säilinud esifassaadil sambad. Interjöörist pole midagi säilinud.

23765	Mooste mõisa kuivati		Säilinud algse mahu ja detailidega kuivatihoone, säilinud ja kasutuses kuivatiahi.
15994	Mõdriku mõisa kuivati		Dekoratiivse fassaadiga kuivatihoone, mõned avad kinniehitatud.
14586	Olustvere mõisa kuivati 1		Hästi säilinud ja detailirohke massiivne kuivatihoone.
14587	Olustvere mõisa kuivati 2		Halvas seisus kuivatihoone, paljuski ümberehitatud.
23548	Orjaku mõisa kuivati		Lihtne ümberehitatud kuivatihoone, mitmed detailid säilinud.
16866	Paatsalu mõisa kuivati		Lihtne kuivatihoone, suur korsten on lammutatud.
13975	Pagari mõisa kuivati		Säilinud algsed detailid ja maht, hoone on halvas seisukorras. Asub mõisasüdamest väljas, pargist eemal.

23946	Pajusi mõisa kuivati		Väga heas korras ja efektse fassaadilahendusega kuivatihoone.
15902	Palmse mõisa kuivati		Hoone väärtus seisneb peamiselt kompleksi osana, säilinud on ainult seinad ja korsten, interjöörid hävinud.
23165	Palupera mõisa ait-kuivati		Lihtne kuivatihoone.
23096	Patküla mõisa ait-kuivati		Massiivne, efektse materjalikasutuse ja kaaristuga historitsistlik ait-kuivati. Interjööri säilivuse kohta ei ole infot.
20846	Pidula mõisa kuivati		Algselt hoopis tall-tõllakuur, mis on hiljem kohandatud kuivatiks.
23846	Pikajärve mõisa ait-kuivati		Efektse materjalikasutusega hoone, kus on säilinud palju algset sisseseadet.
14515	Polli mõisa ait-kuivati		Lihtne klassitsistlik kuivatihoone, halvas seisukorras.

16855	Pootsi mõisa ait-kuivati		Halvas seisus kuivatihoone, korsten ja mitmed detailid säilinud.
15864	Porkuni mõisa ait-kuivati		Säilinud on hilisema kuivatiosa küttekanalid, torud jms kuivati detailid, see on 20 saj lisandus. Hoonel on ka nõukogude perioodi ebasobiv juurdeehitus.
15077	Purdi mõisa kuivati		Hoone säilinud suuresti algupärasena, olemas kuivati interjööridetailid, tuulutusavad, maht, avad, fassaadikujundus jpm.
15351	Purila mõisa ait-kuivati		Varaklassitsistlik hoone on võrdlemisi halvasti säilinud kuid kuivati osas sisustus säilinud (2007 info).
23558	Putkaste mõisa kuivati		Lihtne hoone, mis oli algselt moonakatemaja, hiljem lisatud kuivati osa. Vajab analüüsi koos kompleksiga, asub eemal mõisasüdamest ja on osaliselt katuseta.
14753	Pärsti mõisa ait-kuivati		Massiivne maakivist ait-kuivati, kus sees on säilinud ja osaliselt uuendatud kuivati sisseseade, olnud kasutusel kuivatina veel lähiminevikus.

15302	Raikküla mõisa ait-kuivati		Uhke kaaristuga aidahoone, millele on lisatud 19 saj lõpus kuivatiosa. Säilinud on kuivati ahi ja veel mitmed detailid.
15570	Riguldi mõisa kuivati		Hoone on kohandatud suvemajaks, säilinud algne maht ja fassaadilahendus. Interjööri kohta infot pole.
2910	Riisipere mõisa ait-kuivati, 18.-20. saj.		Müürid on säilinud ja osaliselt korrastatud, sisu on hävinud, katust pole.
23826	Ruusa mõisa ait-kuivati		Massiivne ait-kuivati, interjääri kohta info puudub.
15578	Räägu mõisa ait-kuivati		Säilinud algne maht kuid nõukogude perioodil siseruumid remonditud ja ümberehitatud.
7286	Saadjärve mõisa ait-kuivati, 19.saj.		Uhke 19 saj alguse aidahoone, millele saj lõpus lisatud historitsistlik kuivati. Algne maht, korstnad, fassaadikujundus, interjööri säilivuse infot pole.
20891	Saare mõisa kuivati		Hoone on varemestunud, säilinud vaid osa müüridest.

15944	Sagadi mõisa kuivati		Väärtuslik kompleksi osana, massiivne kuivatihoone, interjööri kohta infot ei ole.
13906	Saka mõisa ait-kuivati		Hoone algne maht on hävinud, tehtud nõukogudeaegseid muudatusi ja parandusi, interjööri kohta info puudub.
15795	Saksi mõisa ait-kuivati		Algse mahu ja korstnaga ait-kuivati, aidaosa varasem, kuivati 20 saj alguses lisatud. Sisseseade kohta infot pole.
15361	Seli mõisa ait-kuivati		Hoone katus ja osaliselt ka müürid on varisenud, praktiliselt hävinud. Asub mõisapargi ääres.
23295	Sooru mõisa ait-kuivati		Hoonet on parandatud silikaattellistega, sisseseade kohta info puudub. Asub mõisasüdamest ja pargist eemal.
14557	Suure-Kõpu mõisa kuivati		Hoone on kohandatud ümber, juurde ehitatud spordisaal. Omab vaartust kompleksi osana.
15543	Suure-Lähtru mõisa kuivati		Säilinud on hoone maht ja dekoratiivne fassaadilahendus, kuid sisseseade kadunud.

14094	Sänna mõisa ait-kuivati		Säilinud hoone maht kuid avasid muudetud nõukogude perioodil, sisseseade kohta pole infot, tõenäoliselt pole midagi säilinud.
15142	Särevere mõisa kuivati		Massiivne kuivatihoone, säilinud detaile, maht.
14665	Tarvastu mõisa ait-kuivati		Esinduslik ait-kuivati, ehitatud mitmes etapis, kuivati ehitatud hiljem. Sees säilinud algsed detailid.
15264	Teenuse mõisa ait-kuivati		Massiivne 18 saj lõpu hoone, ümberehitused 19 saj. Sisseseade kohta info puudub.
24079	Torma mõisa ait-kuivati		Hoonele lisatud juurdeehitus nõukogude ajal ja kohandatud spordisaaliks, säilinud fassaadilahendus, osa detaile.
14704	Tusti mõisa ait-kuivati		Säilinud algne maht ja fassaadikujundus, kuivatiosa on ümberehitatud.
7131	Tähtvere mõisa ait-kuivati, 19. saj.		Vajab kompleksi analüüsi, säilinud mõned detailid, kuivati sisseseade hävinud.

15819	Uhtna mõisa kuivati		Säilinud algne maht aga sisseseade hävinud, on nõukogude ajal ümberehitatud
24015	Uue-Põltsamaa mõisa kuivati		Historitsistlik kuivatihoone, väärtuslik kompleksi osa
16885	Uue-Varbla mõisa kuivati		Hoonele on tehtud silikaattellistest juurdeehitus, omab väärtust kompleksi osana.
15833	Vaeküla mõisa kuivati		Säilinud estakaad, korsten, fassaadikujundus. Osaliselt muudetud avasid ja tehtud juurdeehitisi, väärtuslik kompleksi osana.
15288	Vaimõisa mõisa ait-kuivati		Varemed paiknevad pargi alal, katus kadunud, endine maht jälgitav, sisseseade kadunud.
23852	Valgjärve mõisa ait-kuivati		Massiivne msskivihoone, säilinud mitmeid detaile nii sees kui väljas. Nõukogude perioodil ehitatud uus sisseseade, kohandatud osaliselt eluruumideks
7271	Vana-Kirepi mõisa ait-kuivati, 19. saj.		Mossiivne ja madal hoone, ehitatud mitmes järgus, osaliselt ka tallihoone. Säilinud algne maht, plaanilahendus, detailid.

23705	Vana-Piigaste mõisa ait-kuivati		Hoone on ehitatud mitmes osas, katusekuju tänaseks muudetud, osa hoonest lammutatud. Säilinud mitmed efektsed detailid, sisseseade kohta info puudub.
14126	Vana-Roosa mõisa ait-kuivati		Kõrge kuivatihoone, säilinud ehektsed detailid fassaadil, kaaristu. Algse sisseseade kohta infot ei ole.
14133	Vana-Saaluse mõisa ait-kuivati		Hoonest säilinud vaid müürid, sisseseade hävinud.
15016	Vao mõisa kuivati		Tüüpiline ait-kuivati, omab väärtust kompleksi osana.
16098	Vao mõisa kuivati		Lihtne kuivatihoone, säilinud kellatorn, korsten.
23696	Varbuse mõisa ait-kuivati		Säilinud algne maht kuid sisseseade hävinud.
15295	Vardi mõisa ait-kuivati		Lihtne ait-kuivati, säilinud algne maht, detaile, sisseseade kohta info puudub.

2986	Vasalemma mõisa ait-kuivati, 19.-20. saj.		Lihtne ait-kuivati, lisatud hilisem 2. korrus, säilinud sisseseade kohta infot pole, on kohandatud elamuks.
16053	Vasta mõisa kuivati varemed		Hoone on varemestunud, säilinud vaid osa müüridest.
7301	Vedu mõisa ait-kuivati, 19.saj.		Dekoratiivse fassaadiga hoone, sisseseade kohta info puudub.
15774	Veltsi mõisa kuivati		Esindusliku dekooriga kuivatihoone, säilinud mitmed detailid, maht, korsten. Sisseseade info puudub.
2941	Vihterpalu mõisa kuivati, 19.-20. saj.		Lihtne maakividest kuivatihoone, väärtuslik kompleksi osa. Interjööridetailide kohta info puudub.
15694	Vohnja mõisa kuivati		Dekoratiivse fassaadiga kuivatihoone, sisseseade pole säilinud, alles on korsten.
15020	Väinjärve mõisa ait-kuivati		Lihtne ait-kuivati, säilinud algseid detaile kuid sisseseade kohta info puudub. Väärtuslik peamiselt kompleksi osana.

15022	Väinjärve mõisa kuivati		Lihtne kuivati, säilinud algseid detaile kuid sisseseade kohta info puudub. Väärtuslik peamiselt kompleksi osana.
2955	Ääsmäe mõisa ait-kuivati, 18.-20. saj		Hoone ümberehitatud, parandatud silikaattellistega. Uus katus ja tarindid. Säilinud üksikud detailid interjöörist.
14071	Vana-Antsla mõisa kuivati keldriga		Peamine väärtus kompleksi osana, ainus keldriga kuivati. Hooned on oluliselt ümberehitatud, interjööridetailide kohta infot pole
21044	Kõljala mõisa kuivati-sepikoda		Hoone on osaliselt varemetes, interjööri kohta infot ei ole (välja arvatud lagunenud tulekolle).

SEPIKOJAD

Tegemist on lihtsa hoonetüübiga mõisakompleksi kõrvalhoonete seas, mis ehitati tavaliselt mõisasüdamest eemal. Oma tuleohtlikkuse tõttu rajati neid teistest hoonetest eemale, harilikult kuhugi põllu- või pargiveerele. Sepikojad on valdavalt nelinurksed ilma vahelaeta ruumid. Seinad ehitati tellis-, pae- või raudkivist. Sepikoja tagaseinas paiknes ääs, mis oli välisseinte kõrguselt ümbritsetud kivimüüriga. Suurematele sepikodadele paigaldati kahe poolega väravad, mis võimaldasid veoki sisenemist.

Ainulaadse arhitektuuriga on Kalvi mõisa sepikoda, Käru mõisa sepikoda, Sikassaare mõisa sepikoda ja Vana-Prangli mõisa sepikoda. 8-s sepikojas on säilinud osaliselt sisseseade või sepaääs.

Vaimõisa mõisa sepikoja puhul kaaluda nime muutumist, kuna algselt olnud magasiait.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest sepikodadest

	Mälestisi kokku	66
Materjalikasutus	Paekivist hoonete arv	21

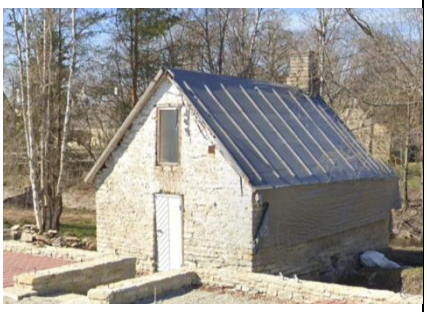
	Maakividest hoonete arv	2
	Tellisest hoonete arv	4
	Kombineeritud materjalist (maakivis, tellis, maakivi, puit) hoonete arv	39

Reg-nr	Mälestise nimi	Foto	Kirjeldus	Eksperdi kommentaar
15639	Aaspere mõisa sepikoda		Klombitud maakivist krohvimata historitsistlikus stiilis ehitis. Olnud kaetud viilkatusega.	Hoone varemestunud ja müüride seisukord halb
14444	Abja mõisa sepikoda		Lõhutud maa-kividest, puhta vuugiga ehitus. Kaetud viil-katusega. Otsaviil rõht-laudadest . Suured räästani ulatuvad kahe-poolega uksed on ääristatud tellistega.	Heas seisukorras hoone, sisseseade kohta info puudub.
23662	Ahja mõisa sepikoda		Kõrge täiskelp-katusega hoone, esifassaad toetub neljale massiivsele nelinurksele postile. Hoonet on mitu korda ümber ehitatud. Sepikojas on tähelepanu-väärseks suur sepaääs. Sise-ruumides on säilinud talalaed ja arhailised uksed.	Maja keskel säilinud tellistest sepaääs

7168	Alatskivi mõisa sepikoda, 19. saj.		19. sajandil rajatud suurem, krohvimata maakivist ja tellistest mõisa majandushoone. tellistest. Hoone mõlemal otsaküljel on kõrged maakivist fassaadiviilud.	Hoone põles 1980 ja oli varemets.
15755	Arkna mõisa sepikoda-vankrikuur		Pikk kitsas õhukese krohvikihiga paekivihoone, mis moodustab ühise siseõuega hoonetekomplek si hobusetalli, tallmeistri maja ja puutöökojaga.	Vankrikuuri osa hävinenud.
14747	Heimtali mõisa sepikoda		Lihtne, keskmise suurusega viilkatusega tellishoone. Aknad ümberehitatud. Katuse väljaehitus ja aknad pärinevad samuti 20.s. II poolest.	
23082	Helme mõisa sepikoda		Maantee poolt 1-korruseline, õue poolt pooleteise-kordne viil-katusega lõhutud maakividest ehitis. Lõunapoolne otsafassaad toetub laiadele kivi-postidele, mille all asusid sepikoja väravad.	Helme mõisa sepikoja hoone on säilitanud oma algupärase välimuse ja sisemise ruumijaotuse

23895	Jõgeva mõisa sepikoda		Viilkatusega, puhta vuugiga laotud tahutud maakividest seinapindu ilmestavad punastest tellisest otsaviilud ja stiliseeritud nurgakvaadrid.	
15049	Jäneda mõisa sepikoda		Jäneda mõisa sepikoda on ühekorruseline, ristkülikukujulise põhiplaaniga kõrge viilkatusega maakivist seintega hoone.	Algsele mahule on peale ehitatud ja tehtud uusi suuri avasid.
13842	Kalvi mõisa sepikoda		Lihtsa ristkülikukujulise põhiplaaniga paekivihoone. Hoonel on rikkalikult deko-reeritud pea-fassaad. Fassaadi ilmestavad rombi- ja ringikujulised niššid ja erikujuline keskfrontoon.	Omapärase arhitektuuriga sepikoda.
14495	Karksi mõisa sepikoda		Sammastikuga, ulualusega, nurgakvaadritega dekoratiivse kivikillustiku krohviga kivihoone. Sepikoda on kohandatud elumajaks.	Hoonele tehtud juurdeehitusi.
23138	Karula mõisa sepikoda		Viilkatusega, krohvitud fassaadiga kivist hoone. Fassaadi-avad paiknevad	Lihtne hoone, mis jääb mõisa-kompleksist eemale.

			korrapäraselt, ava-täited on puidust.	
15202	Kehtna mõisa sepikoda		Ühekordne, krohvitud paekivi-hoone, kõrge viilkatusega. Sepi-koda nõukogude ajal ümber ehitatud: uuendatud aknad, hobuste varjualune kinni ehitatud.	
9478	Keila-Joa mõisa sepikoda		Paekivist ehitis, kasutatud ka maa-kive ja võlvides telliseid. Avariiline, osaliselt müürid lagunenud.	Algsest hoonest vähe alles ja müüride seisukord avariiline.
13986	Kiikla mõisa sepikoda		Historitsistlik, ilus puhasvuuk maa-kiviehitis, lameda eterniit viil-katusega. Avad punasest tellisest dekoratiivraamis tustega.	
2848	Kodasoo mõisa sepikoda, 19.-20.saj.		Kodasoo mõisa sepikoda on väiksemahuline paekivist hoone. Hoone paekivist laotud seinad on väga halvas olukorras.	Väga halvas seisukorras müürid, hoone mahtu pole võimalik nende järgi näha.
15229	Kohila mõisa sepikoda		Väike, lihtne krohvitud paekivihoone, viilkatusega, mille otsaviil toetub kahele lihtsale neljakandilisele sambale. Aknad ja uksed ümarkaarsed. Otsaviilus väike	

			teravkaarne aken.	
15038	Koigi mõisa sepikoda		Maa- ja paekivist ehitus, mis tänaseks varemeis. Esi-fassaad kujundatud kaaristuna. Suured, pealt kaarega aknaavad paekividest.	Müürid konserveeritud. Hoone jääb mõisa-südamest eemale ja ei moodusta mõisaga tervikut.
23272	Koikküla mõisa sepikoda		Klassitsistlikus võtmes, osaliselt krohvitud fassaadiga maa-kividest ja tellistest abihoone. Poolviilu alusel otsafassaadil on stiliseeritud veneetsia akna motiiv akna-ruutudega petikud. Fassaadid on säilinud üsna algupärasel kujul.	
2868	Kolga mõisa sepikoda, 18.-20. saj.		Suhteliselt väike kivihoone. Algselt oli kaetud poolkelpkatuseg a. Hoone ees on olnud sammastik.	Hoone algsest mahust säilinud vähe.
2730	Kostivere mõisa sepikoda, 19.-20. saj.		Sepikoda on paekivist seintega ja maakivist vundamendil ühekorruseline, viilkatusega hoone. Sepikojal on üks paekivist korsten.	

15340	Kuusiku mõisa sepikoda		Väike, ühekordne krohvitud poolkelp-katusega kivihoone. Esifassaadi keskel suured kahepoolega uksed. Räästaääres karniis.	
15257	Käru mõisa sepikoda		Neogooti stiilis dekoratiivses maakivi-tellise segatehnikas keskmise suurusega hoone. Kaetud viilkatusega. Ukse- ja aknaavad teravkaarsed ja markeeritud tellistega.	Omapärase arhitektuuriga sepikoda.
14655	Lahmuse mõisa sepikoda		Väike murtud maakivist hoone. Kaetud kõrge viilkatusega. Avad markeeritud punaste tellistega.	
2771	Lehola mõisa sepikoda, 19. saj.		Poolkelpkatusega, paekivist seintega väike hoone.	
15243	Lohu mõisa sepikoda		Ühekorruseline viilkatusega maakivihoone, hiljem ümberehitatud.	

24036	Lustivere mõisa sepikoda		Maakivihoone, 1/3 hoonest on kaetud laudisega. Hoonet katab viilkatus. Osa avasid on ülaosas ümarkaarsed. Vanad aknad on kuueruudulise jaotusega.	
23966	Luua mõisa sepikoda		Luua mõisaansamblisse kuuluv hoone.	
7208	Luunja mõisa sepikoda, 19. saj		Sepikoda on väike maakivihoone. Nurgad laotud tellistest hambuvate plokkidena. Hoonel on viilkatus kitsaste üleulatuvate räästastega, millel vertikaallaudisega otsviilud.	
23222	Lõve mõisa sepikoda		Historitsistlikus stiilis 2-korruseline hoone. Vanem osa on maa-kividest esimene korrus, mis oli varem kasutuses sepikojana. Hoone teise korruse seinad on kaetud laudisega. Katuse laiad räästad katavad seina-pinnast	

			eenduvaid rõdusid.	
15515	Matsalu mõisa sepikoja varemed		Maakivist müüridega hoone, mille avadel dolomiidist kaarsillused ja nurgakvaadrid. Praeguseks varemetes	Varemed väga halvas seisukorras ja avariilised.
23760	Mooste mõisa sepikoda		Lihtsa põhi-plaaniga, krohvimata punastest tellistest ja viilkatusega hoone. Loode-poolsest otsas suured kahepooled uksed. Selle ees on kahele tellispostile toetuv ulualune.	
14577	Olustvere mõisa sepikoda		Maakividest ja tellistest, viil-katusega hoone. Hiljem on hoonele liidetud punastest tellistest hooneosa. Avad on markeeritud punaste tellistega. Nurgad on laotud maakivi ja tellise hambumisega.	
16867	Paatsalu mõisa sepikoda		Ühekordne suur krohvimata maakivist hoone, mis on kaetud lameda poolkelp-katusega, räästas astmeline pae-karniis. Nurgad on laotud puhtalt	Hoone avades tehtud muutis ja seinad osaliselt tellistest üleslaotud.

			tahutud paekivist nurgakvaadriten a.	
15908	Palmse mõisa sepikoda		Massiivne, krohvitud kivihoone, kaetud kelpkatusega. Esifassaadis ulualune.	See sepaääs.
21026	Pädaste mõisa sepikoda		Ühekordne väike maakivihoone. Nurgad deko-reeritud dolomiidist nurgakvaadriteg a. Hoones säilinud korstna jäänused.	
13951	Püssi mõisa sepikoda		Säilinud paekivimüüritis. Uksed ümarkaarsed.	Varemed väga halvas seisukorras ja avariilised. Jääb kompleksist eemale.
15306	Raikküla mõisa sepikoda		Krohvitud maakivi ja paekiviehitis, millel on piibersaba ja S-kiviga kaetud poolkelpkatus. Kasutatakse elamuna. Sees sepaääs.	
15568	Riguldi mõisa sepikoda		Lõhutud maa-kividest krohvimata müüridega hoone. Kaetud kivikattega viilkatusega. Avade sillused tellistest, uksesillus laotud kolmnurgana, milles kolmnurkaken.	Fotodel näha, et säilinud sepaääs.

16638	Roodi mõisa sepikoda		Krohvitud kivihoone, kaetud kimmidest pool-kelpkatusega. Hoonesse viib pealt neogooti kaarega peauks. Sees tellistest sepaahi.	
15812	Rägavere mõisa sepikoda		S-kivi viilkatusega puhasvuuk paekivihoone. Avad pealt ümarkaarsed ja markeeritud püstkivi sillusega.	
15948	Sagadi mõisa sepikoda		Väike krohvitud kivihoone, kaetud viilkatusega. Avad pealt ümarkaarsed. 2/3 esifassaadist astub tagasi, katuseäär toetub kahele massiivsele kivist sambale.	Sepikoda on väga ehedalt säilinud hoone, kus on sees nii ääs kui lõõts
20822	Sikassaare mõisa sepikoda		Neogooti stiilis Sikassaare mõisa sepikoda on viilkatusega paekivihoone, mida ehib miniatuurne kreneleeritud rinnatisega torn.	Omapärase arhitektuuriga hoone, mille ruumi-planeeringut on aja jooksul muudetud, tehtud lisaavasid jms. Hoones säilinud sepaääs.
23635	Suuremõisa mõisa sepikoda		Ühekordne, krohvitud kivi-hoone. Kaetud viilkatusega. Avad lihtsad. Sissepääs küljel.	

14118	Sõmerpalu mõisa sepikoda		Punasest tellisest ja maakividest krohvimata kivi-hoone, kaetud viilkatusega. Avad ja nurgad ilusate laiade punasest tellisest raamistustega.	
16827	Taali mõisa sepikoda		Algselt krohvimata maa- ja telliskivi-hoone. Kaetud kelpkatusega, millel profileeritud krohvikarniis. Hoone otsafassaad oli lahendatud lahtise kaaristuna, mis on kinni-ehitatud.	
23287	Taheva mõisa sepikoda		Historitsistlikus stiilis, poolkelp-katusega, krohvimata fassaadiga maakividest ja tellistest abihoone, mis on hetkel varemetes	Varemed väga halvas seisukorras ja avariilised. Jääb kompleksist eemale.
23832	Toolamaa mõisa sepikoda		Viilkatusega hoone, mille seinad on valmistatud maakivist, nurga-postid punastest tellisest. Algsed aknaavad on kinni müüritud.	

16839	Tori mõisa uus sepikoda		Historitsistlik ühekordne ärkli-tubadega maa-kividest, viil-katusega hoone. Akna- ja ukseavad ümbritsetud valgeks krohvitud ehisraamiga, hoone nurkades valgeks krohvitud rustika.	
16843	Tori mõisa vana sepikoda		Endine sepikoda on ümberehitatud eramuks.	
14702	Tusti mõisa sepikoda		Tahutud suurtest maakividest hoone. Kaetud viil-katusega, mille otsaviilud laudisega. Hoone otsas moodustab tellispostidele toetuv katus ulualuse.	
14484	Uue-Kariste mõisa sepikoda		Tellis- ja maakiviehitis, mis oli kaetud viilkatusega. Hetkel hoone varemestunud	Varemed väga halvas seisukorras ja avariilised.
15832	Vaeküla mõisa sepikoda		Lõhutud maa-kividest ehitis, mida kattis kõrge viilkatus. Uksed ja aknaavad markeeritud tellis-kiviplokkidega.	Sees säilinud ääs.

15290	Vaimõisa mõisa sepikoda		Kõrge viilkatusega paekivihoone. Fassaadi ilmestab kõrge, katuse-harjani ulatuv omapärane neo-gooti ukseava. Kolhoosi ajal olnud kasutusel sepi-kojana, mõisa ajal magasiaidana. Esi-fassaadi kaunistab neogooti stiilis uks ja sellest kõrgemal roosaknamotiiv.	Muuta nimetust, sest algselt olnud magasiait.
7276	Valguta mõisa sepikoda, 19.saj.		Väike puhta vuugiga laotud tellishoone. Hoonel on viilkatus. Tellisseinad on kujundatud suurte kaarpetikutega arkaadidena.	
15528	Vanamõisa mõisa sepikoja varemed		Pae- ja telliskivist hoone varemed.	Jääb kompleksist eemale.
23710	Vana-Prangli mõisa sepikoda		Historitsistliku kujundusega, krohvimata maa-kiviehitus. Fassaadil kasutatud tellistest karniise, petikuid. Hoone nurkades kuus-nurkse põhiplaaniga profileeritud tornid.	Omapärase arhitektuuriga hoone, millele on lisatud suur juurdeehitus.

16099	Vao mõisa sepikoda		Historitsistlik, maakividest hoone. Kaetud viil-katusega. Fassaade kaunistavad vahekarniisid ja avade markeeringud. Kirdeseina toestavad kaks maakividest kontraforssi. Osa sisustust säilinud.	Sepikojas säilinud sisseseade
2985	Vasalemma mõisa sepikoda, 19.-20. saj.		Paekiviehitis, kaetud kõrge viilkatusega, mille räästa all räästa-karniis. Katuse-alune viilualune on saelõikelise dekooriga. Külgavad kinniehitatud.	
16051	Vasta mõisa sepikoda		Krohvimata paekivihoone. Hoonet katab kitsalt üleulatuvate räästastega kelp-katus. Nurkadel kitsad nurga-liseenid. Ees suured, kahe-poolsed, kalasaba-laudisega uksed. Sees säilinud eri aegadest pärinevat sepikojasisustust.	Sepikojas säilinud sisseseade
2938	Vihterpalu mõisa sepikoda, 19.-20. saj.		Neogooti stiilis paekivihoone, mis on kaetud viil-katusega. Säilinud ka võimas korsten. Esifassaadil 3	

			punaste tellistega markeeritud, teravkaarset ava.	
15974	Vihula mõisa sepikoda		Krohvitud kivihoone, kaetud s-kivi viilkatusega. Sissepääsu kohal tugevalt eenduv tellistest ehissillus.	
15699	Vohnja mõisa sepikoda		Historitsistlik, dekoratiivselt laotud maakividest krohvimata hoone. Vuugivahed väikestest kivikildudest. Kaetud viilkatusega.	Hoone katuse-konstruktsioonid halvas seisukorras
24044	Võisiku mõisa uus sepikoda		Lihtne maakivi-hoone, mille otsal kolmelt küljelt lahtine kaaristu. Kaaristu toetub sammastele, kaared 3 esi-fassaadis avaga.	Hoone halvas seisukorras.
24045	Võisiku mõisa vana sepikoda (pesuköök)		Keskmise suurusega tellis- ja paekivihoone. Esiküljel klassitsistlik kolmnurkviil profileeritud karniisiga ja segmentaknaga.	Hoone halvas seisukorras,
14468	Õisu mõisa sepikoda		Krohvimata tellishoone, mille ühes otsas asus sepikoda ja teises sepa eluruumid. Kaetud viil-katusega, mille keskosas on	Sepikojas säilinud sisseseade

			võimas korsten. Sissepääs hoone otsast suurte kahepoolega väravate kaudu. Hoonel säilinud mitmeid sepisdetaile.	

KÜÜNID

Küünid kuulusid mõisakompleksi lihtsamate kõrvalhoonete hulka ning neid kasutati peamiselt heina hoiustamiseks. Oma funktsiooni tõttu paiknesid küünid enamasti peahoonest eemal (Matsalu, Muuga, Suuremõisa, Karinu, Sagadi, Saka, Taheva, Tori, Torma, Vana-Võidu, Väimela, Õisu), kuid leidus ka mõisasüdameid, kus küün asus peahoone lähistel (Heimtali, Kodasoo, Kostivere, Käravete, Pikva).

Mõisaküünid olid enamasti kombineeritud materjalist ühekorruselised hooned (puit, maakivi, tellis, paekivi), mille puhul kivist ja tellistest laoti postid ning nende vahele rajati palk- või laudsein. Nõukogude perioodil asendati algsed puidust seinad sageli silikaattellistest seinaga.

Paremini säilinud ja mälestisena kaitse all olevad küünid on Karinu, Kostivere, Sagadi ja Väimela küünid. Vanim kaitse all olev küün on Käravete küün, mis pärineb 18. sajandi teisest poolest. 19. sajandi esimesest poolest on säilinud Heimtali küüni varemed. Ülejäänud mälestisena kaitse all olevad küünid on valdavalt 19. sajandi keskpaigast ja teisest poolest. Hilisemad, 20. sajandi esimesel poolel ehitatud näited on Kostivere ja Sagadi mõisa küünid.

Kokku on mälestisena kaitse all 19 küüni. Pajusi küünina kaitse alla võetud hoone on aga eksituse tõttu vale nimetusega arvele võetud – tegemist on tegelikult sepikojaga –, mistõttu seda hoonet käesolevas ülevaates ei käsitleta.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest küünidest

	Mälestisi kokku (küünid, mis on ka õige nimetusega kaitse all)	18
Materjalikasutus	Paekivist või maakivist hoonete arv	8
	Kombineeritud materjalist (puit, kivi) hoonete arv	2
	Tellisest hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (maakivi, tellis, puit) hoonete arv	3
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	4

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperdi kommentaar
14742	Heimtali mõisa küüni varemed		Varemetena kaitse all, säilinud on ainult postid, küüni endiseaegsest mahust pole midagi alles
14985	Karinu mõisa küün		Tüüpiline kivi-ja tellisepostide ning ristpalkidega küün, säilinud on algsed materjalid, maht ja suured väravad
2845	Kodasoo mõisa küün, 19.-20.saj.		Hoone asub aida(?) küljes ja peahoone vahetus läheduses, halvas seisukorras.
2734	Kostivere mõisa küün 1, 19.-20. saj.		Eripärase katusekonstruktsiooniga paekivist küün, säilinud on algsed suured väravad
2735	Kostivere mõisa küün 2, 19.-20. saj		Hoonest olid säilinud vaid müürid, praegu on hoone taastatud, katus, avatäited kõik uued.
14968	Käravete mõisa küün		Endist hoonemahtu pole võimalik jälgida, alles on ainult varemed, avatäited ja katusekonstruktsioonid puuduvad
15519	Matsalu mõisa küün		Hoone katus on kohati sisse vajunud, müürid lagunevad

15712	Muuga mõisa küün		Hoonest on säilinud ainult seinad, katus varisenud, endised väravad kinni müüritud
2692	Pikva mõisa küün, 19.-20. saj.		Hoone on suuresti varisenud, endist mahtu pole võimalik vaadelda, vare asub mõisapargis
15945	Sagadi mõisa küün		Säilinud algne maht, väravaavad ja materjalikasutus, mahult väga suur küünihoone
13909	Saka mõisa küün		Hoone säilinud algses mahus, otsaseinad on üles ehitatud silikaattellistest, väravad uued, mujal algne materjalilahendus-maakivi postid ja laudseinad
23641	Suuremõisa mõisa küün		Paekivist küünihoone oma algses mahus, säilunud on väravaavad, osaliselt on avad kinni laotud silikaattellistega
23284	Taheva mõisa küün		Vanima säilinud küüni vare, alles ainult tellispostid
16845	Tori mõisa küün		00ndatel on hoonet parandatud ebasobiva materjaliga, algne hoone on rikutud

24084	Torma mõisa küün		Hoone on varemestunud, säilinud on osaliselt kivist ja tellistest laotud postid ning nendevahelised palgid, katus täielikult hävinud
14698	Vana-Võidu mõisa küün		1970ndate inventariseerimise kaustas on märgitud küün teise kohta tänasest mälestisest. Hoone endisele tellispostide vahelisele alale on palkide asemel laotud silikaattellised
14160	Väimela mõisa küün, 19. saj II pool		Tüüpiline tellisest ja kivist postide ning laudseintega küün. Säilinud on suured väravad.
14471	Õisu mõisa küün		Tüüpiline näide küüni materjalikasutusest - kivist ja tellistest postid, mille vahel on laudsein. Hoone katus osaliselt varisenud, väravaavad tühjad

LAUDAD

Tegemist on lihtsa koduloomade pidamiseks mõeldud mõisakompleksi kõrvalhoonega. Valdavalt on tegemist ühekorruseliste kombineeritud materjaliga hoonetega (maakivi, tellis, paekivi). Hooned paiknesid kas üksikult või kastellilaadselt, kus lauda- ja tallihooned moodustasid hoonete vahele kinnise sisehoovi.

Erandlik, kahekorruseline, on Väimela mõisa laut. Laudaossa viivad suuremad sissepääsud lõunapoolsel otsafassaadil ning väiksemad hooviküljel. Lakaossa pääseb läbi kahe laia ukseava laudahoone põhjapoolses otsaseinas. Teisele korrusele pääseb kaldtee kaudu.

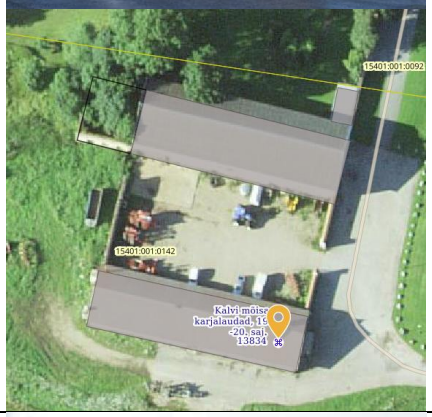
Kokkuvõte mälestiseks olevatest lautadest

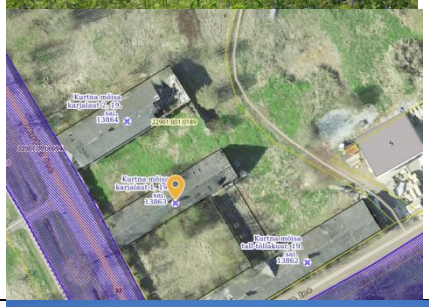
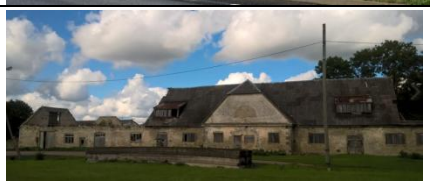
	Mälestisi kokku	66
Materjalikasutus	Paekivist hoonete arv	33
	Tellisest hoonete arv	5
	Maakivist hoonete arv	3

	Kombineeritud materjalist (maakivis, tellis, paekivi) hoonete arv	25

Reg-nr	Mälestise nimi	Foto	Kirjeldus	Eksperdi kommentaar
13938	Aa mõisa karjalauda d		Pikad paekivihooned, mis on tänaseks osaliselt varemeis. Hoonete esialgsed avatäited ei ole säilinud ning osaliselt on avatäited kinni laotud.	Osa hoone-mahust hävinenud või varemetes
15641	Aaspere mõisa karjalaut		Olnud erakordselt võimas karjakastelli-kompleks. Säilinud ainult üks pae- ja maakividest tiib. Algselt kaetud viilkatusega.	Karjalaut on 2/3 ulatuses varemetes: hoone katusekonstruk tsioonid on hävinud ja müürid on varisemisohtlik ud
15800	Andja mõisa lauda varemed		Pikk, paekiviehitis. Säilinud müürid paistavad silma kvaliteetse müüriladumis-tehnika ja omapärase kujunduse poolest.	Laudast säilinud seinad on avariilised. Hoone algset mahtu pole nende seinte järgi võimalik hinnata. Kompleks hävinud
15758	Arkna mõisa karjalaut	 	Omaaegsest karjakastellist säilinud tänapäevaks kolmest eri aegadel üksteisega otsiti ühendatud ehitatud laudahooned	

15780	Imastu mõisa karjalaut 1		Ristkülikukujulise põhiplaaniga telliskivihoone. Otsaviilud on kaetud püst-laudadega. Hoonet katab eterniitkatus.	Mõlemad karjalaudad on halvas seisukorras. Algne maht ja konstruktsiooni d säilinud
15781	Imastu mõisa karjalaut 2		L-kujulise põhiplaaniga telliskivihoone. Katus kaetud eterniidiga. Otsaviilud kaetud püstlaudisega.	Mõlemad karjalaudad on halvas seisukorras. Algne maht ja konstruktsiooni d säilinud
15046	Jäneda mõisa karjalaut		1-korruseline, viilkatusega, historitsistlikus võtmes krohvimata tellisest fassaadiga laudahoone. Hoone koosneb mitmest omavahel liidetud mahust.	Telliskividest mõisahoone, halvas seisukorras.
23127	Kaagjärve-Mäemõisa laut		Suur, punasest tellisest, kõrgete otsaviiludega hoone. Otsaviilus ümarkaarsed-, trapets- ja segmentkaarsed aknad.	Laudast säilinud seinad on avariilised.
15313	Kabala mõisa karjalaut		Sisehoovi kolmelt küljelt sulgev liidetud ehitis. Hooned on krohvitud paekiviehitused, mida katab ühine viilkatus, elamukorpusel teistest kõrgem.	

13834	Kalvi mõisa karjalauda d		Algselt olnud kahest lauda-hoonest ja kinnisest sise-hoovist koosnev kompleks. Mälestis koosneb kahest nõukogudeaegsest hoonest, mille mõisaaegsest kihist annab aimu vaid paest piirdemüür ning paekivist vundamendid.	Ajaloolise hoone asemele tehtud koopia.
15204	Kehtna mõisa laut 1		Pikk, ühekordne paekivihoone, kõrge viilkatusega. Katus eterniitkattega.	
15205	Kehtna mõisa laut 2		Pikk, ühekordne viilkatusega paekivihoone. Hoone katus suures osas hävinud. Säilinud müürid.	
15507	Kloostrimõisa mõisa lauda varemed		Praeguseks säilinud lauda varemed on moodustunud osa karjakastellist. Paekiviehitis.	Hoone põhimõtteliselt hävinenud
15037	Koigi mõisa karjalaut		Pikk, viil-katusega, krohvitud paekivihoone. Hoone on kohandatud elamuks.	Palju ümberehitatud, aga toetab keskkonda
2859	Kolga mõisa laut-linnasekelder, 18.-20. saj.		Pikk, ühekorruseline, krohvitud paekivihoone. Räästa all katusekarniis. Fassaad ebas-ümmeetriline, sissepääsuga	

			vasakpoolsest osast.	
23913	Kuremaa mõisa laut 2	 	Kuremaa mõisa 2 lauda katus on kaetud plekkattega. Maakividest seintega.	Väga võimas maakivides hoone.
13863	Kurtna mõisa karjalaut 1	 	Krohvitud paekivihoone. Kaetud kõrge viilkatusega. Sissepääs otsast suure kahepoolega värava kaudu. Moodustab koos karjalaudaga 2, pika kitsa kastellilaadse sisehoovi.	Seisukord avariiline, katus osaliselt sissekukkunud ja müüritis laguneb
13864	Kurtna mõisa karjalaut 2		Krohvitud maakivihoone. Kaetud pool-kelpkatusega. Sissepääs, otsast kaudu..	Seisukord avariiline, katuse osaliselt sissekukkunud ja müüritis laguneb
21042	Kõljala mõisa karjalaut		Pikk ja massivne paekivist krohvitud hoone, mis on kaetud poolkelp-katusega	Väga võimas nurgakvaadrite ga laut
24064	Lilu mõisa laut		Lilu mõisa laut on tüüpiline maa-kivist ja tellistest hoone. Hoonel on säilinud algne arhitektuuriline üldilme.	Hoones sees tehtud ümberehitusi ja lisatud juurdeehitus.

14611	Loodi mõisa karjalaut		Maakivist krohvimata laudahoone. Algselt poolkelpkatuse ja laia eenduva tellistest karniisiga. Avad ja nurgad markeeritud tellistega. Hoonele tehtud pealisehitus.	
20836	Loona mõisa laut		Tegemist on omaaegsest karjakastellist säilinud ühe tiivaga. Viilkatusega hoone on ümber ehitatud. sälinud on algsed seinad ja osa avadest.	
7233	Luke mõisa karjalaut, 19. saj		Puhasvuuktellisseintega mõisa abihoone. Otsaviilud on ääristatud karniisidega ja põhiplaan on U-kujuline. Peale põlengut on säilinud ainult müüristik.	Müüritis halvas seisukorras. Ainult pargi poolsed otsaseinad annavad aimu algsess hoonemahust.
7210	Luunja mõisa karjalautade kompleks, 19. saj	 	Laudad on koondatud pika nelinurkse sisehoovi ümber. Vanimad hooned kompleksis on krohvimata maakividest Hilisemad laudahooned on paigutatud paralleelselt vana kompleksi taha. Uuemad hooned on väga pikad. Hoovi lõpetab maantee ääres kõrge krohvimata maakivimüür, milles on kõrge kahe arkaadiga värav.	

15188	Maidla mõisa laut		Algselt 1,5-korruseline kivihoone, mille katuse-konstruktsioonid on hävinenud	Müüritis halvas seisukorras, katustamata.
23756	Mooste mõisa laut		Seinad lõhutud maakivist, pealt ümarkaarsed aknad vormistatud punase tellisega. Hoonet katab viilkatus.	
23758	Mooste mõisa sealaut		Maakivist ja tellisest viilkatusega madalam hoone, Hoone kirdeots on kõrgem	
15991	Mõdriku mõisa karjalaut 1		Pikk, krohvitud viilkatusega hoone.	Tugevalt ümberehitatud hoone.
15992	Mõdriku mõisa karjalaut 2		Pikk maa ja paekividest kelpkatusega hoone.	Müüritis on avariiline ja osa seinu on kokku-varisenud.
15676	Neeruti mõisa karjalaut 1		Karjalaut töö-hobuste tall ja ait paiknevad kastellilaadselt. Laiadel otstel on (tänaseks kinni laotud) kolm tellistega piiratud kaarava.	Müüritis on avariiline ja osa seinu on kokku-varisenud.
15677	Neeruti mõisa karjalaut 2		Pikk krohvitud paekivihoone, eterniit kelpkatusega.	

2785	Ohtu mõisa laut 1, 19. saj.	 	Kõrge viilkatusega paekivist majandushoone. Otsafassaadis puitväravatega sissepääs. Sees betoonpõrandad, puitvahelagi. Siseõue piiranud paemüür osaliselt säilinud. Siseõuel väike silikaadist juurdeehitus.	
2786	Ohtu mõisa laut 2, 19. saj.	 	Kõrge viilkatusega ühekorruseline paekivist majandushoone. Otsafassaadis puitväravatega sissepääs. Sees betoonpõrandad, puitvahelagi. Siseõue piiranud paemüür osaliselt säilinud.	
14573	Olustvere mõisa laudad		Hooned krohvimata maakividest, U kujulise põhi-plaaniga kompleks, mille esikülg suletud kõrge maakivist müüriga.	
2929	Padise mõisa laut, 19.-20.saj.		Ristkülikulise põhiplaaniga, poolkelpkatusega paekivihoone, mille lõunaküljele on hiljem ehitatud juurdeehitus. Põhjafassaadil daatumkivi"1884"	

23848	Pikajärve mõisa laut		Lõhkumata maakividest hoone. Hoone ajaloolisele mahule on risti juurde liidetud hilisemad juurdeehitused.	
14521	Polli mõisa karjalaut		Historitsistlik, massiivne, maakiviehtitis, kõrge viil-katusega. Teise korruse heina-hoidlasse viib kõrge pandus.	
14756	Pärsti mõisa laut		Väga pikk krohvimata maakivihoone, millel viilkatus. Hoonel on ühtlaste vahedega suurte akende rida	
15250	Rabivere mõisa lauda varemed		Olnud suur krohvimata maakivihoone. Avade küljed laotud tahutud paekiviga.	Säilinud üksikud müürijupid. Avariiline
15104	Roosna-Alliku mõisa karjalaut		Viilkatusega, krohvimata fassaadiga maa- ja paekivist laudahoone. Otsa-fassaadid on ümber ehitatud.	Kompleksi kuulunud neljas tiibhoone on hävinud.
15105	Roosna-Alliku mõisa karjalaut		Viilkatusega, maa- ja paekivist laudahoone. Massiivse hoone müüride alumised osad on laotud lubjakivist, ülemised segamini nii paest kui maakividest.	Kompleksi kuulunud neljas tiibhoone on hävinud.

15106	Roosna-Alliku mõisa karjalaut		Viilkatusega, krohvimata fassaadiga maa- ja paekivist laudahoone. Säilinud hooneid on oluliselt ümber ehitatud	Kompleksi kuulunud neljas tiibhoone on hävinud.
7288	Saadjärve mõisa laut, 19.saj.		Historitsistlik maakividest majandushoone. Seinad krohvimata, kuid suurte kivide vahel tagasi-hoidlikult dekoreeritud kivikildudega.	Säilinud ainult osaliselt ja kogu hoone mahtu pole võimalik tajuda.
15949	Sagadi mõisa laut		Kõrge soklikorrusega ühekorruseline õhukese krohvikihiga paekiviehitis. Praegu hoone varemeis.	Seisukord halb, aga säilinud müüride järgi on võimalik algset mahtu tajuda. Säilinud osa karniise ja krohvi.
23610	Soonlepa mõisa laut		Massiivne maakiviehitis, paekivist valgete krohvitud nurga-kvaadritega, algselt punase S-kivi poolkelp-katusega	
15285	Sulu karjamõisa laut		Pikk krohvitud paekivihoone (üks osa hilisem juurdeehitus) kaetud osaliselt profileeritud plekiga, enamuses eterniidiga. Poolkelpkatus.	
15616	Suuremõisa mõisa karjalaut		Hoone suur, L-kujulise põhi-plaaniga, krohvitud paekivihoone. Avasid muudetud ümberehituste käigus.	

23640	Suuremõisa mõisa väike laut		Ristkülikukujulise põhiplaaniga, paekivist seinade ja viilkatusega laudahoone.	Lihtne abihoone, mille säilinud müüride järgi on võimalik algset mahtu tajuda.
14115	Sõmerpalu mõisa karjalaut		Pikad, lõhutud maakivist lauda hooned, mis kokku 3 hoonega moodustavad kastellilaadse süsteemi. Pealt kaetud viil-katustega.	Halvas seisukorras
14098	Sänna mõisa laut		Pikk maakiviseintega hoone. Aknaavad raamitud tellistega.	Hoonel uus kaldkatus, osaliselt kaasaegsete materjalidega tugevdatud seinad.
16826	Taali mõisa laut		Suur pikk maakivihoone, osaliselt krohvitud. Kaetud viilkatusega. Kaasajal ulatuslikult rekonstrueeritud.	Üks otsaviil lagunenud. Üldine seisukord halb.
7296	Tammistu mõisa laut 1, 19. saj.		Suurem krohvimata maakivihoone. Katusekatteks eterniit. Hoone nurgakvaadrid ja avade raamistus on tellistest. Idaküljel liitub hoonega väiksem hoonemaht	Hoone seisukord halb.
7297	Tammistu mõisa laut 2, 19. saj.		Viilkatusega krohvimata maakivihoone, nurkadel tellis-kivikvaaderdus. Hoone edela-küljel on telliskorsten. Hoone otsas maakivist	

			varemetes hoonetiib	
23741	Tilsi mõisa laut		Maakivist krohvimata seintega hoone. Kaetud viilkatusega. Avad on markeeritud laiade punastest tellistega. Algsest hoone pikkusest on säilinud vaid osa.	
15684	Udriku mõisa karjalaut 1		Kõrge massiivse kelpkatusega krohvitud paekivihoone.	
15685	Udriku mõisa karjalaut 2		Lihtne krohvitud paekivihoone, kaetud viil-katusega.. Hoone on toestatud kontra-forssidega. Katust katab eterniit.	
16097	Vao mõisa karjalauda d		Pikk õhukese paekivist hoone. Hoonet katab viilkatus. L- kujulise põhiplaaniga.	Hoone osaliselt ümberehitatud.
16104	Vao mõisa karjalaut		Pikk paekivist hoone. Hoonet katab kelpkatus, mis teisest hoone otsast hiljem ümberehitatud viiluks.	Hoonest alles ainult müürid, mis avariilises seisukorras.
23871	Veriora mõisa laut		Maakivist viilkatusega hoone. Lauda uksed ja aknad on vormistatud punase tellisega. Hoonet on kõrgemaks ehitatud.	
15972	Vihula mõisa karjalaut		Pikk, poolkelp-katusega laudahoone. Vihula mõisa karjalaut sai üles ehitatud 1980.-	Suuremalt osalt koopia, algselt juba 1800 samas kohas olnud hooned. Aja

			ndate lõpul. Viru kolhoosi ajal.	jooksul korduvalt ümberehitatud.
15697	Vohnja mõisa karjalaut 1.		Pikk, L - kujulise põhiplaaniga krohvimata maakivihoone. Kaetud kõrge viilkatusega.	Algsest mahust alles ainult väikesed müürikatked.
15698	Vohnja mõisa karjalaut 2.		Pikk, ∏ - kujulise põhiplaaniga maakivihoone. Kaetud kõrge viilkatusega. Avad markeeritud punaste tellistega.	Algsest mahust alles ainult väikesed müürikatked.
14155	Väimela mõisa laut, 1882		2-korruseline, viilkatusega krohvimata fassaadiga raudkivist ja punasest tellisest massiivne laudahoone.. Laudaossa viivad suuremad sissepääsud lõunapoolsel otsafassaadil	
14158	Väimela mõisa moonakate karjalaut, 1889		Suured maakivist laudavaremed. Katus puudub. Avad ja nurgad laia punasest tellisest markeeringuga.	Hävinud
15150	Väätsa mõisa karjalaut	 	1-korruseline, historitsistliku üldilmega, osaliselt krohvitud fassaadiga maakividest laudakompleks. Kompleks koosneb kolmest sisehoovi ümber koonduvast tiibhoonest.	Hoonest säilinud ainult kolmandik.

14462	Õisu mõisa karjalaut		Karjalaut oli suur massiivne ühekorruseline krohvitud tellishoone. Algselt viilkatusega. Hetkel varemetes.	

MEIEREID

Eesti mõisakompleksides paiknevad meiereid kujunesid eeskätt 19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandi alguses, mil piimanduse moderniseerumine tõi kaasa vajaduse spetsiaalsete tootmishoonete järele. Nende arhitektuur peegeldab samaaegselt nii tehnoloogilisi nõudeid kui ka mõisaehitusele omaseid esteetilisi põhimõtteid. Meiereid kavandati eelkõige funktsionaalsuse järgi: vajalikud olid hästi ventileeritavad ja jahedad tööruumid, paksud paekivist või tellistest seinad stabiilse sisekliima loomiseks ning avarad sissepääsud, mis võimaldasid mugavat liikumist laudadest toodud piima ja hiljem valmis toodangu transportimisel. Hoone asukoht mõisas ei olnud juhuslik – meierei paigutati enamasti kaevu, ojade või allikate lähedusse, et tagada piisav veekogus nii pesuks kui jahutuseks, ning ta moodustas ühe osa mõisa tootmishoonete tsoonist koos viinavabriku, lautade ja teiste majandushoonetega.

Materjalikasutus sõltus piirkondlikest ehitustraditsioonidest: Põhja- ja Lääne-Eestis domineeris paekivi, Lõuna- ja Kesk-Eestis tellis, samas kui puitehitisi leidus vähem hügieeninõuete ja tööprotsesside iseloomu tõttu. Katused olid valdavalt viil- või kelpkatused ja kaetud pleki, sindli või hiljem eterniidiga. Stiililiselt peegeldasid meiereid omaaegseid arhitektuurisuundumusi, ent jäid siiski mõisakompleksi põhifassaadidest tagasihoidlikumaks. Levinud olid historitsistlikud mõjud sümmeetriliste ja nappide kaunistustega, samuti tööstusarhitektuurile omane lakoonilisus ja nähtav ehitusmaterjal, mis rõhutas hoone otstarvet. 20. sajandi algul ilmusid mõnel pool ka varajuugendlikud detailid ning hilisem ratsionalism tõi kaasa peaaegu täielikult dekoreerimata, rangelt funktsionaalse kujunduse.

Meiereide interjöör oli suunatud hügieenile ja praktilisusele: ruumid olid lubjatud, siledate ja kergesti puhastatavate pindadega. Suured aknad ja kõrged laed tagasid loomuliku valgustuse ja hea õhuringluse. Kokkuvõttes kujutavad meiereid endast Eesti mõisamajanduse industrialiseerumise ilmset jälge – need on hooned, kus piirkondlikud materjalid, arhitektuuritraditsioonis ja tööstuslik funktsionaalsus ühinesid tagasihoidlikuks, ent tehniliselt läbimõeldud hoonetüübiks.

Praegu on mälestiste nimekirjas 46 meiereid, mille hulka on loetud ka juustukojad, juustuvabrikud ja piimaköögid.

	Mälestisi kokku	46
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	23
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	14
	Tellistest hoonete arv	5
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	0
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	3
	Puidust hoonete arv	0
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	1
Ettepanek kaitsestaatuseks	Hästi säilinud ja väärtuslik hoonetüübi esindaja, mis väärib kaitsestaatuse jätkamist	14
	Vajab analüüsi koos hoonekompleksiga, et selgitada edaspidine kaitsestaatus	17
	Hoone on halvasti säilinud hoonetüübi esindaja ning ettepanek on kaitse lõpetamine	15

Kokkuvõte mälestiseks olevatest meiereidest

reg-nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperdi kommentaar
24021	Adavere mõisa meierei		Tõenäoliselt rajatud 18. saj lõpus. Lihtne poolkelpkatusega hoone, 20. saj on siseruumides jätnud oma tugeva jälje. Vajab hinnangu andmiseks terve kompleksi vaadet.
2687	Anija mõisa meierei, 19.-20. saj		Silmapaistev historitsistlikus stiilis meierei näide. Peegeldab hästi ehitusajale iseloomulikku materjalikasutust. Hästisäilinud ja dominantne hoone mõisakompleksis.

16614	Audru mõisa piimaköök		Klassitsistlik hoone, mis on sellest ajastust pärinev vähesäilinud meierei näide, seega haruldane. Hoone on taastatud.
15118	Esna mõisa piimaköök		Hoone on suures osas varemestunud, pigem kannab kompleksi kui terviku mõttes struktuurielemendi väärtust, mistõttu tuleb hinnata väärtust mõisakompleksis kui tervikus.
23151	Hellenurme mõisa piimaköök		Historitsistlik hoone, vaadates maakivi ja tellise kasutus jääb mulje, et on ehitatud ümber varasemast hoonest? Omab pigem struktuurielemendi väärtust, seega tuleb hinnata kompleksiga koos.
15312	Kabala mõisa meierei		Lihtsa ilmega meierei-hoone, hoone avariilises seisukorras. Arvestades paiknemist ei ole ruumiliselt dominantne.
23132	Karula mõisa meierei		Lihtne 19. saj lõpus/ 20. saj alguses ehitatud histrotitsistlike joontega hoone. Tagasihoidliku välisilmega, tüüpiline struktuurielement tervikkompleksis, mis vajab hinnangu saamiseks tervikvaadet.
15206	Kehtna mõisa meierei		Historitsistlik hoone, hästi säilinud ja oluline osa abihoonete kompleksist, mis samuti mälestised.

16084	Kiltsi mõisa piimaköök		Lihtne, klassitsistlike joontega meierei-hoone, mis eristub teistest oma väikese mahu ja kompaktse üldkuju poolest. Kannab hästi edasi suurtootmisele eelneva ajastu vaimu. Kõlab hästi kokku ülejäänud kompleksiga.
15036	Koigi mõisa meierei		Hoone on põhikehandi osas 20. saj jooksul ümberehitatud, kuid selle teeb silmapaistvaks ja kogu kompleksi seisukohalt oluliseks maamärgiks neogooti-stiilis otsafassaad.
23189	Kuigatsi mõisa vesiveski-meierei		Hoone on avariilises seisukorras ja varemestumas, ei oma olulist arhitektuuriväärtust, jääb teistest mälestistest mõnevõrra eemale, samas asub tee ääres ja on vaadeldav. Sellegi poolest kaalub hoone halb säilivus üles muud väärtused.
23911	Kuremaa mõisa meierei		Klassitsistliku, üsna terviklikult säilinud kompleksi oluline osa, mis ühtse tervikuna iseloomustab hästi ühe ajaloolise suurmajandi kunagist toimimist ja ruumiloogikat.
14656	Lahmuse mõisa juustumaja		Väike, kuid haruldane hooneke, mis on oluline osa mõisa tervikkompleksist. Juustumaju ei ole palju alles.

14613	Loodi mõisa meierei		Suursuguse olemisega ja mõisakompleksi seisukohalt väga vaadeldavas asukohas paiknev hoone. Hoonet on hakaud 1990. aastatel ümberehitama (juurdeehitis), kuid säilinud on selle põhikehand koos iseloomuliku ilmega.
24035	Lustivere mõisa meierei		Ajalooline meierei hoone, mis on ümberehitatud kooliks ja pigem kannab seega edasi hilisema kihistuse vaimu. Asub mõisatuumikus ja on ruumiliselt tihedalt seotud ümbritseva hoonestusega, mis on valdavalt mälestised. Kompleksi värtuste hoidmise seisukohalt on oluline, et hoonega pieteeditundeliselt ümber käidaks.
16020	Malla mõisa meierei		Malla mõisa meiereist on järel vaid varemed, millest on vaid aimatav hoone algne lahendus.
15431	Massu mõisa meierei		Väärtuslik ja unikaalne meierei, välimuselt meenutab väikest mõisamaja. Hoone teeb eriliseks selle pilkupüüdev välisilme neljasambalise portikusega.
23767	Mooste mõisa meierei		Mooste meierei on oluline osa terviklikult säilinud historitsistlikust mõisakompleksist. Asub vaadeldavas asukohas ja on

			ruumiliselt seotud ümbritsevate mälestistega.
14574	Olustvere mõisa meierei		Olustvere meierei on oluline osa terviklikult säilinud historitsistlikust mõisakompleksist. Asub vaadeldavas asukohas ja on ruumiliselt seotud ümbritsevate mälestistega.
16039	Pada mõisa meierei		Säilitanud algupärase mahu, kuid avatäited on ümberehitatud, mistõttu on muutunud algne ilme. Asub teistest mälestistest eemal, ei oma kompleksi mõttes kõige dominantsemat ruumilist positsiooni. On tagasihoidlik võrreldes teiste omasugustega.
23945	Pajusi mõisa meierei		Pajusi mõisa meierei on tänaseks oluliselt ümberehitatud. Väärtushinnangu andmise teeb keerukaks hoone paiknemine kogu kompleksi suhtes, olles teiste hoonetega visuaalselt tugevasti seotud, mistõttu on oluline, et hoone taastaks detailideni väärikal kujul. Kaitse staatuse põhjendatus selgitada välja hindamise käigus.
15863	Porkuni mõisa meierei		Meierei hoone üldist mahtu ja akende kuju hinnates võib arvata, et seda on 20. saj ümberehitatud. Hoonel tagasihoidlik välisilme, ajaloolisusest annavad märku kaarmotiivid peafassaadi teise

			korruse akende kohal. Hoone paikneb mõisasüdamest eemal ja pigem on miljööd hoidev struktuurielement, mille puhul ei pea mälestise staatust ilmtingimata rakendama.
21024	Pädaste mõisa meierei		Näib, et hoone müürid on mingil hetkel võetud uuesti kasutusse ja sellele on kavandatud uus-lamekatus. Hoonel pigem miljööline väärtus, mida on vaja hinnata mõisakompleksi kui tervikuga koos.
2812	Ravila mõisa meierei, 19.-20. saj.		Hoone on hävinud.
23231	Riidaja mõisa piimaköök		Lihtne abihoone, millel säilinud hoone üldmaht, hoonet on siiski 20. saj ümberehitatud, võimalik, et muutunud on katusekuju, lisaks on seintes loetavad uued suured ukseavad. Hoonel pigem struktuurielemendi väärtus, mida tuleb hinnata kompleksiga tervikuna.
15102	Roosna-Alliku mõisa meierei		Omanäoline 19. sajandi lõpus rajatud historitsistlik meierei hoone. Iseloomulik ühekorruseline maht ja madalakaldeline kelpkatus. Hoonel pigem struktuurielemendi väärtus.

15939	Sagadi mõisa piimaköök		Suuremahuline meierei hoone Eesti ühest esinduslikumast mõisakompleksist. On vaadeldav ja oluline osa tervikust.
13907	Saka mõisa meierei		Hoone oli enne 2010. aastate restaureerimistööde algust varemestunud. Ei oma tähelepanuväärset arhitektuuriväärtust, originaalsubstantsi vähe säilinud.
15721	Salla mõisa meierei		Lihtne maakividest laotud hoone, millel puudub tähelepanuväärne arhitektuuriväärtus. On pigem osa kompleksist, mistõttu vajab kompleksiga terviklikku väärtuspõhist hinnangut.
23250	Sangaste mõisa meierei		Haruldane tellishistoritsistliku meierei näide, mis sobitub oma arhitektuurikeelelt ja materjalikasutuselt mõisakompleksi üldisesse miljöösse.
15544	Suure-Lähtru mõisa meierei		Lihtne ühekorruseline meierei, osa mõisakompleksist. Pigem kannab struktuurielemendi väärtust ja vajab hindamist koos mõisakompleksiga.
23633	Suuremõisa mõisa juustukoda		Osa suursugusest baroksest mõisakompleksist. Eraldiseisva objektina pigem tagasihoidlik, mistõttu vajab hinnangut koos terve kompleksiga.

23634	Suuremõisa mõisa meierei		Osa suursugusest baroksest mõisakompleksist. Eraldiseisva objektina pigem tagasihoidlik, mistõttu vajab hinnangut koos terve kompleksiga.
7295	Tammistu mõisa piimakoda, 19. saj.		Lihtne tellistest laotud historitsistlik piimakoda, vajab analüüsi terve mõisakompleksiga.
14670	Tarvastu mõisa meierei		Hoone on pikalt kasutuseta, halvas ehitustehnilises seisukorras. Hoonet on 20. sajandi jooksul ümberehitatud, autentseid detaile vähe säilinud.
23742	Tilsi mõisa meierei		Mitmes etapis ehitatud meierei, mis on halvas tehnilises seisukorras. Ei oma tähelepanuväärset arhitektuuriväärtust, on osa kompleksist. Halb seisukord kaalub üles mälestiseks olemise staatuse.
24088	Torma mõisa juustuvabrik		Osa kunagisest tootmisele orienteeritud mõisakompleksist. Hoonele saab anda hinnangu pärast kompleksi tervikhindamist.
15686	Udriku mõisa meierei		Tegemist on tänaseks ümberehitatud hoonega, mille puhul on säilinud hoone üldkuju, kuid autentsed detailid on hilisemate muudatuste käigus kaduma läinud.

14480	Uue-Kariste mõisa meierei		Hoone on varemestunud, kuid tänu varemete arhitektuursele detailirikkusele, mõjub maastikus atraktiivse mälupaigana. Kultuuriväärtuse hindamiseks on vajalik kogu kompleksi väärtuspõhine analüüs.
14685	Uue-Suislepa mõisa meierei		Lihtne hoone, mis on kaotanud algsed detailid.
14075	Vana-Antsla mõisa meierei		Lihtne hoone, mis on kaotanud algsed detailid. Tõenäoliselt on muudetus ka hoone üldkuju.
16100	Vao mõisa meierei		Lihtne hoone, mida on nõukogude perioodil rekonstrueeritud. Vajab hinnangut tervikanalüüsi käigus
2987	Vasalemma mõisa meierei, 19.-20. saj.		Lihtne hoone, mida on nõukogude perioodil rekonstrueeritud. Vajab hinnangut tervikanalüüsi käigus
15773	Veltsi mõisa meierei		Hoone on hõlmatud nõukogudeaegse hoone sisse, millest saab moonutatud hoone terviklahendus.

15696	Vohnja mõisa meierei		Atraktiivselt mõjuv historitsistlik maakividest laotud meierei. Kompaktne maht ja keskne sümmeetriline arhitektuurne lahendus, hoonele avanevad kaudvaated.
14154	Väimela mõisa meierei, 19. saj II pool		Omapärase lahendusega meierei. Omab pigem struktuurielemendi rolli, millele saab anda hinnangu ühes tervikkompleksi analüüsiga.

MOONAKATEMAJAD

Mõisates hakati moonakamaju ehitama 19. sajandi keskpaiku (peamiselt peale 1860. aastate teoorjuse kaotamist) et rohkem kasutada moonakate (aastapalgaliste mõisasulaste) tööjõudu. Hooned ehitati üksikult või mitmekaupa mõisasüdame naabrusesse või siis veidi kaugemale põldude äärde. Hoones oli tavaliselt 4 või 8 korterit, eluruumideks tihti kööktoad. Moonakamaja juurde kuulus tavaliselt ka laut, mõnikord ka teisi abihooneid.

Valdavalt on tegemist ühekorruseliste, tihti poolkelpkatusega kivihoonetega, mis suuremates mõisates on koos katusealuste eluruumidega või kahekorruselised. Erandlik on nivendiseinaga Aaspere mõisa moonakatemaja hoone. Olenevalt piirkonnast on hooned rajatud paekivist (18 hoonet), maakivist (7 hoonet), tellisest (7) või kombineeritud materjalist (paekivi, maakivi, tellis). Puithooneid esineb vähe, tänaseks on nende seisukord on halvem. Esineb üksikuid liitfunktsiooniga hooneid (Kuigatsi mõisa kuivati-moonakatemaja, Toolamaa mõisa moonakatemaja-tall ja Uue-Kariste mõisa moonakatemaja-laut).

Kõige rohkem on hoonetüübi esindajaid säilinud Lõuna-Eesti maakondades ja Lääne-Virumaal (10), Rapla- ja Läänemaal vaid 1 hoone. Kasutusel (sh osaliselt või hooajaliselt) on üle poolte hoonetest, peamiselt algses funktsioonis. Sarnaselt kasutusele on hoonete seisukord kas hea või rahuldav, kasutuseta hoonetel on pigem halb või avariiline, 3 hoonet on varemestunud ja 1 hävinud.

Moonakatemajad on üldjuhul arhitektuurilt ja detailidelt tagasihoidlikud, leidub ka silmapaistvama arhitektuuri või dekooriga hooneid (nt Aaspere, Anija, Krüüdneri, Luunja, Palmse, Püssi, Toolamaa, Uue-Kariste, Vana-Saaluse, Veltsi jt). Interjööris on algupäraseid detaile

säilinud suhteliselt vähe, kolmel hoonel on säilinud säilinud mantelkorsten (Torma ja kahel Kuigatsi moonakatemajal).

Kokkuvõte mälestiseks olevatest moonakatemajadest

	Mälestisi kokku	83
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	30
	Tellistest hoonete arv	9
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	32
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	3
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	3
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis, puit) hoonete arv	1
	Puidust hoonete arv	5

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kommentaar
13934	Aa mõisa moonakamaja 1		Arhailise vormi ja hästi säilinud ilmega hoonetüübi näide. Asub mõisasüdame äärel. Kasutuseta, seisukord halvenemas.
13936	Aa mõisa moonakamaja 2		Restaureerimisel. Säilinud on arhailise ilmega paekivist hoonekehand (sh kaaravad). Osaliselt on muudetud katusekuju, siseseinad, vahelaed ja põrandad

			lammutatud loata 2023.
15633	Aaspere mõisa moonakate-maja 1		Paekivist kehandiga varasema hoonetüübi näide, millel erandlik nivendisein (v-o algselt kasutusel aidana).
15637	Aaspere mõisa moonakate-maja 2		Osaliselt säilinud algne paekivi-kehand, teepoolne ots lammutatud. Asub mõisa-südamest eemal.
7171	Alatskivi mõisa moonamaja 1, 19.-20. saj		Säilinud algne maakividest kehand, poolkelpkatus muudetud viilkatuseks (profiilplekk), avatäited plastikust. Elumaja, asub mõisasüdamest üle tee jäävas hoonetegrupis.
7172	Alatskivi mõisa moonamaja 2, 19.-20. saj		Säilinud algne maakividest kehand ja katusekuju (profiilplekk), aknad plastikust, lisatud katuseaknad. Elumaja, asub mõisasüdamest üle tee jäävas hoonetegrupis.

7173	Alatskivi mõisa moonamaja 3, 19. saj		Säilinud algne maakividest kehand, poolkelpkatus muudetud viilkatuseks (profiilplekk) ja lisatud katuseaknad, avatäited plastikust. Elumaja, asub mõisasüdamest üle tee jäävas hoonetegrupis.
2685	Anija mõisa moonakamaja 1, 19.-20. saj		Säilinud müürid, on katustatud. Asub mõisa-südame hoonete-kompleksis.
2688	Anija mõisa moonakamaja 2, 19.-20. saj		Hästi säilinud kehandiga mitme kasutus-otstarbega hoonetüübi (otsas sepikoda) näide. Hästi hooldatud, teelt hästi vaadeldav.
16608	Audru mõisa moonakate-maja 1		Esinduslik hoonetüübi näide, halva hoolduse tõttu seisukord halvenemas. Kaks moonakatemaja asuvad mõisasüdamest eemal.

16612	Audru mõisa moonakate-maja 2		Lihtsa kehandiga hoonetüübi näide, kasutusel. Paigaldatud plastikaknaid. Kaks moonakate-maja asuvad mõisasüdamest eemal.
14746	Heimtali mõisa moonakate-maja		Erandlik saviplonnidest välisseinte ja tellistest otsaviiluga hoonetüübi näide, osaliselt ümber ehitatud. Hooldus halb. Asukoht mõisa-pargi piiril.
23154	Hellenurme mõisa moonakate-maja		Säilinud hoonekehand ja ilme, ansamblilisuse väärtus. Hooldamata, seis avariiline.
14130	Illi mõisa moonakamaja 1, 19. saj I pool		Hästi säilinud arhailise kehandi ja kõrge poolkelpkatusega hoonetüübi näide.
15784	Imastu mõisa moonakate-maja		Lihtsa dekooriga puidust hoonetüübi näide, asub mõisasüdame hoonete-kompleksis. Kautuseta, seisukord halvenemas.

15984	Inju mõisa moonakate-maja		Ümberehitatud. I korrus algne kaaravadega paekivikehand, II k hilisem. Osa mõisa abi-hoonete kompleksist.
23135	Karula mõisa moonakate-maja 1		Suurem, ilusa materjalikasutuse ning algse mahu ja ilmega hoonetüübi näide. Osa hääbuva mõisasüdame kompleksist.
23139	Karula mõisa moonakate-maja 2 varemed		Varemestunud suurejoonelise hoonetüübi näide hääbuvas mõisaansamblis. Asub koos sepikojaga mõisasüdamest veidi eemal.
15464	Koluvere mõisa moonakate-maja		Algne 1-korruseline hoonekehand ümberehitatud 2-kordseks, paigaldatud plastikaknaid. Asub mõisasüdame äärel.
2738	Kostivere mõisa moonakamaja, 19.-20. saj		Lihtsa paekivist kehandiga hoonetüübi esindaja, ansamblilisuse väärtus.

23704	Krootuse mõisa moonakate-maja		Säilinud algse kehanid ja ilmega puidust hoonetüübi näide. Hooldamatuse tõttu seisund halvenemas. Kohaliku tee ääres, vaadeldav.
23841	Krüüdneri mõisa moonakate-maja 1		Hästi säilinud algse kehandi ja ilmega ning kivikildudega kaunistatud fassaadiga hoonetüübi näidis. Interjööris säilinud algseid tarindeid.
23842	Krüüdneri mõisa moonakate-maja 2		Algse kehandi ja ilmega hoonetüübi näidis. Fassaad kaunistatud kivikildudega. Asub mõisasüdame hoonetest veidi eemal, suvekodu.
23187	Kuigatsi mõisa kuivati-moonakate-maja		Mitmes ehitus-järgus valminud uhkem hoone-tüübi näide. Fassaadidel laiad karniisid, osad algsed aknad, vanemal osal mantel-korsten. Osa mõisasüdame ansamblist.

23190	Kuigatsi mõisa moonakate-maja		Varemestunud arhailise kehandiga puidust hoonetüübi näide, säilinud mantelkorsten. Hooldamata, mõisasüdamest veidi eemal.
23916	Kuremaa mõisa moonakate-maja 2		Algse lihtsa kehandi ja välisilmega kivihoone. Interjööris osaliselt tellislaoga põrandad. Kaks moonakatemaja asuvad mõisapargis, järve kaldal.
23917	Kuremaa mõisa moonakate-maja 3		Lihtsa kehandiga ja välisilmega kivihoone, ehitatud eri materjalidest. Kaks moonakatemaja asuvad mõisapargis, järve kaldal.
14976	Kurisoo mõisa moonakate-maja		Lihtne, mitme ehitusjärguga hoonetüübi näide. Osad plastikaknad. Kasutusel, osa mõisasüdame ansamblist.
15336	Kuusiku mõisa moonakate-maja		Arhailine hoonekehand ja kõrge kelpkatus. Uks ajalooline, paigaldatud plastikaknaid. Abihoonete ansamblis, ainus

			hoonetüübi esindaja maakonnas.
23420	Lauka mõisa moonakate-maja		Algne puidust hoonekehand ja katusekuju. Viimistlus ja avatäited muudetud. Mõisahoonetest säilinud koos aidaga, asuvad mõisapargis.
15481	Lihula mõisa moonakate-maja 1		Hästi säilinud paekivist kehandi ja ilmega hoonetüübi näide. Asub peahoone läheduses, Lihula mk-alal.
15485	Lihula mõisa moonakate-maja 2		Säilinud algne paekivikehand, avad suletud laudadega. Asub mõisapargis, Lihula MK-alal. Ansamblilisuse väärtus.
24063	Lilu mõisa moonakate-maja		Säilinud algne maakivikehand ja üldilme. Pidevas kasutuses elamuna, hooldus keskpärane. Ansamblis laudaga, peahoone puudub.

14608	Loodi mõisa moonakate-maja		Algupärase kehandi ja katusekujuga, sobimatud juurdeehitised. Osa sisehoovi ümber paiknevatest abihoonete kompleksist.
7211	Luunja mõisa moonakate-maja, 19.-20. saj		Väga suur maakivihoone, fassaadid dekoreeritud telliste ja kivi-kildudega. Asub mõisasüdamest eemal, omanik vald.
15517	Matsalu mõisa moonakate-maja		Algne kehand ja katusekuju, paekivimüüre parandatud silikaattellistega. Mõisa abihoonete ansamblis, pikalt kasutuseta.
23763	Mooste mõisa moonakate-maja		Hea proportsiooni, dekoratiivse kivitöö ja viilualuse puitdekooriga hoone. Osa terviklikust mõisaansamblist. Elamu.
23549	Orjaku mõisa moonakate-maja		Lihtne paekivist hoonekehand, ainuke rookatusega hoonetüübi näide. Asub abihoonete kompleksis

			(peahoone varemestunud).
15907	Palmse mõisa moonakate-maja		Algupärane paekivist hoonekehand, säilinud erinevate avadega arhitektuurne välisilme. Suure mõisaansambli üks väheseid algseid hooneid.
20844	Pidula mõisa moonakatemaja		Saaremaale omasest dolomiit-plokkidest algse lihtsa kehandi ja ilmega hoone. Poolkelpkatus muudetud viilkatuseks. Asub peahoone vahetus läheduses. Pigem jätta kaitse alla.
2691	Pikva mõisa moonakamaja, 19.-20. saj.		Pikk massiivne maakivihoone, avad raamistatud tellistega. Katusekuju osaliselt muudetud. Asub peahoone lähedal.
14519	Polli mõisa moonakatemaja		Lihtsa algse kehandiga hoonetüübi näide. Otsas puitveranda, säilinud detaile. Osa suurest ansamblist.

23199	Puka mõisa moonakatemaja 1		Suur, lihtsa tellistest mahuga hoonetüübi näide. Säilinud ilme, osa detaile. Kaks moonakatemaja paiknevad pargialalt väljas (peahoone hävinenud).
23200	Puka mõisa moonakatemaja 2		Hea proportsiooniga algse mahu ja kõrge poolkelpkatusega krohvitud maakivihoone, paigaldatud plastikaknad. Kaks moonaka-temaja paiknevad pargialalt väljas (peahoone hävinenud).
23734	Põlgaste mõisa moonakatemaja		Algse mahu ja ilmega pikk massiivne krohvitud maakivihoone. Osa ansamblist, hästi vaadeldav.
23735	Põlgaste mõisa moonakatemaja		Algse mahu ja ilmega pikk massiivne maakivihoone. Osa ansamblist, hästi vaadeldav.

14752	Pärsti mõisa moonakatemaja		Suur algse mahu ja ilmega tellishoone, fassaadil tellisdekoor. Hästi vaadeldav.
13943	Püssi mõisa moonakamaja 1		Suur 1-kordne, keskel 2-kordne lihtsailmeline kivihoone, mille ilmet rikuvad viilkatuse profiilplekk ja plastikaknad. Ümber ehitatud härrastemaja kohale ehitatud kooli sööklaks. Asub mõisa-pargis.
13948	Püssi mõisa moonakamaja 2		Ilusate proportsioonidega krohvimata paekivihoone, akendel tellis-raamistus, otsas puitveranda. Viilkatusel tsementkivi, kaetud 2012 konserveeriva kattega(?). Hästi vaadeldav.
24059	Roela mõisa moonakamaja		Erandliku seina-konstruktsiooni: I korrus maakivi/tellis ja II korrus rõhtpalkidest, algse mahu ja ilmega hoone. Katusel puitkate, osa

			algupäraseid avatäiteid.
15110	Roosna-Alliku mõisa moonakate-maja		Väga pikk algse mahu ja ilmega kivihoone, akendel tellis-raamistused. Ilmet rikuvad katuse profiil-plekk ja mõned katuseaknad. Hästi vaadeldav, maakonna hoonetüübi esindajatest kõige paremas seisukorras (sees kauplus).
20890	Saaremõisa moonakate-maja		Algupärase kehandiga puithoone, otstes laudaruumid. Kõrge kelpkatus kaetud eterniidi ja kilega, mille all roog. Aknaid imselt muudetud. Otsaseina parandatud doloplokkidega. Asub mõisa-südame hoonetegrupis.
15946	Sagadi mõisa moonakate-maja 1		Arhailise kehandi ja ilmega krohvitud paekivihoone. Lai krohvitud räästakarniis, akendel tellissillused. Ühendatud teise moonakate-majaga.

15947	Sagadi mõisa moonakate-maja 2		Säilinud paekivi-kehandiga, katusel hilisemad väljaehitised. Hoone kasutuseta, seiukord halvenemas. Ühendatud teise moonakatemajaga.
23617	Soonlepa mõisa moonakate-maja		Säilinud hoonekehandi ja välisilmega viimistlemata palkhoone. Kasutusel, kuid halvenevas seisukorras.
7198	Suure-Konguta mõisa moonakate-maja vare, 19. saj.		Tellishoone varemestunud maapealne osa on lammutatud, säilinud on vundament ja sokliosa. Mõisa-südames säilinud vähe hooneid.
23111	Taagepera mõisa moonakate-maja		Arhailise vormi ja hästi säilinud ilmega hoonetüübi näide. Hooldamatuse tõttu (omanik vald, hoone müügis) seisukord halvenemas.
16828	Taali mõisa moonakate-maja		Algse kehandiga hoonetüübi näide. Avadel tellisdekoor, osad avad silikaattellistega kinni müüritud. Mõisa abihoonete

			ansamblis, pikalt kasutuseta.
14671	Tarvastu mõisa moonakate-maja		Pikk massiivne algse kehandiga maakivihoone, krohvipinnad dekoreeritud kivikildudega ja avadel tellis-raamistused. Asub metsa-pargi ääres.
23831	Toolamaa mõisa moonakatemaja		Uhke algupärase kehandi ja ilmega liit-funktsiooniga hoonetüübi näide. Eri aegadel valminud mahud, tallil laastukatus (vahetatud 2015), eluhoone mahul fassaadi-dekoor.
24085	Torma mõisa moonakatemaja		Algse kehandi ja ilmega maakivihoone, fassaadidel dekoratiivsed nurgaketid ja kvaadrid. Kelp-katusel katuse-aknad. Säilinud mantelkorsten, interjööris trafarett-maalingud.
7244	Unipiha mõisa moonakate-maja, 19. Saj.		Mahukas tellishoone, säilinud algseid detaile. Asub teeristil, hästi vaadeldav.

14478	Uue-Kariste mõisa moonakate-maja-laut		Säilinud mahu ja ilmega pikk maakivihoone (meisterlik müüritöö), dekoreeritud kivikildudega. Nurgad ja avade ümbrused punasest tellisest. Keldril võlvlagi, interjööris trafarettmaalinguid. Peahoone hävinenud.
23853	Valgjärve mõisa moonakate-maja varemed		Osaliselt vare, säilnud maakivimüürid. Avad ümbritsetud tellistega. Kasutusel hooneosa otsa liidetud hilisem silikaattellistest maht.
2890	Valkla mõisa moonakamaja 1, 19.-20.saj.		Pikk lihtne madala viikatusega paekivihoone. Vaadeldavas asukohas.
14072	Vana-Antsla mõisa moonakatemaja 1		Säilinud mahu ja ilmega pikk krohvitud kivihoone. Seisukord halb, korrastamisel. Mõisakompleksi abihoonete grupis.

14073	Vana-Antsla mõisa moonakatemaja 2		Säilinud mahu ja ilmega, sobimatu katuse väljaehitis. Mõisakompleksi abihoonete grupis. Hooldatud, kasutusel elamuna.
14074	Vana-Antsla mõisa moonakatemaja 3		Säilinud mahu, katusekuju ja ilmega, ainus puidust hoonetüübi näide maakonnas. Säilinud ka abihoone. Asub mõisa-südamest veidi eemal. Hooldatud, kasutusel elamuna.
14134	Vana-Saaluse mõisa moonakatemaja 1		Algse kehandiga mahukas dekooriga tellishoone. Paigaldatud plastikaknaid, lisatud väikse juurdeehitis. Puudub suur ansambel.
23698	Varbuse mõisa moonakatemaja		Hea proportsiooniga algse mahu ja ilmega maakivi-hoone. Profileeritud sarikaotsad, avad ümbritsetud tellistega. Seisukord halvenemas. Asub mõisapargist väljapool.

15770	Veltsi mõisa moonakatemaja 1		Ilusate proportsioonidega maakivi-tellisseinte ja tellisdekooriga 2-kordne hoone, millega liitub ajalooline 1-kordne kuuri-maht. Ansamblis teise moonakate-majaga, peahoone lähedal. Vaadeldav.
15771	Veltsi mõisa moonakatemaja 2		Mahukas maakivi-tellisseintega 2-kordne hoone. Ansamblis teise moonakate-majaga, asuvad peahoone lähedal. Vaadeldav.
15971	Vihula mõisa moonakatemaja		Pae- ja maakivist seintega hea proportsiooniga hoone, avad ümbritsetud punaste tellistega. Katuseharja tõstetud, sees ümberehitused 1980-ndatel. Osa peahoone lähedasest abihoonete grupist.
2993	Viimsi mõisa moonakatemaja 1, 19.-20. Saj.		Lihtne krohvitud paekivihoone. Ansamblilisuse väärtus, vaadeldav.

2994	Viimsi mõisa moonakatemaja 2, 19.-20. Saj.		Suuremahuline krohvitud paekivihoone. Lisatud katuseaknad. Ansamblilisuse väärtus, vaadeldav.
23979	Visusti mõisa moonakatemaja		Hoone maapealne osa on hävinud (hävitatud 2020). Asukoht mõisasüdamest veidi eemal.
14156	Väimela mõisa moonakate-maja 1, 19. saj II pool		Säilinud mahu ja ilmega pikk maakivihoone. Avadel tellis-raamistus, säilinud detaile, seisukord halvenemas. Kaks sarnase arhitektuuriga lähestikku asetsevat moonakatemaja.
14157	Väimela mõisa moonakate-maja 2, 19. saj II pool		Säilinud mahu ja ilmega maa-kivihoone. Avadel tellisraamistus, säilinud detaile, seisukord halvenemas. Kaks sarnase arhitektuuriga lähestikku asetsevat moonakatemaja.
15023	Väinjärve mõisa moonakate-maja		Säilinud mahu ja ilmega lihtne krohvitud paekivihoone, ots avariiline. Osalises kasutuses, osa

			hääbuva mõisasüdame ansamblist.
14463	Õisu mõisa moonakate-maja 1		Säilinud algse liigendatud mahuga krohvitud tellishoone. Katusel piibrisaba (avariiline).
14464	Õisu mõisa moonakate-maja 2		Hea proportsiooniga lihtsam tellishoone. Algne maht ja ilme. Ansamblilisuse väärtus.
14465	Õisu mõisa moonakate-maja 3 tiib-hoonega		Mahukas krohvitud tellishoone. Katusel väljaehitised, säilinud detaile. Halvenevas seisukorras. Ansamblilisuse väärtus.
14474	Õisu mõisa moonakate-maja 4		Kahekordne lihtne puithoone. Säilinud detaile, seiskord halvenemas. Asub mõisasüdamest eemal.

REHI JA MASINAREHI

Mõisates ehitati rehehooneid eelkõige teravilja töötlemiseks. Nendes hoonetes kuivatati vilja ja viidi läbi rehepeks. Tüüpiline rehehoone koosnes kahest ruumist: ühes paiknes reheahi, teises hoiti kuivatatud vilja. Mõnel juhul sisaldas rehehoone ka täiendavaid abi- või eluruume.

Tööstuse ja põllumajanduse arenguga asendus käsitsi rehepeks mehhaniseeritud protsessiga. 19. sajandi teisel poolel hakati üha enam rajama masinarehehooneid. Esialgu kasutati rehepeksuks aurujõul töötavaid masinaid, hiljem aga sisepõlemismootoriga seadmeid.

Masinarehest kujunes kompleksne hoone, kus toimus nii mehhaniseeritud rehepeks kui ka vilja kuivatamine ja hoiustamine. Mitmel juhul ei ehitatud mõisakompleksi uut masinarehe hoonet vaid endisele rehehoonele lisati juurde masinaruum.

Rehehooneid on mälestiste nimekirjas säilinud vähe. Viie hoone puhul võib välja tuua, et need on väärtuslikud hoonetüübi esindajad (Kolga, Kunda, Malla, Õisu, Palmse). Kolga pika rehe juures on säilinud ka kuivatiruumid koos ahju ja terasrestidega.

Kokkuvõtte mälestiseks olevatest rehehoonetest

	Mälestisi kokku	31
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	18
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	8
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	3
Hoonetüüp	Masinarehi	5
	Rehi	26

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperdi kommentaar
23893	Jõgeva mõisa rehi		Nõukogude perioodil ümberehitatud hoone, hiljem on juurde ehitatud kütteruum
23136	Karula mõisa rehe masinaruum		Hoone on väga halvas seisus, säilinud osa suuremast hoonest. Dekoratiivn fassaadikujundus ja säilinud osaliselt algsed detailid.

			Hoonet on ka nõukogude perioodil ümberehitatud.
15203	Kehtna mõisa kaalurehi		Tegemist oli hästi säilinud näitega rehehoonest, paraku on hoone tänaseks tulekahjus täielikult hävinud.
2857	Kolga mõisa pikk rehi, 18.-20. saj.		Väga halvas seisukorras kuid väärtuslik massiivne rehehoone, säilinud kuivati ruumid koos ahju ja terasrestidega.
31165	Kunda mõisa tööstushoonete kompleks		Masinarehi omab väärtust Kunda mõisakompleksi osana, säilinud on dekoratiivse kujundusega müürid. Sisseseade täielikult hävinud.
23910	Kuremaa mõisa uus rehi		Hoone on väga halvas seisus, osaliselt nõukogude perioodil ümberehitatud.
23919	Kuremaa mõisa vana rehi		Säilinud vaid üksikud müürijupid. Algset mahtu pole võimalik jälgida. Hoone on praktiliselt hävinud.
15339	Kuusiku mõisa masinarehi		Kapitaalselt ümberehitatud hoone, algsest rehehoonest pole praktiliselt midagi säilinud, asub mõisapargist ja peahoonest eemal.

2837	Kõue-Triigi mõisa rehi, 18.-20. saj.		Algseid detaile on säilinud vähe, interjöör põhjalikult ümberehitatud, väärtuslik kompleksi mahulise osana.
15239	Lohu mõisa masinarehi		Säilinud mitmed algsed detailid ja maht. Hoone on halvas seisus.
16023	Malla mõisa rehi		Algse mahu ja efektse fassaadiga rehehoone, mis on hiljem ümber kohandatud kuivatiks.
15520	Matsalu mõisa rehe varemed		Säilinud vaid lagunevad müürijupid
14588	Olustvere mõisa rehi 1		Hoone suurim väärtus on kompleksi osana, postide vahed silikaat-tellistega kinni laotud, interjöör hävinud.
14589	Olustvere mõisa rehi 2		Hoone suurim väärtus on kompleksi osana, postide vahed silikaat-tellistega kinni laotud, interjöör hävinud. Algsest ilmsest on väga vähe alles.
15900	Palmse mõisa linnaserehi		Säilinud algne maht ja detailid, väärtuslik kompleksi osa.

15857	Porkuni mõisa rehi		Massiivne ja lihtne rehehoone, säilinud mitmed detailid ja kõrge korsten.
15862	Porkuni mõisa uus rehi		Massiivne rehehoone, osa hoone seintest on varisenud.
23253	Sangaste mõisa rehi 1		Hoone on praktiliselt hävinud, alles vaid tellistest ja osaliselt lagunenud postid.
23609	Soonlepa mõisa rehi		Hoone on halvasti säilinud ja osaliselt katuseta. Säilinud hoonetüübile omaselt mitmed tuulutusavad.
23639	Suuremõisa mõisa masinarehi		Algse mahu ja dekooriga masinarehi, parandusi tehtud silikaattellistega, interjööri kohta infot pole.
16844	Tori mõisa rehi		Lihtne rehehoone, ainus puidust rehi.
24090	Torma mõisa masinarehi		Osaliselt nõukogude ajal ülesehitatud, halvas seisus algsed maakivi-tellispostid.

14077	Vana-Antsla mõisa rehi		Hoone on praktiliselt hävinud, püsti vaid korsten ja mõned müürijupid.
14697	Vana-Võidu mõisa rehi		Väärtuslik kompleksi osa, maht on säilinud, osaliselt müüre parandatud silikaattellistega.
16103	Vao mõisa rehi		Hoone on avariilises seisukorras, tehtud mitmeid parandusi silikaattellistega.
16054	Vasta mõisa masinarehe varemed		Hoone on varemetes
2975	Voore mõisa rehi, 19.-20.saj.		Hoone on osaliselt katuseta ja varisenud, algne maht on hävinud.
24046	Võisiku mõisa rehe masinaruum ja ait		Hooned on halvas seisukorras, suuresti parandatud silikaattellistega.
14162	Väimela mõisa masinarehi, 19. saj II pool		Hoone on halvas seisus tüüpiline t-kujuline masinarehi, tellispostide vahed on kinni ehitatud silikaattelliste ja eterniidiga.

14460	Õisu mõisa rehi		Tüüpiline tellispostide ja puitseintega masinarehi, ainus omalaadne säilinud mälestis. Samasugune oli Kehtna masinarehi, mis hävis tulekahjus
14748	Päri mõisa masinarehi 19-20 saj		Säilinud algseid detaile nii sise- kui välisarhitektuuris. Ainus säilinud hoone Päri mõisakompleksis.

TALLID JA TÕLLAKUURID

Mõisakompleksi kõrvalhoonete hulka kuulusid ka tallid, tõllakuurid ning kokku ehitatud tall-tõllakuurid. Need hooned olid peamiselt kasutusel hobuste pidamiseks ning mõisarahva vankrite ja kaarikute hoiustamiseks. Härrasrahva tallid ja tõllakuurid paiknesid enamasti peahoone vahetus läheduses, auhoovi ääres, mistõttu mängivad need olulist rolli mõisakompleksi terviklikus miljöös.

Tallid ja tõllakuurid olid enamasti ühekorruselised kivi- või tellishooned, kuid esines ka kombineeritud materjalikasutusega ehitisi. Nuumhärgade tallid asusid peahoonest mõnevõrra eemal, sageli viinavabrikute kõrval või lähistel. Kuna viinaajamise kõrvalsaadus oli sobiv toit nuumhärgadele, oli otstarbekas paigutada need hooned viinavabrikute vahetusse lähedusse. Mälestisena kaitse all on ka üks.

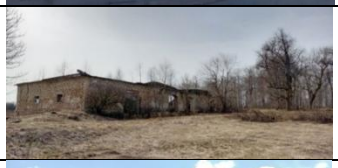
Vanimad mälestisena kaitse all olevad tallid pärinevad 18. sajandist. Vanim neist on Vao mõisa tall, mis on ehitatud 1744. aastal. Erilise näitena võib hoonetüübi sees esile tuua ringtallid, millest kaks on praegu kaitse all – Heimtali ja Torma ringtallid. Suurejoonelise arhitektuuriga Heimtali ringtallis olid ühte hoonesse koondatud mitmed funktsioonid: seal paiknesid hobused, nuumhärjad, tõllakuur ja lehmalaut.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest tallidest, tall-tõllakuuridest ja tõllakuuridest

	Mälestisi kokku	233
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	136
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	67
	Tellistest hoonete arv	11
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	11

	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	7
	Kombineeritud materjalist (tellis, puit) hoonete arv	1
Hoonetüüp	Tallid (härjatallid, sõidu- ja tööhobuste tallid)	109
	Tall-tõllakuurid	72
	Tõlla- ja vankrikuurid	52

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Eksperdi kommentaar
15634	Aaspere mõisa sõiduhobuste tall		Hoone on säilinud algses mahus, ümberehitusi on tehtud avade juures, neid on kinni ehitatud ja muudetud nende suurust. Oluline osa mõisakompleksi ruumilises vaates, asub peahoone esise väljaku kõrval.
15638	Aaspere mõisa tall		Hoonest on säilinud vaid müürijupid, algset mahtu pole võimalik jälgida. Asub peahoone äärsest tuumikust eemal
23664	Ahja mõisa jahimaja tall		Kombineeritud funktsiooniga hoone, juurde on ehitatud puidust kuurid. Moodustab terviku jahimajaga.
23660	Ahja mõisa tall-tõllakuur		18 saj pärit hoone ja omab kindlasti ansambli väärtust, asetseb peahoone lähistel.
7161	Alatskivi mõisa tallid, 19. saj.		Pole täielikult endises mahus, kuid säilinud siiski mahuliselt ja detailide osas, paikneb vahetult peahoone kõrval, märkimisväärne roll mõisaansamblis

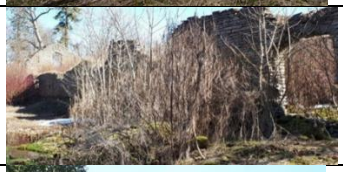
15754	Arkna mõisa hobusetall		Nõukogude perioodil põhjalikult ümberehitatud, säilinud on tellisvõlvlagi. Tall moodustab terviku ümbritsevate kõrvalhoonetega, mis paiknevad ühise hoovi ümber. Hooned paiknevad peahoonest eemal.
15757	Arkna mõisa sõiduhobuste tall		Hoonet on ehitatud nõukogude ajal silikaattellistest kõrgemaks ja laiemaks, vanema osa seisukord on avariiline, katus on varisenud, müüritis osalt lagunenud. Asub veidi eemal peahoonest
16609	Audru mõisa tall		Eripärane, kuna talli juures on ka estakaad.
15842	Einmanni mõisa tall-tõllakuur		Hoone on varemestunud ja vähe on algsest kehandist säilinud, kompleksi on vähe säilinud
15119	Esna mõisa tall		Asub peahoonest veidi eemal. Enamus mõisaaegsest rohkest hoonestusest on ümberehitatud või hävinud
2828	Habaja mõisa tall, 19.-20.saj.		Asub peahoone lähistel, endisest auhoovist liigub läbi maantee, ansambel on seetõttu oma algse ilme kaotanud.
15328	Hagudi mõisa tall-tõllakuur		Asub peahoone küljel, tänaseks varemestunud, püsti vaid mõned müürijupid.
2699	Harku mõisa tall-tõllakuur, 18.-19.saj.		Hoone algne kehand on 18 sajandist, samuti on säilinud barokne hoonete paigutus mõisapargis.

14738	Heimtali mõisa ringtall		Üks kahest säilinud ringtallist, silmapaistev hoone.
23152	Hellenurme mõisa tall		Hoone moodustab terviku koos tõllakuuriga, paraku on hoone katus hävinud, endiseaegset mahtu on keeruline lugeda.
23081	Helme mõisa tall		Uhke historitsistlik tallihoone.
23085	Holdre mõisa tall		Stiililiselt ja materjalikasutuse poolest sarnane peahoonega, mille küljel tall asub. Mõnel pool on asendatud algne materjal nõukogude ajal tellistega. Ainus säilinud kõrvalhoone kompleksis.
15157	Hõreda mõisa tall		Hoone on varemestunud ja vähe on algsest kehandist säilinud, kompleksi on vähe säilinud, kõrvalhooned suuresti varemetes
15153	Hõreda mõisa tall-tõllakuur		Suur L-kujuga hoone, mis asub peahoone lähistel. Säilinud algseid detaile ja maht.
16874	Illuste mõisa tall-tõllakuur		Hoone asub vahetult peahoone kõrval, hoone on varemestunud ja ainus säilinud kõrvalhoone.
15782	Imastu mõisa hobusetall		Hoone on varemestunud.

15783	Imastu mõisa härjatall		Lihtne härjatall, efektne fassaadiladi, algne maht.
15172	Juuru mõisa tall-tõllakuur		Hoone on osaliselt varemestunud, kuid moodustab tervikliku ansambli ühes peahoone ja ait-elamuga.
23891	Jõgeva mõisa härjatall		Massiivne hoone, algne maht ja mitmed detailid.
23901	Jõgeva mõisa tall		Hoone katust on tõstetud ja tehtud teisi ümberehitusi, paikneb peahoonest eemal.
15044	Jäneda mõisa härjatall 1		Hoonet on läbi ajaloo ümberehitatud, algselt moodustas tervikliku ansambli kõrvalolevate majandushoonetega.
15045	Jäneda mõisa härjatall 2		Hoone on varemestunud, osaliselt säilinud vaid müürid
15042	Jäneda mõisa tall		Dekoratiivse materjalikasutusega historitsistlik kellatorniga tallihoone.
15179	Järlepa mõisa tall-tõllakuur		Lihtne tallihoone, moodustab nelinurkliku hoovi ühes endise laudaga (pole mälestis). Talli on nõukogude perioodil ümberehitatud ning asub veidi peahoonest eemal

13890	Järve mõisa tall-tõllakuur		Algsed kaaristud esifassaadil on kinnimüüritud, lisaks tallile säilinud vaid 1 kõrvalhoone ja kindluselamu.
16724	Jäärja mõisa tall		Lihtne tallihoone, algse mahu ja detailidega. Moodustab teiste hoonetega kompaktse terviku.
23125	Kaagjärve-Mäemõisa tall-tõllakuur		Moodustab ansambli tellisest kõrvalhoonetega.
13839	Kalvi mõisa tall-tõllakuur,		Säilinud ainult müürid, asub pargis.
14493	Karksi mõisa tall-tõllakuur		Fassaadi on osaliselt parandatud silikaat-tellistega, samas on kasutatud mulgi vuuki. Suurt kompleksi pole säilinud ja peahoone on hävinud.
23131	Karula mõisa tall-tõllakuur		Hoone on täielikult ümberehitatud, asub pargis.
7213	Kavastu mõisa tall, 19. saj		Varemetest ehitatud büroohooneks, kompleksist pole palju järgi, asub tööstushoonete kõrval.
15217	Keava mõisa tall		Hoone katus on varisenud, müürid on suuresti ümberehitatud nõukogude perioodil

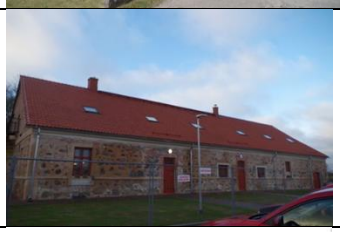
15218	Keava mõisa tall-tõllakuur		Hoone keskosa hävinud, asetseb peahoone esise väljaku ääres.
15210	Kehtna mõisa härjatall		Hästi säilinud nuumhärgade tall, säilinud on eripärane 1930ndate betoonkonstruktsioon, söödavannid, kaldtee, osaliselt algne ruumiplaan
9471	Keila-Joa mõisa tallikastell		Ainus säilinud kastelli tüüpi tallihoone, osaliselt ümberehitatud aga maht on säilinud, asetseb peahooneesise väljaku ääres
15666	Kihlevere mõisa tall-tõllakuur		Säilinud lihtne tallihoone koos kahepoolsete väravatega. Osaliselt parandatud silikaattellistega, asub peahoone kõrval.
13982	Kiikla mõisa tall-tõllakuur		Algset kehandit on parandatud silikaattellistega, kaaristu on kinni müüritud, asub peahoone lähistel.
16085	Kiltsi mõisa hobusetall		Osa algsest karniisist on lammutatud, nõukogude ajal täiendatud, parandatud. Asub peahoonest eemal.
15228	Kohila mõisa tall-tõllakuur		Algne tallihoone on elamuks ümberehitatud 20 saj alguses.
15034	Koigi mõisa tall		Algne tallihoone on lasteaiaks kohandatud, tehtud mitmeid ümberehitusi.

23269	Koikküla mõisa tall-tõllakuur		Kompleks on hajus ja mitmed hooned varemetes, kaaravad on osaliselt kinnimüüritud, muudetud avade asukohti.
2867	Kolga mõisa nuumhärgade tall, 18.-20. saj.		Hoone on praktiliselt hävinud, müürid osaliselt varisenud, katuseta. Paikneb veidi peahoonest eemal
2860	Kolga mõisa sõiduhobuste tall, 18.-20. saj.		Hoone on suuresti üles laotud Narva plokkidest, vajab analüüsi ühes kompleksiga. Tall asub peahoone kõrval, väljaku ääres.
8756	Kose suvemõisa tall-tõllakuur		Säilinud 18 saj hoonemaht, osaliselt parandatud tellistega.
2731	Kostivere mõisa tall-tõllakuur, 19.-20. saj.		Massiivne tallihoone, mis paikneb peahoone kõrval, hoonet silikaattellistega parandatud, avasid suletud
23840	Krüüdneri mõisa talli varemed		Hoone on varemetes, suur osa toetavast kompleksist on hävinud
23183	Kuigatsi mõisa sõiduhobuste tall		Toetab kompleksi, kohandatud raamatukoguks jm avalikeks kasutusteks
13896	Kukruse mõisa hobusetall, 19. saj.		Efektse fassaadikujundusega tallihoone, osaliselt ümberehitatud.

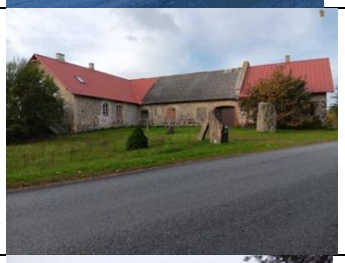
23907	Kuremaa mõisa tall		Hoonel on nõukogude perioodi juurdeehitus, paikneb peahoonest kaugemal.
23922	Kurista mõisa tall-tõllakuur		Ainus kaitsealune hoone kompleksist, asub pargist eemal.
15337	Kuusiku mõisa tall		Hoone on korduvalt ümberehitatud, Ü Alevi arvates pigem tall-tõllakuur. Asub peahoone kõrval
23415	Kõrgessaare mõisa tall		Hoone on suuresti ümberehitatud.
2835	Kõue-Triigi mõisa tööhobuste tall, 18.-20. saj.		Algset hoonet on korduvalt ümberehitatud.
14969	Käravete mõisa härjatall		Hoonet on ümberehitatud, katust ja avasid muudetud, siiski omapärane härjatall
16728	Kärsu mõisa tall-tõllakuur		Vähesäilinud näide osaliselt puidust hoonega (seinad kaetud laastudega). Säilinud ka hoone algne maht.
14657	Lahmuse mõisa tall		Algse materjalikasutuse ja mahuga säilinud tall.

14654	Lahmuse mõisa tall-tõllakuur		Vähesel määral ümberehitatud, üldiselt suuresti algse kujunduse ja mahuga tall-tõllakuur
20886	Laimjala mõisa tall-tõllakuur		Hoone on osaliselt ümberehitatud, vajab kompleksianalüüsi
15134	Laupa mõisa sõiduhobuste tall		Muudetud algset katusekuju, kaaristu silikaat-tellistega kinni müüritud, asub pargi serval
2767	Lehola mõisa tall, 19. saj		Lihtsa arhitektuuriga tallihoone.
14104	Linnamäe mõisa tall-tõllakuur		Suur osa hoonest hävinud tulekahjus, säilinud efektse välimusega müürid.
15238	Lohu mõisa tall-tõllakuur		Algsest tallist on säilinud ainult 1/3, ülejäänud ebasobiv juurdeehitus. Asub peahoone kõrval
14610	Loodi mõisa tall		Asetseb majandushoonete kompleksis peahoone lähistel, säilinud algse mahu ja põneva materjalikasutusega tall
24030	Lustivere mõisa tall-tõllakuur		Nõukogude ajal tugevalt ümberehitatud, algsest kehandist on säilinud osaliselt müürid.

23220	Lõve mõisa tall-tõllakuur		Algses mahus 18 saj hoone, kompleksist on säilinud väga vähe.
2745	Maardu mõisa tall-tõllakuur, 19.saj.		Algses mahus ja materjalikasutusega tallihoone, asub peahoone esise väljaku ääres.
8529	Maarjamäe suvemõisa tall		Väärtuslik kompleksi osa, algne maht ja materjal säilinud.
7193	Maidla abimõisa tall-tõllakuur, 19. saj.		Osaliselt säilinud müürid, suures osas on hoone varisenud, lisaks on kompleksist alles veel vaid peahoone
15189	Maidla mõisa tall		Osaliselt katuseta, osaliselt elamuks kohandatud. Algne maht on kadunud.
15187	Maidla mõisa tall-tõllakuuri varemed		Varemetest vähe säilinud, asub peahoonest ja pargist eemal.
16019	Malla mõisa tall		Hoone on kohandatud elamuks, kasutatud sobimatuid materjale
15430	Massu mõisa tall-tõllakuur		Põnev materjalikasutus kuid tehtud Ümber/juurdeehitused nõukogude perioodil. Jääb pargist ja peahoonest veidi eemale.

15512	Matsalu mõisa tall-tõllakuur		Fassaadi liigendatud pilastritega, põnev materjalikasutus, asub peahoone lähistel.
23757	Mooste mõisa tall		Säilinud maht ja algne materjalikasutus, sees säilinud algsed malmpostid
23755	Mooste mõisa tall-tõllakuur		Väärtuslik kompleksi osa, algne maht, materjalikasutus, hoone restaureeritud.
14504	Morna mõisa tall		Lihtne tallihoone, säilinud maht.
15993	Mõdriku mõisa tall		Koolihooneks kohandatud, tehtud mitmeid ümberehitusi.
13963	Mäetaguse mõisa tall-tõllakuur		Klassitsistlik hoone, säilinud algne maht, asub peahoone esise väljaku ääres.
15675	Neeruti mõisa tööhobuste tall		Tüüpiline tallihoone, kehand on säilinud, algset katusekuju on muudetud. Asub peahoonest veidi eemal, pargist väljas.
2781	Ohtu mõisa tall-tõllakuur, 18.-20. saj		Efektne vare, paikneb peahoone vahetus läheduses

14576	Olustvere mõisa härjatall		Efektse materjalikasutusega ja hästi säilinud tall, restaureeritud ja kohandatud avalikuks kastutuseks
14572	Olustvere mõisa tallid		Moodustab teise kõrvalhoonega kastelli, hästi säilinud ja kohandatud muuseumiks
16876	Paadrema mõisa tall-tõllakuur		Kompleks praktiliselt hävinud, tallihoone väga halvas seisukorras, osaliselt parandatud silikaat-tellistega
16871	Paatsalu mõisa härjatall		Efektne vare, paikneb kõrvalhoonetega kompleksis, peahoone hävinud
23943	Pajusi mõisa tall-tõllakuur		Tugevalt ümberehitatud nõukogude perioodil, algsest pole praktiliselt midagi säilinud. Samas on säilinud veel teisi kõrvalhooneid.
15911	Palmse mõisa härjatall		Hoone on olnud varemetes ja taastatud nõukogude perioodil, tuleb vaadata koos kompleksiga
15899	Palmse mõisa tall-tõllakuur		Hoone on olnud varemetes ja taastatud nõukogude perioodil, tuleb vaadata koos kompleksiga, nõukogude restaureerimise näide.
23097	Patküla mõisa tall		Massiivne tallihoone, mida on nõukogude perioodil parandatud silikaat-tellistega, muus osas efektne materjalikasutus. Kompleks praktiliselt hävinud, ainult 2 kõrvalhoonet veel alles.

14759	Peetri mõisa tall-tõllakuur		Eriline juugendlik tallihoone, moodustab terviku ühes peahoonega
23850	Pikajärve mõisa tall		Hoone on nõukogude perioodil kõrgemaks ehitatud, muudetud on avade suurust ja kuju.
2694	Pikva mõisa tall-tõllakuur, 19.-20. saj.		Tallihoone on katustamata kuid kehand on tallihoonele ebatüüpilise materjalikasutusega - rõhtpalgid ja maakivi.
20908	Pilguse mõisa tall-tõllakuur		Lihtne tallihoone, mis vajab analüüsi koos kompleksiga
14522	Polli mõisa härjatall		Massiivne ja efektse materjalikasutusega vare, moodustab teiste abihoonetega karjahoovi
14520	Polli mõisa tall		Hoone paikneb eemal mõisasüdamest
16857	Pootsi mõisa tall		Hoonet on suures osas nõukogude perioodil ümberehitatud, säilinud on eriline kivikillustikuga dekoreeritud fassaad
15851	Porkuni mõisa tall		Moodustab teiste kõrvalhoonetega ühtse majandushoovi, lihtsa materjalikasutusega tallihoone, osaliselt säilinud on algsed siseseinad.
15866	Porkuni mõisa tööhobuste tall		Lihtne ja tüüpiline tallihoone.

15441	Puhtu mõisa tall-tõllakuur		Moodustab terviku ühes peahoonega, hooned on ühendatud piirdemüüriga, moodustab kinnise hoovi. Dekoratiivne materjalikasutus, algne maht
23198	Puka mõisa tall-tõllakuuri varemed		Varemestunud hoone, otsaviilud on suures osas lagunenud, osaliselt säilinud seinad, vare paikneb pargis
15353	Purila mõisa tall-tõllakuur		Paikneb peahoone kõrval, oluliselt muudetud hoone ilmet - suurendatud avasid, kohati parandatud silikaat-tellistega.
23556	Putkaste mõisa tall-tõllakuur		Tüüpiline tallihoone, hoone on säilinud suuresti algse mahu ja materjaliga, paikneb peahoone kõrval, moodustab ühtse kompleksi teiste abihoonetega
21023	Pädaste mõisa tall-tõllakuur		Säilitanud algse mahu, kasutatud dekoratiivset fassaadikujundust, moodustab ühtse ansambli peahoone ja teiste kõrvalhoonetega.
13945	Püssi mõisa härjatall		Moodustab viinavabrikuga ühtse kompleksi, asetseb peahoonest veidi eemal.
15249	Rabivere mõisa tall		Hoone on katuseta, varemed kaitstud, vajab analüüsi ühes kompleksiga
15248	Rabivere mõisa tall-tõllakuur		Varemestunud hoone, seinad osaliselt veel püsti. Vare asub mõisapargis.

15303	Raikküla mõisa tall		Tüüpiline madal tallihoone, säilinud algne maht, materjalikasutus ja mõned avatäited. Katus osaliselt varisenud. Asub mõisakompleksi serval.
15725	Rakvere mõisa tall		Hoone on mitmel korral restaureeritud, ümberehitatud ja hoones on toimunud tulekahju.
7260	Rannu mõisa tall, 19. saj		Asetseb eemal peahoonest, pargist väljas, hoone on varemestunud.
23774	Rasina mõisa tall		Kompleksist pole praktiliselt midagi alles, hoonet on ümberehitatud. Tallihoone endine maht on kadunud, hoonet katab ajutine katus
2814	Ravila mõisa nuumhärgade tall, 19.-20. saj		Tüüpiline näide tallihoonest.
23228	Riidaja mõisa tall-tõllakuur		Erilise vahvärk konstruktsiooniga tallihoone, paikneb peahoone esise väljaku ääres.
2912	Riisipere mõisa tall-tõllakuur, 18.-20. saj.		Hoonet on kapitaalselt ümberehitatud - lisatud mahud külgedele, suurendatud avasid. Algsest tallihoonest on alles väga vähe.
15103	Roosna-Alliku mõisa tall		Kompleks on maanteega läbi lõigatud seega terviklik miljöö pole tunnetatav. Hoone on säilitanud enam-vähem algse mahu ja fassaadikujunduse.

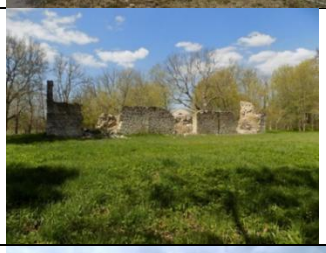
23827	Ruusa mõisa tall-tõllakuur väravapostidega		Erilise kujunduse ja materjalikasutusega hoone, ainulaadne valguslahendus tallihoonete puhul.
23817	Räpina mõisa tall-tõllakuur		Hästi säilinud kehandiga restaureeritud tallihoone
15579	Räägu mõisa tall-tõllakuur		Lihtne tallihoone
7290	Saadjärve mõisa härjatall, 19.saj.		Säilinud mitmeid algseid detaile - maht, detailid, avatäited. Osaliselt avad kinni ehitatud.
24050	Saare mõisa tall-tõllakuur		18. saj tallihoone, säilinud maht, detailid, algselt olnud hoones ka kutsari elukoht. Kompleksist on säilinud vähe.
15573	Saaremõisa tall		Ebatüüpilise katusekattega tallihoone, kohandatud elamuks ja seoses sellega ka ulatuslikult ümberehitatud.
15936	Sagadi mõisa hobusetall		1970ndatel nimetati hoonet aidaks, asub eemal peahoonest ja seda ümbritsevate kõrvalhoonete kompleksist, asub pargialalt väljas.
23249	Sangaste mõisa tall		Ebatüüpiline materjalikasutus - savist kehand.

8503	Seewaldi suvemõisa tall, vaimuhaigla kontor Paldiski mnt. 52/11		Algsest tallihoonest pole palju säilinud, hoone on ümberehitatud kontorihooneks. Omab väärtust kompleksi osana.
15362	Seli mõisa tall-tõllakuur		Esinduslik klassitsistlik tallihoone, säilinud algne maht ja detailid.
23614	Soonlepa mõisa sõiduhobuste talli varemed		Hoone on praktiliselt hävinud, alles on üksikud müürijupid.
23611	Soonlepa mõisa tööhobuste tall		Moodustab ühtse majandusõue teiste kõrvalhoonetega.
7186	Suure-Kambja mõisa tall, 19. saj		Lihtne tallihoone, mis omab väärtust mõisakompleksi osana.
15618	Suuremõisa mõisa härjatall		Lihtne tallihoone, mis omaks väärtust mõisakompleksi osana. Kompleksi praktiliselt säilinud ei ole.
23627	Suuremõisa mõisa tall		Algsest hoonest on väga vähe säilinud.
15612	Suuremõisa mõisa tall-tõllakuuri varemed		Nii hoonest kui ka ümbritsevast kompleksist ei ole palju säilinud, tallihoone müüridest on vähe püsti.

14112	Sõmerpalu mõisa tall-tõllakuur		Omab ansamblilist väärtust, tüüpiline tallihoone.
14096	Sänna mõisa tall		Omab ansamblilist väärtust, tüüpiline tallihoone.
14095	Sänna mõisa tall-tõllakuur		Omab ansamblilist väärtust, tüüpiline tallihoone.
23107	Taagepera mõisa tall		Väärtuslik kompleksi osa. Osaliselt on hoonet läbi ajaloo ümberehitatud.
16823	Taali mõisa tall		Hoone on kompleksiväärtusega, kogu kompleks paikneb on maastikul hajusalt.
23285	Taheva mõisa härjatall		Hoone on praktiliselt hävinud, seinad on osaliselt säilinud, moodustas teiste kõrvalhoonetega tervikliku majandushoovi. Ka mitmed teised kõrvalhooned varemestunud.
7298	Tammistu mõisa tall, 19. saj.		Hoonet on nõukogude perioodil remonditud, maht üldjoontes endine, avasid muudetud. Omab väärtust kompleksi osana.
14669	Tarvastu mõisa tall		Hoonet on nõukogude perioodil remonditud, maht üldjoontes endine, avasid muudetud ja kinni ehitatud silikaat-tellistega. Omab väärtust kompleksi osana.

14668	Tarvastu mõisa tall-tõllakuur		Klassitsistliku ilme ja mahuga kõrvalhoone, omab väärtust kompleksi osana.
23740	Tilsi mõisa tall-tõllakuur		Algne tallihoone on kohandatud eluhooneks, omab väärtust kompleksi osana.
16832	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.
16833	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.
16834	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.
16835	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.
16836	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.

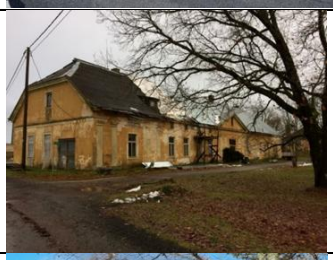
16837	Tori mõisa tall		Väärtuslik algse mahu ja detailidega tallihoone, moodustab tervikliku kompleksi Tori tallidega.
24087	Torma mõisa härjatall		Hoonet on mitmel korral ümberehitatud.
24082	Torma mõisa ringtall		Hoone on varemestunud, väärtuslikud ja massiivsed ringtalli varemed, tuleks vaadelda koos kompleksiga.
24080	Torma mõisa sõiduhobuste tall		Hoonet on ulatuslikult ümberehitatud, algsest pole enam palju säilinud.
16860	Tõstamaa mõisa tall		Omapärane ja eriline tallihoone, terviklik kompleks
7132	Tähtvere mõisa tallid piirdemüürig a, 19. saj.		Moodustab terviku koos teiste majandushoonetega
15818	Uhtna mõisa tall-tõllakuur		Nõukogude perioodil koopiana ülesehitatud, halvas seisukorras, ümbritsev ansambel praktiliselt puudub.
14482	Uue-Kariste mõisa tall		Nõukogude perioodil juurde ehitatud pool hoonemahtu silikaat-tellistest. Algne maakivist osa on dekoratiivse kivi-killustiku laoga.

16881	Uue-Varbla mõisa tall		Moodustab koos teiste hoonetega väiksema tervikliku kompleksi, peamine väärtus ansambli osana.
15834	Vaeküla mõisa härjatalli 1 varemed		Vare, nagu mitmed teised kõrvalhooned. Ajaloolisest kompleksist on vähe järgi
15835	Vaeküla mõisa härjatalli 2 varemed		Vare, nagu mitmed teised kõrvalhooned. Ajaloolisest kompleksist on vähe järgi
15831	Vaeküla mõisa tall-tõllakuur		Mälestis koosneb mitmetest erinevatest hoonetest, osad varemetes, osad suuresti ümberehitatud. Algsest hoonest on väga vähe alles.
23563	Vaemla mõisa tall-tõllakuuri varemed		Säilinud ainult vare, ka kõrvalhooned varemetes, asuvad pargis.
2892	Valkla mõisa härjatall, 19.-20. saj.		Hoone avad on muudetud nõukogude perioodil, täielikult kaotanud algse välisilme ja plaanilahenduse. Tall asub väljaspool parki, viinavabriku kõrval.
2889	Valkla mõisa tall, 19.-20.saj.		18. saj tallihoone, säilinud maht, detailid
14076	Vana-Antsla mõisa tall		Algse mahu, kujunduse ja detailidega tallihoone.

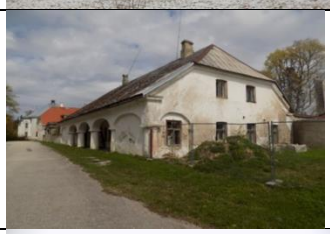
15526	Vanamõisa mõisa sõiduhobuste tall		Endine tallihoone on nõukogude perioodil ümberehitatud lihtne hoone, ümbritsev kompleks on praktiliselt kadunud.
23706	Vana-Piigaste mõisa tall-tõllakuur		Peamine väärtus võiks olla kompleksi osana aga ümbritsev on suuresti hävinud, seinad on suures osas üles laotud silikaat-tellistest.
23713	Vana-Prangli mõisa talli varemed		Varemed on peaaegu hävinud, ümbritsev kompleks on hävinud
16094	Vao mõisa tall-tõllakuur		Säilinud efektne kaaristu.
23697	Varbuse mõisa tall-tõllakuur		Vajab kompleksi analüüsi, tegu on tüüpilise tallihoonega
15437	Vatla mõisa tall-tõllakuur		Interjöör on ümberehitatud, säilinud hoone maht ja fassaadikujundus.
7300	Vedu mõisa tall, 19. saj		Säilinud algne maht ja detailid.
2939	Vihterpalu mõisa tall, 19.-20. saj.		Tegu on lihtsa tallihoonega, osaliselt müürid varisenud.

15446	Virtsu mõisa tall-tõllakuur		Säilinud efektne kaaristu.
15873	Võhmuta mõisa härjatall		Hoonest on säilinud osaliselt vaid müürid, praktiliselt hävinud.
14147	Väimela mõisa tall-tõllakuur		Algse mahu ja kujundusega lihtne tallihoone, vajab kompleksi analüüsi.
15021	Väinjärve mõisa tall-tõllakuur		Endine tall-tõllakuur on varemestunud, asub pargis.
2714	Vääna mõisa tall-tõllakuur, 19. saj.		Väärtuslik kompleksi osa, efektse kaaristuga tallihoone.
14461	Õisu mõisa tall		Suure mõisakompleksi osa, hoone osaliselt varemestunud
14453	Õisu mõisa tall-tõllakuur		18 saj pärit hoone, säilinud on algne maht ja detailid. Moodustab peahoone ja aidaga esindushoovi.
23924	Kärde mõisa tall-ait		Massiivne tallihoone maht. Kompleksist on vähe säilinud.

15304	Raikküla mõisa küün-tõllakuur		Omab väärtust kompleksis, paikneb peahoonesse suunduva tee ääres
15635	Aaspere mõisa tõllakuur		Säilinud algne maht aga fassaadil on avasid nõukogude perioodil kinni ehitatud. Põhiline väärtus kompleksi osana.
15005	Aruküla mõisa tõllakuur		Hoone on katuseta, interjöörid hävinud. Asub otse peahoone kõrval, pargis. Väärtuslik ansambli osa.
2826	Habaja mõisa tõllakuur, 19.-20.saj.		Osaliselt säilinud ainult seinad, parandatud silikaat-tellistega.
23153	Hellenurme mõisa tõllakuur		Algse mahu ja dekooriga lihtne tallihoone. Vajab analüüsi kompleksis.
15985	Inju mõisa tõllakuur		Moodustab tervikliku majandushoone teiste kõrvalhoonetega, hoone ise on katuseta. Hoone on avariilises seisukorras.
15043	Jäneda mõisa tõllakuur		Algse mahu ja detailidega hoone.
16723	Jäärja mõisa tõllakuur		Tüüpiline väikese mõisakompleksi hoone, säilinud maht ja fassaadikujundus. Väärtuslik kompleksi osa.
14994	Kabala mõisa tõllakuur		Asub mõisapargist väljas, ümberehitatud tallihoone.

15201	Kehtna mõisa tall-tõllakuur		Omab tähtsust eelkõige ansambli vaatest.
2861	Kolga mõisa lõunapoolne tõllakuur, 18.-20. saj.		Hoone on varemestunud aga säilinud ainulaadne tõllapesutiik, teisi selliseid ei ole teada.
2862	Kolga mõisa põhjapoolne tõllakuur, 18.-20. saj.		Hoonest on järgi üksikud müürijupid. Praktiliselt hävinud.
23185	Kuigatsi mõisa tõllakuur		Vajab analüüsi ühes kompleksiga, hoone maht on säilinud, kaaravad fassaadil kinniehitatud
23906	Kuremaa mõisa tõllakuur		Hoone maht on säilinud, kaaravad fassaadil kinniehitatud, tehtud teisigi muudatusi fassaadil ja interjööris, asub mõisapargis.
13862	Kurtna mõisa tall-tõllakuur		Mälestis on väga halvasti säilinud, osaliselt varemestunud. Asub peahoonest eemal, pargist väljas.
15333	Kuusiku mõisa tall-tõllakuur		18 saj klassitsistlik tallihoone.
2834	Kõue-Triigi mõisa tall-tõllakuur, 18.-20. saj.		Barokne 18 saj ehitatud tüüpiline tallihoone, hästi säilinud ja restaureeritud
14962	Käravete mõisa tall-tõllakuur		Hästi säilinud klassitsistlik tallihoone, paikneb peahoone esise väljaku ääres, mõisasüdame keskses kohas.

14678	Kärstna mõisa tõllakuur		Väiksem tallihoone, säilinud on maht, mõned avad fassaadis ümberehitatud, vajab kompleksi analüüsi.
2775	Lehola mõisa tõllakuur, 19. saj		Hoonest säilinud vaid müürid, peahoone samuti varemetes.
15484	Lihula mõisa tall-tõllakuur		Säilinud ainult fragmendid müürist, ka perekonnavapp. Asub mõisapargis.
20838	Loona mõisa tõllakuur		Saaremaale tüüpiline väikemõisa tallihoone.
16018	Malla mõisa tõllakuur		Hoone on täielikult ümberehitatud, algsest pole palju alles. Hoone peamine väärtus on kompleksi toetava kõrvalhoonena.
14505	Morna mõisa tõllakuur		Lihtne pargis asuv tõllakuur.
23778	Orava mõisa tõllakuur		Hoone avasid on muudetud/kinni ehitatud, algne maht on sama.
16032	Pada mõisa tall-tõllakuur		Tallihoone on nõukogude perioodil ulatuslikult ümberehitatud.
13972	Pagari mõisa tõllakuur		Massiivne kaaristuga tallihoone, paikneb mõisakompleksi serval

20845	Pidula mõisa tall-tõllakuur		Nõukogude perioodil põhjalikult ümberehitatud. Siiski on säilinud väärtuslikke detaile.
15850	Porkuni mõisa tõllakuur		Eriliste detailidega ja algse mahuga 18-19 sajandi vahetusel ehitatud tõllakuur.
23996	Puurmani mõisa tõllakuur		Peamine väärtus on kompleksi osana, ümberehitatud tõllakuur.
23733	Põlgaste mõisa tall-tõllakuur		Hoone avasid on muudetud/kinni ehitatud, algne maht on sama.
15726	Rakvere mõisa tõllakuur		Hoone on täielikult ümberehitatud, täielikult puuduvad ajaloolised detailid, asub mk-alal
15566	Riguldi mõisa tõllakuuri varemed		Hoone on varemestunud
15574	Saare mõisa tõllakuur		Osaliselt katuseta, vajab analüüsi koos kompleksiga
15933	Sagadi mõisa tall-tõllakuur		Kompleksi terviklikkust toetav hoone, katust on ehitatud 1970ndatel kõrgemaks, säilinud on mitmeid algseid detaile.

15937	Sagadi mõisa tõllakuur		Tegemist on koopiaga, mis toetab kompleksi miljööd
23247	Sangaste mõisa tall-tõllakuur		Esinduslik historitsistlik kõrvalhoone, algne kujundus säilinud suures osas.
14942	Seidla mõisa tõllakuuri varemed		Praktiliselt hävinud, varemed on väga halvas seisukorras.
23628	Suuremõisa mõisa tõllakuur		Lihtne tõllakuur, toetab kompleksi miljööd
23279	Taheva mõisa tall-tõllakuur		Vajab kompleksi analüüsi, lihtne kõrvalhoone, avade suurust on muudetud.
24081	Torma mõisa tõllakuur		Hoone on suuresti üles laotud silikaat-tellistest, vähe algset materjali.
14684	Uue-Suislepa mõisa tõllakuur		Hoone paikneb peahoone vastas, peaks hindama tervet kompleksi. Osaliselt lagunenud, parandatud silikaat-tellistega.
16090	Varangu mõisa tõllakuur		Varaklassitsistlik tõllakuur paikneb peahoone esise auhoovi ääres, säilinud on algne maht ja detailid.

16049	Vasta mõisa tõllakuur		Hoonet on ümberehitatud, avasid muudetud, peamine väärtus kompleksi miljööd toetava hoonena
15957	Vihula mõisa tõllakuur		Hoone avasid on muudetud/kinni ehitatud, algne maht on sama. Vajab analüüsi koos kompleksiga.
15871	Võhmuta mõisa tõllakuur		Eriliste detailidega tõllakuur, säilinud algsed väravad sepisdetailidega. Avariilises seisus.
15640	Aaspere mõisa vankrikuur		Moodustab koos teiste abihoonetega tervikliku kompleksi, vaja koos analüüsida.
15207	Kehtna mõisa vankrikuur		Hoone on kapitaalselt ümberehitatud, avatäiteid kinni ehitatud ja muudetud, üks sein silikaat-tellistest. Asub peahoonest eemal, pargist väljas.
23759	Mooste mõisa vankrikuur		Ümberehitatud, kuid säilinud on väga dekoratiivsed otsaseinad, algsed viilualused aknad.
15865	Porkuni mõisa vankrikuur		Hoonet on nõukogude perioodil ümberehitatud.
13950	Püssi mõisa vankrikuur		Lihtne ja tüüpiline vankrikuur. Asub pargist ja teistest kõrvalhoonetest eemal, vajaks terve kompleksi analüüsi.
14148	Väimela mõisa vankrikuur		Tüüpiline vankrikuur, dekoratiivse fassaadiga, algse mahuga.

TEENIJATEMAJAD

Mõisakompleksi teenijaskond paigutati elama enamasti mõisasüdames peahoone lähistele, kuna nende tööülesanded olid seotud härrasrahva ja peahoonega. Arhitektuurilt olid teenijatemajad väga lihtsad, samuti interjöörid. Siiski esines ka uhkema arhitektuuriga elamuid, mis olid stiililiselt peahoonele sarnased. See kõik varieerus vastavalt mõisa enda suurusele ja jõukusele. Teenijaskonna elamud erinesid nii suuruse, korruselisuse, põhiplaani kui ka materjalikasutuse poolest ning kindlalt mõisateenistuja elamu tüüpi ei kujunenud välja. Mitmel juhul oli teenijatemaja kombineeritud mõne teise hoonega, näiteks teenijatemaja-tõllakuur (Rannu), teenijatemaja-laut (Aakre) ja teenijatemaja-kellatorn (Audru). Mitmel juhul olid teenijatemajad kasutuses eelnevalt ka sauna või pesuköögina (Seli, Kukulinna). Samuti või teenijatemaja kanda eelnevalt ka kavaleridemaja vms esindusliku elamu funktsiooni (nt Ravila). Vanimad säilinud teenijatemajad on Kodasoo, Malla, Purdi, Voore ja Uue-Põltsamaa teenijatemajad. Mitmes teenijatemajas on tänaseni säilinud ka algsed mantelkorstnad (Voore, Valtu, Malla, Kolga) ja ruumijaotus (Undla).

Ligikaudu kolmandik mälestisena kaitse all olevatest teenijatemajadest on väärtuslikud ja hästi säilinud hoonetüübi esindajad, kus on säilinud algne maht, väärtuslik fassaadikujundus ning mitmed algsed detailid.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest teenijatemajadest

	Mälestisi kokku	64
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	39
	Kombineeritud materjalist (kivi, tellis) hoonete arv	14
	Tellistest hoonete arv	7
	Kombineeritud materjalist (kivi, puit) hoonete arv	1
	Kombineeritud materjalist (tellis, kivi, puit) hoonete arv	1
	Puidust hoonete arv	2
Ettepanek kaitsestaatuseks	Hästi säilinud ja väärtuslik hoonetüübi esindaja, mis väärib kaitsestaatuse jätkamist	16
	Vajab analüüsi koos hoonekompleksiga, et selgitada edaspidine kaitsestaatus	39
	Hoone on halvasti säilinud hoonetüübi esindaja ning ettepanek on kaitse lõpetamine	9

Kokkuvõte mälestiseks olevatest teenijatemajadest

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kommentaar
23171	Aakre mõisa teenijatemaja		Võib-olla moonakatemaja, ühes hoone osas ka laut. Hoonet on 20 saj alguses ümber ehitatud, parandatud silikaattellistest, siiski säilinud palju algsest fassaadikujundusest ja mahust.
7167	Alatskivi mõisa teenijatemaja, 19. saj.		Säilinud on algne maht ja fassaadikujundus, osaliselt ka kaasajal ümberehitatud, vajaks kompleksi analüüsi.
16611	Audru mõisa teenijatemaja-kellatorn		Väga erilise arhitektuuriga teenijatemaja koos kellatorniga
14739	Heimtali mõisa teenijatemaja		Massiivne kuid lihtsa fassaadikujundusega teenijatemaja, avatäited, korstnad nõukogude perioodist.
15785	Imastu mõisa teenijatemaja		Lihtne maakivist teenijatemaja, säilinud algne maht, detailid, uks

23126	Kaagjärve-Mäemõisa teenijatemaja		Oma tellistest laotud, efektse fassaadikujundusega teenijatemaja, kahjuks halvas seisundis
7221	Kaagvere mõisa teenijatemaja, 19. saj		Väga erilise fassaadikujundusega, säilinud algsed puitdetailid, väga halvas seisukorras. Vajaks kogu kompleksi mõtestamist.
13836	Kalvi mõisa teenijatemaja		Väga lihtne elamu, lisatud vintskapid, väärtuslik kompleksi osa
15211	Kehtna mõisa teenijatemaja		Väärtuslik kompleksi osa, säilinud algne maht ja mitmed puitdetailid
16083	Kiltsi mõisa teenijatemaja		Väga lihtne elamu, säilinud algseid detaile, väärtuslik kompleksi osa.
2847	Kodasoo mõisa teenijatemaja, 19.-20.saj.		Algselt lihtne teenijatemaja on praktiliselt hävinud, püsti on veel otsaseinad.
15226	Kohila mõisa teenijatemaja		Hoone on praktiliselt hävinud, püsti vaid mõned müürid

2854	Kolga mõisa teenijatemaja, 18.-20. saj.		Algne maht, mantelkorstnad jm detailid, eriline kaarava läbi hoone
2803	Kose-Uuemõisa mõisa teenijatemaja 1, 19.-20. saj		Väga lihtne teenijatemaja, väärtuslik kompleksi osana.
2804	Kose-Uuemõisa mõisa teenijatemaja 2, 19.-20. saj.		Väga lihtne teenijatemaja, väärtuslik kompleksi osana.
2733	Kostivere mõisa teenijatemaja, 19.-20. saj.		Algse mahu ja detailidega lihtne hoone, väärtuslik kompleksi osa.
23182	Kuigatsi mõisa teenijatemaja		Lihtne elamu, peamine väärtus kompleksi osana.
7283	Kukulinna mõisa teenijatemaja, 19. saj.		Efektse neogooti dekooriga elamu, säilinud algne maht ja detailid, on olnud ka saun ja pesuköök.

23416	Kõrgessaare mõisa teenijatemaja		Põneva materjalikasutuse, detailide ja algse mahuga teenijatemaja.
14677	Kärstna mõisa teenijatemaja		Restaureeritud algse mahu ja uhke dekoratiivse fassaadiga teenijatemaja.
15764	Lasila mõisa teenijatemaja		Lihtne teenijatemaja ilma eriliste detailideta, väärtus kompleksi osana.
2766	Lehola mõisa teenijatemaja, 18.-20. saj.		Hoone on praktiliselt hävinud, püsti vaid mõned müürid
24034	Lustivere mõisa teenijatemaja		Hoone on kapitaalselt ümberehitatud ja algsest on alles väga vähe.
13954	Maidla mõisa teenijatemaja		Heas seisukorras barokne hoone, säilinud algne maht ja detailid.
16014	Malla mõisa teenijatemaja		Väärtuslik kompleksi osa, säilinud algne maht, mantelkorsten.

14570	Olustvere mõisa teenijatemaja		Algse mahu ja detailidega elamu, restaureeritud ja heas korras.
13900	Ontika mõisa teenijatemaja		Hoonele lisatud hilisem juurdeehitus, vintskapid, vajaks kogu kompleksi analüüsi.
23777	Orava mõisa teenijatemaja mantelkorsten		Hoonest on säilinud ainult korsten, säilinud on ka mitmeid teisi teenijatemaju, kus on ka mantelkorsten alles.
23942	Pajusi mõisa teenijatemaja		Restaureeritud algse mahu ja uhke dekoratiivse fassaadiga teenijatemaja.
15078	Purdi mõisa teenijatemaja		Hoone on müüridest kaasajal üles ehitatud, algset pole praktiliselt säilinud.
23557	Putkaste mõisa teenijatemaja		Hoone on praktiliselt hävinud, püsti vaid mõned müürid

23997	Puurmani mõisa teenijatemaja		Väga lihtne, algse mahu ja detailidega teenijatemaja, väärtuslik kompleksi osa.
7261	Rannu mõisa tõllakuur-teenijatemaja, 19.-20. saj		Väärtuslik kompleksi osa, topelt funktsiooniga elamu, säilinud algne maht ja detailid.
15794	Saksi mõisa teenijatemaja		Säilinud mitmeid algseid detaile interjööris, väärtuslik kompleksi osa.
15358	Seli mõisa teenijatemaja		Säilinud maht ja fassaadikujundus, väärtuslik kompleksi osa, algselt olnud saun, pesuköök.
23625	Suuremõisa mõisa teenijatemaja		Säilinud algne maht ja detailid, restaureeritud.
15611	Suuremõisa mõisa teenijatemaja varemed		Säilinud müürijupid halvas seisukorras, praktiliselt hävinud.
23637	Suuremõisa mõisa tüdrukutemaja		Algse mahuga massiivne teenijatemaja, tehtud hilisemaid remonttöid. Väärtuslik kompleksi osa.

23101	Taagepera mõisa teenijatemaja		Madal, massiivne teenijatemaja, osa hoonest põhjalikult ümberehitatud.
24078	Torma mõisa teenijatemaja		Hoone on põhjalikult ümberehitatud, algne maht on säilinud.
15690	Undla mõisa teenijatemaja		Säilinud fassaadikujundus, osaliselt sisemine ruumijaotus, vajaks kompleksi analüüsi.
15593	Uuemõisa mõisa teenijatemaja		Väärtuslik kompleksi osa, säilinud 1920ndate ümberehituse järgsed detailid, maht
24014	Uue-Põltsamaa mõisa teenijatemaja		Säilinud ehitusaegne maht ja lihtsad detailid.
16883	Uue-Varbla mõisa teenijatemaja		Hoonest säilinud vaid müürid,needki silikaattellistega parandatud, hoone praktiliselt hävinud.
15289	Vaimõisa mõisa teenijatemaja		Lihtne väiksem teenijatemaja, algseid detaile on vähe,säilinud maht, vajaks kompleksi analüüsi.

15366	Valtu mõisa teenijatemaja 1		Nõukogude perioodil ümberehitatud kuid säilinud uhked detailid,mantelkorsten.
15367	Valtu mõisa teenijatemaja 2		Moodustab trviku teise teenijatemajaga, säilinud poolsambad,keskrisaliit jms detailid.
15525	Vanamõisa mõisa teenijatemaja		Põneva fassaadidekooriga elamu, vajaks kompleksi analüüsi
24009	Vana-Põltsamaa mõisa teenijatemaja		Lihtne teenijatemaja, algse mahu ja detailidega, vajaks kompleksi analüüsi.
16046	Vasta mõisa teenijatemaja		Väga lihtne madal elamu, vajaks kompleksi analüüsi.
23870	Veriora mõisa teenijatemaja		Tagasihoidlik teenijatemaja, säilinud algne maht ja mitmed detailid, vajaks kompleksi analüüsi.

2970	Voore mõisa teenijatemaja 1, 18.-20.saj.		Väga lihtne 18 saj teenijate elamu, säilinud mantelkorsten.
2971	Voore mõisa teenijatemaja 2, 18.-20.saj.		Väga lihtne 18 saj teenijate elamu, säilinud mantelkorsten, hiljem tehtud ümberehitusi.
14145	Väimela mõisa teenijatemaja		Esinduslikum teenijatemaja,keskse risaliidi ja krohvirustikaga dekoreeritud.
14455	Õisu mõisa teenijatemaja		Vajab kompleksi analüüsi. Hoone avasid on suurendatud, tehtud hilisem juurdeehitus.
2823	Habaja mõisa kivist töölistemaja, 19.-20. saj		Heas seisukorras lihtne elamu, säilinud põnevad fassaadidetailid.
2824	Habaja mõisa puust töölistemaja, 19.-20.saj.		Hoone vajaks analüüsi kompleksi vaates, väga lihtne puidust hoone, lisatud juurdeehitusi ja avasid.

23120	Kaagjärve-Alamõisa töölistemaja		Historitsistlike detailidega tellishoone, säilinud algses mahus, vajaks kogu kompleksi mõtestamist.
9477	Keila-Joa mõisa töölistemaja		Efektse kivilaoga elamu, säilinud algne maht ja mitmed detailid.
14500	Morna mõisa töölistemaja 1		Lihtsa dekoori ja algse mahuga teenijatemaja, vajaks kompleksi analüüsi.
14501	Morna mõisa töölistemaja 2		Lihtsa dekoori ja algse mahuga teenijatemaja, vajaks kompleksi analüüsi.
14571	Olustvere mõisa töölistemaja		Eripärase U-kujulise põhiplaaniga, moodustab eraldi õue, algne maht ja detailid.
15080	Purdi mõisa töölistemaja		18 saj kehandiga hoone, hiljem tehtud ümberehitusi, vajaks kompleksi analüüsi.

2811	Ravila mõisa töölistemaja, 19.-20. saj		Uhkema fassaadikujundusega,säilinud mitmeid algseid interjööridetaile. Töölistemaja hilisem funktsioon, tegelikult kavaleridemaja.

TUULEVESKID

VESKID

VIINA- JA ÕLLEVABRIKUD, VIINA- JA ÕLLEKÖÖGID

Viinatootmisest sai alates 18. sajandi teisest poolest arvestatav tööstusharu. Võib öelda, et 19. sajandi teisel poolel oli igal kolmandal Eestimaa kubermangus asuval peamõisal oma viinavabrik. Viinavabrik kui hoonetüüp pärineb enamasti 19. sajandist, mõnede eranditega 18. sajandist (Kõo mõisa viinaköök on ehitatud 1781.a) ja 20. sajandist (Audru mõisa viinavabrik on ehitatud 1902.a).

Viinaköögid olid arhitektuurses mõttes lihtsad ehitised, algselt esines isegi puithooneid. Viinaköökе esines rohkem pigem Lõuna-Eestis.

19.sajandi keskpaigas algas käsitööndusliku destilleerimiselt tööstuslikule meetodile üleminek, milleks hangiti uutmoodi sisseseade, hakati üha enam kasutusele võtma aurumasinaid. Aurumasinate kasutuselevõtmine tingis viinaköökide ümberehitamise, sest uus aparatuur vajas suuremaid ja kõrgemaid ruume. Kõrgetes, läbi kahe korruse avatud masinaruumides oli koht lisaks aurukatlale ja keedunõule ka transmissioonivõllil koos lintülekannetega, mis ulatusid masinaruumi kõrge lae alla.

Viinavabriku arhitektuuris hakkavad silma uhked kõrged, läbi kahe korruse ulatuvad masinaruumi aknad ning kõrge korsten, mis asub kas hoone katuseharjal või siis hoone kõrval eraldi soklil. Võimsamaid ja arhitektuurselt efektsemaid viinatootmise ansambleid leiab Lääne-Virumaa mõisatest Moel, Kundas ja Palmses, Mooste mõisas (Põlva maakond) ja Olustvere mõisas (Viljandi maakond).

1863.a kehtestatud Aktsiisiseadusega kaasnevad uued nõuded soosisid vabriku sisseseade moderniseerimist ja üleüldist tootmistehnoloogia parendamist. Selle kõige tulemusel väiksemad vabrikud, mis arenguga sammu pidada ei suutnud, olid sunnitud tootmise lõpetama. Viinaköögid hääbusid lõplikult ning asemele rajati viinavabrikud.

Viinavabrikute rajamist just Põhja-Eestisse soodustasid mitmed asjaolud - Põhja-Eesti mullastik soosis kartulikasvatamist ning sihtturu ehk Peterburi lähedus vähendas esialgu ka transpordikulusid, eriti pärast Peterburi raudteeliini avamist 1870.a.

Viinavabrikuhooneid on kogu Eestis sadu, mälestistena on arvel 11 viinaköögi, millest 3 asuvad Põhja-Eestis, ülejäänud 8 Lõuna-Eestis. Viinavabrikuid on mälestisena arvel 62, millest ca 2/3 asuvad Põhja-Eestis, neist omakorda suur osa Lääne-Virumaal.

Viinavabrik on olnud Eesti mõisamaastikul väga sagedasti esinev hoonetüüp, mida nüüdseks esineb üha harvemini. Valdavalt on nad halvas või väga halvas seisukorras.

Kokkuvõte mälestiseks olevatest viina- ja õlleköökidest, viinavabrikutest

	Mälestisi kokku	79
Materjalikasutus	Kivist hoonete arv	48
	Tellisest hoonete arv	3
	Kombineeritud materjalist (kivi ja tellis) hoonete arv	25
	Kombineeritud materjalist (kivi ja puit) hoonete arv	3
Hoonetüüp	Viinavabrik	60
	Viinaköök	11
	Õlleköök	5
	Õllevabrik	3

Reg nr	Mälestise nimi	Foto	Kommentaar
13935	Aa mõisa viinavabriku vare		Suure ja erikujulise viinavabriku näide.

23173	Aakre mõisa viinavabrik		Eriilmeline viinavabriku näide
16076	Aavere mõisa viinavabriku varemed		
16606	Audru mõisa viinavabrik		
15121	Esna mõisa viinavabrik		Eestimaa kubermanguvalitsuse mehaanik Kotovini projekteeritud, 1892.a valminud hoonetüübi eriline esindaja
2820	Habaja mõisa viinavabrik, 19.-20.saj.		Projekteerinud insener Krasnov
14744	Heimtali mõisa viinaköök		

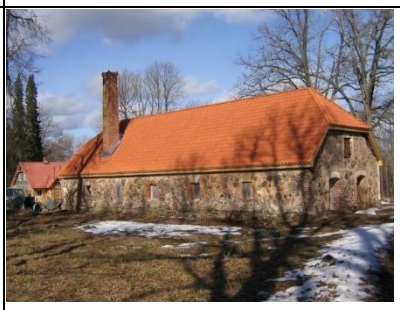
15158	Hõreda mõisa viinavabrik		Ansamblis on ka viinamahutiga ait. Tegemist on eriti uhke neogooti stiilis ehitatud viinavabriku hoonetüübi esindajaga.
15041	Jäneda mõisa viinavabrik		Arhitekt Friedrich Modi proekti järgi ehitatud omanäoline viinavabrikuhoone. Ehitusaasta 1888.
13831	Kalvi mõisa viinavabriku varemed		
15208	Kehtna mõisa viinavabrik		
13987	Kiikla mõisa viinavabriku vare		väga suure, kahekorruselise viinavabriku vare
2866	Kolga mõisa viinavabrik, 18.-20. saj		

15462	Koluvere mõisa viinavabrik		
2728	Kostivere mõisa viinavabrik, 19.-20. saj.		
31165	Kunda mõisa tööstushoonete kompleks		suurepärane näide dekoratiivsest ladumisviisist viinavabrikul. Materjaliehedus, eksponeeritakse ehitusmaterjali ennast.
15338	Kuusiku mõisa viinavabrik		Hea näide dekoratiivsest ja kõrgetasemelisest ladumisviisist eksponeerides materjali ennast.
14551	Kõo mõisa viinaköök		Üks vanimaid säilinud viinaköökе.
23417	Kõrgessaare mõisa viinavabrik		

14970	Käravete mõisa viinavabrik		
15766	Lasila mõisa viinavabrik		Kiirelt hävinenud vabrikuhoone, millel pole enam säilinud olulisi hoonetüübi tunnuseid
15137	Laupa mõisa viinavabrik		Erilise põhiplaaniga viinavabrikuhoone
2770	Lehola mõisa viinavabrik, 19. saj		Korterelamuna kasutusel. Viinavabriku tunnuseid välisel vaatlusel näha enam ei ole.
15482	Lihula mõisa viinavabrik		Asub mõisaansamblis väga nähtaval kohal ning on oluline majandushoone mõisaansamblis
15241	Lohu mõisa viinavabrik		väga eriline viinavabrik nii põhiplaani kui ka arhitektuuri poolest.

7207	Luunja mõisa viinaköök, 19. saj		Üks vähestest säilinud viinaköökidest.
15514	Matsalu mõisa viinaköök		Üks vähestest säilinud viinaköökidest.
15790	Moe mõisa viinaköök		Üks vähestest säilinud viinaköökidest. Hoone, kuhu Viktor Kirsilo rajas 70ndatel Piirituse tootmise muuseumi
15791	Moe mõisa viinavabrik		Väga väärtuslik, hästi suur ja tänasel päeval kasutusel nii algses funktsioonis kui ka mitmes uues funktsioonis. Hea näide uuest funktsioonist viinavabrikuhoonele.
23770	Mooste mõisa viinavabrik		Väga väärtuslik, suur, erilise arhitektuuriga viinavabrikuhoone. ja Hea näide uuest funktsioonist viinavabrikuhoones.
15990	Mõdriku mõisa viinavabrik		Hoone on kohandatud ühiselamuks, Korras ja hooldatud.

14575	Olustvere mõisa viinavabrik		Väärtuslik tööstusansambel mõisaansamblis
16868	Paatsalu mõisa viinavabrik		Väärtuslik viinavabrik kuna Läänemaal on üldse viinavabrikuid väga vähe.
16034	Pada mõisa viinavabrik		
2928	Padise mõisa viinavabrik, 19.-20. saj		Hästi konserveeritud vabriku vare. Hea näide väärtuslike varemete kasutuselevõtmisest
13974	Pagari mõisa viinavabrik		Väga lihtne kuid võimas viinavabrikuhoone
15903	Palmse mõisa viinavabrik		Eestimaa kubermanguvalitsuse mehaanik Kotovini muudatusprojekt 1890.aastast. Väga uhke viinavabriku hoonetüübi näide.

23163	Palupera mõisa viinavabrik		Lõuna-Eesti kontekstis väärtuslik mõisaansamblisse kuuluv tööstushoone.
23788	Peri mõisa viinaköök		Eriline väike viinaköök, kauni kivilaoga, mille vuugid kaunistatud omakorda pisikeste kivikestega. Hea näide väga kaunist tööstushoonest. Viinaköökе on üleüldiselt vähe säilinud.
14526	Polli mõisa viinavabrik		Väärtuslik tööstusansambel mõisaansamblis
15858	Porkuni mõisa viinavabrik		Suur ja kaunis viinavabrikuhoonetüübi näide. Moodustab koos ülejäänud mõisahoonestusega ilusa ansambli.
15082	Purdi mõisa viinavabriku varemed		
16634	Pööravere mõisa viinavabriku varemed		

13944	Püssi mõisa viinavabrik		Korterelamuna kasutusel. Viinavabriku tunnuseid välisel vaatlusel näha enam ei ole.
15251	Rabivere mõisa viinavabriku varemed		
2813	Ravila mõisa viinavabrik, 19.-20. saj.		
7289	Saadjärve mõisa viinaköök, 19.saj.		Üks vähestest säilinud viinaköökidest. Säilinud on suur viinaköögile iseloomuliku kujuga hoonemaht.
15720	Salla mõisa viinavabriku varemed		Arhitekt Friedrich Modi, 1889.a.
14945	Seidla mõisa viinavabrik		Suur viinavabrikuhoone moodustab koos ülejäänud hoonestusega hästi loetava mõisaansambli.

15364	Seli mõisa viinavabrik		Koos kõrvalasuva härjatall-elamuga moodustavad viinavabriku varemed korraliku tööstusansambli
23612	Soonlepa mõisa viinaköögi varemed		Üks vähestest säilinud viinaköökidest. Hiiumaal on üldse vaid 3-4 mõisa viinatootmishoonet, väärtuslik.
15617	Suuremõisa mõisa viinavabriku varemed		Hoone on sisuliselt hävinenud
23629	Suuremõisa mõisa viinavabriku varemed		Hiiumaal on üldse vaid 3-4 mõisa viinatootmishoonet, märk Hiiumaa suurima mõisa tööstusest.
14119	Sõmerpalu mõisa viinavabrik		Tugevalt ümber ehitatud kuid algset viinavabriku substantsi on siiski võimalik veel näha. Koos ülejäänud mõisa hoonetega moodustab korrektse mõisaansambli.

23286	Taheva mõisa viinaköök		Viinaköökе on vähe säilinud, mistõttu on tegu väärtusliku hoonetüübi esindajaga. Lõuna-Eestis oli algselt viinaköökе rohkem, kui põhjas, mistõttu on tegu ka piirkondlikult iseloomuliku hoonetüübiga. Koos kõrvalhoonetega moodustab kena tööstusansambli.
14664	Tarvastu mõisa viinavabrik-härjatall		Kindlasti väärib kaitse alla jätmist. Väga võimas ja ka kaunis näide viinavabrikust, mille vuugivahed on kaunistatud väikeste kivikestega moodustatud mustritega. Näide sellest, kuidas majanduslikku tulu toov hoonestus pidi ka silmale ilus vaadata olema.
16842	Tori mõisa viinaköök		Viinaköökе on vähe säilinud, mistõttu on tegu väärtusliku hoonetüübi esindajaga.

24089	Torma mõisa viinavabrik		Hästi suur viinavabrik. Jõgevamaa kontekstis väga harvaesinev hoonetüüp. Võiks kaitse alla jääda, kuigi temale on tehtud mitmeid sobimatuid muudatusi (uksed, aknad, katusekate)
15683	Udriku mõisa viinavabriku varemed		Väga kaunis vare. Uuendusprojekti autor on arhitekt Friedrich Modi 1888.a.
15836	Vaeküla mõisa viinavabrik		Hästi suur ja liigendatud põhiplaaniga viinavabrik. Uuendusprojekti autor on arhitekt Friedrich Modi 1888.a.
7275	Valguta mõisa viinavabrik, 19.saj.		Väga eriline viinavabrik nii põhiplaani kui ka arhitektuuri poolest. Asub ülejäänud hoonestusest eemal ja ei moodusta ansamblit.
2893	Valkla mõisa viinavabrik, 19.-20. saj		Kuna viinavabrik on hilisemate kihistuste vahel peidus, ei ole teda eriti võimalik vaadelda.

15385	Vana-Vigala mõisa viinavabrik		
16096	Vao mõisa viinavabrik		Suur ja erilise kuju ning välimusega viinavabrikuhoone. Ehisdekooriga fassaadid on erilised, siin on vabrikuhoone välimusele kõvasti rõhku pandud.
15772	Veltsi mõisa viinavabrik		Projekti autor on Eestimaa kubermanguvalitsuse ehitusosakonna nooremarhitekt Aleksander Uljev. Tundub olevat Virumaal esinev tüüpprojekt (Veltsi 1908, Kärsa 1905, Pandivere 1903 ja Varangu 1912)
15970	Vihula mõisa viinaköök-nuumhärgade tall		Vihula viinaköök jäi 19.sajandi teisel poolel moderniseerimata, mistõttu esindab ta nüüd vanemat vanabalti-tüüpi.
15695	Vohnja mõisa viinavabrik		Viinavabrikut on tugevalt ümber ehitatud kuigi ka algupäraseid hoone detaile on jätkuvalt võimalik lugeda.

2976	Voore mõisa viinaköök, 19.-20. saj		Viinaköökе on vähe säilinud, mistõttu on tegu väärtusliku hoonetüübi esindajaga. Väga väikeese viinaköögi vare.
15874	Võhmuta mõisa viinavabriku varemed		Põhikehand kuulub algsele viinaköögile, mille ümberehituse on projekteerinud Eestimaa kubermanguvalitsuse mehaanik Kotovin 1888.a.
24042	Võisiku mõisa vesiveski-viinavabrik		Jõgevamaa kontekstis on viinavabrikuhoone harvaesinev hoonetüüp. Vesiveskist on alles vaid maapinnal loetavad jäljed. Väga väärtuslik hoone.
2712	Vääna mõisa viinavabrik, 19. saj.		Friedrich Modi projekt. Suur hoone tiikide vahel. Väga väärikas mõisatööstuse näide.
16615	Audru mõisa õlleköök		Väärika ajalooga paik - Pärnumaa õlletootmise alguspaik

23113	Kaagjärve-Alamõisa vabrikuhoone		Väga väärtuslik mõisatööstusansambli näide.
7222	Kaagvere mõisa õllekoda, 19. saj		Tegu on eriilmelise hoonetüübi esindajaga, väärtuslik.
23955	Pala mõisa õlleköök		Hästi säilinud mõisatööstushoone näide. Jõgevamaa kontekstis harvaesinev tööstushoone kuna Jõgevamaal on üleüldse tööstushooneid vähe.
15901	Palmse mõisa õlleköök		Kuna mõisas on olemas ka viinavabrik ja muud tootmisprotsessis funktsiooni omavad olulised hooned, lisab õlleköök tubli panuse ansamblilisusesse ning on üldse oma ajastu töötmishoone ilmekas näide.
24086	Torma mõisa õllevabrik		Koos kõrvalasuvate teiste hoonetega on tegu kena mõisa tööstusansambliga.

24006	Vana-Põltsamaa mõisa õllevabrik		Jõgevamaa kontekstis on mõisa tööstushoone harvaesinev hoonetüüp.
14469	Õisu mõisa õlleköök		Õlleköökе hoonetüübina on kaitse all väga vähe, mistõttu on Õisu mõisa õlleköök väärikas hoonetüübi esindaja.